Cujus opus, studio cur tantùm quæris inani?
Qui legis, & frueris, feceris esse tuum.

NOVÆ

SOLYMÆ

BIBLIOTHECA BODLEIANA

Libri Sex.

S.C.B
8° S 36 Th

LONDINI,
Typis JOANNIS LEGATI.
MDCXLVIII.

NOVÆ SOLYMÆ

Liber Primus.

GRandinis hybernos Boreas exolverat imbres,
Brumaq; Judæi jam parte recesserat anni,
Et caput abdiderat lapsum tellure sub altâ.
Cum petit obliquo cœli fastigia cursu
Sol pater, & lentis crudam coquit ignibus auram.
Parturit omnis ager; sylvæq; herbæq; recentes;
Et viridem pictis intexunt floribus oram;
Vocibus & blandis cœli jucunda salutat
Lumina progenies pecudum; pubesq; volantum
Per nemus omne canit, nidis emissa relictis.
In se mersa fluit glacies, rivisq; serenis
Apparent nitidi pisces; & læta propago
Ludit ubiq; vadis; nullisq; offensa procellis
Æquora marmorei rident immania ponti.

HÆc veris gratissima facies, cœlum, mare, terras, condecoraverat; cùm tres simul egregii juvenes, illi Britannicè, hic Siculo more vestitus, tristi, & inauspicato itinere jam prosperè peracto, montem, cui Solyma insidet, equis conscendebant. Urbs erat in fastigio edita, mœnibus præaltis, amplissimisq; et in quaternos

æquales angulos per latera montium circumductis. Portæ pro mœnibus duodenæ, valvæq; ex ſolido ære fabrefactæ, ſuperq; firmiſſima turrium propugnacula præmuniebant adeundi licentiam. In his totidem familiarum gentiles notæ frontiſpiciis inſculptæ, cum præſcriptis majorum nominibus, portarum paritatem diſcriminabant. Illis a Juda ingredientibus ingens platea ſe aperit; ædificiis ſaxeis, lateq; diductis; quæq; pari, & per longiſſimos ordines conformi fronte totidem continentium domorum ſpeciem referebant: neq; extabant ulla veſtigia prioris Solymæ; ſed alia ab integro renovata eundem loci ſitum porrectioribus ſpatiis occupaverat. Ubi paulo intra mœnia devenerant, ecce in oculis ingens hominum conſeſſus, & in ipſo compitorum trajectu ſpectacula breviter pertranſire viſa ſunt. Illi ocyus appropinquantes, quouſq; per multitudinis interventum liceret, poſt terga ſubſidentis populi, ſublimes in equis ſe erigebant. Univerſa ferè pompa proceſſerat, reſtabat unica, ſed hæc omnium pulcherrima ſpecies, jam tum ipſis conſiſtentibus objecta: Vitis erat, frugum, foliorumq; feraciſſima, & hinc inde procurvatis brachiis in tecti faciem inclinata. Duo palmites, qui cæteris præſtabant, hic dextram, ille ſiniſtram invalidæ arboris, æmulâ firmitate in oſtitm ſtatuminabant: Bis quinq; præterea ab eâdem radice progerminantes, interq; ſe textim complicati, in parietes utrinq; dividebantur. Super his reliquus erat unus, ſed diſpar, diſſituſq; ab aliis, qui ſanguineo ſucco inumeſcens, dorſum totius arboris ad ſpinæ modum ſuſtentaret. Virgo ſedebat in medio, habitu inſigni, & præter humanum morem cœleſtibus ornamentis conveſtita. Velum erat è cæruleâ byſſo, & tenuiſſimis argenti filis intertextum; ſtellulis quoq; ex multicoloribus gemmis ad faciem ſyderum

derum conformatis, undiquaq; conſperſum. Aurea zona,ſub papillis modicè protuberantibus,repreſſerat laxitatem veſtimenti ad formam caſtigatiſſimi ſinus. Aureamquoq; virgam decenter erectam dextrâ præferebat, lævâ binas tabulas denis legibus inſcriptas. Bis ſex radii coronabant frontem; & capillorum longè diffluentium ſeriem auri concoloris vinculo coercebant. Faciem verò ipſam omnem ornatum ſuperare, ex eo ſatis apparebat, quod hæc omnium oculorum aciem in ſe unam, quaſi meta, contraheret. Ut cùm in magno hominum conventu dulciſſima melodia auditum ſubit, ſinguli ſimul aures arrigunt,advertuntq; intimiq; ſenſus penetrari, ac ipſa præcordia tangi pariter, & commoveri videntur: neq; abſimilem quandam voluptatem anima per oculos concipit ex inenormi compagine formoſi vultûs, quàm quæ ab harmonico numerorum concentu in ipſam per aures illabi, & mirabili conſenſione naturæ ad ſuos modulos circumducere ſolet. Mille millies in illâ enitebant gratiæ; quas, qui viderit, illico agnoverit; verbis nemo unquam ſatis expreſſerit: & jam ſeu pudore publici aſpectûs, ſive plus ſolito agitato ſanguine, inſtar Phœbi primulùm orientis, juvenili rubore perfuſa eſt. Præterea novitas pretioſi habitus,pompæq; ex improviſo oblatæ ſolennitas, magis, magiſq; rapiebant in immenſam admirationem venerandæ virginis: tum accidit aliud, neq; id exiguum momentum, quod labantes animos & plus ſatis primo conſpectu perculſos ad altiorem inſaniam præcipites egit: nimirum dum propiùs adventaret, ab equis altius eminentes obiter conſpicata, & excita inſperato ſpectaculo, mirari primùm, ac trepidare, deinde micare oculis, geſtire ſecum, & tota propemodum exilire videbatur;nec cùm abiret, continere ſe potuit, quin & cervice paululùm inflexâ,

blandiſſimo luminum rejectu ipſos ſubſiſtentes referiret. Britannici juvenes, quænam eſſet hæc tanta & tam ſubita propenſio, haud ſatis certi; nec quid ſibi vellent adhuc conſcii, pudore, ſpe, metuq; & gaudio turbidi, totis præcordiis intremiſcebant ſimul & exultabant, Deinde averſam, avectamq, e medio, oculis longiſſimè inſequuntur, tanquam in conſpectum revocarent. Cum illâ omnis reliqua ſcena, & ſatellitum turma vaneſcere viſa eſt, Ipſius imago ſic animum impleverat, ut nihil præterea ſpectare poſſent, aut ſuis oculis dignum cenſerent. Poſtea dum turba dilaberetur, ab altero, qui dux itineris erat, ſciſcitantur, quorſum, aut quid hoc eſſet oſtenti. Ille breviter reſpondebat, eſſe urbis conditæ annuam celebrationem, virginemq; illam pro Sione, ſive (ut ipſi loquuntur) Sionis filiâ repræſentatam. Inter hæc verba decedente populo, in viam a dextrâ abeuntem equum fræno inclinaverat: eoſq; veluti jucundiſſimo ſomnio, ſeu potiùs cœleſtium rerum viſione delapſos in proximum vicum deduxit. Ibi ædes magnificæ, ampliſſimæq; quarum unam oculis ſortitus, propiùs adibat, primuſq; deſiliens, equum ſervo, præ foribus tum fortè aſtanti, tradebat. Illi ad ejus exemplum idem faciunt; ipſumq; in domum familiariter irrumpentem a tergo conſequuntur. Ut in aulam devenerant, defeſſiq; paululùm conſederant, in hoc carmen fortè incidunt, tabulâ ad parietem ſuſpenſâ deſcriptum.

Hic neq; marmorei ſudantia terga Gigantes
Ingenti ſub mole premunt; nec eburneus altis
Ædibus albet honos; non auri plurimus ardor
Perſtringit tremulos patrio ceu ſydere viſus:
Non vitreis ſeſe tingit tranſmiſſa feneſtris
Picturata dies, ſpargitq; coloribus aulam:

Nullaq;

Nullaq; nocturnas ſcintillat gemma per umbras ;
Non ſcelerum merces, oſtentatæq; rapinæ
Inſanas torquent media inter gaudia mentes.
Sed juſtis opibus, nulliſq; innoxia ſurgit
Criminibus fundata domus, quæ plurima duret
Secula, perpetuos domini viſura nepotes.
Non hîc ebrietas aditu ſcelus omne patenti
Excipit ; aut veros, vitiis operata, labores
Mens ignava fugit ; non fœlix alea nulli :
Non furtivus amor, rixæq; iræq; nocentes ;
Sera vel occultum latrat vindicta cruorem.
Ergo nec queruli manes ſua tecta requirunt :
Nec Satyri triſtes tollunt, Fauniq; cachinnos,
Et vacuas lacerant infeſtis unguibus ædes.
Has pietas ſedeſq; colit miſeretq; piorum :
Geſtibus & nimiis menſam defendere neſcit
Frons ignara doli : ſtudiiſq; augeſcit honeſtis
Diſpertita penus : labor hic ſuus omnibus inſtat :
Et læto reſonat fœlix concordia cantu.
Sunt nitidi cultus, & quæ mortalis egeſtas,
Et brevis intereà poſcit via : cætera cœlo
Quærimus, & patrii ſperata palatia regni.

Dum in hujuſmodi occupationibus diutius otiantur, ipſe qui huc adduxerat, in patrem familiâs, jam tum a ſpectaculo quoq; redeuntem, obiter incurrit. Hæſere primùm in conſpectu mutuo : mox juvenis ocyùs appropinquans, ſe ad genua pariter occurrentis ſuppliciter proſternebat. Ille brachiis circa collum effuſis, tanquam in ſe reciperet, arctiſſimè complectebatur ; nudæq;cervici indulgentiſſimum oſculum affigebat : lachrymæ quoq; præ gaudiò ſponte emanabant ex oculis. Hâc mutâ gratulatione diu ſatiatus, necdum ſe erigens, ſic demum abrupit. Jam vivo ! jam vixi ſatis ! quando te

m,

mí Josephe, incolumem teneam, quem vix poteram sperare superstitem: & quidem fama diversum retulit. Hæc dicens avidiùs constringebat; ac deinde expeditum consurgere jussit. At ille, Habeo, inquit, quod te prius exoratum velim: vides hos juvenes, Politiannm, atque Eugenium, qui comites fuere itineris mei, liceat nobiscum híc hospitari, & hodiernæ fœlicitatis participes fore. Cui pater annuens, mox ad ipsos hilari & benigno vultu approperabat. Constiterant interim hæc omnia tacitâ admiratione contemplantes: nec quisquam aderat, qui vim paternæ charitatis jam tum primo congressu erumpentem aspexerat, quin ipse quoque amoris, gaudii, & miserationis affectus in suo pectore gliscentes persentisceret. Vir erat ipso aspectu venerandus: vestitu purpureo, & ad talos usque demisso, cum annularis catenulæ ornamento (pariter publicæ servitutis, atque honoris indicio;) pictique lintei volumine, crinibus pauló infra effluentibus, ad morem Orientis pileatus. Ubi juxtà substitit, capite deorsum inflexo, dextrâque manu lævo pectori admota, humanissimo more salutabat, eosque invicem congredientes sic allocutus est. Salvete juvenes, qui me quoque salvum fecistis, ex filii reditu: unde & vos pariter suscipere oportet cum filio tanquam in paternâ domo. Politianus hoc non esse diversorium sentiens; & primùm cum stupore quodam, deinde non sine suspicione tam inusitatæ humanitatis, excusationes plurimas moliebatur. At Jacobus (id seni nomen fuit) vehementiùs instabat. Quinimo, aiebat, hoc nostrum gentile officium est, peregrinos benignè tractare; non immemores, nos quoque olim in Ægypto, ac dudum per universas ferè gentes peregrinatos esse: neque post mysticam illam avitæ gentes separationem, nunc omnium sanctorum communione

nione sublatam, quenquam a nobis alienum dicimus. Cum his verbis, Politianum manu comiter prehensum in cænaculum secum trahebat. Ad eundem modum alter a Josepho premebatur: qui per moram blandæ objurgationis pedetentim succedens, Hoccine, inquit, est illud quod nobis pollicitus es diversorium? ita nos in carcerem induxisti, unde non licet egredi? Tum ille; siqua est hæc culpa, sanè vestra est; qui tot erga me meritis efficistis, ut majus sit nefas dimittere, quàm detinere. Vix dum resederant, cum duo fraterculi, pictis vestibus insignes (major Auximus, minor Augentius dicebatur) incitati studio revisendi fratrem, in cænaculum unà irrumpunt. Primùm patremque & hospites reverenter salutabant: continuò Josephi, hic dextram, ille lævam manum amplexi, ipsique blandissimè insistentes, ingenti lætitiâ exiliebant. Postquam se absolverat, ad familiam intro abibat, ut immitteret, qui hospitibus ministrarent; & edulia cum potu inferrent. Dum ipsi Jacobo propinante combiberent; Politianus Auximo placentam dabat, qui cnm gratiis accipiens, ac statim in medio dividens alteram partem fratri defert: quod Eugenius advertens Augentium quoque aliâ placentâ donabat: neque ille secius hujus dimidio fratrem impertit. Ipse hoc magis annotans, interrogabat, Quare non potiùs ei partem dimidiam redderet, suam sibi integram servaret? Subjicit extemplò puer: Quia frater mihi dedit de suo, ego illi reddebam de meo. Auscultans interim Politianus ab Auximo quærebat, Cùm adeo liberales sint, quidni ergo totas traderent? Retulit ille: Quia fratres neq; volunt, neq; debent accipere. Hospites tantam indolem in ea ætatulâ admirati, tum facta, tum dicta adulanter laudabant. Unde Jacobus, occasione oblatâ, & puerorum laudibus (uti senes solent) delinitus,

linitus, hunc ſermonem ingrediebatur. Annus jam proximè adeſt quinquageſimus, ex quo longè latéque disjecta Judæorum gens in hanc tantam fœlicitatem redintegrata eſt: neque (opinor) vos fugit priſtinæ calamitatis memoria; quæ quidem ut immaniſſimi facinoris a parentibus noſtris perpetrati, & ab omni poſteritate, ceu tot calculis adjectis, comprobati, pœna inſignis fuit; ita futuræ hujus reſtaurationis certiſſimum pignus, & fundamentum: quem enim talem populum conſtare poteſt ullis temporibus extitiſſe, qui tot annorum ſpatio, per tot diſſitas regiones, ubique depreſſus ſervitutis jugo, & omnium contumeliarum injuriis exagitatus, neque promiſcuâ nuptiarum confuſione deletus, victusve perpetuâ malorum mole tam graviter incumbentium fuit? neque cùm in tantam multitudinem excreſceret, ut vix maximis gentibus numero cederet, tamque aſtuto, & pervicaci ingenio eſſet, unquam tamen antea in aliquam libertatis, nedum reipublicæ, aut imperii ſpeciem aſſurgere potuerit. Certe is ſtatus Judæorum ſemper fidem fecit, illud ingens Chriſtianorum votum, quod pro reditu noſtro tam diu conceperant, perfici poſſe, & jam tum antequam perimpleretur, impleri. Ut verò ſubitâ coruſcatione divinæ lucis iſta pervicax animorum cæcitas dilapſa eſt, & cœleſti inſtinctu perciti Meſſiam agnovimus, atque ad ipſum acrioribus ſtudiis converſi ſumus: tum nos iidem in imo miſeriarum fundo tam longâ ſeculorum ſerie demerſi, tanquam a mortuis reſuſcitati, in faſtigium divinæ benignitatis attollimur. Atque ut hic olim omnium populorum ſolus fuit, qui ſectatus eſt veram virtutem cum perfectâ pietate conjunctam, ita nunc quoque ſummus eſſe contendit. Itaque (ſicut in omni rectâ republicâ eſſe debet) puerorum curam præcipuam habemus: neque in

hac

hac re providentia Dei noſtram deſtituit induſtriam: pulchriorem enim ac magis ingenuam ſobolem nobis poſt reditum ſuccreſcere notiſſimum eſt. Hìc Politianus interpellans, Imò verò, aiebat, id fortè fit, ex mutatâ cœli, victûſque ratione. At Jacobus, Hæc quidem aliquid adjicere poſſunt, non tamen rem totam conficiunt; cùm videamus homines diverſiſſimæ indolis, naſci in eâdem plagâ, eodem ſeculo, & (quod maximum eſt) ex iiſdem parentibus; quod ferè non accidit in cæteris animalibus: hominum quippe generatio eſt maximè mendax; ut item nutritio: illa enim, ſi quieſcant, & grato pabulo abundent, certiſſimè pingueſcunt; quod in nobis eſt longè diverſum. Adjecit hic Politianus. Id quidem fateor: cæterum ut in gemellis; ita in fratribus, & conſanguineis par plerumque natura: & ſanè in omni gente, tanta corporum, & animorum ſimilitudo eſt: ut quantumvis inter ſe diſſimiles ſint, ab alienis facilè dignoſcantur: ſic Æthiops ſemper generat Æthiopem, & Maurus Maurum. Vera ſunt quæ dicis ex aliquâ parte, referebat Jacobus, non tamen quantùm tu reris: nimirum corporeæ iſtæ affectiones, quæ ipſam cutem pertingunt, ut & morbi quidam, cum patrimonio ad liberos tranſeunt: non autem Æthiopum pueri ipſis per omnia ſimiles ſunt; & gemelli, quorum inter ſe ſumma comparatio eſt, a parentibus fortè uterque diſcrepant; ipſorumque iſta ſimilitudo pro miraculo ab omnibus haberi ſolet: præterea veſtitus, geſtus, & vox conſonans, hac in re plurimùm fallunt; & conſentaneam ſpeciem inducunt: verùm hi mores, ut plurimùm, oriuntur ex convictu & educatione; quodq; major pars populi fortè affectat, aut ex aliquâ occaſione, vel uſu recipit ad id ſe quiſq; fingere conatur: unde fit, ut mutatis, ſive in melius ſive in pejus

publicis

publicis consuetudinibus, gens ipsa prorsus immutetur, & quasi in alienam gentem transeat. Ita Britanni, Galli, Germani, quondam immanes, & feri, hodie sunt culti, & liberales. E contrà Turcæ in placidâ regione, & olim optimorum ingeniorum feracissimâ penè avitam barbariem retinent. Duo itaque sunt statuenda: primùm corporis nostri naturam a corporeis causis omnino pendere: eas tamen adeo perplexas esse, & curiose connexas, ut aciem humanæ mentis plerumque fugiant: sic neque omnem curam abjiciamus, neque non referamus egregiam prolem, inter propria & pulcherrima creatoris munera: quapropter omnis navanda est opera, ut liberi corpora nanciscantur, quàm possumus, sana, robusta, & ingenua; neque illa, quæ in equorum, & canum generatione officiosè disquirimus, nos ipsi negligamus, in tantâ, tamque paternâ re. Tum etiam licet anima sit propriæ cujusdam originis, & a Deo profecta, est tamen corpori coaptata; & per sensuum mediationem, non minùs ab illo adjuvatur, quam ipsa prævalet. Nos tam corporum, quàm animorum dotes, quas nostri naturæ beneficio sortiuntur, omni arte, & culturâ attollimus: ut tum ingeniorum suorum proventu, tum ex his, quæ de nobis hauriunt, usque ad extremum culmen humanæ perfectionis ascendere nitantur. Corpuscula infantium, quantum veniâ medicorum licet, ad omnem duritiem, sensim assuefacimus: & in eo collocamus indulgentiæ nostræ maximam ostentationem, ut vitæ casibus perferendis, ab ipsis incunabulis sint præparati: expertum est enim pauperiorum liberos, in summâ parsimoniâ victûs, atque vestitûs educatos, & ad omnium rerum injurias expositos, exinde saniores, & firmiores evadere, quàm si molliter, & fastidiosè nutriantur. Ubi primùm pedibus

uti;

uti, atque insistere possunt, ire docemus, decenter, & strenuè: scilicet turpis, & ridiculus gressus, aut malo usu in pueritiâ contrahitur, aut si naturâ accidat, arte tamen plurimum corrigi potest: neque est aliud quicquam, quod proximè post ipsam formam, sive homini, sive quadrupedi majorem gratiam & dignitatem adjicit, quàm decorus, & magnificus incessus, vel sponte naturæ, vel non invitâ consuetudine acquisitus, & ab omni affectatione seclusus. Inter hanc ambulandi disciplinam, addimus gestum, motumque totius corporis. Tum inde ad cursitationem impellimus: quippe pedum velocitas non modo per se utilissima est, sed etiam ad respirandi perpetuitatem, & agilitatem omnium membrorum valet: neque in hoc nostri Barbaris cedunt, qui per syrtes, & ulveta discurrunt. Cum his saltandi, nandique & sagittandi atque ejusmodi studia adjungimus: & vix credibile est, quantum his artibus, & indefessâ consuetudine promoveant: ita ut quæcunque apud exteras gentes pro monstris edantur, inter nos sint pervulgata, præsertim si ad usum accedant: quicquid enim aliorum exemplis fieri ab hominibus posse sentimus, ad hujus imitationem incitamus nostram juventutem, cum istâ cautione, ut hæc virium tentamenta moderatè & gradatim exerceantur; ne nimiis, & violentis nixibus, aut præsens periculum, aut infirmam contrahant senectutem. Neque sanè corpus indignum est tantâ curâ, atque impendio; cùm sit conjunctissimum animæ instrumentum, in cujus virtute, & valetudine plurima vitæ officia consistant. Quocirca, non, ut Europæi, elegantiis, & disciplinâ mentes solùm excolimus, corporis ferè nullam rationem habemus: neque tamen ut Barbari solent, dum robustos, ac fortes fieri volumus, ab omni cultu, & literaturâ

able-

ablegamus: sed quæ prisca Græcorum, Romanorumque laus fuit, has utrasque virtutes admiscemus. Iracundia, atque immodica flendi libido, prima sunt quæ in illis apparent vitia: ad hæc contumacia, superbia, atque invidia: quæ nostri primùm debellanda suscipiunt. Spontaneam patientiæ, ac benevolentiæ consuetudinem, magis artibus, ac præmiis, quàm præceptis conciliant. Lachrymis nihil a nobis patimur extorqueri; quin ad alia quævis remedia divertimus. Tum ista puerilis animi obstinatio, metu, ac reverentia frangitur. Ultro superbientes minimè inflamus vanis incitamentis, stultisque sermonibus. Liberales, atque beneficos esse monemus, ac non in aliorum miseriis, seu veris, seu fortè fictis, voluptatem capere, aut irridere permissum est. Præcipuè temperantiæ, & continentiæ vinculis coercemus impotentiam cupiditatum. Somnum inprimis & gulam moderamur: diluculò surgere, ac victu fortuito uti coguntur: escas dulces, & delicatas rarissimè attingunt: rursus interdum usque ad satietatem ingerimus. His institutis mores optimè formari possunt: neque factu difficile est, si maturè caveatur: nempe videmus canes inter nos enutritos, plagisque & blandimentis assuefactos, tametsi naturà acres, & rabidi sint, suam feritatem spontè deponere: pullos vero equorum, qui per tres, aut quatuor annos, in campis, sylvisque liberè divagantur, non sine vi & concertatione maximâ perdomari. Neque solùm hos excessus affectuum refrænamus, verùm pari studio defectus supplemus: metum, pudoremque subrusticum, familiari conspectu hominum, rerumque formidabilium sensu allevamus. Summam denique artem ac operam intendimus in accendendis puerorum ingeniis: haud enim eos, qui tantùm obvia, & vulgaria sectantur,

magnum

magnum aliquid & egregium ausuros, nedum unquam effecturos speramus. Interim salem sobrietatis & modestiæ inspergimus, ne in heroica Ethnicorum vitia per intemperiem excurrant. Auspicamur hanc disciplinam vel ab initio ipsius infantiæ; tum verò potissimùm, cùm verba primùm proferre condiscunt, quod cùm adeo operosum, atque difficile sit, manifestò prodit, puerorum mentes, quæ tot vocabulorum discrimina, cum naturâ rerum minimè convenientia, ad certas significationes conformare possunt, citiùs quàm credimus, hujus institutionis capaces esse. In quâ autem scientiâ ipsorum ingenia nos primùm versare censetis? Eugenius: In Grammaticâ scilicet. Ita quidem, respondet Jacobus, sed in Arithmeticâ quoque & Mathematicâ: etenim istas artes, quæ ab humanis institutionibus minimè pendent, habentque sua principia in naturâ posita, ac sensibus probata, ad rationis semina elicienda, vagamque & instabilem aciem tenellarum mentium confirmandam, maximam habere efficaciam visum est. Minores, & tardioris ingenii pueros, simplicibus quæstiunculis, majores, aut præcoces, perplexioribus pensis exercemus. Ludos etiam, qui numero vel mensurâ constent, pro iis exquirimus: neque vanè aut temerè lusitare concessum est; quin illam studiosam ludendi libidinem in istis mollibus ac minimè severis animis, aptissimam esse opportunitatem censemus ad excitandas corporis vel ingenii vires, ac nullam ferè partem vitæ vacuam relinquimus, quæ non aliquem proprium fructum ad summam conferat. Ante omnia fidem & imaginationem occupamus: ad res turpes, & impudicas, tanquam monstra & prodigia cohorrescere discunt; infinitum atque invisibile numen summâ cum reverentiâ agnoscere. Mendacem cum mutis animantibus in-

cludimus, quasi hominum societate indignum. Per hæc initia, ad Dei cultum, ad patriæ curam, & charitatem, ad parentum, majorumque venerationem, eamque fraternam benevolentiam, quæ huic colloquio ansam dedit, cum omni diligentiâ erudiuntur. In his primum ferè decennium absumi solet: atque junior filiorum jam anno minor est; alter vix anno præcessit. Hæc locutum Politianus excepit: Quanquam satis sentiam, teque principem virum in excolendis liberis maximos sumptus collocare, eosque non incapaces hujus eruditionis; suspicari tamen jure debeo, non omnium esse parentum talem educationem in suos conferre, neq; omnium liberorum istos fructus, & proventus reddere. Atqui, pergebat Jacobus, hæc nostra præscripta est, & popularis institutio, a morum, & literarum præceptoribus tradita. Utique habemus prudentes viros, qui de his peti, & consuli possunt, quique inspicere debent, & exercere censuram. Præterea publici sermones ubique celebrantur, non tantùm de rebus sacris, sed etiam de moribus, deque familiâ, & ejusmodi negotiis. Unde fit, ut hæc educatio privatos quoque parietes penetret, ac licet pari profectu non ubique succedat, si quis sit tamen nobiliori ingenio prædicus, illum exquirit, exuscitatque, neque ad altiora natum in domesticis tenebris (ut sæpe aliàs fit) latentem destituit. Qui verò a naturâ minùs prompti sunt, non idcirco fastidimus, & ut omni disciplinâ indignos damnamus; quinimò his diligentiorem operam adhibemus, ut saltem consurgere possint ad ultimum suæ capacitatis gradum; ac olim aliquam reipublicæ partem non ineptè capessant: & quidem si ipsam perfectionem spectemus, optimi non sunt tales, quin ex suis defectibus plus offensionis ac molestiæ creent, quàm ingenii bonitas docentem

tem expleat. Hunc sermonem prolaturus erat, cùm Josephum ad eos revertentem aspexit. Primùm de tutore quæstionem habuit; deinde de omni itineris cursu, suspensoque adhuc & ancipiti successu. Tum ille, Ex quo, inquit, ego & tutor meus Apollos ad Europam peregrè abieramus, primùm Siciliam invisere libuit. Hîc a latronibus intercepti sumus, & omni viatico spoliati: tum, quod maximè dolebat, servus occisus est. Apollos in Italiam abactus, egoque in summâ inopiâ & solitudine relictus. Hæc pauca breviter referebat: sive erubesceret animus ad fœdissimæ calamitatis memoriam; sive quòd ultro properaret ad merita hospitum patri aperienda: tantùm excusans se nihil rescripsisse de reditu quotidie meditantem. Tandem, addit, horum beneficio evasi; qui omnem reditionis sumptum meo nomine persolvebant: neque est hæc nostra gratuita benignitas, sed justissimi debiti compensatio. Haud ita, reiiciebat Eugenius; te enim, & jucundissimum comitem, & indicem opportunum hoc tantillo pretio sortiti vel ob id adhuc debitores sumus. Tum Jacobus, enarra, quæso, paulò apertiùs, quid hoc rei sit: ut qui me tanto munere obligatum tenetis, saltem conscium & confitentem habeatis. Sollicitatus his verbis juvenis sic exolvit. Dum in patriâ una Cantabrigiæ literis operam dabamus, auditâ hujus reipublicæ famâ, quæ per totum orbem circumquaque diffusa est, ingenti cupidine ferebamur hanc urbem populumque visendi moresque vestros & instituta propiùs cognoscendi: itaque ignaris parentibus, qui præ nimiâ indulgentiâ nobis vix facilè consentirent, soli sine servis, sine duce, conquisitis pecuniis, ad Dubrin sublapsi, inde clanculum solvebamus; cùm hîc nobis fortè navis oblata esset, ad Joppam jam tum abitura. Panormum obiter appulsi,

in

in urbem egredimur, ad necessaria quædam comparanda, quæ propter fugæ festinationem omisimus. Dum ad navim revertimur, in littore tuum filium offendimus cum nautis pro trajectu paciscentem: at illi, quoniam pecuniam præ manu non solveret, recusabant excipere; & quamvis serum diei esset, vento tamen favente, eâ nocte statim vela dare pergebant. Nos hic commodè intervenientes, juvenem eruditum, neq; ignarum morum locorumque Judaicorum, nobis pro duce asciscendum rati, naulum non ita magnum pro ipsius vecturâ pendebamus. Hic Jacobus erumpens, atque iterum utrumque aggressus, inter mutuos amplexus gratias in sinum effudit. Mox sedem capessens, vultu composito, atque paterno, sic insistebat. Laudo equidem vestræ peregrinationis institutum, quod neque ex prurigine curiosæ vanitatis, neque patriæ tædio, ceu sponte relegati, sed more veterum philosophorum, ob nobilissimam scientiæ mercaturam, in exteras partes migravistis: quod tamen id fecistis, insciis & inconsultis parentibus, laudare nequeo. Nam illi Deo similes, cùm maxima beneficia in vos conferant, nihil præterea vicissim expetunt, quàm sensum vestræ fœlicitatis, quoad ipsos verò parùm interest, an extincti penitus, ac mortui sitis, an ab omni conspectu, & cognitione semoti. At non tanta est, & tam nativa authoritas, aut domini in servos, aut regis in subditos, aut mariti in conjugem, quanta parentum in liberos. Quid enim potest esse magis proprium, quàm quod homo ex se creat? neque habet quisquam ex lege naturæ ampliorem potestatem, quàm in illud quod est maximè suum: non tamen obstat, quòd parenti filium, ut pecudem occidere non licet; cùm id minimè oriatur a modo proprietatis, vel autoritatis, sed ex dispositione universalis justitiæ:

ſtitiæ: haud enim fas eſt jugulare ſeipſum, imò longè immaniſſimum nefas: neque ſoboles (cujus perpetuâ ſucceſſione mortaliti ſuccurritur) nobis a naturâ data eſt, ut letho perdamus, ſed ad ſupplendum cenſum humani generis, parteſque ſui ſeculi obeundas. Verùm, in primis mundi ætatibus, quæ ad naturam proximè accedebant; numeroſam propaginem inter maximas divitias ponebant: quippe & illos, & omnia quæ ipſi acquirere poterant, in ſuo cenſu numerabant: ac non ceſſat hodie idem naturæ jus, niſi quatenus ex communi conſenſu in publici juris poteſtatem abeat: & adhuc liberi ſuis viribus opibuſque parentes ſuſtentare tenentur: neque tamen parentum eſt quippiam ab iis deſumere, ſi non ipſâ neceſſitate cogantur; quin potiùs omni curâ, & ſumptu augere, quos poſt ſe relicturi ſunt; tanquam ſuperſtites ipſorum imagines, omniumque ſuarum rerum hæredes. E contra non video, quo jure nati, aùt alimentum dum vivant, aut poſt mortem hæreditatem expectent, ſi deſiſtant obedientiam, & revetentiam referre; illam quidem, cum hac ſolâ reſtrictione, ut nec imperata patriæ legibus, neq; divinis mandatis repugnent; hanc, ſine omni excuſationis prætextu; ſint enim duri, ſint deliri, ſint etiam nefarii; non autem temnere, vel irridere, nedum maledicere aut petulanter tractare licebit. Quo verò nomine veſtrum crimen deſignem, qui in tam proclivem indulgentiam peccare potuiſtis? certè, ſi aliquis paternæ mentis ſenſus ineſſet, longè aliter decerneretis: mihi quidem opportunè ſuggerit horum affectuum experientiam recens deſiderium abſentis filii: quocirca ſinite nunc alienis malis humanitùs ingemiſcere; &, quod in me eſt, remedium apponere; neque ab hac noſtrâ domo diſcedite, donec ubi terrarum

tandem consistatis, patri per literas sit indicatum. Subrubescebant uterque juvenum hâc lenissimâ castigatione compuncti, & jam demum secum reputabant, quantum facinus instituissent. Mox, Jacobo tacente, ultro gratias agebant pro justissimâ animadversione,& tam liberali supplicio, quod vel muneris magnitudinem augeret: se verò, quam primùm opportunitas daretur, rescripturos pollicebantur. Vix hæc ediderant, cùm adessent qui mensam insternerent, mox quoque cœna est insecuta. Apparatus erat non ambitiosus, purus tamen et splendidus. Cibi simplices, aut eo more conditi, ut recentissimum saporem palato præbeant: Vinum sic temperatum, ut halitus ebrios penitus amittat, & retineat geniales spiritus. Injuriæ loco ducunt ultra proprium desiderium ad comessandum irritari, & vix minoris culpæ quàm ad ebrietatem provocari per stolidam compotandi benignitatem. Solertissimi quoque sunt in ciborum temperie dispiciendâ: neque ullâ modestiâ prohibentur eos decerpere quos saluti suæ commodos experiuntur, aut abstinere contrariis: qui enim minimum de multis delibat, se non minimam denique in molem congerere sentiet: at verò unumquemque ferè nimium, neminem, si valeat, cibumque appositum habeat, parum edere compertum est. Post benedictionem divinitus impetratam, ipsi super cœnam Jacobum de his plurima interrogabant, qui liberaliter, ac sobriè respondens, non inutili, neque insuavi sermone convivium hospitibus gratissimum fecit, ad id, tristitiam & intempestivas cogitationes, nec minùs rusticam ridendi licentiam abscidit. Inter istius modi colloquia hunc quoque altioris contemplationis sermonem adjecit. O hospites! quàm nos Deo devincti sumus ob hanc quotidianam mortalitatis refectionem? Quis tantus est imperator,

rator, qui ſibi cibum ac potum cæteraque ad vitam neceſſaria ſuo nutu poſſet e nihilo evocare? quis talis artifex qui ullâ induſtriâ non facta fingeret? quis tam pollens divitiis, qui ea quæ nuſquam edita ſunt, pretio redimeret? Divina ſunt hæc munera, per orbem undique ceu miſſilia cœli, diſperſa; Nos tantùm carpimus atq; dividimus pro fortunis ac opibus noſtris: atque iſte rerum ordo, quem inani vocabulo naturam appellamus, nihil aliud in Deo eſt, præter legem perpetuæ benevolentiæ; quam vel eâ ratione perpetuò agnoſcere & comprecari debemus: neque eſt homine dignum in res ipſas, ceu bruta animalia, ſine ullo contemplationis ſenſu incurrere: hoc unicum vobiſcum perpendite: quàm vaſtam, ac planè tyrannicam dominationem nobis in cætera animalia rex iſte atque opifex omnium largitus ſit; quibus, cauſâ indictâ, ſeu potius nullâ de injuriâ, verùm ad neceſſitatem, imò voluptatem noſtram ſatiandam, crudeliter trucidare, manducare, vorare, fas & licitum eſt, illa inquam animalia, quæ nos proximo naturæ ordine ſubſequuntur: certè hic victus eſt revera regalior, quàm ſi pretioſiſſimam unionem dilutam & liquefactam unico hauſtu ebiberemus. Poſtquam cœnatum eſt ſatis, ſervique menſam exoneraverant, ac Jacobus cum gratiis abſolverat; mox ſeniorem puerum ad ſe vocans canticum recinere jubebat, quod a magiſtro poſtremum didicerat. Ille ubi ſe pauliſper collegerat, tollens liquidiſſimam vocem, quam ipſi, ſicut avibus natura propitiam indulſerat, artiſque elegantiſſimæ præceptis magiſter formaverat, ſic incepit;

Primi veris honos
Lætum parturit annum:
Auroram roſeis diem

Spargentem digitis poscit arator:
Cum terras humili Sol adit osculo,
Et montes liquido lumine purpurat.

Ævi, chare puer!
Uti flore memento,
Fructus addere flosculis:
Est præcox potior vite racemus:
Nunc & vere novo quæ tibi conseris
Autumnus rapiens, brumaq; distrahet.

Pleno quale solent
Pullis ore columbæ
Egestum dare pabulum:
Sic te nunc inopem cura parentum
Multæ lactat alens ubere copiæ.
Mox versâ repetent quam vice liberi.

Instat summa dies,
Et mors æquat adultis
Crescentûm tumulos breves.
Serâ primitias labe carentes
Gratas redde Deo, qui sua parvulis
Indulget patriæ munera gratiæ.

Ubi desineret, Josephus citharâ arreptâ, chordas acutissimo tactu ad eosdem numeros percurrebat: tum uterque simul, hic vocis modulamine, ille digitorum pulsu, jucundissimâ concentione certabant. His musicis artibus maximè delectantur; quarum usus, neq; lassati corporis exercitium, neque severam animi intentionem exigit: interque miracula naturæ ducunt, vanissimum aërem in tot vocum varietates, secum harmonicè conspirantes, & cum ipsius animæ genio consentites, tam facilè atque fœciliter formari. Cum jam diu per-

pernoctesceret, Jacobus, congregatâ familiâ, ac brevi usus præfatiunculâ, de gravitate, & efficaciâ Christiani cultûs, qui illis quotidianis sacrificiis ritibusque successerit, mentes omnium metu & maximâ veneratione defixit: deinde res sacras peregit in ardentissimas preces humillimê effusus. Unde cœlesti benedictione imploratâ cubitum dimisit. Juvenes lecto compositi, animis sibi vacantibus, & ad memoriam pristinarum rerum per otium noctemque redeuntibus, species illas quas diurnis sensibus altiùs imbiberant, avidissimâ contemplatione revocabant: iterum pompam, populumque, & vitem; iterum virginis cœlestem habitum, ipsamque divinam faciem spectare videbantur. Dum hæc secum ruminarent, Politianus sic tandem abrupit: O Eugeni! quàm fœlicibus auspiciis, in hanc beatissimam regionem pervenimus? jamque nox ipsa, & sopor displicent, quæ perpetuo aspectu tam insignium rerum nos intercludunt. Neque Eugenius his immodicis laudibus parciùs insistebat. Quinimo, aiebat, nunquam me pœnitebit hujus itineris, etsi præterea nihil aliud retulerim. Quàm augustum, quàmque magnificum fuit illud hodiernum spectaculum? omnium autem operum ornatuumq; splendorem, illa, quam filiam Sionis appellant, suâ nativâ pulchritudine superavit. Forsan, addebat Politianus, in amorem prolapsus es, hanc tibi adeò perplacere narras. At ille: Amare quidem non audeo, nisi quo more numina amari solent, mirari & venerari non desino; &, ut mihi visum est, totus hic populus mecum idem facit: vidistin' ut consciis & consentientibus oculis in illam unicè propenderent, illi se dederent, & ceu vinculis validissimis constricti, quacunq; triumphum duceret, capti sequerentur? tum in nos quoq; ut novam prædam involare,

re, ac, ne quid adesset quod imperio suo non subjaceret, potentissimo oculorum reflexu animas e mediis pectoribus elicere, secumque abducere videbatur. Hîc Politianus. Jam planè deperis, qui modestissimæ virginis (si quid ex fronte conjicere licet) fortuitos aspectus in amantium lenocinia pervertis. Cave, mi Eugeni, & jam ab initio abjice has ineptias, ne nos ipsi tantorum beneficiorum principia per stultitiam corrumpamus. Dum hæc dicerent, lassi ex itinere, cibisque cerebrum gravantibus, labuntur in somnum. Crastino sole jam altè exorto; postquam sensus a sopore receperant, & se vestibus induendis erexerant; Josephus ad consurgentium strepitum cum servis in cubiculum ingreditur. Ipse mutato habitu se ad patrium morem cultumque ornaverat. Sagulum erat sericeum, colore coccineo, quod usque ad medias tibias pertingebat. Nempe illi summa honoris indicia, non in sumptu, aut pretio ponunt, sed in colore, & longitudine vestium; legibusque sancitum est, ut hanc quisque differentiam teneat pro gradu & dignitate suâ, non minùs quàm ipsa sexuum discrimina. Curtam motibus & negotiis obeundis commodiorem censent, longiorem gressus gestumque & totius corporis speciem ad majestatem quandam spontè componere. Itidem in armis, in equestri apparatu, & cæteris quibusque indumentis certas notas et distinctiones observant. Ille ad hunc modum vestitus pulcherrimi viri personam præferebat. Erat staturâ procerior, & stricto corpore, vultu miti atque affabili, sed qui vividis & virilibus oculis quædam reconditæ severitatis non occulta præbebat indicia. Politianus eum intuens, interrogare cœpit, an ipsi quoque deberent ad morem Judæorum se convestire. Non verò, referebat Josephus, neque nos ad ullius externi habitûs speciem-

ciem horremus, aut puerili irrisione persequimur: neque si advenæ nostratem induere velint, id sine adulatione, aut affectationis studio facere suspicamur. Posteaquam apparati essent, e cubiculo in cameram ambulatoriam quæ proximè adjacebat, omnes transibant. Hic iterum Jacobo occurrunt & inter matutinas salutationes variè colloquebantur. Interea Josepho allatum est, sororem adesse, & conventum ejus præstolari. Jacobus subaudiens. Quin eam potius ad nos, dicebat, introduci volo. Mox servus progrediens cum ipsâ revertitur. Virgo fuit nomine Anna, insigni specie, albis vestimentis induta. Ut accesserat, haud longè factâ salutatione, postquam resalutata est, tacitè substitit. Josephus ei properè occurrens, & manum molliter stringens, cum fraternâ familiaritate tractabat. Illa oculis in astantis faciem avidè defixis, suavissimè renidebat. Ubi de mutuâ valetudine quæsitum est, frater in medium pertrahens, & ad hospites conversus. Hæc, inquit, heri fuit Sionis filia, hodie Jacobi est. Juvenes primo intuitu ceu fulguris aurâ perculsi, nec quid in causâ esset satis gnari, postquam speciem hesternæ imaginis animis paululùm revocaverant, omnemque ab illâ praciderant ornamentornm pompam, ipsius faciem memoriâ complexi, deinde magis, magisque permoti, haud facilè tegebant affectuum æstum, & vehementem vim cogitationum accensâ mente coruscantium: illud desideratissimum spectaculum tam insperatò revisum recognitumque: ipsamque in hospitis familiâ nnmerari, & tam propinqua cognatione conjungi. O fœlicem hanc domum, quæ tot decora humani generis, cujusvis ævi, & sexûs parturit! jam quidem fata sibi laqueos nectere, & cessantibus ultro iniicere. Dum hæc taciti reputarent, non oculi, non ora, non universi corporis

poris habitus sibi constitit: quod ut Eugenius, qui hæc impotentiùs ferebat, a se averteret, ad Josephum hæc verba reddebat. Possunt ea quæ dicis utraque esse vera, cùm hic parens vester urbis quoq; maritus videatur, unde vos utriusque liberos appellari fas est. Imò verò (rejecit Jacobus) hæc urbs nostra communis est parens, cujus vivimus beneficio, quamque nos omni studio conservare & condecorare debemus. Tum Josephus ad sororem se referens, O soror, inquit, quantam mihi lætitiam attulisti, cùm te primo adventu conspicerem collocatam in fastigio virginalis gloriæ. At tu verò, respondit, tam inexpectato tuo obventu, præ stupore & gaudio ferè mei ipsius, atque omnis pompæ immemorem feceras, & ex isto fastigio deturbaveras. Respiciebant invicem Politianus atque Eugenius ad hæc verba, seque oculorum suorum ictu, & mutuâ significatione castigabant. Virgo matre defunctâ habitabat foris in alio vico cum materterâ sua; quò fratre reviso discedere parabat. Pater eam unà comitabatur. At juvenes cum Josepho diutiùs commorati, forte ad fenestram, per quam in hortum prospectus patebat, uterque se inclinaverant. Hic nova res oculis oblata est. Duos illos fraterculos, de quibus heri sermonem habuerant, ad parietem simul astantes vident: ante hos sedebat anilis matrona, quæ jam pueros sic alloqui cœpit. Adeste charissimi mei alumnuli! & priusquam in scholam exeatis accipite hoc meum somnium quod pro vobis sollicita somniavi. Videre visa sum vos in littore cujusdam insulæ, in Atlantico (ni fallor) mari positæ, solos esse relictos. Habitabat illic longævus rex, quem illi Philoponum vocant. Regnum erat non amplissimum, sed opulentum satis excultumque; quod ipse adhuc superstes, inter unicum filium, & filiam, quam

ex

ex concubinâ susceperat, secum dispertiverat. Hujus nomen erat Philomela, illius Philocles. Ipse summam regionem obtinebat, soror infimam, pater regnabat in medio. Vos in Philomelæ ditionem ejecti, rerumq; & locorum ignari, in actâ sedebatis. Littus erat gemmantibus conchis, & arenulis aureo colore nitentibus ubique consperſum: campus pulcherrimis arboribus consitus, neque satis patebat ad culturam, neque ambulandi spatia cohibebat: ubique umbraculorum fluctuantium frigiditas, ubique apricandi copia. Foliorum perpetua viriditas per se gratissimam speciem præbebat: præterea multicoloribus flosculis interpicta, cærulam cœli plagam stellarum frequentiâ scintillantem, propè pari æmulatione, referebat: quippe in hanc florum varietatem frugum spes omnis concesserat: Ambulacra undique divertebant, planitie facili, & mollissimo gramine constrata: summa insistendi voluptas, sed plurimorum nullus terminus, aut finis certus; quin multivii tramites flexuumque ambages, per modum labyrinthi, vanos vagosque hospites perpetuis erroribus circumducebant. Unica patebat in medio via, cæteris amplior, apertiorque, quæque proclivi semitâ rectâ a littore tendebat ad regiam Hâc progressos anciliarum chorus more meretricio adornatus improvisò adoritur: psallebant illæ, ac simul modulabantur inconspecti sub arboribus fidicines: ac si Zephyri inter folia susurrantis spiritus ipsarum vocibus alluderet. Carmen autem quod puellæ decantabant (uti probè memini) hujusmodi erat.

Vivit in saxis onager remotis:
Vivit in sylvis numerosus ales:

Vberes

Vberes illis inarata tellus
Parturit escas.

Ludit Arctois satiatus undis
Cetus: expertos refugit labores
Liber in campis equus, & soluti
Colla juvenci.

Totius princeps dominusque mundi
Indiget cunctis; gravibusque curis,
Cæcus argenti nitido metallo,
Quærit, & auri.

Pallidus secli studio futuri
Ditat ignotos opibus nepotes:
Seque neglecto fugientis ævi
Munera perdit.

Læta poscenti genio repugnat:
Objicit sævis animum periclis:
Clarus ut vani referat tumentem
Nominis auram.

Quisque naturam meliùs parentem,
Optimum numen colit, & supremum:
Omne, quod lædat, fugit; & deorum
Secula regnat.

Finito carmine, puellæ blandissimè salutatos, & inexpectatâ rerum novitate attonitos, ad reginæ domum recipiunt. Jacebat aditus omnis declivior, ipsa in rupis præcipitio constructa, ad amphitheatri formam, mœnibus vitreis, & columnis concavis, ædificiorum molem ægrè fulcientibus: omnia ad ostentationem magis quàm ad usum comparata. Regina in horto, qui ab anteriori parte domus undique includebatur, nunc avium in vivariis spatiantium cantiunculas sedulis auribus captabat,

bat, nunc innumera atque inaudita flosculorum genera fœmineâ curiositate colebat. Recenti serto coronaverat frontem; nudamque cervicem & brachia gemina, oneraverat fictarum gemmarum monilibus. Facies erat primo aspectu venustissima, & quæ acutissimam aciem ex longinquo falleret: at quò propiùs accedatur, eò magis prodebat pigmentorum fraudem. Induebatur byssinâ veste, ex rarissimis filis contextâ, per quam seipsam pretiosiùs conspici quàm tegi malle videbatur. Circumferebat ubique crystallinum speculum, ad cujus imaginem adulatoriè repræsentatam, comam, vultumque fingebat. Hæc utrumque manibus arripiens, nunc unum, nunc alterum indulgentissimis suaviis desuaviabatur; & his deinde blanditiis demulcens, Salvete, inquit, meæ deliciæ! divino sanè ductu attigistis hanc fortunatam regionem, extra quam habitant omnes miseriæ, & curæ vigiles, & inane desiderium earum voluptatum quibus hic nos perpetuò fruimur: hìc aurei seculi fœlicitas: hìc omnia nobis suppetunt, quæ natura mortalibus grata procreat, quantumque ars ipsa intendere potest: hanc vobis maximam injuriam facio, quòd a sensu jucundissimarum rerum tamdiu detineo. Quamobrem hic in limine deponite onus omnium curarum & studiorum, & fastidiosam illam institutionem, quam miseri mortales virtutem vocant: neque pulcherrimæ juventutis florem sinite senili invidiâ corrumpi. Cum his dictis, tanquam insigni gratiâ impertitos, ancillæ intro ad palatium deducunt. Aula scenæ consimilis erat, ubi ingens hominum multitudo comparuit: alii saltantes, alii titubantes: hi ludebant, ilii rixabantur invicem, & in pugnam ardebant: iidemque mox in arctissimam amicitiam denuo coibant: plurimi sedentes oscitanter spectabant; adeoque incertum fuit, an

an reverâ vitam exercerent, an potiùs ludum, & fabulam agerent. Horum plurimi vos,ut novos hoſpites,illico accedunt, & mirâ benignitate inſiſtentes, in partem voluptatum tentant adducere. Ancillæ per medios abſtrahebant, & monebant eſſe jejunos, & cibi vacuos, mox a cœnâ ad luſum redituros. Abhinc itaque in cœnaculum diſceditur. Ibi non minor convivarum turba antiquó more toris diſcumbent ium. Quidam epulis indulgentes avidiſſimis oculis totoque ore inhiabant, & lautiſſima quæque carpentes fædiſſimâ abliguritione deglutiebant. Alii paſti, & temulenti ſtertebant ad menſam. Cœna erat, pro palato, non ad ſalutem,condita: modus veſcendi ventris capacitas eſt, quam etiam ſæpius expletam vomitu renovant: totam noctem conviviis impendunt: neque menſa unquam imparata eſt, quin aliis ferculis decreſcentibus alia ſemper ſuccedant. In veſtro adventu gaudere viſi, interque ſe medios recepturi erant, ſi non miniſtræ innuiſſent laſſos ac ſomnolentos ad lectum deferri.Tum continuò in thalamum perducunt; cujus parietes peripetaſmata e multicolori byſſo, internitentibus auri atque argenti micis, in nudas atque obſcœnas imagines virorum fœminarumque conficta, undique veſtiebant; periſtromata ejuſdem materiæ ac operis inſternebant molliſſima cubilia. Vela præ feneſtris oppoſita diurnæ lucis interventum avertunt; & luminaria a cæruleo laqueari aureis in lychnuchis dependentia nocturnas ſyderum faces imitantur. Phantaſmata plurima huc illuc circumvolantia vaniſſimis contemplationibus vacuas & malè feriatas mentes exercent. Vos ad hæc omnia obſtupeſcentes, miniſtræ interea, tanquam cubilibus impoſituræ, nudatos veſtibus; denique tabulâ, in hanc fraudem præparato diſpoſitâ, clanculum reſolutâ, improviſo dolo, in

cloacam præcipitant: tantâque benignitate in rapinam conversâ, se nihil vestræ calamitatis misertas ab omni curâ & conspectu includunt. Neque ullus erat alius ab hâc dŏmo posticus exitus, præter illam in quam vos lapsi decideratis, sentinam. Illic epularum reliquiæ, & nauseantis stomachi ejectamenta, cum omnimodis excrementis computrescebant: nec non ossea defunctorum cadavera, qui aut ictu violentæ necis, aut morborum spurcitie, aut denique fame & frigore enecti, sævissimæ crudelitatis monimenta præbebant. Audiebatur quoque catenarum stridor, & belluarum fremitus prædam impunè rapientium; juxtaque immane præcipitium, & in fundo ingens atque innabilis fluvius, in quem multi miserorum, ne moram tam horrendæ necis, aut ferarum sævitiam perpeterentur, seipsos ultro mergendos dederant. Ego quidem ad imaginem tantæ calamitatis, tanquam vivis verisque sensibus perterrefacta, somno excussa, me usque præ metu palpitantem, & sudore frigido perfusam sensi: ac diu fuit, antequam horrescere, clamare, circumspicere, vigil desisterem: mox agnitâ somnii vanitate, ob id magis exultare, ac deinde iterum quiescere cœpi. Inhiabant interea, & stupescebant uterque puerorum; ac dum anus spiritum tam longâ narratione fatiscentem resumeret; Auximus sic interlocutus est. O mater! lachrymas ferè mihi exprimis, meiq; misereri me cogis lamentabili commemoratione tam atrocis somnii. Tum Augentius, atqui spero, inquiebat; non tam crudelis es in alumnos tuos, ut tu quoque in hoc statu relinquere velis. Ita est profectò, retorquebat matrona, uti eventurum credidi: nunc in extremis angoribus meum consilium & opem requiritis; at inter scelestas incanta-

tiones neuter veſtrûm ad me reſpexit, aut unquam inclamavit abſentem. Utcunque verò hæc ita ſint, deſperare vos nolim: nam mox in ſoporem relapſa, neque abrupto prioris ſomnii curriculo, vobis præſens adeſſe videbar. Porrò uterque miſerabili clamore & tremore maximo circumſiſtere, atque importunis precibus obſecrare, ut ab his malis continuò eriperem. At ego ſic primùm pro meritis increpans, Annon vos ſæpe ſemperque præmonui, ne venificarum voluptatum illecebras ullo modo delibaretis: ſed potiùs per laborem atque virtutem ad ſolida gaudia contenderetis. Hic vos lachrymis ubertim profluentibus: Ignari ſanè atque incauti in hanc inſulam abrepti fuimus: ac mox fallaci hoſpitalitate pellecti, in omnium voluptatum affluentiam, ceu participes futuri, immitimur: vidimus quidem atq; audivimus, cæterùm ab omni guſtu & contactu immunes ſumus: heu, quantas tamen hujus ſtultitiæ pœnas perſolvimus! quin tu, o mater! quæ tam opportuno tempore huc nobis demiſſa es, ſi quid potes, his exime miſeriis: quod cum ſemel effeceris, ab ipſo aſpectu tantorum ſcelerum nos longiſſimè alienatos recipies. His auditis, ſubinde retuli; Hæc eſt illa Philomela, quæ ſuis opibus per ſummam prodigalitatem corruptis, furto, rapinâ, & quibuſvis malis artibus, fortunas reſarcire conatur, & immenſam ſumptuum voraginem explere. Vos quia novitii & peregrini parvæ ſpem prædæ ferebatis, tam leviter & perfunctoriè tractati eſtis: reliqui, ubi funditus exhauſti fuerint, per eundem exitum abibunt: quin ad ſalutem haud parum refert, quòd hoc faſcino ſitis non altiùs imbuti. Quocirca ſi nunc demum errorem recognoſcatis, & ultro quæratis ad ſanitatem reduci, præmonſtrabo vobis illam unicam

unicam viam, quæ trans fluvium dimittet incolumes. Sic præfata, mecum devexi in angustum callem, inter juga saxorum utrinque imminentium, & frequentissimos ramos feralium arborum suprà coeuntium adeò occultatum, ut a paucissimis quærentium deprehendi queat. Consistendi quoq; summum periculum: quippe solum leve ac sabulosum non nisi citissimè prætervolantes transmittit: neq; multum iter intererat ad ripam fluminis: verum in pontis vestibulo statuebatur ingens & immanis Colossus, pedibus in maximam amplitudinem divaricatis, sub quibus pons ipse adeundus erat, rectus, & lubricus, & angusti itineris. Oculi prægrandes, & truculenti, flammarum instar per vitream fenestram noctu translucentium, horribili specie fulgurabant: universum corpus aut plagis livebat; aut perrubescebat cruentis vulneribus. Ora miserabiliter districta. Manus quoque, quas ultro venientibus exporrigit, ferreis unguibus obarmatæ, absterrent plures quàm attrahunt. Tabella autem quæ a dextra pendebat his versiculis invitabat.

Fœlicissimus omnium,
Rectam qui tenero puer
Ingressus pede semitam,
Cursu perpetuo premit
Metam mortis ad ultimam.
Fœlix, qui refugo gradu,
Orci præcipitem viam
Pertæsus, superos petit.
Quisquis tramite devio
Captus se redimi cupit,
Me non horreat indicem;
Vultu terribilem truci

 Sed

Sed pronus facilem piâ
Exoret prece transitum.
Cassis lumine præscio
Hoc solum superest iter.

Hac spe confirmati pontem humiliter occupatis, qui ab initio vix pedem latus, quo longius pergitis, eò in ampliora sese spatia spargebat. Adversa regio sensim a ripâ surgebat per Philoponi ditionem ad aurei montis fastigium. Campus omnis, quàm longè patebat, herbarum satorumq; ac frugiferarum arborum ordinibus ubiq; convestiebatur. Huc transmissi non diu processeratis, antequam incideretis in rusticum, qui agris colendis exercitatus, ex laboribus victum merebatur, & familiam non ignavam collatâ stipe sustentabat: neq; regiis opibus invidebat; sed eâ animi securitate, & salubritate corporis degebat, cui reges ipsi inviderent. Hic nudos ac palantes obiter aspiciens, ultro quæsivit, qui mortales essetis, quibus e regionibus hucusque delati, & quò deinde pergeretis. Postquam amnem trajecisse accepit, miratus, atque misertus, hospitaliter admisit in domum suam; & vestimenta, quæ ad puerorum suorum ornatum reposuerat, non nimis elegantia, integra tamen ac munda, & quæ corporis usus satis absolverent, suis manibus vobis injecit, & domestico victu cibavit Vos tantam liberalitatem, ut par erat, animis obversantes; neq; adepti ullam solvendi facultatem, pudore incensi, ac ne indies graviores sitis, vestram operam repræsentatis, si in quibuscunque suis negotiis ipsi adjumento foret: vobis dextras esse pro ætate ad capessendos labores non invalidas; præ cæteris agri dimetiendi & rationum conjiciendarum nonnullam habere peritiam. Ille indolem &

gratitu-

gratitudinem vestram benignè accipiens, pauperem se quidem esse fatebatur, aliquid tamen superesse, quod in pauperiores, & miseros largiri posset: neque ullam compensationem sperare ab illis, quos nihil possidere præsenserat: manuum quoque vestrarum mollitiem recusare rusticorum opera. Quin, aiebat, si istas artes probè tenetis (quod in vobis vix quivis expectet) reperietis inter nos præmia omnibus studiis quæ hominibus usui esse possunt. Villicus est regius, cui ipse inservire & operam meam collocare soleo; illi fortè sit opus hac vestrâ peritiâ: nunc ad ipsum abeo, ac (si libet) vos mecum deferam. Inde a jentaculo ad villam educens, coram villico referebat fortunas vestras ac præsentem rerum statum; ingeniique præcocitatem, & non vulgarium artium professionem. Ipse utrumque studiosè perlustrans, subesse aliquid præstantioris animi secum augurans, & mox experientiâ factâ multò magis confirmatus, ad se statim recipere voluit. Vos hospiti plurimùm debere professi, ob ejus commiserationem, & charitatem, ac non minima impendia, quæ in vobis suscipiendis elargitus esset; cibum ejus delibavisse, filiorum vestes adhuc gestare, ob id animo destinavisse, nihil prius aggressuros, quàm ipsi hoc debitum persolvere daretur. Villicus, vestrâ ingenuitate probatâ, id se facilè præstiturum dicebat, sumptus omnes, quos in vos operarius collocaverat, deponere velle, & hæc vestra officia ad seipsum traducere: quod ratione collatâ extemplò perfecit: & aliquid altius quàm quod primò prodebat de vobis agitans, rudibus istis vestimentis detractis, eas insuper operarii pueris dono remittere, vos splendidiores induere jubebat. Paulò post secum foris evocans, ad urbem rectà pergebat; quæ non longè distabat a villâ. Hìc

ingens operantium fremitus, cantusque & clamor confusus. Ipsi undique per officinas studiis & laboribus intenti egregia edebant artificia. Ingens in medio palatium, e pulcherrimo marmore operosè constructum. Huc ad tergum secutos villicus inferens; mox ante ipsum regem productos, & ob ingenii acumen, & morum venustatem prius commendatos, ei utrosque humiliter dicavit, suâque manu transmisit. Rex erat ætate provectus, canis capillis, sed vultu viriliter rubescente, nervisque validis & constantibus. Præcipuè gaudebat egregio puerorum delectu; quos in optimos viros educere studebat: atque interea per horum jucundissimum consortium senectutem suam quodammodo recreabat. Ipse utriusque speciem, & corporis habitum paulisper contemplatus; tum ut internas animorum dotes experimentis & sermonibus eliceret, atque inde aliquam probationem captaret, in thesaurum adduxit; ubi præstantissima artificum opera undique in loculis disponebantur: alia ut ingeniorum specimina, alia variarum voluptatnm instrumenta, nec non plurima usibus commoda. Rex gnarus puerorum indolem nunquam manifestiùs deprehendi, quàm per votorum explicationem, vobis digito ostentans cujusque generis utensilia, tela bellica, & lusoria, fistulas, imagines, monilia, gemmas, & in his vasa vitro simillima, sine vitio fragilitatis pellucida; machinas quoque perpetuo motn automatas, quæ ex se redderent suavissimam symphoniam, hominumqne icunculas ad numerorum legem saltantes exercerent: utrumque jubebat ipsi indicare, quid vobis maximè allubesceret. Vos oculis undique circumductis, fortè librum, qui in pluteo ad parietem jacebat, conspicati, de omni artificiorum genere, inscriptum, & ab

ab ipso rege editum, cujus quoque nomen præferebat. hunc vobis esse gratissimum refertis. Ille increpans, & irridens, rogat, quid librum simplicem, & inornatum tam dædalis opificiis præponeretis? Cui Auximus: Quia si hic liber, quod a fronte pollicetur, omnium artificiorum rationem exponat, in uno omnia capiemus, cûm inde plurima ejusmodi fingere didicerimus, & pro singulis artificiis ipsas quoque artes abducemus. Quibus dictis rex leniter arridens, utrisque librum dari imperat & ex usu se cogniturum dicebat, quàm hæc electio sit justa & prudens: verùm aliquâ suspicione inductus, hoc suo nomini per adulationem dedisse, altiùs experiri pergebat, interrogans, quidnam esset, quod, si optio daretur; ab illo potissimùm peteretis? Hic uterque: Primùm, ut hunc nostrâ vice remunerari velis, qui nos tibi tradidit, & hujus tuæ liberalitatis participes fecit. Extemplò rex; Hoc quidem in præsentiá faciam. Et perinde non modicam pecuniæ summam villico jussit repræsentari. Seque præterea pollicebatur non immemorem fore tam accepti muneris. Nunc ab ipso quærebat, ubinam gentium reperisset, aut quibus artibus excoluerit. Cui villicus: Peregrini sunt, & ad me nuperrimè devecti: quantùm verò audio, a Philomelæ regione ad nos pervenerunt. Rex, audito Philomelæ nomine, de ejus salute interrogabat. In illam utique vehementer indulgens & propensus erat. Vos per villicum ad hoc anteà instructi, Bene se habere renunciatis, nihil omnino de injuriis conquesti. Haud multum temporis intercessit, cùm ipse Philocles regio comitatu stipatus ad paternam aulam descendit. Invehebantur omnes equis alatis. Ipse imperatorio paludamento indutus. Facies tantâ vi luminis obsessa, ut

illius aſpectum, & vibrantium oculorum ictus, humiles atque vulgares animi ſuſtinere non poſſint: neq; habet univerſus orbis quicquam illo juvene magnificentius aut pulchrius. Poſtquam à patre liberaliter accepti, & conviviis expleti ſunt; reges ſeorſim de maximis rebus inter ſe agebant. Philocles ſororem accuſabat, quòd ejus famam, cum aliter nocere neque auderet, neque poſſet, confictis mendaciis laceraret: idque ſe pro maximâ injuriâ interpretari. Ad hæc, hoſpites & peregrinos, quorum ipſe tutelam ſuſceperat, prædatoriè expilare, & ſæviſſimis beſtiis devorandos objicere. Ob has cauſas ſe ad ipſum veniſſe, ut in eam bellum inferre liceret, & a regno, quod tam malè adminiſtrabat, depellere. Philoponus graviter ingemiſcebat, ut qui filiam impenſè amabat: cùmque anteà ſæpe frater per legatos eâ de re queſtus fuiſſet, ipſa acciri ac ſiſti coram ſe juſſa patris animum ſuis blandimentis ſic inflectebat, ut hucuſque elaberetur impunis: neque exinde magis refrænabat libidinem ſuam, ſed eo ſecuriorem ſe rata, licentiùs graſſabatur. Nunc conſtrictus Philoclis præſentiâ, & graviſſimis querelis oppreſſus, hæc tantùm ſubjecit. Quod ad te attinet, ô fili! debes potius mecum ſorori ignoſcere, aut alia ſaltem remedia experiri, antequam de ejus vitâ & fortunis tam ſeveram ſententiam proferamus. Forſitan hæc ſunt antiquiùs delicta, cùm adhuc juvenis & imprudens eſſet; nunc maturioris ævi acceſſu, ac meis monitis erudita, ad meliora tranſivit. Equidem hìc duos pueros peregrinos habeo, qui jampridem ad me deinde venerunt, & ab illâ ſe perhumaniter tractatos agnoſcunt. Hic Philocles. Utinam alloqui liceat: nemo enim anteà hanc famam de eâ retulit, Ob id ambo e conclavi egrediuntur. Præ foribus

expecta-

expectabant utriusque regis satellites; qui per otium inter se variè differentes, hoc certamen ingenii instituerant; ut præscripta quæstio ederetur, cui quisque suam opinionem subjiceret, omnes Philoclis judicio starent, ac pignora, quæ in medio deponebant, victor auferret. Quæstio erat hujusmodi. Quis esset summus ille omnium regum qui prioribus seculis regnaverint? Alius Ninum, alius Alexandrum, alius alium detulerat: Auximus qui pro utrisque vestrûm pignus conjecit, ex communi assensu subscripsit Primum. Philocles chartâ in manum traditâ, & mox integrè perlectâ, ipsum evocat, & quis hic Primus esset, exponere jussit. Auximus illico, Est, inquit, ipse primus parens humani generis. Ille nullâ factâ cunctatione, Vicisti proculdubiò, clamabat. Is enim summo jure totius generis humani rex, ac omnium terrarum dominus fuit. Insuper puerili acumine delectatus, annulum digito detractum tradidit: tu in ipsius conspectu ad fratrem juxta astantem dimittis. Quod Philocles factum videns, increpare cœpit, &, nunquid tantæ benevolentiæ pignus tam parvi faceres, interrogavit. Haud quidem, aiebas, verùm illud a te scire velim, An non justiùs excandesceres si in medio confregerim? Referabat ille, hanc sanè maximam injuriam fore. Tum iterum dicebas, necessarium esse alterutrum fieri. Quid ita? flagitabat. Tu verò: Quia hic, qui frater est meus, & hanc mecum sententiam protulit, suamque ipse partem deposuit; aut partem recipere debuit, aut totum. Hic Philocles: Id verò experiar. Tu qui frater, & particeps es, edissere mihi, quis alter sit illi proximus? Augentius parumper meditatus, mox ita renunciabat. Pater familiæ, quæ diluvio superfuit. Hoc audito Philoponus clarè arrisit, exultans ob victo-

victoriam quæ a ſuà parte ceciderat, & ob hanc corollariam ingenii fœlicitatem. Philocles autem : Profectò hic eſt tam par primo, quàm tu fratri : ac ſi ejus nomen certatim edidiſſes, ſola inter vos controverſia fuiſſet. Cum his laudibus auream quoque catenulam afferri juſſit, eamque Augentio adjecit : quâ acceptâ, hic annulum ſuum fratri reddidit ; ac mox cùm depoſita proferrentur, Auximus pro utriſque prolocutus, Quia, inquit, a munificentiſſimo rege Philocle præmia cum victoriâ reportavimus, unicuiq; veſtrûm ſuum pignus remittimus, noſtrumque ipſi apud quem depoſuimus. Omnes in maximam admirationem erecti, & tantâ liberalitate munerati, ingentes plauſus referebant. Tum Philoponus, vos filio oſtentans, hi inquit, ſunt iidem pueri, de quibus ad te dudum mentionem feci: ac ſimul enarrare jubebat, quo more a. Philomelâ recepti ſitis. Hic Auximus : Ipſa quidem cum maximæ benevolentiæ ſpecie nos attrectavit : cæterùm ancillæ nudos & ſpoliatos ad fenestras ejecerunt; quarum fauces mirâ providentiâ effugimus. Hæc verba Philoponi mentem graviter vulnerabant. Quid ergo, inquit, hujus flagitii me non antè commonuiſtis? At vos:ne nunc quidem,niſi compreſſi. Vobis dimiſſis: Philocles ex eâ occaſione,patri cauſam aperit, ob quam ipſe ſororis ſcelera tam ſerò reſciret. Quod ſi ſubditorum tuorum meorũq;queſtibus æquas aures præbere volueris, fieri non poteſt, quin nobiſcum in vindictam exardeas : neque verò tolerabile eſt advenas & peregrinos tam inhoſpitaliter expoliari, & contra jus gentium in perniciem detrudi ; quod ſi diutiùs procedere patiamur, totum orbem ad juſtiſſimam ultionem in nos undique concitabimus. Univerſi qui aderant tam atroci recentiq;facinore incenſi, Juſtitiam,

ſtitiam, Juſtitiam, magno clamore; per horam penè integram repetito, poſcebant. Ubi tandem Philoponus conſentiret: Philocles nullâ morâ interjectâ ad hanc expeditionem ſe accinxit; ne fortè ſoror per nuncios internoſceret, quid de illâ decretum ſit, & parentis pacem exoraret: quin ex ipſius ſecuritate hanc eſſe optimam rei gerendæ occaſionem ratus, copias, quas præſentes circa ſe habebat, inſtructas educit. vos a patre ſibi depoſcens, quorum indicio uteretur, & victor magnis honoribus penſaret. Interea equites, & currus aderant. Ac mox, exercitu in hoſticum traducto, Philomela cum omnibus copiis ex improviſo facilè oppreſſa eſt. Tum inde pigmentorum fucus, tanquam cera ſub ſole liquefacta, dilabitur; atque extincta eſt veneficiorum efficacia: neq; quicquam ulteriùs magicæ poteſtatis habuit, ex quo ſacris vinculis conſtricta eſt: quin & fœdiſſima patebat deformitas: ut quæ nativam pulchritudinem voluptatum intemperie corruperat, quam denuo ficțitiis coloribus oblinivit. Domo exhauſtâ milites faces certatim admovebant, unde parvo temporis momento ad cinerem redacta eſt. Re fœliciter confectâ, Philocles receptui cani juſſit. Inde reverſus in regnum ſuum cum pompâ proceſſit ad templum in aurei clivi vertice conſtitutum. Ingens undique gratulantium turba, ingens militum clamor & concentus: equidem ſtrepitu concurſantium & plaudentium agitata rurſus ex ſomno deturbor. Cum matrona finem fabulandi fecerat, uterque congratulabantur hunc lætiorem ſomnii eventum: & Augentius ſubridens; O mater! inquit, certe evigilaſti nobis hoc ſomnium. At illa: ſive vigilans, ſive ſomnians ediderim, hinc vos diſcere velim, unde ad veræ virtutis, & honoris faſti-

faſtigium recto curſu perveniatis. Auximus adhuc meditabundus, adjecit; Sanè fieri non poteſt, ut nos unquam hujus fabulæ obliviſcamur: atque utinam nobis perſcriptam dares. Cui anus: Tu mox abibis ad ſcholam publicam, ubi multò concinniores pueri familiariter inter ſe recitant. Verùm hanc omnem perfectè tenebitis, ſi duo tantum documenta referatis, Dei providentiam eſſe optimum viaticum, & bonam eruditionem certiſſimum patrimonium. Hic Joſephus hoſpites allocutus, rogare cœpit, quid tales nugas tam immobili auſcultatione captarent? Nugas eſſe dicis, referebat Eugenius, quæ non ineruditam voluptatem cum tanta utilitate componunt? neque ſunt hæ ſimiles anilium fabularum, quibus memini me puerum adeò delectatum: atque ob id magis miror, unde hæc fingeret. An hìc anus quoque philoſophantur? Subinde Joſephus: eſt hæc anus fraterculis meis præpoſita. Matronarum quippe gravitatem cum blanditiis permixtam, his officiis aptiſſimam judicamus: cæterùm ne infantes quidem ad fœminarum imperium in totum rejicimus; ſed diverſas utriuſque ſexûs virtutes his parentalibus curis adjungimus. Atq; hæc, ut mihi viſum eſt, alumnos ſuos præmonere cupit, ut, quod de Hercule memoratum eſt, virtutem a vitio per judicii vim, ſine experiundi periculo diſcernant: eoſque quaſi lapſos commemorat, revera ne labantur omnino: & quo monita faciliùs penetrent, his fabuloſis involucris obducit: vix tamen credo per ſe confinxiſſe, ſed ab alio quovis fuiſſe commenta; vel quod potiùs reor, e vulgaribus libellis, quales plurimi in hunc uſum circumferuntur, mutatis nominibus, & cum paucis variationibus decerpſiſſe. Et ſanè irrideant, ut velint, iſti altioris diſciplinæ magiſtri: nos humil-

lima

lima quæq; libenter amplectimur, quæ huic ætati profutura censemus. Exclamat hìc Politianus. O fœlicissima ingenia! quæ ipsam vanitatem in tantos usus fructusq; convertitis. Imò verò, addebat Josephus haud tantùm in formandis moribus, sed etiam ad insinuanda religionis elementa utimur hujus artis adminiculo: neque modò memoriter perdiscere cogimus ea quæ parum intelligunt; aut solùm per breves interrogatiunculas cibum cœlestem concidimus; quin & condimus ad palati sensum, & præmansum in ora ingerimus: retundit aciem tenellarum mentium solida ac robusta veritas; & discendi tædio ab ipso limine ingressuros absterret: unde res divinas, ut tristes, & morosas, ob præconceptam molestiam perpetuò refugiunt: aut si hæc prima obstacula transcendant, sibi plaudunt ob indigestam verborum copiam, & istâ servili disciplinâ conscientiam obstruunt: sensum verò ipsum ac spiritum religionis haud unquam attingunt. Nos itaque, ut huic incommodo maturè occurramus, per facillima blandissimaq; initia paulatim deducimus, ac deinde pubescente judicio, & cœlestium rerum appetitu, sublimioris scientiæ pabulum impertimus. In primis historiam sacram, & exemplaria pietatis proponimus; ad quæ pueriles animi, præ ipsis præceptis, uti ad imagines in libris depictas magis quàm literas respicere solent: deinde parabolas, & ejusmodi figuratas narrationes; quarum enucleatam intentionem delibant avidius, & fideliùs retinent. Præstat verò largâ & liberali cònfabulatione cum iis familiariter disserere: omnis enim stata et solennis disciplina, utcunq; sit primùm jucundissima, mox pensi gravitatem præferre videtur. Hæc ad fenestram collocutus, pueros in horto spatiantes, in cameram ad se vocat. Cum ascendissent,

ſcendiſſent, repetere cœpit anile ſomnium: cui ego, inquit, alteram cantiunculam meretriciis iſtis incantationibus oppoſitam, quia deeſſe videtur, adjiciam.

Horreſcit nocuis ſentibus, & malos
Certat terra ferax tollere carduos:
Et vix fida colenti,
Meſſem reddit adulteram.

It formica frequens colle ſub arido;
Et junctis Cererem viribus integram,
Parco dente peremptam,
Cæcis condit in horreis.

Hyblea volucres dulcibus otium
Poſtponunt ſtudiis, & liquidum novi
Libant floris odorem;
Sævam mel hyemem levat.

Anni perpetuam ſol terit orbitam:
Exhauſtis toties reddere cornibus
Rores non piget almos
Nocturni dominam chori.

Diſcat gens hominum, cui vigor igneus,
Et mens ætherei conſcia Numinis,
Lætos ferre labores;
Curas ut fugiat graves:

Vitam cælicolûm tranſigat æmulam,
Æternique ſerens præmia ſeculi,
Gazâ ſit magis omni
Parcens temporis aurei.

Tum ut hæc documenta altiùs imprimeret, in ſermone progreſſus, Nunc illius eſſe ætatis, dicebat, quæ ad virilia ſtudia, & graviorem diſciplinam ſpectare inci-

incipiat: idcirco opus esse summâ cautione, & prudenti consilio, ut vivendi cursum fœliciter inchoent: & fortè Auximum interrogabat, quot annos se natum duceret? At ille: Tu quidem id meliùs nosti, qui interfuisti nativitati meæ; ego nec me nascentem, neque lactentem memini. Tum Josephus; Rectè respondes; atque id sanè omnes parum meminimus; sive ob istius ætatulæ inscitiam, sive per nostram socordiam, & negligentiam; ac si verum esset, quod poetæ, tradunt, e Lethæo flumine prodiisse: cum tamen altera mortalitatis pars sit quæ vitam præcessit; ac non ipsam mortem magis præmeditamur: quæ duo vivendi repagula si ritè conferamus, facilè apparebit, quàm angusta, & tenuis res homo sit: quid enim duodecimo ab hinc anno te fuisse existimas cum jam undecim annos natus sis? Ille perculsus hac quæstione, ac diu rogantem intuens, tandem respondet: Cùm id non fueram, quod nunc sum. Auximus certè non eram: & nunc mecum mirari incipio, cur non potiùs vixerim regnante Davide, aut Herode, aut saltem aliquo priori seculo: tum unde ego is sim, qui sum; & non alius, non Josephus, non Augentius, non quilibet: certè hæc distinctiùs sunt perpendenda, quàm mihi hactenus in mentem venit. Cui Josephus: Optimè feceris; & inde senties; non magis unicum diem vitam prorogare posse, quam ante natalem nasci: ita indies vivimus ex divino munere, omniaque nostra pendent ab illius nutu, qui nobis nosmetipsos perpetuò donat. Atque illa personæ unitas est res profundæ considerationis: nunc tantùm tibi subjiciam illud, quod maximè obvium est: nimirum cùm Auximus sis, & non alius; cumque æternam tui ipsius possessionem ineas; tibi videndum est, ut tu idem Dei gra-

tiam

tiam & æternam ſalutem conſequaris: aliter quodcunque fiat de Joſepho, aut Augentio, ipſe Auximus peribit. Nec tamen ideo in te ſiſtere fas eſt: cùm enim homo natus ſis, cogitare te debes in univerſæ humanitatis corpore conſtitutum; cùm Judæus, ut partem ejuſdem capitis: cùm frater, tanquam alterum oculorum, quibus intercedit arctiſſima officiorum conjunctio: cùm denique ſis Chriſtianus, quaſi eandem eſſe animam mentemque cum cæteris, cujus ſumma eſt unio & agendi conſenſio. Plurimis hujuſmodi ſermonibus quotidie uſurpatis, ad guſtum veræ pietatis, & meditandi libertatem, puerorum ingenia educere ſolent. Paucis poſt diebus, ſervus Joſepho occurrens, annunciabat, Alcimum, tutoris filium, Solymam reverſum, intus eſſe cum domino; & ipſius colloquium petere: quem mox Joſephus adibat, nihil magis expectans quam ut viſeretur. Ab ingreſſu, Alcimus eſſe Joſephum admonitus, ocyùs accurrens, in genua procidit, & veniam ab illo ſuppliciter expoſcit. Is nondum conſcius quid ita faceret, breviter reſpondit, crimen eſſe prius recognoſcendum, quàm aut modeſtè rogari venia, aut prudenter dari poſſit. Imò verò, aiebat, ingens facinus admiſi in te, inque parentem meum. Ad hæc verba, ſubita lachrymarum vis, & ſuſpiria ſimul erumpentia, præcluſerant vocem. Joſephus tam perplexâ præfatione turbatus, in pedibus ſtare, & effari juſſit. Tum ille: Non potes non recordari te cum patre meo, ſex menſibus abhinc elapſis, in agro Catanenſi, unico ſervulo comitatos, iter feciſſe. Ego, qui a patre, uti noſtis, diu ante profugeram, in Siciliam ſeceſſi. ac variis fortunis exagitatus, deinde ad ſummam inopiam redactus, & perdito animo nihil

ſecu-

recusante, quod egestatem & libidinem impleret, latronibus egregiis tum in proximæ sylvæ opportunitate degentibus me addixi. Matutinum tempus erat, cùm in vos equis prætervectos e latebris fulminacula intentamus, & per triplicem explosionem simul editam, servum quidem globulo configimus, equum tuum per utrumque latus trajicimus, in cujus ruinâ, priusquam te expedires, illico erupimus, & mox cum patre captum in nostram potestatem adegimus: Dum in prædam circumfundimur, novus itinerantium strepitus ad aures accidit: continuò quatuor in custodiam additos dux cum prædâ retrocedere jubet in constitutum silvæ diverticulum: ipse assumptis sex reliquis (decem numero eramus) obvius ad viatores procedit, ne, si omnes sese in sylvam recepissent, fugæ species, & cæsorum cadavera occasionem sequendi darent. Ego alterque sociorum (cui Milo nomen) cum patre ac prædâ in illius equum transpositâ præcessimus. Ut in secretâ perventum est, Milo protinus sarcinam detracturus erat. Equidem patrem vinctum brachio tenebam, strictum mucronem pectori ferociter intentans. Pater me parumper circumspiciens mox ausus est compellare, &, Annon me agnoscis Alcime? dicebat. Ego, qui in primo impetu, ac deinde tumultu occupatus, ad ejus faciem minùs respexeram, neque certa suberat septem antea annos conspectæ memoria, ad hanc vocem vehementer exhorrui, os, oculos, barbamque dicentis, accuratiùs obtuens: neque quicquam aliud respondere potui, quàm ò pater! ignosce, quæso, filio tuo! adeò confusus, atque attonitus, ut brachium sponte remitterem, & gladium manu non sustinerem: neque ille leviter tremefactus tam insperato, & inominato occursu, tan-

D dem

dem retulit. Ego ſum quidem tuus iſte miſerrimus pater, ac neſcio, an inventum, an nunc verè perditum dicam: cùm tamen nondum omni humanitate exutus videaris, ac ſi me aliquâ parte juvare poſſis, ſarcinam noſtram e conſortis manibus quamprimum redime: ſcilicet peregrini ſumus, & huc fortè ad inſulam luſtrandam advecti, quòd ſi omne viaticum ſit diſperditum, neque hìc vivere, neque facilè enatare licebit. Ego me experturum reſpondeo; ac primùm patrem exuo vinculis; deinde uterque Milonem accedimus, qui prædæ intentus ad colloquia noſtra non auſcultaverat. Atque ego, ut res erat, illi expono, & profiteor hunc eſſe parentem meum: proinde obſecro a ſarcinâ deripiendâ deſiſtat. At ille, qui truci ac præfervido ingenio erat, atque in illâ pretioſam aliquam ſupellectilem conſpexerat, ægerrimè ferebat ſibi extorqueri, & fortè aliquid furto ſubducturus, aut ſi præmium fugâ dignum videretur, totam ſecum avecturus erat: nunc præpeditus, & petulanter irridens, enimverò, inquit, tu atque hic longævus nebulo ob id tamdiu conſuſurraſtis, ut hanc mihi fraudem compingeretis; & tu ſolus prædam auferres, eumque ſub patris nomine incolumem dimitteres; adeone me ludi poſſe exiſtimas a te, qui tyrunculus es in hac arte, & in noſtrum ordinem noviſſimè aſcitus? abſiſte verò jam iſtinc tu & pater tuus, aut ego per illius cædem hanc technam diſcindam. Hac injuriâ & contumeliâ irritatus, vehementiùs inſurgebam, &, ſi tu adeò veteranus es, aiebam, debes ſcire legem militiæ noſtræ, neque parta diſtrahere, antequam omnes conveniamus; quòd niſi protinus inde abſtinueris manus, ferro disjiciam. Ille nihil contrà, ſed graviter infrendens, & acinacem ſtringens, citiùs quàm enſem, qui

propè

propè jacebat, repetere, ac prævenire poterã, in meum caput irruebat; ac proculdubio grave vulnus inflixerat, ni pater medium se inferens brachio altè sublato a me ictum intervertisset. Ego irâ & pudore incensus, dum illi tumultuantur, toto impetu in ipsum insilui, ac multâ vi fortiter comprehensum, ad terram inferiorem detrusi: acinace tandem extorto, jugulum petebam; pater, nè occiderem, prohibuit, funiculum, quo ipse prius nectebatur, ultro offerens, eo coercerem, vinctumq; relinquerem. His effectis, equos cum sarcinâ seorsim abducimus, nova consilia de te, deq; fugâ inituri, cùm tristẽ & compressam vocem opem timidè implorantis accipimus. Hic pater: Quàm vereor, inquit, ne isti, qui Josephum tenebant, in eum quid mali moliantur! Tum ego: Estne is Josephus Jacobi filius? Cui pater: Ipse est: maturemus ocyùs, & suppetias illi feramus. Subinde equis ad arborem alligatis, festinato cursu, quo sonitus perducebat, acceleramus. In ipso sylvæ confinio duos humi passim jacentes offendimus, alterum mortuum atque extentum, alterum seminecem, & in suo sanguine se volutantem. Pater ad proximum, ego ad ulteriorem accurro: qui me prior inclamans, Occidor, inquit, ô Alcime, ab illo juvene, quem dudum captivum in sylvam adduximus; qui & me lethali vulnere affecit, & socium nostrum, quem non longè extinctum reperies, interemit. Ego tam inopinato casu commotus, Quî fieri posset? interrogabam. Tum ille: Dum in sylvam tardiùs subsequimur, in vinciendo paululum morati, vos e conspectu præceditis: quod iste sentiens, captato tempore, cùm ei funiculum expedirem, Alexandrum, qui manu brachium prensabat, a se repulit, & subito impetu gladium ejus occupavit; ac eodem quasi momento confodit: tum,

priusquam eâ contentione implicitum adoriri poteram, æquo Marte in me conversus, ingenti ictu caput perculit, humique prostravit. Huic ego rursum. O mirum fatum! Ede verò, quorsum aufugit, ut vestram cædem, si licet, ulciscar. Tùm ille in sylvam interiorem jam modò aufugit. Hæc audiens ad patrem me refero, eique occurrens, Josephum evasisse doceo per custodum suorum cædem. Ita videtur, respondebat; quin nos quoque sarcinâ arreptâ insequimur, ut ipsi fortè superveniamus. Dum fugam instruimus, latronum in sylvam redeuntium strepitum haud multùm a viâ diversi captamus. Dux cum primis ad locum constitutum recta perrexit. Unus, qui fortè cunctantiùs subibat, seorsim obequitans, audito quasi morientis singultu, ad vocem deflexit. Nos propiùs Milonem in occulto aderamus. Illi ubi vinctum ac solo stratum haud longè agnoscerent, subsistere paululum, ac deinde refugere, & tanquam ab insidiis cavere cœperant. At Milo. Non hic trepidationis, sed vindictæ est locus: quòd si vobis id animo non sit, meipsum modo vinculis exolvite, ut sacerrimum istum perduellem, Alcimum assequar, qui cum altero viatorum in perniciem nostram conjuravit. His verbis & inexpectatâ rerum facie turbati, rescire saltem, secumque abducere statuebant. Itaque ab equis desilientes ad ipsum subeunt, atque dum vinculis eximunt, non minùs, quàm ipse inimicus Milo, in nos diras execrationes effundunt. Ego verò ad hunc casum, quem facilè eventurum suspicabar, satis obfirmatus, & consultiùs ratus audacter prodire, quàm deprehendi & retrahi, patrem quoque hortabar, omnem consternationis speciem amoliri, ac ultro mecum in medium procedere. Ut primùm coràm apparuimus, illi protinus

nus in nos irruere, ac Milo primus omnium ſua vincula mihi injicere; alii patrem obtruncare parabant. Ego ad ducem exclamo, modò me ſaltem exaudire velit, priuſquam quid gravius in nos decernat. Obſtrepente atque interpellante Milone, omnes acriter in nos invehuntur: me cum captivis cepiſſe concilium prodendi ſocios, ac ubi Julium? ubi Alexandrum càſos reliquiſtis? aut in quam foveam vinctos abjeciſtis? Et jam propè res ad cædem ſpectabat: neque dux ipſe furorem inhibere poterat: cùm ille qui poſtremus ſylvam intraverat, citato curſu ad nos pervenit, & ingenti per ramos ſtrepitu edito, adeò perterrefecit oblitos quenquam ſui numeri reſtare; ut ad propioris periculi ſenſum a fugâ ferè non abſtinerent. Illo agnito & aliquid novi afferri viſo, conſiſtunt undique, & quid rei eſſet, exquirunt. Tum ille. Alexander occiditur: Julius nunc animam agit, lethali vulnere ſaucius, quod a juvene capto ſibi inditum refert: Alexandrum ab eodem fuiſſe peremptum: Alcimum ſerò accurriſſe; inde ad perſequendum interfectorem abjiſſe. Hac narratione omnes confuſi, nec non compreſſi paululùm, primùm in nos ora figebant, inde vertebant in ſe mutuo: neque ſatis apparebat, an id ſimpliciter eveniſſet; an ad noſtram quoque fraudem contexeretur: me novitium eſſe, neque adhuc expertæ fidei: præcipuè commovebat, alterum vinculis exolutum mecum unà familiariter verſari: contrà; equos non procul alligatos ſtare, in quibus fugere ſatius erat; neque Julium, neque ipſum Milonem obtruncatos; cùm utrumque eſſet in noſtrâ manu. Hac ancipiti ſuſpicione perplexi, me ultro enunciare jubent, unde hæc omnia acciderent. Sæviebat eò ferociùs Milo, qui nos omni culpâ im-

munes sciebat, sed clamoribus suis, & furore subito opprimi posse speraverat: neque illius importunitas tantùm obfuit defensioni nostræ, quantùm contrariam opinionem auxit, ex aliquâ rixâ incidente hanc inimicitiam contraxisse. Factâ dicendi potestate; hunc patrem esse meum contestor, neque prius animadversum, quàm ipse se mihi eo nomine obtulerat. De conflictu nostro cum Milone breviter mentionem adjeci: sociorum fato non interfuisse; ad vocem jacentis Julii metu, ac spiritu impedito deficientem, serò nimis approperavisse: neque nobis cum illo juvene communicata fuisse consilia; neque si fraus esset, illum cum duobus certare malle, quàm auxilia nostra opperiri: potiùs ex nimiâ suâ securitate, & audaciâ juvenes oppressos credere. Sub hæc, dux graviter ingemiscens, Abibitis, inquit, nobiscum in caveam, ubi de hac re diligentius anquiram: nunc primùm nobis ipsis cavendum est, ne a viatoribus, quos profligavimus, concitatis agrestibus intercepti simus. Qnin cadavera a viâ dimoveri, atque abscondi, Julium, si vivat, deportari placet. Ubi ad eos regrederentur; Julius jam tum expiraverat. Cadavera ramis, frondibusque obtecta in foveam demittunt. Deinde conscensis equis ad latibulum unà contendimus. Antrum erat ex ingenti saxorum mole in medio nemoris extructum. Unicus eò ducebat aditus, per longissimæ convallis angustias, quam arbores utrinque decliviter imminentes consertis inter se brachiis, ipsoque umbrarum horrore fideliter occultabant, neque sinebant equorum vestigia ab oculis insequentium deprehendi. Ab antri latere, rima tenuis aliquam lucis usuram præbebat; eam verò tam exilem, ut ad conspectum in aprico positorum nihil afferret; nobis in speluncæ tenebris degen-

degentibus sufficeret, & ostentaret quæcunque foris obversabantur. Hoc nobis notum erat refugium; unde excursionis faciendæ occasionem expectare, & confectâ, spolia devehere solitum: cæterùm post egregia edita latrocinia unde acrioris insectationis metus sit, ad urbes maximas, ut tutissima omnium latibula confugimus. Posteaquam omnes ingressi, atque inclusi sumus, dux sarcinam in medium proferri jubet; ac primùm Milonem increpat, quod is contra jus fasque resoluere ausus sit, omnibus ad dividendum nondum conventis: ob id facilè consentiebant, ipse de suâ parte decederat. Intereà vulnus, quod pater in tumultu vix præsenserat (nec quidem altè penetraverat, aut multum inde sanguinis effluxerat) nullo præsenti medicamine adhibito, sed longâ jactatione irritatum, angebat adeo, ut ipse detegere atque inspicere oraret. Equidem artis chirurgicæ non sum ignarus, & latrones ad hunc usum medicamenta circumferunt, nè aut vulnerum curam differre cogantur, quod plerumq; mortiferum est, aut, dum opem alienam petunt, in suspicionem sese conjiciant. Nudato brachio, ad lucem sistens sollicitè contemplor atque contrecto: tumefactum erat, & acriter inflammatum; neque dubiæ inerant veneni notæ. Quod ego conspicatus, arti meæ diffidere cæpi, & hæsitans considero, quid factu opus sit. Tum Milo qui a parte prædæ abalienatus erat, ad nos sponte accedens. Non vulgaris, inquit, est hæc plaga, neque vulgaribus medicamentis sananda: unico tantùm remedio cedit, quod ille, qui mihi hunc venenatum acinacem donavit, cum munere dato patefecit. Ego orare, atque obsecrare suppliciter, ut nobiscum in gratiam redeat, & reconciliatæ amicitiæ hoc mihi præbeat pignus. Ille se nostris infortu-

nis permotum ſimulans. Non ægrè tibi aſſentior, aiebat, quin ubi noveris, parùm proderit, adeò triſtis, & periculoſa curatio eſt. Doce modo, referebam, & quicquid intra poteſtatem ſitum eſt non detrectaturum ſenties. Ad hæc Milo. Bene ais: qùod ſi hoc itaque efficies, certiſſimum nobis argumentum dederis hunc eſſe revera parentem tuum, teque illius genuinum filium: eoque ſi placet, indicio hæc omnis quæſtio dijudicabitur. Inter hæc verba reliqui quoq; latrones poſt partitionem factam conveniebant ad quæſtionem de morte ſociorum habendam. Tum Milo in quo ſtatu patris ſalus eſſet aperuit, &, conditione recitatâ, ad eos retulit: cum ab omnibus acclamatum eſſet, ego, dic ſaltem, inſiſtebam; vel ob id magis præſtare malim. Milo tandem. Si venenum, quo telum intinctum fuit, atque exinde in vulnus emanavit, ore admoto exugere auſis; illud certiſſimè elicies, ac tu fortè ſalvus evadas. Ipſe continuò lætus atque intrepidus hanc medendi rationem aggredior. At pater, audito, quantum ſubeſſet periculi, a ſe repulit: neque ullis argumentis adduci potuit, ut propter ipſius ſalutem meæ vitæ diſcrimen adirem: neque ullo jure teneri filium ad hujus officii præſtationem: imò non poſſe excuſari tanti facinoris temeritatem, aut a propriæ cædis reatu abſolvi. Quin ego lachrymabundus inſtabam: Me vitam ab illo accepiſſe, & ipſum hoc quodcunque periculi a meo capite in ſe deflexiſſe: idcirco rem æquam bonamque fore, ſi hoc pacto in me reciperem. Ille obſtinatè abnegabat iſtam perniciem quam divina providentia in ſe defixerat, ad alium quenquam, multò minùs ad filium devolvendam: neque fas eſſe ſuam vitam profundere ex cujuſvis affectûs impetu, ſed rationibus rite comparatis, cùm

cùm publicè intererit, aut ad Dei gloriam pertineat: ac mors nostra ad has intentiones quàm vita plus conferat; tum demum licebit illi qui in hæc pericula præ cæteris evocatus est, libenter & fortiter aggredi. Pater verò ex naturæ ordine vitam liberis tradit, quam ipse mox depositurus est: ac propterea in ipsam peccat, qui præmaturâ filii succrescentis nece suam redimit senectutem. Stupebant ipsi latrones ad hanc mutuam moriendi contentionem: & reliqui sanè omnes, quibus aliquis inerat humanitatis sensus, misereri, ingemiscere, ac penè illachrymari non cessabant. Solus Milo importunè exigebat constitutam veritatis probationem. Cui dux noster: Certè si non illo se filium agendo comprobet, hic se patrem asserit recusando. Hæc primùm dilabente calumniâ, & expectato parentis exitio, ab ulteriore animadversione desistunt. Dum ego cum patre altercarer de sanando vulnere, aut saltem nostrâ innocentiâ vindicandâ, ipse novam medendi viam excogitavit; scilicet brachium a cubito, infra quod hæc pestis adhuc persederat, se mihi concedere amputandum: neque aberant nobis tela chirurgica quibus id perfici posset. Ego tanquam obsecuturus, potum opiatum exquiro, quo captos, quos occidere nolumus, somno obruere, eâque morâ interpositâ omnem inquisitionem abscindere solemus. Interea Milo quàm maximè vociferabatur, Jam patere fraudem, & ludificationem nostram, quam veterator iste tam bellè instruxit, ut & hujus vitæ & saluti suæ satis prospiceret. Socii silentes, atque incerti, quæ dixerat, non adeò probabant. Ego persistens in cæpto, patri potum in manus præbeo, atque in cespite sedere, & ebibere adhortor; ne in brachio rescindendo, nimiâ

miâ doloris vi perstrictus, eluctaretur, mihique impedimento esset. Ille contrà, hoc modo me a proposito facinore aversurum ratus, minimè recusabat: Et videbis, inquit, non ex meæ salutis incuriâ, sed tui causâ, a priori medelâ abhorruisse. Mox oculis in cœlum erectis, & preces quasdam, ac si ab isto sopore non revivisceret, secum mente concipiens, funditus hauriebat: & brevi, somno stratus, se in parietem supinum reclinabat. Ego expectans, donec satis sopitus esset, ad id, quod dudum destinaveram, me accingo: ac prius os oleo diluens, labra vulneri affigo: primùm saniem, deinde ipsos venenatos spiritus, tanquam mel e favo, avidissimè exugo; & per salivam ex ore regerens, iterum, iterumq, repetere non dubito, donec cruor purus, & incorruptus sequeretur: mox vulgata remedia adhibens, linteo vulnus involvo, ac circumligatum fasciâ brachium dimitto. Præter Milonem omnes admirati, plus satis apparere fatebantur, & eum esse verum patrem, meque filii officium adimplevisse: nec non fœlicem eventum tam egregii facinoris exoptabant. Tum Milo, id quod noluit consecutus, gestire & triumphare secum incæpit: Utcunque illi vindictam remitterent, se fraude pari nostras artes & injurias retorsisse: &, frustra, dicebat, a morte, quam meruerunt, precibus revocatis; utrumque enim ex illo insanabili veneficio periturum scio. Atque ut vindicta ingeniosa est ad satiandam libidinem suam, in me respiciens. Illo, inquit, ore, quo in me tot mendacia edidisti, nunc imbibitur tua certissima pernicies: nec sanè æquum fuit, aut talem a patre filium, aut a filio patrem disjungi. Omnes tam invictam animi improbitatem detestati, haud satis justam furoris causam summâ cum indignatione aversa-

averſabantur. Equidem irâ, atque dolore incenſus, parum abfui, quin abjectâ noſtræ ſalutis ſpe, in ipſum irruerem, & huic funeri tertium adjungerem. Neque credebam ſocios obſtituros, quo minùs cum eo manus confererem; verùm adhuc mecum meditabar, num potius, dum liceret, abſcindendi brachii conſilium reſumerem. Interim omnia circumſpiciens, & conſtituens utcunque extrema experiri, nonnullam ſpem animo præcepi quod medicatio hactenus optimè processerat; egoque arti meæ non diffiſus, id ex aſpectu præſenti cognoſcerem; ille tantùm ab aliis jactata referret, brachio quippe detecto, carnem bene lenitam, atque demulſam comperi, neque ipſe ullam graviorem in me veneni efficaciam ſenſi: quibus ſignis ſatis confirmatus, creſcente ſpe metum ſuperabam. Dum hæc agimus, exiguum ſonitum (uti latrones habent leporinas aures) per rimam accipimus; mox & perſonam, & voluntatem vocantis agnoſcimus. Erat hic nuntius a cuſtode illius provinciæ præmiſſus, qui moneret ſe eſſe a quibuſdam quos eo die in fugam verteramus, ad nos indagandos excitum, & in hos ſaltus jam proximè adductum. Nimirum cum ipſo cuſtode hæc nobiſcum officiorum communicatio interceſſit, ob præmia, quæ ex omni prædâ deciſa, illi perſolvimus: adeoque intererat nos non minus quam ſervos, & villicos ſuos, ſalvos abire. Ad hæc nuntia omnes conterriti, antro fidere, haud tutum rebantur, ſed per aliam nemoris partem in urbem potiùs diverſos fugere. Nempe nuntius præmonſtraverat, per quas vias ipſe circumducturus erat eos qui perſequebantur. Poſtquam inter ipſos de ratione fugæ convenerat, colligunt ſarcinas, atque ab antro ſeparatim diſcedunt; meque jubent cum patre ibidem latitare,

ne quid ex captis rescitum esset. Ego ad omnia eventa intentus prope rimam me applico, atque hic audio Milonem, contra salutem suam, nobis usquedum infensum, priusquam a nuntio decederet, suadentem, ut ad ipsum antrum satellites deduceret: inibi viatores quosdam sopitos relinqui, quos ille pro prædonibus, quærentibus objiceret: de quibus dum ambigerent, satis amplum fugiendi spatium prorogatum iri. Interea pater sopore consumpto cæpit se commovere; & vix dum resolutis oculis dextram manum in alterum brachium injecit, quærenti similis, an deperditum, necne sit: quod ubi contrà adesse sensit, ac veneni ardorem, omnemque malignitatem recedisse. Ut valemus, inquit, ô Alcime? Ego bono animo esse persuadeo, a veneno nihil restare periculi, verùm aliud discrimen imminere: satellites publicos emitti, & latrocinium nostrum insectari; nos solos esse relictos, & per Milonis proditionem ad eos tradi. Quod si, inquam, proripere te potes, & itineris jactationem tolerare, nos quoque per sylvarum latebras ex hoc loco prædamnato abibimus. Tum pater: id quidem tibi factu optimum censeo, ne teipsum prodas, & me quoque in noxæ suspicionem pertrahas: at ego, qui nullâ hujus criminis contagione maculor, conscientiæ fiduciâ, & divinâ erga innoxios gratiâ me satis munitum spero: ac dum illi de me dubitant, tu interea securus effugias. Hæc non imprudenter admonentem tacitus agnosco; neque libuit meam qua'emcunque fortunam cum ipsius innocentiâ conjungere. Fortè inter reliquias aspicio laceram meam pannuciam in angulo repositam, quam ipse istuc priùs congesseram, cùm in latronum consortium transirem: dum excutio, capillamentum

pillamentum quoque ex canis capillis concinnatum, quod a capite malas mentumque commodè adumbraret, cum perâ, & baculo propè conjectis, reperio. Tum, Si ita censes, alloquor, ego præsenti hujus larvæ beneficio contra omnia pericula armatus exibo: neque a te longè absceſſurum ſcito, cumque dimiſſo denuò congreſſurum. Impoſito capillitio, omnique integumento adaptato, peram lateri accommodo, & baculo graviter incumbens ad mendicantis ſpeciem coràm procedo ipſo patre ſenilior viſus. Omnibus rite comparatis, cum mutuâ valedictione ex antro digredior, & in triviis eventum operior: nec longè poſt equitum, peditumque magnam multitudinem ſentio cum ſtrepitu & clamore incondito me verſus tendentem: ego contrà tardiſſimè obveniens, dorſi ſe procurvantis ruinam per baculum onerosè ſuſtineo, gravi & fatiſcente ſpiritu, ab his ſtipem miſerabiliter efflagitans. Illi non ſtipem modò, ſed & præmium minimè pænitendum ſe daturos pollicentur, ſi latronum fugam indicarem. Tum ego, ut a patre periculum omne detraherem, me equites aliquot, quos ob feſtinationem, nullius boni ſibi conſcios ſuſpicabar, illac, quâ eos potiſſimùm exituros haud dubius eram, dudum diffugere ſignificabam; neque jam ultra mille paſſus procedere. Eò omnes conceſſuri videbantur, cum ecce ſubſequitur iſte egregius noſter internuntius, & clamore maximo ſublato, ut latrones, ſi non longè ſatis abjiſſent, facillimè exaudire poſſent, prævenientes ad ſe revocat; & tanquam re deprehenſâ aliorſum deflectere jubet, circaque proximam convallem circumfundi, ubi latentes opprimere poſſent. Cuſtos, fraudis non inſcius, idem imperat. Tum ad antrum retracti, alii ſtrictis mucronibus invadunt,

vadunt, alii cum clavis, & agrestibus telis undique circumsistunt. Index, seu fortitudinem suam ostensurus, primus insilit: continuò satellites, & alii plurimi se subjungunt. Hi patrem humi sedentem cum ingenti tumultu obruunt, vinctumq; extrahunt in apricum. Hic omnes convocati sunt, si quis agnosceret, neque deerat, qui os ejus inspiciens esse ex ipsorum numero impudentissimè asseveraret: ad id satellites vulnus ostentant, ut manifestum recentis pugnæ vestigium. Alter quoque viatorum, quasi in mendacium priùs consuluissent, a se illud redonatum affirmat. Tum demùm de reliquo omni sodalitio interrogant; nisi detegat, eum pro omnibus luiturum: adeoque ferociter insistunt, ut vix ullam respondendi copiam facerent. Ille, uti res erat, breviter referebat, se esse peregrinum a latronibus in itinere eo die correptum, & ad hoc antrum ab iis delatum: ipsos circiter horam præteritam excessisse, neque se fugæ fecisse conscium. Interea quidam in sarcinam inciderat, eamque humeris exportans. Si quis, inquit, sibi vendicet hanc gravem sarcinam, & quid in eâ geratur, indicet: persolvat præconi præmium, deinde integram, intactamque recipiat. Cùm nemo repeteret, Custos ad se deferri jussit, suam enim ex lege fieri, nisi a domino intra legitimum tempus reposcatur. Pater ad eam respiciens, ad se quidem pertinere dicebat, vacuam verò & spoliatam a latronibus. Tum alter; & tu, quia verum indicium reddidisti, illam tibi habeto, respondit. Eâque excussâ, reliquias quasdam & purgamenta antri, quæ ipse congesserat, omnium cum risu effudit. Ob hæc pater non omninò vana dicere visus est: tum, quasi in re dubiâ, Custos iterum a viatoribus quærebat, an adhuc stare accusationi vellent. Illi frontè minùs constanti

ſtanti, ſe tamen in eâ perſeverare dicebant. Ego intereà adventabam, hæc omnia annotans, ac pro ſpecie, ſtipem promiſſam uſque & uſque indeſinenter poſcebam: & ipſi ſe rectiùs feciſſe fatebantur, ſi meam indicationem prætuliſſent; atque ob id mihi nummulum objiciunt: nec non à cuſtode poſtulant, ut vel adhuc abeuntibus inſiſtat. Ille tempus jam eſſe præteritum, & noctem appetere cauſabatur: poſt ſe verò relicturum ſatellites, qui ſylvam undique perluſtrarent: nunc eum quem in manibus habebant, ad magiſtratum eſſe abducendum, per quem fortè ſeveriori examinatione de cæteris omnibus reſcire poſſent. Trepidabam ipſe vehementer ad hæc omnia, quæ contra ſpem hactenus acciderant, præcipuæ ob viatorum impudentiam, & manifeſtum mendacium: quippe intellexeram à conſortibus, unum quidem ſenili capillitio ſe intexiſſe, neminem verò ab iis vulneratum, neque viatores pugnam tentaviſſe: verùm, ſive aliquid è longinquo proſpexiſſent, ſive ultro metuentes ſuſpicarentur, evaginatis enſibus ad defenſionem ſe quidem compoſuiſſe; quod cùm noſtri pariter ex adverſo facerent, antequam ad manus ventum eſſet, in acerrimam fugam ſe conjeciſſe. Ambiguus itaque quò hæc fingendi audacia tenderet, aut quam fidem apud magiſtratum ſit habitura, ad urbem ſuccedere ſtatuo; eo animo, ut, ſi quod ominabar contingeret, per patefactam denique veritatem innoxium patrem mei ipſius confeſſione purgarem. Protinus illi ut reum & præjudicatum magnâ cum turbâ ad prætorem Catanenſem abſtrahunt. Cùm ad urbem accederent, augeſcentis undique multitudinis convitiis & maledictis oneratum per medios rapiunt. Tum in domo prætoris ſiſtitur, cum accuſatoribus utrinque collocatis. Illi ignotum & peregri-

peregrinum multis criminationibus ac pluribus probris, se frustrà defendentem, & cuncta, quæ sciret, pandentem, opprimunt. Prætor non omnino suspicionis vacuum, sed magis ut popularibus suis gratificaretur, jussit in carcerem amandari, & proximo die in prætorium produci, ubi legittimæ accusationi obnoxius quale mereatur judicium subeat. Interim ingens vulgus hominum, qui ad omnem novitatem excitari solet, præ foribus confluxerat; jamque ad carcerem redactum magno tumultu & vociferatione obtundunt. Hic ipse tandem superveniens, indignissimâ rerum facie perturbor. Alii iniquissimè prædamnantes, pœnas quoque in ipsum statuebant; alii ignari prorsus quid esset, clamorem tamen & turbam adjuvabant, & arctissimâ impressione stipantes inter se medium ferè proterebant. Furebant pessimè omnium qui in latrones aliquando inciderant, renovato suæ calamitatis sensu; quin os avidiùs aspectantes facilè sibi persuaserant, eundem esse, a quo olim ipsi spoliati fuerant, ac eousque provecti sunt, ut nomen quoque cujusdam exercitati & famosissimi latronis imponerent: pauci, qui saniores videri volebant, seorsim a turbâ consecuti, de re ipsâ, uti par erat, differebant: suspendendam esse censuram, donec judicium publicè peragatur: ac nisi horum modestia mihi meliorem spem præbuisset, in extremum furorem me abjecissem: ingemiscebam tamen identidem, & dolorem in sinu comprimens extra urbem concedere gestio; ubi securiùs agerem, & vitato hominum consortio quæstuum impetum jam tum ægrè se reprimentium effunderem. Quis crederet ullam esse mendicantium rempublicam; imò neque Atticam, neque Laconicam, neque Romanam, aut quamvis aliam tam severis legibus

com-

compactam & constitutam; aut in qua pronior obedientia erga suos magistratus habeatur? Errant quidem, sed per statos circuitus: otiantur, sed in certo vivendi instituto, cui summam artem; atque operam impendunt: nihil possident, & tamen omni copiâ, & voluptatibus affluunt: verùm nullâ religionis conscientiâ, nullâ in rempublicam curâ aut charitate imbuti, neque divina vel humana jura reverentur, neque ullis honestioribus studiis, aut laboribus se dedunt. Horum mores intimè noveram, ut qui anteà cum iis consuevissem. Tandem hujus vitæ satietate captus, in qua nihil abesse querebar quod mens improba desideraret, inde ad latrocinium, ut magis generosum ac militare negotium me pridem contuleram. Nunc itaque resumpto habitu, dum mendicis circa urbem vagantibus occurro, omnes torvè intuebantur ignotum sibi ac alienum in suam messem contra jus fasque irrumpentem. Mox cæculus quidam me insecutus fidenter accedit: canem loro circa collum cum tintinnabulo pensili colligatum præire jubebat; ipse baculo prætentabat gressus: cúmque mihi tardiùs procedenti insisteret, ictum non fortuitum semel ac iterum tibiis vehementer impegit; & adjecto humerorum impulsu, si revera senex essem, ad terram detrusisset. Ego respicere, indignari, &, quid ageret, interrogare cœpi. Ille aliâ quàm vulgari linguâ, quam ipsi inter se comminiscuntur, ad aurem insusurrabat, ruri me continerem, se ex suâ possessione non injuriâ dimovere: tum apertè clamitans, cæcis esse cedendum dicebat: iterumque inter rixandum variato sermone, commonefecit, eum serâ nocte in suburbanâ popinâ adirem, ac deinde discessit. Ob hæc illum esse præfectum hujus municipii credebam, & proinde oportere

me, si salvus esse vellem, stato tempore convenire; aliter ministros suos in me immissurum, qui malè multarent; &, quod maxime horrebam, fraudes meas detegerent. Hæc mecum reputans noctu, ad eum locum, quem ipse mihi indicaverat, progressus; in aditu domûs, cæculum istum, sine cane, sine baculo, aut ullius ductu, dum quis essem imperiosè exquireret, agnitâ voce, supervenientem offendi. Ego me esse senem mendicum submissè renuntio. Tum ille: Adeone me cæcum putas, ut te esse senem credam? at qui ausis, inquit, sine tesserâ meâ in hac urbe mendicum agere? Cui ego: Agrestis sum, atque ob rem privatam hodie in urbem veni; neque intereà stipem ab ullo intra hanc provinciam exegisse, neque me exactūrum spondeo. Benè se res habet, aiebat ille, hanc tibi veniam commorandi dono, modò nobiscum hac nocte cænatus sis. At ego ob negotia dimitti petebam. Abi, addebat, in malem rem: omnia indies deteriora fieri, & nunc ire retrorsum sentio, cùm mendici negotia curant, & non vacant compotationibus. Noctem eam pervigil transegi, in occulto me abdens. Proximo die prætor ad cognoscendum in prætorium venit. Pater ante subsellia producitur: & accusatores subjuramento adacti testimonia deferre jubentur. Primus longam orditur narrationem de itinere & ipso congressionis modo; ut fermè viginti latrones in eos irruerent; ut ipse consisteret; ut pugnam meditaretur; donec tantâ multitudine conspectâ, iniquam fore defensionem cerneret: hujusmodi autem veterani prædonis præ cæteris recordari. Alter eadem fastidiosè repetebat: quin addebat se cum tali conseruisse mucronem: atque in ipsâ velitatione (uti visum est) vulnus inflixisse. Pater his auditis, oculis ad cœlum provo-

provocabat: & cunctatus tantisper dum judex annueret, primùm quærebat ab accusatoribus, num unum tantùm an plures vulneraverint? Prior, se nullius vulneris conscium, respondebat: alter, neminem præterea a se percussum. Tum pater ab illo: Quo telo armatus id fecisti? &, cæsimne? an punctim impressum erat? Ille se ensem oblongum, & mucronatum gestavisse narrabat; cæterùm nescire, quo more perculerit, in tanto metu atque periculo; credere verò potius perpunctim penetravisse. Ad hæc pater: Ita credo, istam trepidationem adeò confudisse mentem atque memoriam, ut nihil certi referre possis; sed quæ in medio discrimine timor animo objecerit, atq; affinxerit, pro veris accepisse: idque non verbis, sed inspectu & confessione omnium evincam. Tum chirurgum, qui ad vulneris curationem adhibitus erat, & jam in foro assidebat, enunciare rogabat, quali telo videretur impactum. Ille a prætore quoque interrogatus, incurvo acinace sauciatum dicebat; ac simul patrem adiens, involucra & medicamenta amovit, ut ab omnibus aspici posset. Tum quidem accusator dejectus, labare cepit, cum omnium oculos in se defixos, & universam multitudinem manifesto favore patri admurmurare sentiret.. Sedato fremitu, & hinc facto ad fidem aditu, sic ipse pergebat. Jam ego, quæ vera, & certa sunt, ex meâ ipsius experientiâ vobis indicabo. Equidem, sum natione Judæus, & cum nobili nostræ gentis juvene, cujus tutela mihi a patre commissa est, in Italicam transfretaturus fui. Hanc insulam obiter, a navi expositi, quæ se Messanæ applicuit, per varia oppida hucusque lustravimus. Dum hæc, & sequentia, quæ acciderant, recitaret; ingens oritur a tergo clamor: ac omnis illuc dilabens con-

v.ntus penè nudavit prætorium. Satellites, qui a custode relicti erant, per rusticum, cujus canis sepultorum cadavera sagacitate narium consecutus, pedibus aperuerat, ad illa deducti sunt; jamque reversi asportabant secum imposita equis, quos haud procul palantes invenerant. Ora duorum cum picturis publicis comparata, & quorundam certæ cognitioni subjecta, satis prodebant latrones esse: alter erat vester servulus. Ea res tam opportunè incidens patri fidem adjecit. Fremebant omnes vera esse quæ diceret: & ipsi subitâ animorum inclinatione hesternam rabiem in maximam miserationem vertebant. Tum prætor cuncta perpendens, (tametsi peregrinum & inopem minùs respiceret) his claris argumentis undique conclusus, ita censuit. Cum in hac causâ nihil certi habeam, quod in utramvis partem statuere queam, sic dirimo. Reus ilicet ad Italiam avehatur, si prævaricatus sit, in exilium: sin minùs, ad res suas obeundas. Pater huic qualicunque judicio non refragratus, gratias humiliter egit: deinde liberiùs est habitus, ac me nummos suppeditante conductos exploratores ad te undique per vicinam oram inquirendum dimisit. Illi, seu revera nullam peregrini hominis mentionem assequerentur, seu devoratâ mercede segniùs agerent; alii nihil omnino, alii fictos & incertos rumores reportabant. Equidem per fenestram adibam nocturna cum patre colloquia, qui sententiam se minimè gravari dicebat, præter quòd te vagum & inopem desereret: mihi & negotii demandabat, ut quamdiu in Siciliâ manerem, ab investigando non desisterem: elapsus verò, Solymam repetens ullam sequiorem famam præcurrerem. Ipse postridie in Italiam transmittitur: at ego cùm me palam ostentare ac liberè quæritare non aude-

audcrem, nihil de te prorſus inaudivi. Tandem, mutatis ſæpius veſtibus, nautis me addixi, inter quos occultatus ex Siciliâ fugi, & nunc demum ad Solymam revertor. Poſtquam finem dicendi fecerat, ſic Joſephus incepit. Ego ſanè ut memoras, inquiens, poſt cædem editam, ad patrem quoque redimendum circumducto curſu, unde a tergo improviſus aggredere ſylvam trajeci: neque diu erat antequam in illum, quem nunc eſſe Milonem refers, ipſius tumultuatione adductus incurrerem, ſeque in pulvere verſantem, & ob vinculorum impatientiam omnia dira in vos evomentem ex propinquo prævideram. O ſocii, fremebat, ubi eſtis? captivus aufugit cum egregio ſuo cuſtode: ego victus vinctuſque deſtituor: ſi non injuriam ulciſci liceat, ſaltem a laqueo defendite, cui neque ſeipſum eripiendi, neque mortis conſciſcendæ relicta poteſtas eſt. Fortè aliqnem ſonitum hauſerat de adventu meo, & ex ſociis eſſe crediderat: at ego, qui inter arborum ſecreta ſubſtiteram, ut aptiſſimam pugnandi opportunitatem captarem, his cognitis, nihil potius duxi quàm patrem fugientem quamprimùm conſequi: quem etiam alterum abſteruiſſe, alterum vinculo compreſſiſſe non ſine admiratione fortitudinis credebam: neque equus ejus uſpiam apparuit: alium verò juxtà adhinnire ſenſi; is aut tuus erat, aut Milonis: quem ego fræno arreptum inſilui: et, quia latrones verſus Catanam conceſſerant, illum in contrarium objiſſe putabam. Equum recentem neque invalidum adeptus, reliquum ejus diei iter quemque obvium percunctando contrivi: cùmque nullam de eo famam arriperem, ad ſylvam retrocedere viſum eſt, & vias omnes, villaſque circumjacentes perſcrutari. Dum hæſitans hæc mecum

meditor, subvenit quidem rusticanus, & me circumspectè intuens, quorsum tenderem, sedulò interrogabat. Ego multa de latronibus conquestus me comitem ab iis quoque elapsum desiderare respondi: atque ille se finxit vidisse talem in proximo pago ubi ipse habitabat; eoque si vellem perducturum: cùm id mihi gratissimum fore subjicerem, nihil cunctatus præmonstravit viam, & ad domum suam benignè attulit. Ubi insisterem me visere velle, an iste de quo retulit, sit comes meus, servis accitis, frænum manu corripuit: &, si libet insectari atque inspicere, dicebat, id pedibus facere debes: hic enim equus est meus quem solus repetere a tali viro, qualem te narras, non ausus sum. Nunc assero, & te descendere suadeo, nisi malis deturbari. Equidem fraude detectâ succensere cæpi. Cùm autem subiret, meum non esse, & ab illo surripi posse, sedatâ mente, sic alloquebar. Sì hæc in primo occursu edidisses, neque tu mihi injuriam faceres, neque ego tibi facturus essem: nunc a proposito me abduxti, & equo detracto prosequendi quoque facultatem adimis. Fateor quidem & proprium equum fuisse amissum, & hunc invicem a latrone præreptum: neque, si tuum esse constiterit, retenturum. Tum ille: Servi omnes hoc possunt testari, & furto esse subductum jam diu suspicati sunt: quod si denegasses, suspicione sceleris implicitus haud ita evaderes: nunc equo tradito, quia nihil mihi prætereà tecum est, abire potes, et tuas res agere. Servi non sine minis & contumeliis idem omnes acclamabant. Ego descendens, pedes abeo: &, quia jam serum erat, in eadem pago eâ nocte permaneo. Posteà verò huc illuc cursitans, de vobis rescivi, patrem in Italiam esse avectum; quo tempore versus

Panor-

Panormum aberrans, inops, atq; incertus consilii, illuc priùs contendere institui: fieri posse, ut in urbe amplissimâ rem facilius compararem; unde vel Italiam, vel patriam repeterem. Tibi verò quicquid in me patratum est injuriæ, libenter condono, & ob patrem servatum non parum gratulor. Quin adhuc videndum est, ut per veram pœnitentiam tot flagitiorum labem abluas & Dei veniam perfectè exores. Hæc verba Alcimus cum maximâ gratitudine excepit, & jubente Jacobo in ipsius familiâ permansit.

NOVÆ SOLYMÆ

Liber Secundus.

OBlectaverat oculos hospitum, ad fenestram consistentium, horti subjacentis amœnitas; quem exinde frequenter adibant & corpora adhuc ex itinere torpentia subdiali ambulatione recreabant. Janua minor a posticâ parte domûs se discludit in porticum: hic considere interdum & æstivare solent; alterâ parte, quæ ad hortum spectat, per liberos atque apertos fornices patefactâ; ex alterâ verò cælata erat in pariete effigies grandævi senis, clivum cum puero ascendentis. Ipse cultrum, ac vivam facem manibus præferebat; puer strue lignorum onustus. Restabant ad ima montium asini

instrati, & frænis in cervicem rejectis, gramen carpere permissi. Haud longe aberat famulorum par oculos ad fastigium sublevantium: neque ipsi minùs quàm vivi spectatores in imaginem inhiare videbantur. Hujus sculpturæ sensum indicabant carmina vacuâ in parte signata; & Abrahamum secum loquentem prodebant, dum montem Moriæ ascenderet immolaturus filium.

Jam me morantem tertius necat dies:
Paratus adsum: montis adversi jugum
Pronus, volensque, pedibus invitis petam.
Servos reliqui, filium mecum ferens,
Linquam revertens: ecce jam bustum suis
Humeris anhelans portat, & servit neci,
Quin ipse ferrum genitor ac facem gerens,
Fiam peremptor: quodq; vix licet loqui,
Natum paterna dextra mactabit Deo.
Natum immerentem, puberem, pulchrum, pium;
Sine fratre natum, matris & sobolem suæ;
Natum absque nato; funus heu nostræ domûs
Impleret orbem cujus æternum genus:
Ut æthra cœtu fœta sydereo micat,
Arena siccum spargit ut frequens solum.
Heu mille nati, mille nostri millies
Ictu nepotes unico cæsi cadent.
Paterne tantum solus absolvet nefas?
Spectare quod non cæteros coràm decet,
Nec ferre possunt: sinere non satis mihi;
Sed nec jubere; dextra ni se carnifex
Suo cruore maculet, & plusquam suo.
Mactandus ergo est? pœna non alia placet?
Sternendus aris? illigandus vinculis?

Jugulu m

Jugulum ſecandum eſt? & cruenta viſcera
His diſtrahenda manibus (heu nefas!) meis?
Nihil & relinqui fas erit: triſti rogo
Ipſum cadaver, ipſe perdendus cinis.
Deo placere poſſe tam ſævum ſcelus,
Et velle factum, credat, aut mater dolens,
Aut hoſtis actis ſemper inſidians meis?
Quin ipſe credi vereor: autorem pium
Ne damnet audax, ore non falſo fremens
Populus, nec æquo. Quippe cauſandi malis
Sublimis ipſa veritas anſam creat:
Lippos ut oculos nimius offendit dies.
Neu gens profana diſcat exemplo meo
Diis immolare filios crudelibus;
Idemque jure non eodem perpetret.
O triſte ſacrum! trux & immanis fides,
Seſeque juſſis implicans contrariis!
Deumne credam crimen hoc tantum mihi
Nunc imperare, lege quod ſtabili vetat?
Hinc qui daturus eſt ſalutem gentibus,
Sacrumque ſemen. Facinus immenſum paro,
Totuſque noſtrâ concidet mundus manu.
At imperavit; ipſe ſum teſtis mihi,
Haud fallit animus, ſcire quem facit Deus.
Nec ipſe velle quicquid eſt malum poteſt:
Nec eſſe, quod vult: juris autorem ſequor.
Sed nec poteſtas clauſa limitibus minor
Inventa verbis: quicquid hic ſpondet, datum eſt:
Factum quod optat: nempe qui cadaveris
Situ creavit filium noſtri ſatum,
Idem reducet vel ſibi ſuperſtitem:
Ut ſurget olim tota gens mortalium,
Tumulo renata, funeris proles ſui.

Sic eſſe certum eſt : haud quibus certum modis :
Fidens faceſſam quod meum eſt ; partes ſuas
Ipſi relinquam : credit, & paret mihi
Lethum ferenti natus, exemplum patri,
Moremque præſtans, deditus neci ſuæ.
Operi ſupremam ferre tam prono manum
Nihil recuſo : lætor & tali fidem
Dono probari. Levia nec cœlum decent.
Quin & beati muneris ſignum ſubeſt
Et pignus ingens. Filium ut macto meum,
Sic ipſe nobis filium mactat Deus.

Hinc in hortum progrediuntur ; qui per certa intervalla gradatim inclinatus fallebat nimiam declivitatem ; & cum montis ſublimitate campeſtrem quoque planitiem variabat. Ædes nobiliorum civium, qui in hoc vico frequenter habitant, paria habent hortorum ſpatia inter ſe hinc uſque ad mœnia urbis contiguè jacentia. Hortus erat arboribus, quas illa fert tellus, exquiſitiſſimis circumſitus ; quæ alibi proſpectum eripiebant ex oculis ; ut in mediâ ruris viredine poſitus videretur : necnon alibi ſatis amplo cœli ſpatio admiſſus aer ſolo ad ſummam fertilitatem excitato benignitatem ætheris indulgebat. Hinc inde multicolores floſculi, per vireta diſpoſiti , & brevioribus ſeptis muniti, quaſi tot ſertis coronabant humum. Multa quoque inerant naturæ miracula, non ob pretioſam vanitâtem conquiſita, ſed ad inſpiciendam ipſius indolem. Telluris quippe culturam, ut ſaluberrimam corporis refectionem præcipue amant exercentque. Ad dextrum lævumq; horti latus Patrum Vatumque & Regum imagines fornicatis in ſedibus per parietes eminebant. Dum has jam forte curioſius luſtra-

luſtrarent, ſtatuam obiter advertunt, fæmineâ facie, depolitiſſimo marmore exculptam. Joſephus admonuit hanc eſſe effigiem beatæ virginis, in urbe ædificandâ defoſſam ex ruderibus vetuſtæ parietis, terrâ herbidâ coopertis: quam propter antiquitatem operis, & inſcriprionis pietatem, jam tum illis temporibus notabilem, demoliri noluerant; ſed deterſo pulvere ad priſtinum nitorem revocaverant. Ex his dictis uterque magis accenſi oculos ad legendum erigebant: tandem in ſcabello, cui inſiſtebat, hoc carmen, qnod geniculantibus occurreret, inciſum reperiunt.

Beata quondam mater heu Niobe fui,
Suiſque divas æmulabar dotibus:
Jam ſacra veri numinis fio parens.
At te, tuaſque deprecor vanas preces,
O Chriſtiane! ne colas, quod Ethnici
Pro ſcelere tali marmor hoc factum ferunt.

Hanc ſatis diu contemplatos, Joſephus in medium reducebat. Rupes ingens prominiebat, non incurioſâ negligentiâ extructa, ſed quæ diſſimili ſpecie ſqualoris ſui tot tantiſque elegantiis undique prænitentibus plus decoris & gratiæ adjungeret. Herbis erat & fruticibus marinis, quos tellus parturire diſcit, conchiſque ab arte confictis, circùm ſupraque conſperſa. Per quatuor oſtia ad auras patentia, omnique vento pervia, in ſpecum deſcenditur: reſpondent hæc totidem ambulacris, arenâ decolori conſtratis, & ad extremos uſque parietes a quolibet exitu perducentibus: tectum interius cæmento mirabili glaciatum ſtiriis quoque in longum decurrentibus guttiſque

jam

jam jam cadentibus diſtillare, nec tantùm ex qualitate materiæ, ſed & ipſâ ſpecie refrigerare videbatur. Jam in ſpecu compoſiti omnia immodicis laudibus efferebant. Ad quos Joſephus: Quam ergo omnium rerum, quas hic hortus exhibet, cenſetis veſtrâ notatione digniſſimam? Politianus, hanc ipſum ſpecum: Quin ego illam antiquam imaginem, ſubjecit Eugenius. Et ego, inquit Joſephus, hanc ſemiquadrantariam aviculam (paſser tum fortè ramo juxta conſederat) utriſque præfero. Illis mirantibus, & quærentibus cauſam, cur ita diceret; ſic deinde proceſſit. Indignè quidem & nimis iniquè cum Deo agimus, qui opera hominum ſummâ laude proſequimur; interim res ipſas, & immenſam creatoris virtutem in iis facilè conſpicuam, neſcio quo more deſpicari ſolemus. Omnis poſteritas vaccam Myronis, Architæ columbam, Archimedis ſphæram, magnâ cum admiratione recepit: vivum vigentemque vaccam vel columbam, & ipſius cœleſtis orbis nitidiſſimam faciem, vix adeo agnoſcimus: quòd ſi rem rectè expenderemus, pateret, ea ſingula, & quæcunque alia, humana ingenia edere ſolent, aut poſsunt, Dei opificiis longiſſimè decedere. Plurima iſtiuſmodi nullis uſibus inſerviunt: qualia nunc ſuprà memoravi: cùm bovinum genus nobis maximo ſit adjumento, columba menſam augeat, cœlorum, ſyderumque globi, nos & noſtra omnia amabili ſuo fulgore, illuſtrent, alant, foveantque. Quæ verò aliquam utilitatem afferre videntur, neque eam ſanè magnam; nec, qnantacunque ſit, totam per ſe præſtant. Natura quicquid eſt neceſsarium propriâ manu abſolvit: cætera nobis pro ſua cujuſque libidine adjicienda permittit. Ab illa vivimus, ſentimus, augeſcimus: illa potum, ac cibum, ſibi ſaltem ſufficientem,

tem, miniſtrat. Ars humana quædam corollaria ſubjungit: neque aliunde quàm ab ipſâ deſumit. Quid enim, obſecro, facere poteſt aut coquus, aut medicus, aut ipſe chymicus, niſi per confectionem, vel extractionem, rerum, virtutumque naturalium? Illud autem quod artis proprium eſt, quodque in illâ plurimùm admiramur, ſi quis penitùs excutiat, exiguum eſse, & leviſſimum deprehendet. Summa ſcilicet, & ſpectatiſſima artificia, reperta potiùs, quam inventa dicenda ſunt: quorum in numero literarum impreſſionem, & pyxidem nauticam præ cæteris pono. Magnetem ferrum, ſue virtute imbutum, ad Septentrionem ſiſtere, eſt inter arcana naturæ præcipuum: eos verò qui hoc indice Septentrionem agnoſcerent, cæteras cæli plagas tamdiu ignoraviſſe, neque ad tantos uſus potuiſse deflectere, ferè non minùs admirandum. Ceram annulo, eoque fortè literato ſignatum, aut piceato ferro notatas pecudes, quis unquam ſtupuit? quis laudare dignatus eſt? atqui hæc a prælo tam parum abſunt, quam ipſius primum experimentum ab hodiernâ diſtat perfectione: atque adeò illud ingens ſcientiarum inſtrumentum, vix artis nomine ſit celebrandum, ſed potiùs fælicitati cujuſdam ſubitæ agnitionis, animo fortè incidentis, & in uſum prolatæ, tribuendum. Neque ea quorum cauſæ, & compoſitiones a primo intuitu ſeponuntur, ſunt ideò diverſæ originis. Ille qui equum aſinum admittentem viderat, unde muli naſcerentur, didicit: innumera monſtra Nilus, & Africa pariunt: atque hujuſmodi ſunt artium fætus, a communi genere naturæ detorti. Ipſe qui vim nitrati pulveris primus deprehendit, in eum caſu magis quàm ſtudio deductus eſt: annon etiam ignei humidique vapores, in nubibus fortè compli-

cati

cati, in fulgura erumpunt, magis terribili coruſcatione, omnique ictu bombardico ſæviori. At nos cæci vanique mortales, iſtarum rerum repertores, qui tantùm digito commonſtraverunt, divinis laudibus attollimus; ut antiqui Bacchum, Cereremque: ipſum Deum creatorem ab omni honore, ac penè ſenſu, & cogitatione ſecludimus. Hìc objecit Politianus: Artes humanas ob id magis admiramur, quia naturæ quiddam ſuperaddere videntur: cùmque mens noſtra ſit ipſius præcipua pars, rationis opera iſtis inferioribus rebus non injuriâ præcellere cenſemus. Non meum eſt, aiebat Joſephus, artem cum naturâ committere; hoc unicè laboro, & peto, ne artificia hominum, ut plurimi ſolent, maximis pretiis æſtimata, ſupra modum efferamus. Neque ſum adeo ingratus in Deum, ut dotes noſtras nihili faciam: veruntamen, ut ars eſt natura hominum, ita natura quoque eſt ars Dei: & quantumvis nos præferamus cæteris animantibus, haud idcirco omnia noſtra effecta ipſis eorum naturis, quæ divina ſunt opificia, præſtare dixerim. Quis enim ſanæ mentis beſtiam viventem non anteponat omnibus picturis, & imaginibus? quæ regia ædificia cum hoc ornatiſſimo, inſtructiſſimoque mundi palatio conferre dignemur? quam imaginem formoſiſſimæ Veneris cum unico ictu vivæ pulchritudinis? Quin ut ad primum ſermonem redeam, oſtentare vos velim, quid aut hæc rupes, aut iſta effigies habeat cum hac triviali aviculâ comparandum? Cogitate, quàm mirificè ab ovo prodiit, ut e rudi vitelli maſſâ ſeipſam in artus & oſſa effinxerit; ut dimenſo albuminis cibo ſe in ſtatum tempus aluerit: ut vitam in carcere acceperit, vel ab auræ libertate ſecluſo; ut deinde pertuderit tenello roſtro putamen tum ſponte emol-

litum

litum. Advertite vim & efficaciam istius pusilli spiritus, qui motum sensumque in tam exigui corporis structurâ exercet, supraque solis ingentem lampadem multis gradibus attollit. Neque incuriosis oculis pertranseamus aptissimam pennarum seriem, aut decentissimos colores, aut ipsum alarum remigium, quo nunc in cœlum avolavit. Ac utinam non nimium distingueremus inter artem atque naturam; neque mens nostra hanc in rerum ipsarum ordinem, illam in se totam referret; sed utramque potiùs converteret in argumenta divinæ bonitatis, a quo unico fonte promanant: tum ut rectè judicateque agere velimus, & quicquid in se pulchrius præstantiusque est, sive a nobis, sive in aliis editum majori in pretio ponamus. Quin, adhuc urgebat Eugenius, ut amico vacillanti succurteret, res naturales ideo minùs, suspicimus, quoniam hunc orbem tam pulchrè tamque magnificè conditum ab infinita potestate optimi maximique autoris procedere par est: quòd si homo, qui longè inferior est, quippiam simile contulerit, id meritò mirum videatur, pro ingenii modulo æstimantibus: ut a puero dictum factumve solertiùs magis oblectat, atque percellit animum, quàm egregiæ virtutis opera, quæ ab adultis eduntur. Hìc Josephus. Bene est, inquit; exinde confessum habeo naturam per se artibus omnibus quàm longè præcedere: tum facilè consecuturam ostendam, ut altiorem contemplationem ac laudem mereatur: uti & illa puerilis præcocitas, etsi mentem subitâ micatione percutiat, nequaquam tamen adeò antecellit, ut illud, quod revera majus altiusque sit, non esse dicatur: neque quisquam est, qui non magis seriis laudibus commemorat ea quæ a Cyro in pace & bello gesta

gesta sunt, quàm istam qualemcunque indolem, quæ in puero enituit, ac spem fecit altiorum virtutum jam inde crescentium. Atque hoc idem est, quod tantoperè annitor, & volo, ut unamquemque rem in debito gradu dignitatis suæ, nostræque existimationis constituamus: ne dum humanis artibus tam intenti sumus, illam divinam virtutem, quam naturam vocamus, suis maximis honoribus fraudemus, ac nos ipsos tantâ tamque assiduâ voluptate, quam ex his rebus percipere licet; ut qui earum tam mirabili varietate constructam compaginem, nobis tanquam in theatro subjectam tantum externis sensibus percurrimus; neque in illis diutiùs penitiusque considerandis animorum aciem defigimus. Ego quidem, cùm cœli, solique immensum orbem (qui est omnium figurarum capacissimus) undique circumspicio; nullumque in eo angulum suis opibus non refertum; neque omnium earum rerum ullam inutilem, aut supervacuam reperio; cùm terrarum immane pondus illâ ipsâ gravitate se mutuò sustinentium, & vastissimas saxorum moles, columnarum instar, suffulcientium; ac metallorum venas, tanquam in thesauris suis clanculum reconditas: dum solum intueor herbarum gratissimè virentium integumento constratum, & irrequietum mare intra suos fines, nescio quo fræno, quibusve repagulis, undiquaque conclusum; nec non status & recipricos æstus ad omnia littora se allidentes; recentiumque lympharum fontes, veluti tot aquæductus, per domum terrarum circumfusos: tum aerem tenuissimum ac penè inanem densiora quæque ultro admittentem, & in relicta elementorum spatia ubique sedulò succedentem: ac ventorum variam alternationem ab omni littore impellentem: ignem quoque,

velut

velut improbum prædonem, silice, & solidis corporibus, seu carcere constrictum; aut in extimam regionem relegatum: ipsamque æthercam plagam, sydcrumque motum, ac materiam non deficientem, & innoxiam benignitatem flammarum cœlestium: litesque & inimicitias elementorum mutuis fœderibus conciliatas: atque universum animantium genus in tot tribus familiasque discretum, suisque certis ditionibus segregatum: dum hæc inquam omnia studiosè contemplor me tot miraculis circumsessum sentio, & humana artificia ut manca & mutila, ipsasque artes ut inertes fastidio. Orbis utique, qui mensurâ, pondere, & ordine constat, omnium artium exemplaria atque fastigia in se continet. Tum Eugenins: utcunque hæc vera sint, & tu tuis eruditis oculis, ac lumine præstantioris ingenii, naturæ faciem, ipsumque genium ac sensum perspicias: hebescit tamen vulgaris acies ad quotidianum aspectum externarum rerum, quæ ad omnem novitatis speciem seipsam erigere & renovare solet: tum quia hæc tacito & constanti ordine sine ullâ ostentatione a seipsis producuntur, mentis nostræ intuitum aut fallunt, aut minùs feriunt. Sanè rem tenes, respondet Josephus, quippe prima repræsentatio novarum rerum subito quodam & recenti sensu animum vellere & refricare videtur: intimæ verò profundæque sapientiæ fontem mens vaga exhaurire non sustinet: atque in hunc finem (quod hìc iterum moneo) totus noster incumbit sermo, ut, puerili vanitate abjectâ, vibremus mentis radios, ac omnia virili judicio pensitata ad veritatis mensuram exigamus: certè (quicquid nos opinemur) non modò monstra & prodigia, ipsa quoque miracula, cùm sint naturæ deviantis, aut etiam sibi adversantis effe-

cta, longè inferiora sunt justis operibus, in quibus summa vis & perfectio prælucet; quæque constanter & sine strepitu, facili quodam nutu,& cursu nunquam aberrante, producit, ex intimis ipsorum principiis, iisque arcanis seminibus, in quæ ægriùs mens nostra descendit; cùm omnia intus peragantur; neque conficiantur fabrilibus instrumentis, ferrumine, pigmento, ponderibus, & hujusmodi artium claudicantium sustentaculis. Quod si ea quæ in oculis versantur, ut vulgaria aspernemur, pergamus ultrà, & exploremus altioris naturæ recessus; herbarum fruticumque efficaces succos, occultas gemmarum syderumque potestates; tum animarum originem virtutemque: hæc qui exquirere, complectique valet, jucundissimo suæ scientiæ pabulo perfruetur; qui minùs, ipsâ admiratione tam inscrutabilis prudentiæ ferè non minùs oblectabitur. Habet enim hoc ingens naturæ palatium, quæ imbecillimam aciem latere nequeant; alia tam alta atque recondita, ut sagacissimum fugiant inspectorem, & in ulteriorem sui indagationem pertrahant. Neque Poetæ unquam suaviùs canunt, quàm cùm in justâ descriptione naturæ, pulcherrimas rerum imagines, quas vulgus hominum vix animadvertit, genuinâ simplicitate fœliciter explicant. Scilicet humana mens, quæ ad hæc studia nata est, hanc lucem agnoscit, atque amplectitur; cùm alieno negotio profertur in medium: latentem per se eruere, aut propter altitudinem nequit, aut ob ipsum laborem refugit. In hac contemplatione naturæ omnes antiqui Philosophi se jucundissimè exercuerunt. Hinc Solomonem regem, hinc ipsum Davidem patrem egregiæ pietatis argumenta hausisse perspicuum est neque minima ipsius Adami fœlicitas in his meditationibus vertebatur,

dum

dum inspiceret ortus & ingenia rerum, & diversissimas animalium naturas consentaneis nominibus interpretaretur. Quin ipse immensus atq; æternus opifex, postquam totius orbis structuram absolverat, in ejus consummatione lætari visus est, & satiato similis acquievit. Hic Politianus. Visne ergo nos omnes fieri Philosophos, Chymicosve; & in his studiis vitam terere. At Josephus. Imo vero tales Chymicos, qui exinde divinæ virtutis sensum extrahant;et tales Philosophos, qui in istis vulgaribus supra vulgus rebus sapiant. Ut vero gulæ dediti referunt omnium deliciarum sensum ad voluptatem & libidinem suam; hebescunt ad bonitatem Dei, quam in his potissimùm degustare debuerant: ita quoque Philosophi contemplandi studium in ipsâ cupiditate sciendi, aut nominis famâ terminabant; neque ad Dei laudes celebrandas tantis argumentis freti tendebant. Iste autem præcipuus est hujus scientiæ fructus, ut per hæc rerum creatarum vestigia ad autoris cognitionem perveniamus. Eâ occasione, injecit Politianus. Vehementer aveo hanc veritatem a te expressam excussamque accipere. Audiamus ergo, si placet, quibus præcipuè rationibus evincis, hunc orbem, omniaque in illo subsistentia, non esse fati vel genii alicujus, ex seipso orientis, affectiones, sed ipsius Dei creaturam. Huic Josephus. Rem magnam sanè a me expetis, & quæ maximo nobis sit usui: vix enim cogitari potest quàm parum quisquam mortalium credat Deum esse ullum, & se ubique coram offerre: Et jam ipse in hunc sermonem illapsurus erat, cùm Sol occidens omnes radiorum reliquias colligeret, ac aer undique obtenebresceret, quem etiā incocti telluris halitus spirantibus gravissimum reddebant:

hæc

hæc ſentiens ſe ſtatim corripuit ; & potiùs pollicebatur cras illius poſtulationi ſatisfacturum. Bene mane cum Joſephus nondum adiret, juvenes in illius cubiculum tranſeunt. Hic ipſum non inveniunt; verum tabula ante lectum appenſa diu ſpectantes detinuit. Primo viſu facile agnoſcebant: adeo vivis coloribus & lineamentis ipſum exemplar repræſentabat,eamque ſpeciem quam in ſuis animis intus ſervabant. Nempe erat ipſius ſororis ſacrâ vite conſidentis, qualem primo adventu conſpexerant,umbra aut ſpectrum potius quam pictura: atque, ut imagines ſolent, iterum in utrumque reſpicere viſa eſt. Illi avide intuebantur; neq; jam laudibus abſtinebant,quas ipſi virgini indulgentes, in artificem liberiùs fundebant. Huc poſtea ſæpe ventitabant ; & hanc quaſi divinam imaginem amatorio cultu venerantes,vel abſentis vaniſſimâ ſpecie conceptos affectus nutriebant. Nunc tandem dimotis oculis Eugenius in feneſtrâ ſpeculum advertit his verſiculis inſcriptum.

Qui faciem pulchram ſpeculo meditaris in iſto
Heu fragili vitro ſis memor eſſe parem.

Dum ille in legendo perſiſtit, Politianus in proximum conclave diſcedens Joſephum in muſæo ſenſit incluſum. Qui inter matutinas meditationes,divinæ benignitatis ſenſu & prioris fortunæ mutatione elatus, exultantis animi impetus in hæc carmina effudit.

O Sacrum Solymæ jugum !
Urbs ô nobilium regia civium !
Te fœlix pietas, & bona cœlitum
Cantu gaudia recreant perenni.

Sanctorum pater optimus

Præſenti

Præſenti facie lucidus incolit :
Et proles miſeris addita gentibus
Exornat gemino nitore templum.

O cœli jubar aureum !
Mortales ſuperas corpore regio,
Et divos volucres numine patrio :
Nil æquum tibi ſurgit aut ſecundum.

Vultus profer amabiles ;
Et te da proprio lumine conſpici :
Ut ſurgens roſeo ſydere Phoſphorus.
Aut flammæ vigor aureus diurnæ.

Tu noſtri generis memor,
Et terras oculis deſuper intuens,
Fraternis humilem tollis amoribus,
Et dulci rapis impetu furentem.

Ergo nos patriâ domo
Vivemas ſuperûm ſecla potentium.
Præ portis potiùs janitor excubem,
Quam regnare velim beatus exul.

Poſtquã hic gravi ſuſpirio,ceu periodo,carmen clauſiſſet: Politianus multum miratus, unde hæc tam vehemens animi cõmotio,& cantandi libido inceſſeret;tum quis ſenſus ambigui carminis; quæ verborum interpretatio. Ad hæc illa pluſquam ſororiæ voluntatis confeſſio, & ipſius in cubiculo imago, mentem adeò ſollicitabant,ut a turpiſſimâ ſuſpicione ferè non abſtineret. Quin Joſephum erumpentem adortus, ac frontem explicans,ſe quæſitã ejus congreſſionẽ gratulari dicebat, cum jucundiſſimi pariter utiliſſimiq; ſermonis nulla unquam ſatietas caperet. Hic Joſephus : Ergo,inquit, iſtã diſſertationem,quam de operibus Dei dudum in-

cepi, ad ipsius naturam producam: atq;est hæc nostra consuetudo, in colloquiis rem certam statuere, de quâ justè & copiosè sermocinandum sit; ne per innatam animi vanitatem, & inane studium varietatis, a fructu rectæ perpetuæque intentionis multiplici cursu distrahamur. Deinde cum utrisq, congrediens, turriculam in ipsâ domus crepidine positã ascendebat, unde montes circumjectos, ac magnã terrarum molem, cœliq; ingentes ambitus, & oblata rerum variarum specimina undiq; contemplantibus, de autoris majestate & virtutibus infinitis augustius evidentiusq; cogitandum esset. Tum Josephus rem illico aggressus, sic exordiebatur. In principio Deus creavit cœlum & terram. Hæc divina sententia tum summam autoritatem, tum certissimam probationem præ se fert: Cœlum esse ac terram videmus, sentimus, agnoscimus. Hoc esto fundamentum totius argumenti, quod neq; convelli potest, neq; concuti: hæc cum ita sint; ex vi rationis non minus constabit omnium rerum, quæ sub his nominibus contrahuntur, fixum aliquod & determinatum fuisse principium: si initium habuerint; tum creari ex nihilo: si ex nihilo creatæ sint; tum deniq; per divinam virtutem, & omnipotentiam infiniti creatoris: Nunc propositum ordine exequemur. Primo sciendum est, omnia sive terrestria corpora, sive cœlestia, finitis suis limitibus, quantitate scilicet & tempore, extendi, mensurari, & circumscribi. Quantitas orbem quam maximè diductum undiquaque metitur: quinimo cogita eum millies ampliorem quàm reipsa sit adhuc tamen necesse est mensuræ subjici, ac esse, unde incipias, & ubi desinas: per quod enim res quæque extenditur, per idem terminatur; idque si in medio discindas, aperrè senties, tum enim illud, quod copula prius fuit,

fuit, discedit in terminos: atque etiam circulus ipse, qualiseſt figura totius mundi, finitæ magnitudinis eſt, fit enim alius alio productior; ac licet finem cum principio confundat, tamen is qui circularem lineam ducit, & qui ejus mensuram capit, a quâ parte or- diatur, & in quâ ſiſtat, ubique reperit: adeoque minimè expers eſt iſtorum terminorum, ut potiùs to- us ſit principium & totus finis. Neque non animæ uo more definiuntur, cùm intra hujus mundi ambi- um, & quidem in certo ejus ſpatio verſentur. Ex is patet tempus quoque, cùm ex partibus conſtet; lterâ alteri ſuccedentibus, & ipſum, & has terras, œlique volumina, quorum durationem perpetuò de- ignat, ſtatæ eſſe ac limitatæ diuturnitatis. Scilicet nu- nerus utriſq; inſervit, & utriuſq; dimenſionem prodit: am ut duodecim ~~digiti~~ pedem, quinq; pedes paſſum, nille paſſus milliarium conſtituunt; ſic horæ viginti uatuor diem, trecenti ſexaginta ſex plùs minùs dies nnum, centum anni ſeculum, & tot ſecula quotcunq; ræcedere conſentiamus, univerſum mundi ævum omplectuntur: poſito itaq; quàm longævus orbis ſit, d eam horam in quâ primùm emerſit quivis Arithme- icâ mediocriter exercitatus facilè retroducet. Neq; empus, quod cum primâ rerum origine connatum eſt, Sole pendet, qui huic poſteà in locum horologii ſuc- ceſſit. Tametſi ergo certa mundi nativitas lateat, ali- quando tamen incepiſſe, uti & quotidie perſiſtere, ex clariſſimis rationibus apparet. Nemo certè minùs de- mens negaverit, a ſeculo jam proximè elapſo centum annos intercedere, ac proinde mundum nunc eſſe centū annis ſeniorem; quod dici non poſſet, ſi nulla ejus fuiſſet origo: ætas enim cujuſq; a natali cenſenda eſt: id ve- ò quod ſemper fuit, ita omnem munerum exuperat,

ut ne minimùm quidem augeri queat; quod est vel cogitatu absurdissimum: cùm certum sit eum cum partibus crescentibus excrescere, neque ab illis separari posse. Quocirca nisi agnoscatis initium, idem agitis, ac si unitatem e numero tolleretis, sine quâ nullus potest processus fieri; aut si in abysso ædificaretis, cui quicquid superstructum est perditur. Quin ut hanc firmissimam rationem quasi præ oculis constituamus: cedò naturam quamdiu extiterit homines & cætera animantium genera continenter edidisse: annon filius unus est? pater alter? avus tertius? & sic deinceps quotquot singuli sunt, numerum tamen excedere nequeunt, quem quisque secum profert, & cujus summam universi conficiunt: mittamus adhuc alium post alium Methusalem vivendo superavisse, mox a singulis eorum ætatibus ipsa mundi ætas æstimabitur. Addam denique neque fingi seriò posse nec mente concipi hanc præteriti temporis æternitatem: quod si quisquam experiatur, nunquam tamen se tam senem simulet, ut non certum aliquod sui ævi spatium vel invitus ponat. Eugenius hæc omnia gravissimè perpendens, sic adjecit. Valdè probabilia sunt quæ disseris, cùm res singulas, tum universum orbem, mensurâ, tempore, numero, ceu tot cancellis, esse conclusum: inficiari tamen non possumus æternitatem temporis, & animarum nostrarum extra ullam mortalitatem se prorogantium: quamvis enim hæc moles rerum, cujus partes simul constant, neque esse potest infinita, neque, quod æquè fateor, cogitari: attamen tempus, quod perpetuo fluxu labitur, & per brevissima momenta existit, fluere potuit ab æterno, uti & in æternum fluet. Hìc Josephus: Jam, fortè labi de causâ videor; quod si hunc quoq; scru-

ſcrupulum ex animo evellam, deinde rectus certuſq; perſiſtam: audi itaque quæ profero. Tempus, ut vulgò dicimus, aut præteritum eſt, aut præſens, aut futurum: quod præceſſit, quodq; nunc adeſt, commune rerum naturam ſubit, & per eoſdem limites definitur: quod futurum eſt, nondum eſt; ſed cùm fuerit, in eandem quoque conditionem ſuccedet. Ex his adhuc ſecurus aſſero, mundum neque fuiſſe, neq: ſecundum hujus naturæ legem, ab æterno fieri potuiſſe: potuit centum centies annorum centurias prodiiſſe e nihilo ante illud principium quod nunc ſortitus eſt, non tamen omni caruiſſe principio. Sic anima noſtra perpetuò vivet, nunquam tamen conſequetur illam quam fingit æternitatem: cùm enim mille myriadas ſeculorum conſumpſerit, iſta omnis ætas, quantacunque præteriit, non minùs numero coæquabitur, quàm hoc breve ſpatiū mortalitatis:neq; obſtat quod uſq; & uſque extra omnem finem prolata,& perennitate quadam donata fuerit;quatenus enim unumquodque eſt, reapte finitum eſt, quod eſſe poſſit, ſpe infinitum eſt: ſicut in numero primum aſſignare neceſſe eſt, ultimum impoſſibile: neq; ſi hoc vaſtum & immane mundi corpus indies augeſceret,materiam ſuam in ſpatia minus finita extraheret. Et jam ſatis dictum arbitror de primâ parte: neque magis dubitandum eſſe de origine mundi,quàm de illius præſenti facie, quæ nunc ſe ad oculos objicit,cujus curſum tēpus producit,ideq; terminat.Dehinc ad alia tranſeamus.Eugenius his facilè aſſentiebat,neq;quid huic argumento opponi queat ſe poſſe ſuſpicari dicebat. Tum ille: Si hoc verum eſt atq;perſpicuum,ipſius temporis,& omnium rerum quæ tempori ſubjacent primum aliquod fuiſſe initium tum proximè ſequitur, aut potiùs idem ſonat,illam quamcunq;

cunque inceptionem nihil antecessisse; si nihil præcesserit, tum e nihilo educi atque creari: neque si concedamus illam mundi æternitatem, idcircò diffitendum erit a nihilo fuisse creatum; cùm nihil præterea sit, unde creari potuisset: necesse est itaque esse ultimum omnium rerum parentem, qui a se primùm oritur atque movetur: tum quicunq; is sit, Deus erit; ad quem unum & seipsum & omnia alia referre debemus. Utrumque enim infinitæ virturis argumentum est, vel in certo temporis articulo, vel ab immensæ æternitatis abysso aliquid ex nihilo procreare: & posterius quidem priori tantò majus altiusq; quantò æterni operis confectio majorem potentiam indicat, quàm brevis & limitati. Nunc itaq; probes, addebat Politianus, res a seipsis non esse productas, sed ab illo infinito numine, quem Deum vocamus. Cui Josephus. Ergo rebus ipsis, si ita videtur, infinitam ac planè divinam potestatem imputa: quin ut distinctiùs agam, teipsum consulere volo, & contemplari paululùm naturam tuam; in qua notabis duo diversarum actionum genera, alias cum ingenio atque judicio confectas, alias autem non minoris artis & prudentiæ intra te editas, quarum neque causam neq; modum operandi, neq; usum perfectè attendis. Quis se talem chymicum jactet, ut qui ventrem suam & viscera doceat, cibum concoquere, utiles succos in spiritum sanguinemq; & substantiam digerere, partes noxias, & rejectamenta excernere? aut quam laudem inde sibi accessuram sperat? annon infans & fatuus eadem faciunt? Imò ipse quo magis animus huic studio incumbit, spiritibus aliò avocatis, eo minùs fœliciter conficiet. Quæ mater potest induci, ut credat a se fingi fœtum in matrice sua? Cur non ita-

que

que marem pro fœminâ, formosum pro deformi parturit? aut saltem prædicit, qualis futurus sit priusquam in lucem exeat? At quis hujusmodi opera naturæ extra se imitari audeat? hominem fortè ligneum voces aliquot articulatè proferentem multâ arte atq; industriâ compegerit, vivum atq; videntem, cæteraque humanitatis munera obeuntem exhibere non poterit. Cùm hæc meditor atque persentio, cum vate nostro coactus exclamo.

O quam mirifico atque horrendo more creatum
Me recolo! magnis pollet tua dextera factis
O Pater! atq; in se mens conscia percipit ipsâ
Non mea te latuit tenebris circumsita moles:
Nempe uteri quamvis infernâ sede repostum
Finxisti, clarâ veluti sub luce pateret,
Corpus, & egregiæ decus admirabile formæ.
Utque rudi tabulâ, justis mea membra figuris
Dimensus, certo crescentem tempore fœtum
Deniq; vitales fudisti in luminis oras.

A nobis ad cætera animalia descendamus, quibus aliquis sensus & cognitio inest: hirundinem nidum tam solerter fabricare, vulpem tam insidiosè prædam capere, & ne ipsa præda sit, sibi cavere, cum studio & perceptione factum arbitramur, atque humanæ artis umbram appellamus: huic verò ovum, illi fœtum in utero formari, non magis miramur, quàm ipsa satorum semina e brutæ telluris sinu in herbas consurgere: pariter omnia quæ vitâ carent, sine ullâ notitiâ aut advertentiâ in suos motus actusque feruntur. Jam illud quæro, quis sit hic opifex, qui prudens sciensque tam egregiæ artis & intelligentiæ specimina

cimina in rebus ipsis inscientibus producit? certè, cùm nemo nostrûm sibi arroget, hoc est, menti & rationi suæ, his inferioribus rebus dedignabitur affingere. Anne universus orbis Mathematicæ studet, qui & seipsum & omnia sua membra in tam pulchras & perfectas figuras conjecerit? anne instructæ cœlorum acies ordinem & disciplinam norunt? tum qua prece tellus syderum indulgentiam impetrat? aut quando illud fœdus cum Oceano ictum est, ne hic fines suos transiliat? an flores venustate gaudent, qui tam gratis coloribns sese induunt, tam delicatis odoribus perfundunt? aut sentientibus placere cupiunt? an fructus annui eo sensu recrescunt, ut ab animantibns depascantur? aut denique omnia se ita componunt ut inserviant humano generi, cujus causâ sunt condita? unde hæc prudenria? hoc consilium, & respublica, mundi? Sanè quisquis affirmat ant hæc artis effecta in istis rebus non apparere, aut eas ullam hujus conscientiam habere. æquè suæ rationi refragatur. Quid ergo superest, quàm ut ad illum primum summumq, creatorem revertamur. qui hæc omnia e nihilo finxit & ex suo ingenio moderatur? Quidam cùm figuras Mathematicas in arenâ descriptas offenderat, his quasi vestigiis inductus, homines illic habitare proclamabat: neque sunt hæc minora artificia, neq; minori artifici tribuenda. Post hæc dicta, Josephus, tanquam victor & compos, se parumper compressit: cùm Politanus iterum sic incitabat. Atqui videtur adhuc esse aliquam rerum ipsarum naturam in misturâ & temperie latentem, unde hæc omnia oriuntur. Id verò nego, atque pernego, respondebat Josephus. Si nempe naturam, ut externam causam effectricem opponas, idem est ac si diceres Architecturam domum

domum condere, aut Oeconomiam regere familiam. cùm ſint artes & facultates humanæ, per quas mens ipſa præſtat hæc opera : ſimiliter natura eſt ars divina, per quam Deus mundum extruit, extructumque gubernat. Sin per naturam, concurſum & ſeriem principiorum rebus ipſis inſitorum & impreſſorum intelligas ; tum illum qui indidit proculdubio agnoſcis : aut illuc recidis, unde elabi quæris: ubi enim hæc, quam prædicas, natura ſuam ſcientiam & ſolertiam oſtentat ? quæ ars ? quæ ratio ſubeſt in gleba ? in ſemine ? aut in ipſâ ſyderum pulcherrimâ facie ! Domum affabrè contignatum, aut automatum per ſe circumactum, hæc artis indicia ab artifice traxiſſe obvium eſt, neque ſibi induxiſſe. Cur ergo quiſquam in hoc naturæ vocabulo tam perplexè hæreat, cùm in omnibus aliis opificiis autorum ingenia clariſſimè perſpiciat ? quibus tamen ob opifice deſtitutis hæc natura latenter inſervit; & in ipſâ, Dei præſentis vis & providentia perpetuò relucet : ſine quo neq; primitùs conſtitui potuit, neq; deinde per ſe conſiſtere. Quod ſi conſentiamus hanc eſſe ipſum potentiſſimum & prudentiſſimum ſpiritum qui eſt autor & motor omnium, ad ejuſdem divinitatis confeſſionem retrahimur : & profectò hæc veritas ſe tam latè & univerſe diffundit, ut quacunque parte evadere quæramus; ad eandem deniq; ſententiam aliâ viâ contrudamur. Hic iterum Politianus: At forſan hæc caſu, aut ex vi æternæ neceſſitatis, neq; tantùm aut alio regente, aut conſilio ſuo evenire potuerunt : nempe ut principio omnia in hanc molem coirent, ac deniq; in perfectiorem modum paulatim excreſcerent, donec in hanc tantam, quam nunc adepta ſunt, pulchritudinem ſe tandem attollerent. Cui ſubridens :

Eugenius

Eugenius. Nunc naturã divinæ virtuti, nunc fatum objicis providentiæ: sub hoc enim nomine & fortuna & necessitas conjungi solent; cùm tamen longissimè inter se distent: nam quæ contra ordinem accidunt, ea non succedunt necessariò, quæ constanti cursu circumferuntur, excludunt fortunam. Atq; tanta est hujus opinionis vanitas, ut Josephi operâ vix digna videatur, quin meipsum facile explicaturum credam: Res esse tantum ex eo quod contingunt, aut sunt necessariæ, nova, & fœminea Philosophia est: cum omnes naturæ studiosi fateantur eam esse per suarum causarum seriem catenatim dispositam, & quas ipsi dispicere nequeunt, agnoscant tamen illi subesse. Hæ verò nihil operantur, neque sunt causæ aut principia rerum; sed ab ipsis resiliunt: cùm flamma domum comburit, id casu fieri dixeris, hoc est, præter intentionem humanam; per se certè, & ordinatè provenit: ignis foco positus lignum & carbones necessariò absumit: quia ipse habet vim causticam, & materia est ustibilis: nec quæ a sui generis normâ aberrant, extra ipsius naturæ rationem accidunt: monstra quotidie nascuntur, sed plerumq; ex indebitâ temperie aut proportione seminis, aut ob alios quosdam defectus, quibus partus necessariò competit. Multa casu deteruntur indies, si quid rectius accidat, pro miraculo ubiq; audit: & necessitas cum varietate pugnat, cui natura maximè favet; ut nec os ori, nec corpus corpori, in eodem genere perfectè respondeat. Sed nolo diutius velitari circa hanc profligatam opinionem, hoc unico argumento, seu potiùs experimento nunc utar. Libertas arbitrii nostri se supra has omnes naturales contingentias & constrictiones attollit, soli Dei providentiæ, & ejus auspiciis atque impulsibus subjacet: an

an etiam domus casu erigitur? statua fingitur? poemata conduntur? nosne ipsi non possumus interturbare cursus, & ordines rerum? integra earum genera e medio tollere? nostrumque novissimè delere? Ubi nunc tantæ necessitatis autoritas? ubi istorum vinculorum nodi? aut inferioris naturæ invincibilis compulsio? certè qui hanc illi tyrannidem defert, libertatis suæ non satis meminit, neque se hominem esse intelligit. Politianus, ubi puderet hujus commenti, aliud attulit, ut illi videbatur, vero propius. Cum inquit, nos in eas angustias conjeceris, unde abire non licet sine confessione supremi conditoris, qui etiam rex mundi sit; cur tamen asserere metuamus, universum rerum corpus, cujus pars extima, & perpetua cœlum est, tellus verò & circa eum omnia, velut uterus, qui hæc digerit, corrumpit, generat, a mente sibi propriâ constitui & gubernari. At Josephus: Monstra jam fingis, & poeticum Atlantem. In quocunq; autem principio sistis, ad aliquam imaginem divinitatis recurris: cui cùm hoc proximum & simillimum sit, atque in confinio veritatis positum, nolo ulterius refellendo immorari, sed potiùs ex hoc crepusculo ad claram lucem, & solem producere. Si enim hæc tam sapiens & efficax anima sit causa suæ essentiæ, & creatrix mundi, qualis esse debet atque oportet, cùm finito corpore componi non potest: quia ipsa est infinitæ virtutis, quippe quæ terminos infinitè distantes jungit, atque conciliat: hæc autem infinita vis est verissimum divinæ perfectionis indicium: tum quod infinitum est, unum est, & recusat æmulum, qui si ullus esset, etiamsi quam minimus, alterum excluderet, aut saltem finiret. Ergo Deus etiam æternus est, & ubique præsens, nullis finibus loci vel temporis impeditus:

peditus: quis enim poteſt ſibi imponere ut credat illud quod a ſeipſo eſt, & cui cætera omnia ſeſe debent, in aliquo conſtituto momento aut ſpatio prodiiſſe? cur ergo non alibi? cur non antea conſurrexerit? quæ mora? quid obſtaculi, aut impedimenti intercederet? quòd ſi ob hæc minùs potuerit, quomodo ſeriùs, contractiuſve ſe tandem emiſerit? quos parentes? unde nutrimentum aut ulla ſubſidia expectaret? Inde cùm ejus natura tam immenſa ſit, & incomprehenſibilis, par eſt virtutes illas quas exerit eſſe æquales, & ultimos noſtros conceptus excedere. Sub hæc Politianus. Nos quidem argumentis & rationibus obtundis, & cùm expedire difficile ſit, ceu tot laqueis implicitos tenes: quaſi verò quæ tu profers cum naturæ legibus magis conveniant: quid enim a ratione longiùs abhorret? quid ſecùm evidentiùs pugnat? quid ſenſus ipſe ſenſibiliùs refutat, quàm aliquid ex nihilo elici poſſe, aut ulla vi extorqueri? quocirca ab his refugis ad illud ineffabile numen, quod neque oculi cernunt, neque ſermo explicat, neque ulla hominum credulitas concipit. Hæc dicentem Joſephus ſeverè intuens, mox clarâ voce vehementiùs inſurgit. Tu quidem diſrumpis laqueos, quos enodare non potes; & cùm luce obruaris, in tenebras mavis recedere: falleris verò plurimùm, qui aut rationem noſtram ad nullam divinitatis cognitionem aſſurgere credis, aut, ut totam conſequatur, expectas. Ut qui proſpiciunt in immenſum pelagus, partem ſub aſpectu poſitam, alter altero, pro vi & acumine luminum, longiùs diſertiùſque intuetur: qui autem perſpicaciſſimus eſt, neque in profunditatem deſcendere poteſt, neque ad extremam oram oculos trajicere; ſed cùm plurima videat, plura quoque videt ſe non videre:

dere: ita nos ratio condocefacit, mundum, qui temporis menſuram ſubit, ab eo inchoari, & terminari: ratio monſtrat, quod aliquando inceperit, nihil antea fuiſſe: ratio probat, aliquid e nihilo exprimi non poſſe, niſi per infinitam poteſtatem: eadem denique ratio fateri cogit, id quod infinitum eſt, a finitâ intelligentia non poſſe pernoſci: neque ſunt hæc vana figmenta, aut probabiles conjecturæ; ſed lucidæ atque ſinceræ veritates, quas mens noſtra volens ſcienſque complectitur. Nimirum mundus eſt veriſſimum Idolum, ſeu imago divinitatis; non *quidem ut pictura eſt ſimilis illi qui pingitur, ſed uti eſt repræſentatio quædam ipſius pictoris: conformiúſque indicat hujus artem & ingenium, quàm illius vultum. Ad hanc autem cognitionem his modis aſcenditur: primùm ut Deo tribuamus quæ ſunt Dei, & quæ mundi mundo: nempe cùm mundus ſit mediæ ſortis inter Deum & nullitatem, cùmque nullitas ſit principium omnis imperfectionis, ad quam ipſa vergit atque reclinat, Deus verò autor eſſentiæ, ac bonitatis; in hac mundi conſideratione abſtrahere debemus quoſcunque defectus, & ex puriſſimo flore rerum captare aliquam divinitatis ſpeciem; tum quæ ad numinis naturam eo modo accedunt immenſitate ſuâ conveſtire. Sicutienim res creatæ creatorem oſtentant, ita creationis infinitum opus ipſius quoque infinitatem arguit. Cùm igitur infima quæque pars mundi ſit atque exiſtat, cumque hæc ſit ejus prima, & communis perfectio, conditoris ſui eſſentiam probat: quod enim non eſt, nihil agit, nedum aliis eſſentiam impertit: tum hæc eſſentia, quatenus vera & bona eſt, ad Dei eſſentiam quodammodo aſſurgit: vanitas autem & dependentia, & limitatio, & compoſitio, & mutabi-

 litas

litas ſunt a ſeipſâ, quas ſi a Deo detrahas, & perfectiſſimam ſuam naturam ipſi reſtituas, ſcias ejus eſſe primam, & univerſam, & omnibus modis conſummatam eſſentiam; a quo noſtra infinitè decedit, imò magis quàm ab ipſâ nullitate: nempe Deus nos e nihilo creat, at non poteſt e nobis creare alteram deitatem: neque ſanè nunc infinitus eſſet, ſi nos aliquid eſſemus, eo more, quo ipſe eſt, in quo vivimus, movemus, exiſtimus, tanquam tot atomi in ſolis radio, qui inde umbratilem quandam ſubſiſtentiam motumque mutari videntur: vel potius ut phantaſmata & ſimulachra rerum, quæ in mente noſtrâ finguntur, unde dicimur Dei poemata; quippe qui dixit verbum, & omnia facta ſint. Deinde quia infinitus eſt, cui nihil adjici, nihil ſubtrahi, nihil variari, aut immutari poteſt, ſequitur ut ſemper & ubique perfectus ſit, & propterea ſemper & ubique totus, conſtans, & immobilis; & qui undique immenſitatis ſuæ & æternitatis centro fruatur. Neque eſt aliud quod poteſt extra ultimum cœli orbem conſiſtere; cùm non iſta firmiſſima mundi mænia omnia conſtantiùs claudant, atque coerceant, quàm hæc quæ proximè ſuccedit fovea, & abyſſus, & inſcrutabile chaos; hæc, inquam, mera inanitas, a qua omnis natura abhorret, & ſeipſam potius ſponte diſrumpit, quàm ſuis rebus intereſſe permiſerit: tum quis degere, aut durare potuit, ante primum mundi exordium, in iſtâ temporis abſentiâ, quam ne mens quidem aſſequi valet: neceſſe eſt autem illud quod infinitum eſt hanc vaſtam & immanem vacuitatem loci ac temporis perimplere, neque minùs extra hujus mundi ſpatium quam in illo verſari. Pariter liquet Deum, potentiam, vitam, intelligentiam, libertatem, juſtitiam, bonitatem, & quaſcunque alias
vir-

virtutes noſtras infinito ſuo more poſſidere: neque ipſi tantummodò aſſignare debemus, quicquid eſt in nobis pulchrum, & eximium; verùm etiam; ſi quid melius majuſve ſentire aut comminiſci poſſumus: ab eo enim hoc quoque accipimus, ut id animus noſter intelligat: tum etiam credibile eſt eum alia decora, & ornamenta in ſeipſo poſſidere, quorum neque hic orbis ullam ſpeciem exhibet, neque mens noſtra aliqua imaginatione, vel conjecturâ attingit: ſiquidem inficiari non licet illum edere poſſe plures mundos, novam rerum naturam, ſeu potiùs quiddam adeò a nobis diverſum, ut nullo vocabulo, nulla ſimilitudine deſignari queat. Denique ſicut Deus ipſe infinitus & rivalem & ſocium excludit. Ita quicquid in Deo eſt, cùm ſit infinitum, pari ratione eſſe unum oportet, & pro noſtrâ ſolummodò conceptione diſtingui, in ſe verò unico eodemq; nomine deitatis, ſeu perfectiſſimæ perfectionis abſolvi. Quod enim ex partibus conſtat nunquam poteſt ad infinitudinem excreſcere. Ex his omnibus argumentis Ideam aliquam Divinitatis delineatam & adumbratã habemus, quam ipſe a nobis, ut pro noſtræ mentis modulo, in æquam partem accipere dignatur; at immenſa ejus eminentia, & gloria, neque ad noſtræ rationis menſuram exigi, neque ab eâ deprehendi poteſt: quod nos ſemper fateri oportet, & per eam ſaltem confeſſionem ſarcire hanc omnem imperfectionem. Dum hæc diceret, ingenti metu, & ſtupore perculſus eſt, & ceu vaſto gurgite circumactus; ac ſi quiddam altius, immaniuſque mente proſequeretur, quàm quod effari, & explicari poſſet: interea in animæ ſuæ penetralia ſeductus, parumper ſiſtebat vehementi mole contemplationis oppreſſus, & nimio lumine divinitatis attonitus. Poſtquam ſe colligè-

colligeret, & jam ad ipſos iterum reſpiceret. Eugenius ſic uſque perſtabat. Cum Deus talis & tantus ſit, minime mirari nequeo, cur non ſe prodat atque exhibeat; cur non omnia in debitâ perfectione conſervet; neque ſeipſum vendicet, aſſeratque ab ignorantiâ, & injuriis hominum. Huic Joſephus, caput breviter quaſſans; Heu nimis imbellia ſunt, inquit, hæc tela, quàm, ut veritatem, quam nacti ſumus, quamque poſſidemus, expugnent atque eripiant e manibus: neque difficulter retundi poſſunt. Equidem ſanè demiror magis æternum & infinitum numen a finitâ mente ullo more modove ſentiri: poteſtne quis in animum inducere, qua vi, qua arte, quibus magicis incantamentis aliquid e nihilo excitari queat? Tum ſi ſenſibus noſtris oſtentare ſe vellet, certè hiſtrionem agere, & cadaveroſam corporis ſpeciem induere opus ſit: atqui hæc craſſa & hebes materia cum illius puritate & activitate non congruit; neque ſic quidem ipſum contemplaremur; ſed quiddam diſpar, & diſſimilimum: & quanquam nemo poſſit illam infinitatem ex æquo ſpeculari, qua ſolus ſecum perfruitur, & in cujus perpetuâ poſſeſſione immenſam beatitudinem concipit; ac ne Angeli quidem perfectè intueantur, quin & his ſtultitiam, & vanitatem imputet; habet tamen animus noſter vel in hoc ſtatu eam conſcientiam Deitatis ab ipſâ naturâ ſibi inditam; quam, qui maximè obduruerit, haud prorſus excutere poteſt: neque eſt ulla natio, ulla ſocietas, aut familia hominum, in qua non aliquam religionis ſpeciem, aut mentionem reperias: atque hæc ab omni antiquitate recepta, & per totum orbem ubique diffuſa, nihil aliud eſt, quàm ipſius naturæ vox, & indubitata confeſſio. Providentia autem & patientia Dei, cùm ex aliis rationibus

tionibus pendeant, alium sermonem seorsim exigunt. Subinde Politianus: Nos eam occasionem avide expectabimus: etsi enim hujus veritatis summam semper tenuerim, eam tamen omnibus numeris absolutam perfectamque hucusq; desideravi. Hanc tuam, referebat Josephus, laudo proboque ingenuitatem: quod omnia de quibus dubitatum esset, in medium adduxti, minimosque scrupulos amoveri voluisti ab hac primâ summâque veritate, intra quam omnes aliæ consistunt: atque ob id lætor & gaudeo, si per hanc nostram dissertationem ullam vobis lucem attulerim: meipsum sanè magis, magisque confirmo; & ab hujus orbis angustiis in divinitatis libertatem exeo: ubi his amplissimis contemplationibus mentem augeo, atq; illustro, & insatiabile desiderium satio: inq; ipso deitatis fonte mergor & circumfundor: teque video ac veneror, immense Deus, plaudoque tibi ob ineffabilem tuam excellentiam, & gloriam; & per hanc beatissimam visionem in partem fœlicitatis venio, tuique numinis immensitate ad extremam animæ capacitatem perfruor. Tua me præsentia ubique circumstat, tua virtus undiquaque refulget. Agnoscere me quidem & admirari cogis hoc ingens tuum opificium, cujus neque partes singulas numerare, neque universam extensionem metiri, neque intimam ejus naturam perspicere possum: cùm tamen ad te confero, figmenta esse, & somnia, & umbras intelligo: cùmque quod tuum est, ab illis abstraho, & tibi reddo, in extremâ nuditate destituo: quicquid itaque sumus, quoad te nihil sumus, sine quo in nostram nullitatem recidimus. Tu unus es, & in te unicè recumbit animus meus, neque aliud aut postulat, aut videt, ad quod divertat: tu simplicissimus, a cujus bonitate,

vel libertatem, vel justitiam secernere nequeo; neq; in te quicquam præter te desidero. Tu solus invariabilis in perpetuâ securitate degis, eamque tibi fidentibus præstas: cœtera omnia, ut volubiles fluctus, aut infidæ syrtes insistentem agitant atque absorbent; vel, ut nubila fallunt, fugiuntque: aliud seculum decedit, accedit aliud, tu perpetuam possides æternitatem, rerumque vices regis, ac renovas: nos in sinu voluntatis tuæ ab æterno latitavimus, unde præstituto tempore nascimur, vivimus, interimus. Tu neque respicis, neque prospicis, sed tanquum totus sis oculus omnia semper sub aspectu contines, cùm omnia intra teipsum peragas. Tua purissima potestas non patitur neque læditur a maleficiis nostris, nullis defectibus evacuatur, nullo molimine illi resistitur: nos ceu tela in manu vibras, eamque virtutem obtinemus, quam tu imprimis; si te subtrahis, invalidi, proniq; ad terram decidimus. In infimis quibusq; operibus tuæ sapientiæ monumenta constituis: quantum ratio explorare valet, omnia cum ratione confieri videt; quæque in occulto latent, ut profundioris prudentiæ consilia, & arcana imperii mirari par est. Tu spiritus ipsos tractas, atque gubernas: tu mentis obsequio venerandus, cujus acie conspiciendum te præbes, & in ejus amplexum demittis. Tu lex, tu exemplar, tu judex omnium: tu fons & oceanus bonitatis, qui omnes exples, & usque superfluis. De te omnia summa, optimaque prædicanda sunt; neque quicquam ultra veritatem exigis, neque nos quod justum est tribuere possumus. Ignosce, quæso, quòd de tantâ majestate tuâ minùs dignè & magnificè eloquar, et teipsum mihi divinitus inspira, ut te tuo lumine quodammodo videam, tuâque charitate complectar. Hæc extatico

more

more correptus, cum ingenti vehementiâ, & efficaciâ, disseruit: & cùm nondum sibi satisfaceret illud Angelis officium mandavit, in hæc carmina repentè prosiliens.

O pubes superûm beata divûm!
Quos nunquam maculat scelesta labes,
Nec cœli patrio limine dejicit,
Aut sacris animos dotibus exuit;
Vos ô sydereum genus!
Lætis pergite cantibus
Summo plaudere regi.

At nos heu scelerum pudore victi,
Et tot molibus obruti malorum,
Nunc tantum gemitus fundere possumus,
Et desiderio carpimur æmulo,
Dum nos cœlicolûm choris
Regni municipes sui
Victor prævius addat.

Quin & vos, domini jubente nutu,
Arcem linquitis ætheris supremi.
Et terras humiles spontè revisitis:
Aut cum tartareis prælia manibus,
Nullâ pace, lacessitis:
Nec nobis vigiles piget
Deservire ministros.

Ergo nos alacres, suprema quando
Hoc mandat ducis optimi voluntas:
Duremus positi pulvere in arido
Belli ferre moras, & juvet hostibus
Forti pectore congredi:

Dum mox emeritum caput
Cingat laurea victrix.

Eo cessante, sic adjecit Eugenius. Equidem mihi videor non hominem in hac vitâ mortali, sed aut Adamum in paradiso, aut Sanctorum aliquem in cœlesti aulâ audire de divinitate loquentem, ipsumque familiariter intuentem aspicere. Cui Josephus. Faxit ipse, ut hæc omnia, non sicut in scholis, sciendi studio, sed cum illis tanquam in templo Dei, ad ipsius numinis laudes & veram obedientiam referamus. Ad hæc dicta omnes annuebant, & capita suppliciter inclinabant. Deinde dimisso sermone consessum solvunt, & ad inferiorem domum descendunt. Postea utrisque juvenum in mentem venit ad parentes rescribere, & per manus mercatorum literas in Britanniam transmittere. His paratis: ad id Josephus eduxit in forum. Ubi inter privatas ædes publicum patebat mercatorium, quadrangularis formæ, nisi quod longitudo latitudinem tantum superabat quantum pervius utrinq; transitus spatii substraxit. A fronte turricula eminebat, cujus in medio horologium inclusum, per tabulam ab omni latere extantem, æqualibus duodecim figurarum spatiis, furtiva temporis prodebat vestigia; & loquaci præterea pulsu ad aurium sensum transferebat: Supèr argutissimi æris campanula pendebat, quæ certa conveniendi redeundique momenta solenniori sono indicaret. Subdialis area rudioribus lapillis constipata sensim a medio umbilico vergebat in saxeos canales, qui confluentem pluviarum vim in se receptam sub terram demitterent Ambulacra undique sub ædibus extructa, marmoreis columnis arcuatam tignorum molem inter se sustinentibus

tibus, in aream patebant. Pavimentum omne disco-loribus saxis tessellatum erat; & continua per parietes sedilia defessos ambulandi excipiebant. Infrà cellulæ publicis mercibus confertæ. Suprà ædes plumbeo tecto & integris parietibus inclusæ; quas muliebre mercatorium diceres, & omnium mundorum mundum: quippe hìc væneunt leviora mercimonia, quæcunque ad cultum & ornatum faciunt. Literis traditis: Dum hæc ubiq; lustrarent, puer intra conspectum subsecutus eorum vestigia perpetuò servabat. Erat egregiâ facie, sed diutino æstu vitiatâ, ac si solis pateretur invidiam. Ubi tandem propiùs insisteret, juvenes aspectu commoti oculos in illum figebant: atque is Josephum unicè intuens, primùm tremere & pudore suffundi, deinde miserabili oris obtutu quiddam ab illo flagitare visus est. Unde Josephus in ipsius contemplationem adductus, mox aggredi cœpit & ex colloquio quærere quis esset: tum pauca obiter prælocutus, de patriâ, deq; fortunis, ac præsenti conditione percontabatur. Ille referebat se Italum esse, nomine Philandrum, a paternâ domo novercali invidiâ pulsum, & cùm audiret Solymæ locum esse bonis artibus & virtutis studio, illuc confugisse; ut qualicunq; honestiori industriâ vivendi necessitatem tueretur. Inter cætera educationis beneficia, linguam quoq; Hebraicam, quam lepidissimâ barbarie variabat, in patriâ didicisse. Cùm verò inops & peregrinus sit, nullam hujus instituti opportunitatem invenisse, ac ne adhuc diversandi commoditatem. Cum his denique insinuabat se ab illo hac in re juvari velle. Hæc multis gemitibus & lachrymarum obsequio inspergens, juvenum studia efficacissimo sermone in se convertit, ex gestu atque ingenio in

alriori

altiori fortunâ educatum ominantium præsertim Eugenius ac Politianus suæ conditionis reminiscebantur, ac perinde magis arrecti pergebant curiosiùs sciscitari, quibus parentibus oriundus, quorsum ex familiâ ejectus, quibusq; artibus eruditus esset. Neque ille difficilis ad narrandum fuit: cumque jam longiorem sermonem expectarent, ad sedilia omnes se referebant. Sedentibus puer recitare incepit nniversam suæ calamitatis seriem. Non me inquit, fortuna infestis telis sed munerum suorum mole oppressit. Pater inter nobiles Neapolitanos censetur, satis superque divitiis affluens. go ipsius unica proles, sed ex priori conjuge susceptus. Ipse per se plùs nimio indulgens: etiam noverca diu sic coluit, ut vel paternis affectibus certare videretur. Erat huic unica filia, quam alteri, viro peperat; jam propè nubilis, ac satis venusta, & paternâ hæreditate dotata. Hanc meis thalamis uterque destinaverant. At sæpe instructissima mortalium consilia fortuna facili ictu pervertit. Evenit,.ut ego, cùm ruri essem, in agros nostros venatum exirem: & cùm ludus jam incalesceret, fortè cervum, quem canes agebant, longè conspicatus, a reliquo comitatu equum velocissimum circumflectebam, illuc contendens, ubi in notissimum nemoris perfugium penetraturum sciebam. Dum citissimo cursu prævenire cupio, equus, pede ad saxum offenso, in terram præcipitem effudit. Cùm hic cervus in caput exciderem, consternatus subito ac vehementi casu, & cerebri vertigine correptus, spiritu protinus amisso, morti, proximum deliquium subii. Haud procul incedebat peregrina virgo quæ cum villico nostro hospitabatur. Illa equi tumultuatione excita, & ad meum casum respiciens, celerrimè accurrit; et super insistens, nescio

ſcio quibus ſive fomentis aut ſive virtutibus ſuis ex hòc Letheo ſomno revocavit. Mihi quidem animam inſpirare viſa eſt, & quaſi eodem aſpectu repoſcere: ſiquidem patefactis luminibus, & in ipſius faciem primùm erectis, aliam quam mortalem ſpeciem ac veluti Nympharum unam, quam venantibus præſidere fabulantur, venerari occæpi: nec poteſt a me exprimi, aut alienis ſenſibus percipi illa inopini amoris vis, quæ tum ſubito afflatu, ceu cœleſtis flamma, meam mentem penetravit: ſeu quod anima vixdum ſui compos per imbecillitatem faciliùs admiſit; ſive hanc ſibi fato editam (ut infantium oculi primam lucis ſpeciem) continuò agnovit atque complexa eſt. Præter formam commendabat ingens meritum, auxitq;meriti opinionem nihil ſibi arrogans merentis modeſtia. Mox inde ſubibant ſocii, & in villici domum languentem portabant, donec curru exceptum ad paternas ædes reveherent. Parentes de periculo nihil priùs audierant quàm perfectè ſanum et incolumem reciperent; & jam ipſâ narratione confixi hòrrebant ad ſenſum præteriti diſcriminis. Ego ignotæ virgini ex villici familiâ me vitam debere teſtabar. Pater ingentibus præmiis digniſſimam pronunciabat; ac poſtero die mater cum filia illuc ultro migrabant; & ubi non famulam, ſed hoſpitam ex Syriâ eſſe cognoſcerent, nomine Creſcentiam, in noſtram domum tranſire ſuadebant. Id mihi gratiſſimum accidit: & parentes, nondum amoris conſcii, illi mecum gratificari ſtudebant. Ipſa moribus tam ingenuis fuit, ut omnium animos ad ſe alliceret. Indole egregiâ, & variis artibus. Cumque ſolertiſſimè acu pingeret, matri placuit hunc meum caſum ſuo opere inſigniri. Illa aggreſſa ad vivum expreſſit, ac ſi ipſa rerum ſpecies

quæ

quæ aerem permeavit linteo impressa atque insuta esset. Videres juvenem, facie pallidâ, et collo per languorem obliquè deflexo, humi supinè jacentem, Ipsa manu frontem componebat. Nec procul equus revolutus in tergum infidos calces in aerem spargebat. Longiùs socii cum canibus cervum insectabantur, & venatui nihilominus indulgebant. Omnes laudabant egregium opus; ipse mecum curiosè reposui, magis ut amoris quam salutis monumentum. Eousque hæc fœlicitas processit, donec nuptias vix adhuc maturas parentes importuniùs urgerent: hæc ipsorum altera sponsalia, seque in liberis iterum conjugatos fore; tum hæreditates in unum collatas utrinq; auctas & geminatas iri; hoc familiæ perfectissimum vinculum, quodq; omnia simultatum momenta absolveret: non debere itaq;omitti diutius tantæ fœlicitatis consummationem. Hæc usq; ingeminabant, & tanquam certissima gaudia secum præcipiebanr, de meâ voluntate minime solliciti; ut quæ ante visam Crescentiam novercæ filiam vulgari more colueram, ac deinde novos affectus quantùm potui dissimulaveram;alias ex aliis causas nectens, ob quas nondum matrimonio consentirem. Quin nihiltam secretũ est quod sciri non possit,ac sanè nescio quo casu res ad ipsos delata est. Pater pari fraude excepit:& villicum ad se vocatum suis instruxit mandatis;ut Crescentiam ad se pelliceret & in suâ domo includeret. Spargebantur undiq; rumores fugisse in patriam. Eâ absente, me omnibus suis machinis aggressus, nunc consiliis, nunc precibus atque blanditiis, mox & minis & execrationibus urgebat: postquam diu frustra tentaverat, repulsæ impatiens, & novercalibus odiis incensus, non moderatè ferebat omnium votorum & consiliorum suorum

tam inexpectatam eversionem. Interea Crescentia noctu ex custodiâ effugit: quod ubi innotuit, in ademptæ libertatis prætextum veneficii crimen objiciunt: suis philtris & incantamentis meam mentem corrupisse, & addictam sibi habere. At quidem modestissima virgo ab ultroneis amoribus semper abstinuit: & tum temporis mihi visa est erubescere has impares nuptias. Quin ubi abierat, (neque mihi liceret patris animo obsecundare, ac novercæ furores non tolerarem) ejus vestigia insecutus, non vulgari apud suos esse loco cognovi: cumque ego patriâ egressus sperarem si ei humilior occurrerem pares in amorem faciliùs consensuros, nunc in amplissimâ fortunâ constitutæ, vice versa, me imparem sentio, eâdem modestiâ vel a profitendo amore retentus: quocirca sumptâ personâ ita me constitui, ut ea primùm indicia spargerem, quæ sagacem amantis animum latere non possent; sin amari non contingeret, salvo pudore indeprehensus abirem. Nunc experto omnem fortunarum habitum meis votis adversantem hic sistere & conquiescere visum est: Quod si tu, inquit, Josephum aspiciens, me hospitio dignari velis, minues Crescentiæ desiderium: neque ad ullum liberale officium inutilem habebis; aut si qua parte deficiam gratitudinis voluntate supplebo. Hæc blandissimæ vocis illecebris suaviter pronunciata tam instructâ narrationis serie & consentaneis affectibus adornabat, ut omnium aures suis fabulis circumageret, & pronissimam miserationem eliceret. Quin Josephus se quoque patri inservire respondit, neque dominum esse, sed partem familiæ: verùm ad hospitam suæ gentis non procul a paternis ædibus traditurum, unde adeundi sit copia, & si sua ope indigeat, sibi benevolum atque propitium

um expectet Philander seipsum humillime inflectens gratias agebat, & votorum compensatione prosequebatur. Josephus inde reversus ferebat ad diversorium, cui præerat vidua mulier, Romæ oriunda, nomine Antonia, quæ Italos excipere solebat. Maritus hanc artem diem exercuerat, & multis opibus conquisitis vix mense abhinc elapso, e vitâ decedens, omnes suas fortunas uxori reliquerat: nec minùs ipsa ad rem attenta, post mortem viri sedulò administraverat. Hæc ubi puerum a Josepho sibi commendatum acciperet, oculis in eum conjectis, ni, inquit, filium meum jam fato functum, & ad pulverem redactum scirem hunc eundem misera credidissem. Hæc dicentem lachrymæ spontè sequebantur. Filium utique dilectissimum paulò ante virum amiserat: neque erat huic omnino absimilis; ac non obstabat formæ præcellentia quo sibi minùs blandiretur, & indulgeret memoriæ charissimæ prolis. Eo respectu familiariter acceptum summâ cum humanitate tractabat: filii quoque nomen addebat, & tanquam defuncti umbram, seu potiùs vivam imaginem vero amore colebat. Neque Philander abstinuit a maternâ compellatione, hanc mutuam charitatem sibi non inutilem fore sperans ad res suas promovendas; ut inde sibi gradum strueret ad altioris voti fastigium, eamque sic omni officiorum genere devinxit, ut in ipsius filii vicem succederet. Ad Josephum quotidie commeabat: neque illi displicebat hæc egregiæ gratitudinis ostentatio. Musicam quoque sciebat & cantabat suavissimè eâque morum facilitate fuit, & devotis in Josephum affectibus, ut & hunc sibi sensim conciliaret, & omnibus quibuscum versaretur charissimus esset, ac præcipue in Jacobi domo summam familiaritatem consequeretur. Per id

tempus Italus quidam Chymicam artem professus, qui cum Philandri hospitâ diversabatur, in morbum minimè vulgarem inciderat. Nulla pars corporis præ cæteris ægrescebat, sed universum macie ac tabe confectum: vultus erat perpetuo mærore defixus, oculorum horridus & immanis aspectus; neque hominum consortio gaudebat, & secreta timidè fugiebat. Omnes plurimùm admirabantur ingentes gemitus, cum arcanis immurmurationibus, frequenter editos: tum subitos tremores, & inconditos gestus, & simillimam tristi amentiæ intemperiem. Ipse vim mali quotidiè ingravescentem intra se continere, & compescere persistebat; fictis responsionibus quærentes avertens: ubi verò corporis vires deficerent, & augesceret indies doloris violentia, ut diutiùs celari non posset; sed quandoque abruptè exclamare cogeretur: ad lectum redactus, atque invitus medicum admittere jussus est. Is erat Lucas, Solymæ civis, & Theophrasto (sic enim dicebatur) perquam familiaris; plurimaque egregiæ artis experimenta ab illo mutuatus: qui primùm perspectè intuens, exploratâ corporis habitudine, nihil certi referebat; nisi quod ex pulsûs vehementiâ in febrem esse proclivem censeret. Nota itaque adhibuit remedia; quæ æger respuens, suum dolorem non istis cedere medicamentis, cum tristissimo risu admonuit. Lucas ex his dictis, id quod erat, conjiciens. Hæc, inquit, promovere posse curationem, & lenire violentiam credidi: morbus menti radicitus hæret, & prudentibus consiliis est evellendus: quocirca istanc animi ægritudinem denudare te velim, ut rectis rationibus & precibus communicatis salutem recipias. Dum ille adhuc obstinatè taceret, O amice! pergebat, quid hoc malum est, vel quæ intemperies,

quæ

quæ te tam graviter excruciat? nondum ne ſentis te ferendo imparem, & tamen ſubſidia dedignaris? non ſum ego curioſus ſcrutator alieni pectoris; tuæ ſaluti totus impendeo: ſeu mihi, ſeu cuicunque malis, hoc quicquid eſt arcani detege: nempe mutuam amicorum opem his angoribus Deus exigit; & humani generis hoſtis pertinaciter excludit: atque id fortè mente captus palam effundes, quod nunc in privatum ſinum exoneres. Ille, oculis in ipſum immaniter defixis, ita demum rejecit. Nulli potiùs mortalium quàm tibi, ô Luca! meipſum crederem: & hoc quidem fateor, ſæpe tentavi: ſed quorſum tuas caſtiſſimas aures tam incredibili nequitiâ violarem? Tum in alteram partem ſe avertens, Abibo tandem, clamabat, abibo; & mea mecum damnabitur memoria. At Lucas a ſcelere confitendo non omnino abhorrere ſentiens, arreptum ſermonem ſic retorquebat. Haud aures meas violaveris qualiſcunque ſceleris confeſſione: ſiquidem ipſe juſtiſſimus judex hanc ſibi gratiſſimam profitetur: exequere igitur quod inſtituiſti, & diſclude angorem animi, cujus proditio eſt prima medicatio. Natura ſe in lachrymas & ſuſpiria exolvit, mens vel ipſâ narratione malorum. Theophraſtus ſe ferociter attollens, altâ voce, & terribili oculorum obtutu, Accipe itaque ſi id adeò gratum ſit, non uſitatum neque vulgare flagitium, quod vel audientem obtundat & obſtupefaciat. Animam meam dæmonibus addixi, & tam impiam donationem hac propriâ linguâ proferre potui. Hæc fatus, dum medicus, tam horrendi ſceleris novitate perculſus, hæreret paululùm & obmuteſceret, ſe inter ſtragula repoſitum amovit: & quaſi ſummam pietatem refelleret ſibi quodammodo plaudere videbatur. At ille, hoſte jam prodito, ad

inſectan-

insectandum se comparabat; Hoc quidem, inquiens, insuetum, infandum, & abominandum est nefas: non tamen extra salutis ditionem. Rex Manasses, qui cum hoc scelere alia plurima, neque minora, consociavit, remissionem omnium est consecutus. Hic Italus, ut miseri plerunque sunt ingeniosi in malis, ad hunc modum in se mirâ subtilitate disseruit. Fateor quidem eum cum dæmonibus rem habuisse; at non pacto se illigavit, cui standum est, utcunque damnoso: Deus ipse libertatem vovendi ad nos refert; si quid voveas, ut rem sacram & suam exposcit: neque id hosti denegabit, quin habeat potestatem in hoc sibi devotum caput. Lucas iterum: Imò verò credibilius est Manassem quoque cum dæmonibus pepigisse. Sed esto, ut vis: nunc quia tam justè agere visum est, primùm Deo redde quæ Dei sunt, deinde dæmoni, quæ dæmonis. Deus animas nostras proprio jure & singulari quadam prærogativâ sibi vendicat: quanquam itaque stultâ & imprudenti concessione tibi facere injuriam possis, alteri non debes: scelera verò, quorum iste malus dæmon autor est ac parens, ipsi restitue. Quin ille. Deus sibi dari libenter imperat: proinde in nostrâ voluntate situm est, cui dare malimus: equidem volens sciensque me inferis dedi. Ad hæc Lucas breviter respondens. Debueras sanè Deo spontè te dedere, quod si secùs feceris, ipse nihilominùs jus suum tuetur, & ab injusto possessore eripere potest. Quam multi sævissimis execrationibus se ad manes devoverunt, quos divina benignitas ad se convertit, & in cœlum servatos evehit? His sermonibus frustrà litigabant: at deinde Lucas secum reputans aliam curandi rationem esse ineundam, eos qui sacris præerant consultum abibat. Proximo die ad Theophrastum

deducturus erat, cùm servus tremens atque attonitus præcipitanter occurrit; edicitque totâ nocte & nunc usque maximo furore correptum, sæpissime exclamantem, dæmones, dæmones, adesse, involare, discerpere: deinde miserabiles ejulatus & ploratus emittere: se nihil interim conspicari posse, sensisse verò ingentem strepitum, portarum complosionem, lectique & totius cubiculi quassationem, cum diro atque insolito tumultu. Hæc audientes summa admiratio incessit: neque solebant hæc monstra in Judæâ frequenter accidere: haud tamen inscii ullarum artium, quibus iste inimicus noster miseros mortales infestare solet, Deo auspice, experiri constituunt. Ubi adirent, omnia tuta & pacata inveniunt, ipsumque solito more jacentem; nisi quòd plus terroris vultui inesset, & adhuc præ metu palpitaret. Mox paulùm sedatus atque compositus, medico rogante, incunctanter, ultroque retulit: se nimio chymicæ artis studio patrimonium dilapidavisse, laudabili & perutili scientiâ ad curiositatem & avaritiam abusum. Hinc omnium rerum egestate obortâ, fortè in agro seorsim erravisse, mala multa secum molientem: cùm ex improviso adoriretur vir procerioris staturæ, nigro & truculento aspectu, at satis liberaliter indutus: qui, inquit, de salute meâ pauca percontatus, ubi miserrimam conditionem aperuissem, quærebat, an ipsi inservire vellem: si consentirem, nullo vitæ subsidio, neque artis experientiâ cariturum: simul aureos aliquot in manus tradidit: Ego tantâ liberalitate permotus, nequaquam recusabam: quin nescio qua improbitate ultro instinctus, Non si dæmon sis id abnuam, addebam, modò meis votis satisfacias. Ille altâ atque immani voce augustiùs se efferens, Is, inquit, sum ipse: quòd si fidem quoque ejurare,

rare, & teipsum mihi dedere velis, ad meliorem dominum transiisse te senties. Ego (proh scelus!) cæcus nequitiâ, ipso præeunte, sacris omnibus renunciavi, & ipsius imperio me subjeci. Quo facto, e conspectu evanuit. Inde ad urbem rediens, mecum tandem expendere cœpi, quanto scelere me implicuissem; ac rursum præmio consolatus, ad aureos respexi: illi verò, sive casu, seu quod potiùs reor, fraude donatoris exciderant: tum mihi planè concidit animus: at ille inter pœnitendi consilia sæpius obveniens, nunc vanis promissionibus implebat, nunc minis & cruciatibus absterrebat: donec ipsâ desperatione audacior factus, in instituto perseverarem. Pauca quidem levia & ridicula magicæ artis specimina edidit, in re seriâ haud unquam profuit. Ad cædem & veneficia sæpissime impulit, seque ex omni irarum occasione ultorem objecit: & certè plus potestatis homini in hominem quàm dæmonibus videtur esse concessum; eosque sæpiùs nobis malefacere, ut ministros & executores humanæ voluntatis, quàm ex ullâ licentiâ sibi primùm permissâ. Nos frequenter in mutuam cædem irruimus; nec minùs ipsi universos perderent, si cum animo & viribus facultas exæquaretur: at verò neq; hominem, neq; res humanas, ut porcos, & pecora, per se possunt invadere, neque hujus mundi statum pessundare. Imò ne nobis quibuscum fœdera ineunt, sub corporeâ specie se primùm objiciunt atque ad hoc commercium provocant, si non antea sint expetiti, aut per imprecationes & diros affectus invocati. In omnibus tamen Deo subjacent; nec quævis nostra desideria perficiunt: haud enim homo per venenum, aut ferrum, aut ejusmodi nocendi instrumenta, semper suam maleficam voluntatem exequitur: quin sæpissime, divina

providentia etiam in ipſo exitu intervertat. Mirum eſt autem quibus excubiis aut defenſionibus a vobis arceantur, ut vix dæmones eſſe credatis, qui nobiſcum ſunt adeo familiares, ut & corpora ſagarum, hirudinum more, exugillent; præſertim circa obſcænas partes, ut in noſtrâ immunditie glorientur. His nequiſſimis artibus exercitatus, in patriæ tenebris diu delitui: poſtquam huc acceſſi, & clariſſimæ pietatis lumine circumfuſus ad ſpem ſalutis reſpicere cœpi, vexare non deſiit & omni ſtudio prævertere pœnitentiam, meque ſui juris aſſerere; neque Deum, ſi maximè vellem, ad ſe recepturum: ex quo verò meam tibi conditionem expoſui, manifeſtiùs ſævire, & immaniſſimos terrores intentare: Et nunc, magno cum clamore abrupit, præſentem aſpicio, & me miſerè torquentem ſentio: ſuccurrite! ſuccurrite! &, ſi licet, eripite e manibus hujus furialis monſtri! Stupebant illi, & horribilem ſtrepitum, qualem ſervus antea memoraverat, auribus undique hauriebant; nec quicquam magis ſpectare poterant. Tumultu compoſito, accedunt trementem, ac penè emortuum, & efficaciſſimis verbis ad ſalutem revocare contendunt: tum ab ipſo quærebant, an preces pro ſe concipi vellet. Ille breviter cum altiſſimo gemitu: Heu fruſtra ſunt preces pro tam perdito capite. Quin vos agite ut libet. Ilicet circumſtantibus convocatis, ac prius confirmatis omnium animis ad comprecandum ſe accingunt. Initiò quædam terriculamenta, tum cachinni & fœdiſſimæ voces jaciebantur: illi in officio perſiſtunt; intereaq; vis omnis ab ægroto abſtinebatur: ipſe ſe quandoque commovit, quandoque queſtibus & prævaricationibus precationem confundere voluit. Deinde ſurgentes, quoad manerent,

rent, ſolari non ceſſant, ac bono animo eſſe jubere. Mox conſilio inter ſe inito, ab omnibus conſenſum eſt opus eſſe jejunio cum precibus ad hunc hoſtem ejiciendum: ac ne languentem miſerâ cunctatione conficerent, ſequentem diem huic negotio indicunt. Permovit hujus rei fama plurimos in eodem vico, & ex omni urbe; qui ad præſtitutum tempus illuc confluxerant, ita ut aula, in quam delatus fuit, numerum non caperet. Toto die hæc ſacra peragebantur, effectu ſenſim ſuccedente, ſed nondum integrâ ſalute receptâ, donec circa veſperam, maxima omnium tumultuatio exoriretur, cum ingenti ſonitu, atque clamore; mox altiſſima quies ſucceſſit: ac Theophraſtus a terrore compoſitus dæmonem inde profligatum agnovit: neque poſtea hoc ſpectro agitabatur. Omnes commoti tam mirabili ſucceſſu cum ingenti gratitudine & celebratione divinæ laudis diem abſolvebant. Lucas adhuc inſiſtebat, ut hac violentiâ liberatus, a dæmonis inſidiis ſibi caveret, & Deum quem nunc adeò propitium haberet perfectè conciliare properaret. Deinde priuſquam diſcederetur, rem geſtam ordine deſcripſit, primis præſentium in teſtimonium adductis: ut tam rarum & incredibile facinus plurimorum fidei commendaret. Intererat Jacobi familia: unde Joſephus cum amicis domum reverſus admirabilem rei eventum coram patre referebat. Ille hoſpites jam nactus obvios (et fortè vacaverat) ſenilem luſum eſſe ducebat juniorum animos prudentibus colloquiis informare: atque ut mollius illaberetur ſuæ juventutis exemplo, non gravabatur memorare quibus argumentis incitatus Chriſtianæ fidei ſe primùm applicuiſſet. Primò, inquit, in parentibus noſtris illud diſplicebat, quod tam cervicosè & pervicaciter

ſuam religionem defenderent, neque ſe ad liberam diſputationem, aut ſaltem errantium convictionem demitterent: & quia piaculum erat Chriſtianis concionibus intereſſe, hanc veritatis inquiſitionem mecum ipſe ſic conſtituebam. Cum adverterem rem tantam propriis viribus non eſſe aggrediendam, certum erat neque infirmis & lubricis rationibus, neq; aliorum opinionibus inniti; quin potiùs ſi in omnibus rebus humanis petenda ſit & expectanda Dei manuductio, idque Ethnici ac barbari omnes in gravioribus negotiis aut re ancipiti, ipſâ naturâ dictante, facere ſoleant; in conſiliis oraculorum ſententiam expoſcere, in belli diſcrimine Deum adjutorem invocare, multo magis in ejus voluntate inquirendâ ipſum adire debemus; cùm nos hujus ignariſſimi ſimus, & ad agendum omninò impotes: atque id equidem expertus loquor, me plus precibus quàm ſtudiis profeciſſe: enimvero ea inter precandum arripui, cœleſti luce menti ſubitò injectâ, quæ anxiis meditationibus diu fruſtra anhelans captaveram: multoſq; multò ſagaciores in incertæ rationis pelago huc illuc fluctuantes, aut in ſcopulos hæreticorum impingentes reliqui; dum ingenii viribus confiſi, neq; agnoſcerent humanam vanitatem, neque divinæ benignitatis influxum haurirent; unde juſtiſſimo Dei judicio, ea credant, & faciant, quæ ab ipſis naturæ legibus abhorrent. Utique ex Dei cognitione, ſi quis rectè uti ſciat, omnis reliqua cognitio promanat: quippe ad ipſum perducit, a quo omnia pendent, & qui omnia petentibus patefacere dignatur: tum ne falſis illuminationibus, aut quavis aliâ fraude circumducamur, illud quoque orandum, ut ipſius ſupremo ductu ſinceræ perfectæque veritatis lucem adeamus. Hac fre-

tus

tus fiduciâ propositi rationem sic exequebar. Inprimis omne præjudicium, & partium studium exuebam; veram salutem omnibus modis diligenter exquirere, inventamque sectari, & conscientiæ imperio parere professus: neque Deus vanis speculationibus, sed agentibus, ac sibi servientibus favet: atque in hos usus seipsum immiscet, sine quo nulla fit animæ redintegratio. Tum etiam hæc veritas, cujus vis in actione consistit, esse certa ac stabilis nequit, sine exercitatione, & experientiâ: qui enim non amat, fastidire necesse est, ut sibi adversam, atque ingratam; & ex tædio tandem deponere, aut fictis rationibus secum prævaricari. Postquam ita comparatus essem, hoc primum succurrebat, unum Deum, unam veritatem, unicam esse religionem, neq; in illam sententiam ullo modo transire potui, Deum patrio ritu se coli velle, ac nihil proprium universis imperare. Haud quidem inficior, secundum patrias leges esse vivendum, modò divinis non adversentur: hæ enim res hominum gubernant, & ab humano consensu plurimùm pendent: quocirca vel tyrannis publico concessione impositis singulos esse subjectos convenit: quæ autem ad Deum attinent, pari ratione ab ipso indici & irrogari oportet: ac non modò contradicenti hominum imperio, sed etiam obnitenti resistendum, & mors ipsa præferenda tam injustæ maximæque tyrannidi. Neque istos ritus recipere fas est, qui a Deo suam non trahunt originem, sive per certam institutionem, cum divinâ virtute fidei objectâ; sive ex ipsâ naturâ rerum cui Deus præsidet, neque a suo cultu exterminat, quantum ad decorem & ordinem spectet, aut piis meditationibus inserviat: uti orbis & omnia quæ in illo exhibentur Dei gloriam nobis indicant.

cant. Conſtat itaque veram religionem Deum creatorem infinitâ ſuâ perfectione ornatum perfectiſſimo more venerandum proponere, cum ſenſu, atq; ſcientiâ, internique amoris & communionis exercitio. Et quidem nonnulli Philoſophorum ſatis magnificè ſtatuunt ſummam hominis fœlicitatem in hac mentis conjunctione cum Deo conſiſtere: nempe mens ſola numen concipit, ſola accedit inconſpicuæ bonitatis fontem, ſola ritè & ſincerè colit. Illi autem tanquam in nubibus poſitum e longinquo adorant, & inanibus titulis & honoribus attollunt: cùm vera religio, ſacri amoris privilegio, ad arctiſſimam familiaritatem aſſurgat: nec ſe minùs ut creatori ſuo, humillimè ſubjiciat: nempe quò Deum propinquiùs adit, eo ſubmiſſiùs reveretur, quantoque magis admiratur, eò propius adire geſtit: quem enim quiſque amat, colit, & divino quodam more veneratur. Præterea cùm religio lex ſit ſupremi regis omnibus vitæ officiis præeſt, & univerſum hominem pervadit, neque eſt a principibus inſtituta, ad honorem ſibi conciliandum, aut occupandam vulgi opinionem; quam generoſæ mentes aſpementur, & in ſinu rideant? neque a poetis primum excogitata, & a myſtis ac ſacerdotibus deinde perfecta; ſed habet ſua principia in ipſo naturæ gremio fundata. Haud enim quiſquam dixerit virtutem ac probitatem ad regendos homines fuiſſe confictas: atque ut hæ nos inter nos juſtos & liberales faciunt, ita religio omnia creatori ſubſternit: quo quid æquius ſanctiuſve, aut rectæ rationi magis eſſe conſentaneum poteſt? Neque a timido tantum aut inani pectore admitti ſolet: ſed altiſſima ſæpè ingenia imbuit, & in his ſemel recepta ſuas vires potiſſimùm exerit. Hæc una omnibus imperiis compe-

tit,

it, omnium rerum publicarum formis, & privato familiarum regimini; necnon ipsis anachoretis, qui idcirco hominum societatem deserunt, ut se hujus studio impensiùs dedant. Præter enim Dei reverentiam nihil est quod interiorem animi mundum gubernet, unde omnis exterior vita profluit: quin ipsis humanis legibus hæc maximam autoritatem adjicit. Multiplex religionum varietas fit ex hominum artificio. Cùm nimirum immanes tyranni publicam utilitatem & pacem mundi turbare vellent, necesse fuit tum justitiæ tum religionis gemellas leges infirmare, & ad suos usus detorquere: aut cùm nullis humanis honoribus satiati, divinis inhiarent, mox impii atq; avari flamines regnantium impudentiæ sunt obsecuti, & deorum in numero posuerunt. Atque ipsi effigies & templa numinum pro se mendicare, & prædari docebant: aut postquam per aditum sanctitatis in animos hominum irrepserant, ac inde sibi fecerant obnoxios; sensim a studio veritatis superstitionibus & fabulis et malis artibus abducebant. Siquidem omnis falsa religio veræ pietatis fundamento innititur: cùmque nefandi impostores ipsius insitam vim & arcanam mentis subjectionem adverterent, non cessabant ad sua studia & privatam libidinem accommodare: & ignorantiâ plebis abusi adulterinam faciem edebant istius perfectionis, quam natura tam avidè requirit. Tum quia nulla mendacia sunt longæva, ne veritas suam possessionem repeteret, vulgares animos, nebulis & nugis circumfusos, in perpetuâ caligine continebant: prudentiores verò aut præmiis deliniti, aut consuetudine & autoritate obstricti, aut per scelera alienati ab amore pietatis; aut, si hos omnes laqueos fortè abrumperent, minis atque sup-

suppliciis absterriti sunt. Neque temnenda est veræ religionis nota, inter omnium scientiarum lucem, & summum controversiarum ardorem constare atque vigescere: ut quæ cum universæ veritatis lumine, & probitate morum, & honestate naturæ, conjunctissimam habeat affinitatem. Ac ille sanè doctrinæ suæ liberalissimum edidit testimonium, qui sectatores suos summatim hortatus est, ut quæcunque sint vera, quæcunque veneranda, quæcunque justa, quæcunque pura, quæcunque amicabilia; si qua virtus insit, & si qua commendatio, his sua studia adhibere velint. Hæc genuinæ religionis indicia ab ipsis naturæ legibus enata, extra omnem dubitationem facili cursu succedebant, Aliam autem ejus, & quidem necessariam rationem desiderabam, quæ nostrum lapsum & defectionem suppleat. Cùm enim a Deo abdicati simus, & perpetuâ scelerum labe infecti, quæ unio & conciliatio esse queat cum perfectissimâ numinis justitiâ, quam neque ipse amittere, neque immutare potest? Ubi ergo natura nihil aliud peccantibus spondeat, præter æternam aversationem, ac perpetuitatem omnium miseriarum, debet hæc religio novam aliquam ac minimè communem viam humanæ salutis aperire ab ipsius creatoris insuperabili bonitate profectam, & huic morbo accommodatam: cujus si nulla spes aut possibilitas sit, neque ullus esset usus, neque effectus religionis: quin in extremæ desperationis abysso cum ipsis dæmonibus includeremur. Jam in medio cursu sermonis erat, cùm servus coram ingressus, nunciabat ad publica concilia accersi. Hic itaq; abrumpens a multum invitis in urbem abibat.

NOVÆ

NOVÆ SOLYMÆ

Liber Tertius.

TRansierant jam plurimi dies, in quibus ferè singulis, Josephus hospites suos, aut jucundissimis sermonibus implebat, aut ad urbem visendam, & admirabilium rerum spectacula secum circumducebat. Et nunc, inquit, pater constituens Auximum in publicam disciplinam amandare, id mihi negotium delegavit, & ad imperata capessenda jamdudum per servulum accivit: vos, si placet, mecum adibitis. Illi tantâ opportunitate gavisi, libentissime conjuncti sunt. Deinde omnibus ad eundum comparatis, coram Jacobo se sistunt. Ille in augusta & capaci sellâ; vultu verè paterno, ex amoris intimi multæque sollicitudinis & curarum graviorum figuris composito, intentamque oculorum aciem in puerum defigens, cum his monitis dimittebat. O fili! a me nunc quidem discedis, sed ut melior, ac proinde mihi charior redeas, Utcunque aliorum parentum animos formæ præstantia, vel similitudo; seu præcocitas ingenii, seu cæca, & impotens libido conciliet; scire te velim, me eundem liberorum censum habiturum, quem Deus suorum, ut is mihi charissimus sit, quicunque est optimus; omnesq; paternos affectus me ad hanc legem compositurum. Si quis

quis veſtrûm (quod abſit) nequam, & a meis conſiliis alienus fuerit, equidem ipſe qui genui, primus in hunc lapidem indignationis meæ impingere non dubitabo, ejuſdem divinæ juſtitiæ exemplo, qui quos creat, ſi deliquerint, neque per pœnitentiam reduci queant, damnat, atque repudiat: nemo me in bonos blandior pater, nemo in malos erit triſtior. Quod meum eſt, vobis alimoniam & facultates ſuppedito: ac ſi liceret (teſtor æternum patrem!) non minùs ipſius animæ, quam corporis ac patrimonii partem communicarem: ea verò quæ a Deo producta eſt, ſolùm ab illo dotari poteſt: neq; in vos ſe natura novercam præſtitit, neq;, ſpero deerit divina benignitas. His adminiculis opibuſque ſuffultus ad ſummam perfectionis metam totis viribus nerviſque contende, jam nunc a primis carceribus vitæ curriculum ingreſſurus, meique hujus incitamenti vim & impulſum perfer uſque ad extremum finem: &, cum ipſe abero, tanquam præſentis perpetuò patris ſerva memoriam. Ad magiſtrum ſum traditurus, omnium, qui pueros inſtituunt in hac urbe, aut ullâ aliâ, quam novi, optimum: qui non modò artium elegantiis, ſed verâ virtute & pietate inſtructum dabit: illi meâ vice morem gere, omnique cole reverentiâ. Quid pluribus opus eſt? hoc unicum animo tuo repræſentare te velim; ſi in bonum virum evaſeris, id proprium maximè beneficium erit: inde mihique & amicis omnibus ingentem lætitiam creabis; ſin minùs, omnia ſequiora ſuccedent. Hæc tam vividis paternæ gravitatis & charitatis indiciis prolocutus fuit, ut Auximus, dum gratias humiliter ageret et ſe juſſa impleturum ſponderet, lachrymas ubertim ſtillantes, non tam triſtitiæ, quàm mentis tantæ benevolentiæ ſenſu ictæ atque

affectæ

affectæ testes effuderit. Tum Josepho pater literas, quas paratas in sinu servabat, ad præfectum scholæ cum fratre deferendas tradidit. Ludus publicus in Septentrionali urbis angulo situs, amplissima ædificiorum spatia in se reduxerat. Nullæ fenestræ patebant in compita, sed earum in locis statuebantur imagines priorum hominum, qui aut doctrinâ, aut moribus claruerunt: omnesque celeberrima sui nominis insignia præ se ferebant, unde qui mortales fuissent sine literatâ inscriptione conjiciendum erat. Supra portam cælabatur David, sed adhuc juvenis, necdum lanugine obumbrans oris pulcherrimi fulgorem: lævâ manu lyram tenebat; dextrâ gladium, in cujus erectâ cuspide Gigantis caput jam tum ipso aspectu immane, & luridum præfigebatur. Dum propiùs adirent, Josephus sic præfatus, Secreta est, inquit, hæc domus, quam non vulgaris janitor custodit, cujus aut facilitas corrumpi, aut autoritas contemni queat: quippe gravissimus vir, duobus strenuis adolescentibus stipatus, hoc ministerio defungitur; & quicunq; intromitti postulant, coram illo priùs in quæstionem adducti, pro ejus examine, aut inferendi sunt, aut abigendi: neque quenquam recipere solet nisi ex gravi & probatâ causâ: neminem societatis egredi sinit absque tesserâ a præfecto impetratâ. Hujus instituti ratio est, ut pueri prærepta libertate vagandi non sint inquinati nebulonum consortio, neque interim familiares, aut alii quibus opus est, aditu prohibeantur: unde fit, ut in eadem urbe inclusi, tanquam in longinquas regiones ablegati sint: nec minùs, si ulla necessitas incidat, utantur præsentiâ amicorum, quos aut accersant, aut ipsi conveniant: aliter qui huic scholæ se dedunt, ante exactum

solidum

solidum septennium rarissimè ad parentes remeant. Inter loquendum jam ad fores progressus, pulsare cœperat: aperitur illico janua, simul adolescens se in aditu objicit, quem Josephus ut magistrum appellaret ultro admonet. Ipse, audito nomine, se confestim proripuit e conclavi, ubi vigil assidere solebat; et mox, altero dilabente, ad eos progreditur. Ad Josephi conspectum in amplexus mutuos occurrebat: hac primâ salutatione perfunctus. Scis tu quidem esse, aiebat, officii mei, ut, quales hi sint, quos tecum affers, internoscere debeam. Tum ille: Puer iste frater est meus, quem vobis trado in disciplinam: hi verò advenæ atque amici nostri, quos ad scholam visendam introducere cupio, Custos, postquam omnes consalutaverat, ingrediendi copiam fecit, alterumq; e ministris evocavit, qui intus ad præfectum duceret: ipse munere suo devinctus in cellam ab iis recessit. Ibant per atrium quadratâ amplitudine diductum, cujus exteriora ambulacra arctissimâ saxorum planitie contabulata comprimebant ingenitam soli parturientis importunitatem: interior area spississimi graminis, sed detonsi, & ad humillimam æquabilitatem redacti viredine aspectantium luminibus favebat: hanc breves cancelli præcluserant; qui columellis detornatis erecti, tanta ferè spatia implebant, quanta intervacabant. Hinc in aulam ingentem abeunt ad conclave superius: ibique præfectum, tum fortè cum discipulo seorsim disserentem, opportunè inveniunt. Ut primùm Josephus apparuit, tanquam spectro exterritus, e sede prosiluit; vultuque renidenti, & effusis brachiis, ipsum ad priora officia ocyus descendentem indulgentissimè circumplectebatur. Salvo, inquiens, in patriam, atque in domum nostram, ô

ingens,

ngens patriæ, & quondam hujus societatis decus! Vivisnè ergo & ad nos redis? Quas equidem grates on debere profiteor? (simul oculos ad cœlum levat) & quàm non mediocri lætitiâ me perfusum ntio, ex aspectu tuo, pro quo velut extincto, aut ltem amisso, threnos, et epicedia jamdudum meitabamur? Josephus vicissim. Talis quidem, uti idio, de me fama percrebuit; quæ rectè admonet fficii mei, ut a mortuis receptum me semper memierim. Tum sodalibus ei commendatis, fratrem cum oistolâ repræsentat. Dum percurreret: Politianus tque Eugenius oculos in ipsum defigebant. Senex eat gravi et severo aspectu, barbâque profusissimâ; cuis canities, & blandissima genarum lineamenta, neue torva luminum species, neque vox nimis acerba, ndicabant multi candoris temperiem. Induebatur urpureo habitu, longo, laxoque, & auream catenam, um Sole gemmeo ab illa coram suspenso, circa colim præque sinu gestabat. Neque Judæa gens, ut aæ plerumque, ludimagistros pro ludibrio habet, aut d summum vice servulorum, qui liberos tantùm cuodiant, ne quid damni aut agant, aut capiant; sed nter præcipuos suos magistratus: eosque inprimis, quos corporibus nondum adultis, neque dum præcoruptis puerorum animis, utraque disciplinâ imbuendis ræficiunt; quod illo Solis donario testari volunt: Sol enim tum patefacit atque illustrat omnia, tum ad officia vitæ producit. Perlectis literis, et oculis in puerum transpositis. An hic est, inquit, quem pater in scholam recipi postulat? Cùm Josephus annueret, Quo nomine compellem? interrogabat. Ille Auximum nominatum refert. Tum præfectus: Utinam alter Josephus esset, quod etiam nomen promittere vide-

videtur: enitar verò, quantum in me eſt, ut cùm frater ſit, in partem hæreditariæ virtutis ſuccedat. Hic Joſephus. Quicquid id eſt tuâ æſtimatione dignum, non minùs a te magiſtro, quàm ab ipſo patre acceptum fero: proinde non dubito, quin tu huic idem, aut quiddam præſtantius impertire poſſis. Politianus, qui hucuſque mutus aſtabat, ita demùm ſubjecit. Quod ſi omnes diſcipulos tuos hujus Joſephi conſimiles reddis, nos quoque de integro ſub te petimus erudiri, ſaltem nobis patefacere digneris, hoc ingens ſive myſterium, ſive miraculum, unde in tantam omnium ſcientiarum virtutumque perfectionem provehas. Joſephus quoque illius petitionem adjuvabat; idque ſibi daret, orabat, ut de hujus ſcholæ inſtitutione cum peregrinis atque ſodalibus ſuis diſſerere vellet, ipſe interim fratrem ſuum ad inferiores magiſtros deferret, quos præfectus ſingulis ſcientiis exercitiiſque præpoſitos ſub ſe habebat. Ubi ille non admodum invitus hanc partem ad ſe reciperet, Joſephus cum Auximo abſceſſit. Tum Alphæus (id erat præfecti nomen) eos in ſellâ, quæ parieti affigebatur, circa ſe collocans, ita incepit. Haud noſtrum eſt, inquiens, alienam diſciplinam ſugillare, aut exteras gentes ad patriæ normam imperioſè redigere; neque noſtratem, qualiſcunque eſt, fructus fecit pœnitendam Prudentiſſimi quippe hujus reipublicæ conditores, dum ſedulò circumſpicerent quibus rationibus optimè formari poſſet, in eo præcipuè ſitum cenſebant, ſi pueri rectè inſtituantur: fruſtra enim ſunt leges, fruſtra arma, cæteraque tuendarum gentium præſidia, ſi non obedientia, ac benevolentia, aliæque virtutes, quæ ad hominum ſocietatem valent ipſorum animis inſerantur: neque illi facile in commune bonum conſentire

entire volunt, qui non ab ipsâ pueritiâ suis vitiis & upiditatibus perdomandis assuescunt; atque eum haitum animorum induunt, ut ultro libeat, & ipsorum lurimum interesse credant, jus divinum, ac patrias eges inviolatas servari, & rem suam publicam privais quibuscunque commodis anteponi. Quocirca nulls studiis, nullis laboribus, aut impensis parcunt, dumiodo huic ætati rectissimè consulant. Præ cæteris veò hanc scholam, cum lectissimæ juventuti destinaim, tum aliis omnibus pro exemplari constitutam, mnibus modis exornatam volunt: mihique, qui terius a primo præfectus sum, annosque jam fermè viinti hoc onus sustineo, reliquarum curam imponunt. llæ sunt in celeberrimis locis singularũ provinciarum ispositæ; quas omnes quotannis cum præcipuis noris magistratibus perlustro: &, si quid interim noi accidat, consulentibus præcipio. Ita ars nostra & ocendi genius per omnem ubique gentem diffundiir, & aliorum sive desidem ignaviam sive crassam edulitatem nobilioribus exemplis institutisqne accenit. In his erudiri solent aut honestiori loco nati, uos ad rempublicam capessendam sua nobilitas proiùs attollit, aut qui ab egregiam indolem & spem iagnam allecti, eam dignitatem consecuturi videnir, atque, hi, si opus sit, publicis aluntur reditibus, ad d ab initio elargitis, & hactenus fideliter adminitratis: ac non minima est olim ad honores publicos it magistratus commendatio si ex his seminariis maiuri prodeant: hinc enim expectamus certiorem proentum, & horum suppetit satis amplus delectus: cùm lli, qui a pueris has spes sequuntur, hìc institui, & eruliri quærant: eaque res mirum in modum hæc studia nobilitat, & animos omnium ad discendum inci-

tat. Sunt præterea ergaſteria, & officinæ publicæ, in quibus pauperum liberi exercentur, aut ſervilibus laboribus, aut, ſi ingenio valeant, mechanicis artibus: alii operam privatim collocant, unde victum & veſtitum inveniunt. Hi verò nihil literarum attingunt, ultra legendi ſcribendique facultatem, cum Arithmeticâ, atque Mathematicâ, & ejuſmodi ſtudiis, quæ Mechanicam inſtruunt: cæteræ non modo alienæ ab hoc vivendi genere ſed etiam adverſæ eſſe cenſentur, & cum ſuo lumine & dignitate faſtidium vitæ vilioris inducere. Moribus autem, & armorum uſu, ut & religionis ſtudio, omnes excoluntur. Mendicationem cum furto conſociamus, quod etiam largientes quodammodo inquinat: ſiquidem habemus idoneos collectores, qui ab aliis rectiùs efflagitent, & ad veram paupertatem ſublevandam prudentiùs diſpertiant: ipſos mendicos plurimùm deteſtamur, ut opprobria publicæ charitatis, & reſiduam fæcem humani generis: neque videmus unde potiùs ex fortuitâ benevolentiâ, quàm collatâ ſtipe, hi, qui opus habent, ſuſtentari queant. Mercaturæ præcipuè favemus, quam omnes pro arbitrio promiſcuè adeunt: neque aut illâ, aut prædiorum uſu, ullam dignitatem deturpari putamus: ſi quis mendacium aut fraudem immiſceat, id ipſi vitio & dedecori vertitur. Sed ut ad nos redeam, & juventutis noſtræ inſtitutionem percurram. Prima & maxima pietatis eſt cura: proxima morum: ultima, quæ apud alios unica eſſe ſolet, literarum atque liberalium artium. Pietatis, inquam, ſenſu & ſpiritu imbuimus; non fatigamus arduis diſputationibus, non myſteriis involvimus, non ſcrupulis & offenſionibus retardamus: nec qui Theologiæ ſe dedunt, inter nos altiùs erudiuntur, ſed in proprias ſcholas diſcedunt,

ubi

ubi hæc seorsim tractata accipiunt. Vis autem & anima religionis, quatenus ad bene beateque vivendum necessaria est, vix alicubi evidentius docetur, aut urgetur imprimiturque studiosius: nempe hanc unam pro fundamento, & vinculo, & culmine humanæ societatis statuimus. Neque prælegimus tantùm et elucidamus, sed ubique monemus, hortamur, insistimus, & singulos familiariter accedimus, ut ad ipsorum animas penetremus: ac non tantam opportunitatem, aut nominatim aggrediendi, aut pro variâ animorum temperie moderandi, aut perpetuis impulsibus promovendi, ipsis concionatoribus datam arbitramur, quam vel patri familias, vel præceptori. In hoc eram negotio cùm vos me primùm adiistis; istumque quem mecum vidistis puerum per occasionem singulatim tractabam: atque utinam (addebat cum vehementi suspirio) vivis exemplis præire possemus, neque in hac parte potiùs deficeremus. Hæc dicens, paulisper sistebat ad recordationem tam ingentis officii, & conscientiam infirmitatis suæ. Deinde rursum perrecturus erat: cùm Politianus subveritus ne non perficeret institutam narrationem, istam loquendi intercapedinem explevit, & his laudibus ulterius pellexit. Rectè quidem & egregiè cavetis ut neque in solitudine puerorum ingenia marcescant, neque in turbâ singuli negligantur. Nunc autem scire aveo, qua arte mores & prudentiam maturetis, aut quæ remedia hujus ætatis vanitati quæratis. Tum ille. Haud aliunde major honos aut uberior fructus literarum existit, quam si conjunctæ sint cum virtutis studio, ac prudentiæ sale conditæ, atque inde ad communis vitæ officia, non, ut plerumque fit, ineptos et inexpertos, sed egregiâ dexteritate instructos

 transmit-

transſmittant. Hoc autem in paucorum poteſtate poſitum eſt: ſumma ſagacitas in eo qui præeſt, neque ferè minor in diſcentibus requiritur. Equidem omnibus variæ fortunæ vicibus, multiſque & maximis rebus exercitatus, huic arti me imparem ſentio: quod poſſum tamen his modis efficio. Primùm, inſpectis eorum ingeniis, tum vitia, quibus hujus ætatis impotentia, aut facilitas obnoxia eſt, tum virtutes, & ornamenta perpendo. Hinc levitas in ſobriam agilitatem, iracundia in fortitudinem, credulitas in fidem & obſequentiam, poſſunt non inopportunè detorqueri. Tum illæ nativæ dotes, quales ſunt modeſtia, ſimplicitas, benignitas, & ejuſmodi reliquæ, omni curâ conſervari & excitari debent: atq; adeò nihil eſt in illis quod vel laudamus, vel vituperamus, quin anſam præbeat ad rectè agendum, ſi modò prudenter excolatur: ſin minùs, omnia in pejus abeunt. Præterea uniuſcujuſque propriam indolem & genium exquiro. Sunt alii ab ipſâ naturâ tam æqualiter & fœliciter compoſiti, ut ad omnia nati videantur: hi, ut uberes agri, optimis ſeminibus conſerendi, & luxuria potius depaſcenda eſt. Alii tam perverſo animorum habitu, ut nihil pulchrè, nihil ſincerè perficiant: quorum vitia ſunt præcipuè reprimenda. Sunt & alii, qui unico ſtudio impenſè dediti, in eo miram præcocitatem oſtentant, ad cætera mediocres, aut, quod dolendum eſt, nulli: ſi hæc propenſio vehemens & eximia ſit, atque ad rem magnæ utilitatis (nam qualiſcunque ſit, cùm apud nos omnia delibent, facilè apparet) conſultis perſuaſiſque parentibus ad id accendimus atque adjuvamus; & niſi fortunæ ac vitæ ratio cum hoc naturæ beneficio nimium repugnet, unicè dicamus: ſanè plurimi, qui a facili & inclinato

nato curſu ſubiguntur in adverſa, tandem caſſo labore et tædio languidi ad ſpontanea principia revoluntur: qui vero nugis ſtudioſius addicti ſunt, ipſi cavemus, ut hi omnium parciſſimè attingant. Eſt inter hos medius quidam ordo illorum qui principio ad omnia tardi & difficiles, ſpem tamen aliquam & aptitudinem afferunt; ac deinde ſenſim per culturam ſuccreſcunt: tum ſi obſtinatam induſtriam & diligentiam adhibeant, neſcias in quo gradu perfectionis conſiſtant: neque raro illos fœlices ſuperveniunt, quorum plerumque certa eſt acme, quam facilè obtinent & difficulter excedunt: quin ab ea potius in occaſum vergunt. Hos certè diſcipulorum præcipuos æſtimo, qui plurimùm debent ſedulitati ſuæ; & præceptorum curæ fideliter reſpondent, ac utrinq; juſtiſſimam commendationem referunt. His in univerſum inquiſitis, pro varietate ingeniorum juxtà aggredior, et dedolare pergo. Eam vero, quam requiris, prudentiam his modis effingo. Interdum pro natâ occaſione corrigo ac commonefacio. Tum de quocunque vitæ propoſito coram me diſſerere jubeo: quin exercitia quoque præſcribo, de rebus fictis, deque veris & præſentibus: quales epiſtolas cuivis ordini hominum conſcribere oporteat: quibus verbis geſtibuſque affari, quibus officiis demereri, ac quemvis ſibi propitium reddere: quâ arte linguam inſtruere, altercari, jocari, objurgare, contrahere, & rem quamcunque gerere conveniat. Has illi perſonatas partes agunt: quod non modò geſtum, vocem, & frontem conciliat; ſed extemporaneum quoque ſermonem, & ſolertiam in tractandis negotiis ſubjicit. Ad hæc res rite æſtimare, & per ſe judicia exercere permittimus. Tum etiam per hiſtoricas prælectiones

rerum genium & sensum expono: quid autor rectè ediderit, & in quibus ipsius judicium vacillaverit: deinde quomodo ea quæ rite tradita sunt pro illorum temporum conditione ab hodiernis moribus dissentiant: ne pueriles animi ex nimia admiratione antiquitatis exemplis sine judicio imbuantur; & se istiusmodi præceptis pertinaciùs astringant: nihil enim est curiosius verâ prudentiâ, & in ipsâ varietate sibi constantius. Eugenius ad singula annuens, & experientiæ suæ sensu edoctus, sic tandem applicuit. Et hoc ipsum, inquit, nonnihil est, adesse qui moneat nos non esse libris devinciendos, neque literis semper mancipandos, sed rem civilem præcipuè spectandam, cujus nostri pædagogi nullam omnino rationem habent: ac si omnes aut philosophi aut eremitæ futuri simus; neque haberemus quicquam cum familiâ aut republicâ commune, quibus revera summis necessitudinibus obstringimur. Hunc errorem mihimetipsi experientia sero denudavit, quantò vero fœliciores sunt illi, quibus non modò consultum est ne aberrent, sed & tot adjumenta subministrata, per quæ solidam prudentiam acquirant. Nunc verò de istis minoribus disciplinis, quæ in scholis nostris exerceri solent (ni tibi gravis videar) cognoscere cupio. Id quidem, refert, libenter faciam, & multò opportuniùs, si bibliothecam nostram adire libeat, ubi cum libris ipsis, ingeniorum monumenta, & exemplaria reposita sunt, Cùm illi hoc sibi esse gratissimum responderent; exinde per armamentarium ducebat, in quo, præter instrumenta ludendi, enses, sarissæ, & omne genus militarium telorum congestum fuit, His visis, ultro interrogabant, an & Martem cum Musis conjugerent. At ille: Imò verò cum Pallade, seu pruden-

tiâ

tiâ civili, a qua militaris scientia sejungi non debet. Hac armorum gestatione, & aliis corporum exercitiis puerorum valetudini consulimus; studiorumque & laborum alternatione abigimus illam inutilem discendi molestiam: nec non equos curare, & exercere concessum est. Interdum in campo nostro, interdum publicè lustrari solent, & belli imaginem adornare, tum pedestris, tum equestris, & desultorii: omnesque omnes se in usus accommodant; modò ordinem servare, modò ducere; nunc premere hostem, nunc recessum firmare. Nec quis credat quàm hæc consuetudo armorum & apparatus bellicus pugnandi terrorem elevet, & veram solidamque virtutem accendat. Ac etiam nostra institutio nonnihil adjicit. Xenophontem Socraticam disciplinam ad imperatorias artes traxisse constat: ut & Scipionem Africanum hujus præcepta hausisse fideliter; atque non minùs justitiâ, liberalitate, continentiâ, & magnitudine animi, quàm armis hostes superavisse. Nosque nunc minimè expectamus cœlestia miracula; verium eandem divinam providentiam in humanis artibus & virtutibus excitandis, & in effecta non minora se exerentem. His sermonibus inter eundum traductis, mox successit ad bibliothecam. Atque hìc, dum medius inambularet, sic allocutus est: Haudquaquam, ô juvenes, ullam artem, aut eleganti-am, aut perfectionem corporis, vel ingenii spernimus, aut ab aliis accipere dedignamur; cum hæc omnia fluere credamus ab eodem fonte divinæ lucis: neque frustrà inter Mosis nostri laudes memorata est Ægyptiarum artium peritia: Danielem quoque & tres juvenes in Chaldaicâ sapientiâ fuisse versatos. Nos Græcam, & Romanam eruditionem, ut poste-

riorem & cultiorem amplectimur. Nunc quibus modis aggrediamur, breviter explicabo. Prima omnium ſcientiarum vehicula ſcitis eſſe ſermonem & ſcriptionem. Tres illas publicas mundi linguas, Hebraicam ſcilicet, ſeu vernaculam, Græcam atque Latinam priùs ediſcunt; inter nos verò nunc unâ, nunc aliâ familiariter utuntur. In his, tanquam tot pretioſis arculis omnes artium & ſcientiarum gemmæ conduntur: quippe rerum varietatem, & multimodos apparatus verſatili flexurâ breviſſimè exprimunt, mundique & mentis noſtræ ingentem copiam ubertim exponunt; denique vividum floridumque ſermonem verborum volubili curſu non ſine muſico tenore diffundunt. Super his quoque linguas exoticas noſtrates addiſcunt, præſertim earum gentium quibus nobiſcum aliquid commercii intercedit: nam interpretationum ſummum eſt diſpendium, tum in ſcriptis vertendis, tum in tranſigendis negotiis: proprietates ſunt cujuſque linguæ, & genius ſuus; quæ qui didicit vix ſatis concipit, certè ignaris & inſcientibus, utcunque aveat atque anhelet, tranſmittere non poteſt: ineruditus miſer multò magis commovebit ſpontaneis vocibus; & indoctus miles ſuis minis plus terroris injiciet; & acutus negotiator ſua tela dexterrimè tractabit, multa ex ore dicentis, multa ex loquendi formula, multa ex unius verbi inſinuatione expiſcabitur: per interpretem loquenti gratia decedit, & magna commoditas audienti. Autores egregios in eodem ſermone perlegimus, quem ipſi ad ſcribendum delegerant: inde elegantias omnes ſenſuſq; penitiores curioſè exquirimus. Tum in loquendo ipſius gentis inaffectatam pronunciationem æmulamur: ne quid abſonum aut ridiculum afferamus, aut quod

curſum

cursum majestatemqne dicentis intervertat. Ob has causas nonnulli ad ipsas gentes migrare & ibi peregrinari solent. Quæ autem linguæ Carmentales sunt, & exoletæ, aut hodie apud eos populos usu vigent, quibus nihil nobiscum commune est, Grammaticastris, & gloriosis Philologis, non inviti relinquimus: ut enim istæ ad eruendam originem verborum, hæ ad curiositatem & famam faciant; nos neutrum tanti pendimus, ut tot horas iis insumamus, quæ aliâs fructuosiùs collocari possunt: sed intra eas potiùs nostra studia includimus, quarum largior est usus, & difficultas minor: neque verborum literarumque minutiis nimis anxiè insistimus, sed in hoc maximè occupati sumus, ut scriptorum nervos, & spiritus exploremus, ipsisque effractis ossibus medullam instillemus in ora discentium; & quasi in conspectum prodeat genius iste, quem vivacem librum habere oportet. Antiquissima & optima exemplaria conquirimus, quantumvis hiantia & mutila, certè minus corrupta, quàm quæ ab aliis resarciuntur. Quod obvium est, facillimè corrigi potest; atque adeò pueris ipsis istiusmodi mendosas editiones in manus tradimus, eâ cautione, ut per se annotent, suamque crisin & judicandi vim erratorum castigatione exerceant. Quæ incerta sunt, & desiderata, varietate conjectationum distrahi possunt, & fortè suppleri, ad autoris sensum vix unquam reduci. Neque si id, quod maximè velit, quisquam assecutus sit, aut ipsum scriptorem apud inferos consulat, & certissimam nobis cognitionem referat istorum locorum, de quibus bis, aut ter, aut fortè centies, in eodem libro dubitatum est, interque hos literarum Censores tantâ calamorum concertatione dimicatum, rem opere

dignam præstiterit: nos certè non ambimus tam difficiles nugas; ac si omne verbum, omnis syllaba, ipsæque literulæ Maronis aut Tullii sacræ ac venerandæ essent; & inde sortilegos centones, vel Delphica oracula petere oporteat; aut cum Masoretis nostris in numerum referre. Quin isti adeò sibi plaudunt ex fœlicitate non ineptæ emendationis, ut olim Archimedes ob inventum suum; ac fortè magis quàm ipse autor totius operis sibi blanditus est. Veteres hanc insaniam tum primùm erumpentem irridere solebant: ipsique scriptores a vulgaribus semitis spontè deviare, ut in hos Labyrinthos circumagerent; crucesque passim figebant, in quibus Grammatici seipsos torquerent: & hi quidem vindictam exercent, ipsosque miserrimè discerpunt ut se explicent. Quod si scriptor aliqua parte collapsus fuerit, tum pro diversissimis reverentiæ vel invidiæ affectibus, aut impudenter attollunt atque suffulciunt, aut paucis maculis, iisque fortè literariis, offensi, opus cætera egregium & utilissimum, ceu monstrum imperfectum abjiciunt, maximisque clamoribus, & convitiis persequuntur; quod utrumque est humilis & illiberalis ingenii, & veritati pariter injurium. Hæc præfatus accessit ad scrinium, brevemque cistulam extraxit: tum ad mensam sedem cum utrisque capessens, ex eâ calamorum fasciculum depromit, quam in manu suâ adhuc retinens, ita progreditur. Non tantùm pœnarum metu pueros perterrefacimus, quàm ad virtutem & ingenuam contentionem præmiis incitamus. Istiusmodi sunt hi calami, qui rationem quoque sui certaminis ostentant. Sicuti enim multifariæ sunt vocum distinctiones; nempe alio more confabulamur, alio legimus, alio cantamus; ita verborum struendorum est non minor

varietas

varietas: eamque ſtyli diverſitatem in calamorum ſpecie effingimus; quibus eos donamus, qui in illo genere præcellunt. Hic primus ex ferro, eſt calamus familiaris; robuſtus, ſimplex, negligens, & ex ipſo uſu nitidus: monetque ſermonem quotidianum, ſeu quem ore proferimus, ſeu ſcribendo tranſmittimus, maſculum eſſe & ſobrium; neque ruſticorum diverbiis, neque puerilibus ineptiis; neque oratorum floſculis differtum: ſolidæ phraſes ac formulæ ſunt comparandæ; & quibus aliquid aut vanitatis ineſt, aut altioris vitii, diligenter eradicandæ. Tum ſit lenis, & mitis, & temperans, rariſſimeque incitatus; habilis quoque & facilis, & ſine curâ curioſè compoſitus; ut neque dicenti laborem, neque intellecturo moleſtiam creet. Intra hanc continetur epiſtolaris, ejuſdem metalli, ſed purior, idemque terſior, Qui ſequitur, æreus eſt, quo utuntur Hiſtorici, grandi ſcilicet & duraturo: crenâ majori; quæ in nigriores literas atramentum ſpargat, omniaque inſigni charactere nobilitet. Ex altera parte plumam modicam & conciſam gerit; apice quoque acuminato eſt, quo ſcriptor materiæ ſimplicitatem recenſet, & brevibus notis interpungit: nam Hiſtoricus a nuncio vel narratore plurimùm differt; nec magis opus eſt memoriâ rerum præteritarum, quàm judicio in poſterum: quippe nec meras fabulas ſani autores edunt, extra omnem utilitatis reſpectum; præſertim illi qui viva tractant exemplaria, debent lectorem manuducere ad eam intentionem, quam ſibi proponunt. Eſtq; ſumma hujus artis commendatio, momenta rerum geſtarum excutere, ſcelera omnia, utcunque ſucceſſu lætiſſima, defamare, & calamitoſam virtutem attollere; quodque nos potiſſimùm deſideramus, ad exemplum

ſacræ

ſacræ hiſtoriæ, admirabilem efficaciam, & varietatem cœleſtis providentiæ ubique indigitare, & ad eam quoſcunque rerum eventus juſtâ cum laude & dignitate referre. Alter calamus argenteus eſt, prioribus plenior, atque productior, multis figuris & coloribus variatus, & in plumam ingentem deſinens. Hic oratoribus inſervit, & illius artis faciem deſignat; quæ ſi cum gravitate & prudentiâ temperetur, eſt efficaciſſimum inſtrumentum, & ad maximos uſus accommodatum; nunc acutiſſimis rationibus, & ad ſenſum auditorum conformatis, præconceptas opiniones expugnat; nunc animorum fluxus, & refluxus inducit; &, quaſi per magicam incantationem affectuum, ipſam voluntatem pertingit, et pertrahit: nec non vario vocis modulamine, & pulcherrimo corporis totius geſtu, ſe per aures oculoſque inſinuat, & blandiſſimæ artis imperio univerſum hominem ſibi ſubjicit: nulla colloquia, nulla negotia, vel privata, vel publica, ſine illâ rectè confici poſſunt. Humilis quidem & miſerabilis eloquentia audientes ſupplantat, ſubvertitque; quæ verò cum majeſtate perſonæ, cauſæque dignitate conjuncta eſt, e pulpito ſuo detonare, & tanquam in ſolio dominari videtur; quanto ſilentio ac reverentiâ, quantâ benevòlentiâ & conſenſione animorum ingens hominum multitudo, ornatum, gravem, & generoſum principis viri ſermonem excipit? quantos ſpiritus imperatoris oratio in rudiſſimis militum pectoribus accendit? Neque tam anguſta Rhetorica eſt, ut ſe vulgaribus præceptis patiatur includi: hæc quidem artis fundamenta conſtituunt: at certè generoſa mens ſuo curſu fluere gaudet, novaſque figuras, & variationes, & verſuras ingenii, ac vehementes animi impetus ex ipſâ occaſione ſurgentes

tes effundit: quæ interdum ejusmodi sunt, ut neq; ipse orator, nec quivis alius in regularum loculos facilè reponat. Verum ut artis ostentatio, ita plerumque nomen Rhetoris eloquentiæ finem & effectum perdit; ut de quo major sit expectatio et multum fidei detrahatur: cùm itaque votum dicentis sit, laudari, accedi, credi, & quamcunque rem orandam suscipit, consequi, & impetrare; qui vim aut insidias profitetur, ab arte suâ longissimè recedit: quiq; ab omni eloquentiâ horrere videntur, apud illos qui lucernam fastidiunt, revera snnt eloquentissimi: hæc enim ars nullo modo potest ab humanâ societate, neque a sermonibus, aut ipsis cogitationibus disjungi, (nam & ipsi nobiscum rhetoricari solemus) ubique verò varianda est, ut ubique retineatur: ut in nostris gentibus alius color, alia forma, quàm inter Æthiopes placet: verùm omnes aliquam pulchritudinem sibi fingunt, cujus specie et decore capiuntur. Quocirca non solùm ad materiæ copiam et verborum volubilitatem, sed etiam ad debitos tractandi modos, summa solertia et fœlicitas ingenii in perfecto oratore requiritur. Nos itaque normis et formulis haud multùm innitimur; prælegimus potiùs et decerpimus ex optimorum autorum exemplis: quid in statu populari conveniat, quid in regno; quid urbem, quid signa, et militiam deceat: quâ arte barbarorum aures mulceri; &, quod maximum est, quibus rationibus & temperie loquendi ipsi prudentes deliniri possint. Politianus hìc intercipit, Ob hanc caussam, inquiens, plurimi gtaves viri non immeritò damnavere eloquentiam, quod virtutem plerumque carperet & meretricios colores vitiis obduceret, totumque rerum ordinem, & justitiæ legem labefactaret.

ret. Ille ſubridens referebat, hac interpoſitâ querelâ remedium prævenisse, ſine quo nec ipſe dimiſſurus erat. At eloquentia tolli non poteſt, ut ſupra dixi, regi debet, & in ordinem reduci: quòd ſi prorſus auferatur e rebus humanis, quo ore laudemus aut incitemus virtutem? quo fulmine ſcelera conſternamus? ipſa religio, atque ipſe divinus liber adeo non averſantur eloquentiam, ut eâ potiſſimùm uti videantur, more proprio, ac ſibi debito. Virtus enim & vera pietas, cum ſint nequitiâ ſeniores, hanc prærogativam ſortiuntur, ut inprimis laudari debeant, neque ſcelera publicè proferri volunt, niſi ſub horum nomine atque perſonâ: quapropter ad hunc modum nobiſcum conſtituimus, ut quod bonum, quod juſtum & ſanctum eſt, eloquentiæ munere decoratum lætis auribus excipiamus; quicquid contra eſt, cautè & ſobriè repudiemus; ut neque ingenio & lepore conditum, neque comparationibus illuſtratum, neque ſophiſticis aut popularibus argumentis ſuffultum, neque ſæpe diuque inculcatum cum omni copiâ & pompà verborum, neque ullis dicendi illecebris præparatum improvidâ facilitate devoremus. Contra has & ſimiles oratorum machinatioues Antirhetoricam excogitavimus, quæ omnium pigmentorum vanitatem, & laqueorum fallacitatem detegat: ac non minùs interim ſanæ veritatis amaritudinem ceu melle tingi & medicari patimur: caſtiſſimamque ipſius nuditatem cunctis verborum ornamentis gaudemus eſſe condecoratam: ut quæ nullo nituntur fundamento, ſubſidunt penitùs & in ſuâ voragine obruuntur; quæ autem ſtabili ſolo conſtructa ſunt, altius attolli, et oſtentari poſſunt: nec quiſqnam bonus ſine ſummæ indignationis nauſeâ malos laudari ſentit, aut non

favet

favet dignorum titulis. Poſtquam hunc quoque calamum tandem ſemoverat, proferebat alium, priori conſimilem, ſed aurei coloris, et imaginibus antiquioribus magiſque perſonatis ſignatum, et in penicilli formam exeuntem; dum agitaretur, tanquam cymbalo intus incluſo, conſonabat jucundiſſimo tinnitu. Atque hoc eſt, aiebat, inſigne Poetarum inſtrumentum, quo pulcherrimam naturæ faciem, a vulgari conſpectu ſepoſitam, quaſi in tabulâ depictam referunt, novaſque rerum imagines, et divinioris animi Ideas affingunt: atque ut virtus heroica virtutes ſingulas, ita hæc ars omnium artium rerumque faſtigia ſuo lumine et ſplendore nobilitat. Eſt enim mentis effuſæ, et ad ultimam ſuam capacitatem intenſæ, vel potius ſupra ſeipſam aſcendentis impetus. Hanc barbaræ gentes ſtupuerunt, coluere doctiſſima ſecula, pauciſſimique mortalium ſunt conſecuti. Neque alia quævis diſciplina, aut aditum ſibi faciliorem aſtruit, aut vividiores ſenſus ingenerat; neque ulla exercitatio puerorum indolem magis exacuit, aut virilis animi vehementes æſtus liberius exolvit: quod tamen dolendum eſt, cum omnes aliæ artes religioni jamdiu ancillentur, hæc ſola, non modò minus benignè accepta, recteque inſtituta eſt, ſed, deſperato reducendi conſilio, a Chriſtianis uſibus ablegata: quodque adhuc magis miremur, interim Ethnicæ ſuperſtitionis reliquiæ, & profani Poetæ in ſcholis præleguntur: imò ne illi quidem qui Sanctorum laudes aut Dei ipſius canere inſtituunt, ab incongruâ, ne dicam nefariâ & deteſtabili, gentilium numinum invocatione deſiſtunt. Ut ob hæc maximè indignamur; ita nonnihil quoque e contra dolemus, probos ac pios homines, haud optimos interim Poetas, res

ſacras

ſacras numeris tantùm, ceu compedibus, aſtringere, nullis coloribus exornare, nullis involucris convestire, nullâ ingenii ſublimitate attollere: ac ſi pietas ſola, jejuna, tenuis, ac tetrica res eſſet, neque ullos generoſos ſpiritus, aut parturiret, aut ferret: quod quidem puerorum animos Ethnicarum artium, & cum primis Poeſeos, præconceptâ magnitudine inflatos, ab omni ſenſu Chriſtianæ ſanctitatis, & reverentiâ veri creatoris avertit; cum religio huic arti materiam maximè opportunam, nempe altam, inuſitatam, mirabilem præſtet, & quæ omnes animi affectus efficaciſſimo impulſu excitet: unde legimus ſanctos homines, quoties ſtupenda Dei facinora memorarent, aut cœleſti gaudio afflati eſſent, aut alio quocunque impetu accenſi, in carmina prorupiſſe: tum prophetas ipſos ſacri numinis plenos ad muſicos numeros exiluiſſe, ac vaticinia cantu edidiſſe: certè vel hoc, vel quiddam ſimile, eſt ipſius cœleſtis patriæ vernaculus ſermo, cùm ſit aptiſſimum animi jubilantis & triumphantis eloquium; nempe Angelicorum concentuum nunc nonnullam mentionem accipimus; poſt hanc verò vitam per tot labores & miſerias tranſactam in templo ſupremi ætheris cum admirabili voluptate fruemur, & eadem fœlicitate donati in partem chori ſuccedemus. Nos itaque his ſtudiis non levem curam adhibemus, ſaltem ut recta & ſalubria diſcipulis tradamus. Cum his verbis ipſe tanquam hunc calamum ſatis abſolverat, e manu depoſiturus erat; at Eugenius orare cœpit, ut hujus artis, cujus nudam modò indicationem præbuerat, ipſam faciem, ac formam commonſtraret; & ego, inquiebat renidens, a poetico furore non ſum alienus; & Joſephus mihi ſpem addidit a vobis poſſe

per-

perfectius instrui. Et potuit quidem, referebat, huic voto per seipsum satisfecisse: nunc quia ad me rejecit, hanc vindictam ab illo exigam, ut vel absens id tibi præstet, maximumque mihi laborem præripiat. Deinde consurgens, ad parietem ducebat, ubi tabulæ, serico velamine ab injuriâ pulveris auræque obductæ, in unco suspendebantur. Primâ retectâ: fluvius ingens, & incredibilis apparet: hinc qua latior, undis sese trudentibus, rapidissimè abibat ad mare: hinc revoluti a medio fluctus aliis labentibus præcipites occurrebant, secumque reductos rapiebant in fontem: hac aquarum factâ seditione, inter editas utrinque ripas patebat sabulosa convallis; cujus in medio sacerdotes arcam in humeris attollebant. Circum has ingens populus, trajicienti similis, pedem proferebant: pars in ripâ ulterioti figebant castra, pars a citeriori rapientes in alvei se aperientis fidem descendebant. Vultus erat ad stuporem quam metum propior: & ante principia exercitus vexillum aureum erigebatur, hoc carmine denigrato conspicuum.

Cedite jam tantis victorbus undique Gentes,
Naturam subigunt qui dare terga fugæ.

Recitabat hæc Eugenius, & subito acumine percitus, in recognoscendo parumper hærebat. Mox pari desiderio ad aliam avolans, velum manu dimovebat. Hic per clathros cernere erat virum egregii oris palmis oculisque preces in cœlum efferentem. Horridi atque immanes visu leones pedes premebant innoxiis capitibus, & lasciviente linguâ relambebant; quasi ad satellitium potiùs quàm carnificinam admissi: quod hæc carmina in aditu inscripta manifestius explicabant.

Si vitare virûm vates vis optime morsus,
Ad quæ confugias, antra leonis habes.

Ubi ſatis aſpexerant, præfectus ad aliam avocat; quæ iis offerebat Joannis Baptiſtæ caput argenteâ lance importatum, regemque Herodem, & proceres circa diſcumbentes, dirum puellæ votum tacitâ indignatione execrantes. Inſcriptio verò ab ipſius tyranni vertice affixa his verſiculis liberiùs incuſabat.

Stulte, fide ſalvâ poteras ſervaſſe Joannem:
Scilicet imperio plus erat ille tuo.

Exclamabat Eugenius: O ſi hic monitor ipſi opportunè aſtitiſſet, & ante patratum nefas excuſationis quoque ſpecie allevaſſet juramenti temeritatem. Sed quis hic eſt, inquit, qui Æthiopem demergere parat? purgare ſanè non poteſt. Hæc ludentem carmen in fronte tabulæ depictum ſic repercuſſit.

Ecce lavat membris nigrantem & mente Philippus;
Æthiopem fruſtrà nec tamen ille lavat.

Tum ille: hoc quidem oraculum eſt & cœleſte reſponſum, profanum meum ſermonem tam diſertè refellit. Deinde præfectum allocutus, Suntne hæc, inquit, Joſephi carmina, quibus ille has egregias imagines donavit? Imò, dicebat, & hæ quoque imagines ſunt ejuſdem autoris: nempe nos picturam, muſicam, & ingenua quæque ſtudia puerorum indoli condonamus: omnium ingenia verſamus in poeticis exercitationibus: etſi enim minimè multi hanc artem fœliciter imbibant, pauciſſimi ſunt, qui non ex ejus deguſtatione aliquam elegantiarum tincturam hauriant. Primum & infimum, quod ad Poetam ſpectat, eſt

structura & compositio carminis: atque hæc præstantissima ars sibi suavissimam pronunciandi rationem ascîscit: omnis pronunciatio ex tonis gravibus & acutis constat; quorum concors & æquabilis temperies sonum efficit dulcem & gratum: neque ulla vox, aut oratio, aut verborum constitutio auribus placet, in quibus hæc harmonia non teneatur, cum numeroso quodam pronunciandi cursu, clausulisque non abruptè cadentibus: atque hanc justam & decoram proportionem non solùm in recitantium aut psallentium vocibus, sed in mutâ quoque lectione requirimus. Proxima lex est, ut cum operis intentione conveniat. In simplici materiâ simpliciorem harmoniam, in rhetoricâ floridam vividamque, in poeticâ plenam perfectamque desideramus; cujus tanta est, & tam egregia curiositas, ut cum omnium verborum sensu omnis quoque syllabæ numerus expendi & ritè collocari debeat: neque in carminis compositione solis regulis fidendum est, sed aures ubique consulendæ: nempe non magis quantitas quàm ipse accentus adverti solet, ac præter debitam pedum summam, et justam numerorum proportionem, vocalium quoque, et consonantium alternatio, verborumque singulorum mensura, cæsuraque seu finalis syllaba, (in quâ vox pauló diutiùs hæret, ut verba distinctè proferat) ac denique integri carminis constitutio, aptè & musicè consonare debent: potest enim versus ex iisdem pedibus legitimè fabricatus, ita turbari & distorqueri, ut cum totus evolvatur, idem non esse videatur: unde Virgilius ex unico carmine heroico plurima fecit, et ad materiæ varietatem studiosè inflexit: quandoque etiam longior versus per cæsuræ transpositionem in duos alios non ineptè discinditur: insuper totius

ſententiæ ſeries, atque junctura, (quæ in Epico carmine longiſſimè extendi ſolet, in aliis per breviores periodos abſolvitur) harmonicè contemperata ſit; non minùs quàm multiplicis carminis, puta Sapphici, vel Alcaici, univerſa compages: ac denique integrum poema, per ſingularum partium tractus ſibi undique reſpondere & quaſi in eodem alveo per omnes flexuras fluere oportet. Sed hæc ſatis, aut fortaſſis plus ſatis, dicta ſint de proſodiâ, deque muſicâ poeſeos: nunc materiam et ſenſum proſequemur: et, ut occaſionem, quam propoſui, reſumam, ad principia hujus ſtudii deſcendam. Ut primùm pueri copiam verborum ex optimis autoribus petitam nacti ſunt, in hanc molem maſſamque corpoream ſpiritum ac mentem inducimus: at non ſtatim exigimus vim figurarum, & judicii maturitatem, ſed potius ingenii laſcivientis igniculos, ſales ſcilicet & jocos, (modò abſit petulantia) atque iſtiuſmodi elegantiis, quales in his verſiculis deprehenditis, ultro imbuimus: hæ enim alluſiones & prævaricationes rerum atque verborum plus habent leporis & feſtivitatis, & ob id puerilibus ingeniis, quæ in his primùm ſe prodere ſolent, præcipuè arrident. Sic Virgilius Julum rectiſſimè inducit facetum illud de menſis devoratis proferentem: & ipſe cùm adhuc puer eſſet quiddam ſimile compegit, in epitaphio Culicis, & aliis inſcriptionibus: hæc enim quæ impetu conſtant & nativâ indole magis quàm curâ atque conſilio, clariùs lucent, & ſubitis ictibus, ſeu tot ſtimulis, acutiùs perpungunt: quæ autem per laborem eruenda ſunt, neque ſpontaneâ mentis coruſcatione vibrata, ut anagrammata, chronogrammata, & ejuſmodi cætera, omnino rejicimus et faſtidimus. Ad epigrammata,

mata, descriptiones rerum naturalium, Odas, Idyllia, Hymnos adjungimus: quandoque de proposito certo et imperato pensa conficiunt; quandoque per se excurrunt, & suos fœtus parturire solent: quod certè pulcherrima ingenia quotidianis incrementis gravidata sæpè facere gestiunt. Hæc carminum genera non vulgarem verborum delectum & egregiam sermonis structuram postulant; tum arcanam vim, et efficaciam, quam tardissimus lector agnoscat. Per hos gradus excitamus ad culmen veræ perfectæque poeseos, quam heroicam vocant, quæque historiam rerum gestarum ad fastigium suæ magnitudinis attollit, et cum judicio prudenter absolvit: non enim quicunque est igneo & vehementi ingenio, inde poeta evadit; sed potiùs magnam ac sobriam mentem æquabili naturæ beneficio sortitus: neque nulla sunt, neque omnia audenda: neque nunquam, neque ubique surgendum: quinimo impetus impetu retunditur, et candore candor obscuratur: nihil affectatum, nihil sit nimium; sed omnia splendida, generosa, decora, & ad humillimam materiam magnificè demissa: modus ac tenor ubique servandus, præsertim in culmine & præcipitio. Plurima sunt hujusmodi præcepta, ab aliis satis fideliter tradita, nunc quædam nova ac fortè incognita a Josephi genio creata producam. Hæc locutus præibat ad scrinia; in quibus discipulorum opuscula, in quacunque arte præstarent, pro ingenii specimine conservabantur. Tum accedens ad poematum classem; in libellum manum injecit, cujus titulus erat, Philippica. Dum illi dubitarent quid hoc nomen sibi vellet, addidit, argumentum poematis esse, bellum navale a Philippo Hispaniarum rege in Anglos crudeliter susceptum, & ab iis

iis fœliciter, ac memorabiliter propulſatum. Arrigebant aures ad hæc nomina, et avidiſſimè inhiabant, ipſique in manus ſumere optabant; cùm præfectus primam paginam avertens, alteri ſic inſiſtebat. Hujus tituli ſenſum, inquiens, argumentum ipſum poeticè deſignat, quod ego, cum ſelectis quibuſdam partibus, quæ maximè meæ intentioni ſerviant, vobis recitabo. Eſt autem hujuſmodi.

Heſperii tumidos faſtus, iraſque tyranni,
Bellorumque minas: hinc altæ cornua claſſis:
Inde rates parvas, & virginis arma Britannæ,
Virtutemque canam. Tu ſacris annue cœptis
Summe Deus! tantis etenim tua dextra periclis
Eripit; & quiſquam metuat jam fidere cœlo?

Hujus exordii tres ſunt partes; Argumentum ſeu ſumma totius operis, Invocatio, & Concluſio: Argumentum ſit plenum, contractum, perſpicuum; quæ omnia hoc exemplar exhibet. Originem hujus duelli repetit ab ambitione, atque ſuperbiâ, quæ in furias facilè exardent. Tum primùm petentem ſeu provocantem in arenam deducit, quem Heſperium potiùs quam Hiſpanum, tyrannum, quam regem, invidioſis nominibus appellat. Bellorum numero, & navale, et campeſtre (hoc enim hoſtis meditabatur) innuit: minas addit ſignificanter, quod omnis iſta virium jactantia, & bellorum oſtentatio, in terrores meros, & crepitacula evanuit, neque juſti prælii honorem retulit. Ex adverſo omnia elevat, præter virtutem & fœlicitatem; virginem opponit tyranno, Britannam Heſperio, rates claſſi, virtutem furiis: neque ulla pars eſt totius hiſtoriæ, quæ in his verſiculis

siculis, tanquam breviario, non directè claudatur. Cæ-
terum poema ipsum inverti & permisceri placet;
ut lectorem ubique suspensum & implicitum teneat,
neque ullam particulam omittere velit, aut possit; sed
totum absque tædio pervolet, expectatione semper
præmissâ, & re alterâ alteri apte connexâ, multisq;
rerum præteritarum & sequentium circumstantiis in
mediam narrationem contractis. Exitum hujus belli
& ipsam victoriam (ut poetam Christianum decet)
in Deum refert; ac propterea cum invocatione com-
miscet: hæc autem, more Latinorum, rectiùs con-
sequitur propositionem; quia iste ordo est maximè
secundum naturam: namque res ipsa est fundamen-
tum petitionis, quam quisque saltem animo concipit
priusquam preces ornare possit, quibus congrua ar-
gumenta exquirit. Conclusio seu Epiphonema ex-
plicat finem & intentionem autoris: nempe ut inde
poeticum monumentum, seu tropæum, erigat, in quo
divinæ potestatis & charitatis insignia defigat, ad
quæ omnes pii ex infimis suis miseriis respicere, at-
que in solo Dei numine spem suam collocare de-
beant. Hæc obiter exponere visum est, ut sciatis,
quo more nos cum discipulis nostris de mente sensu-
que autorum disserere solemus. Quæ sequuntur non
attingam, præter inventionis modum; quæ quidem
inusitata & audacula est, neque minus ab offensioni-
bus timidæ pietatis, quâm ab invidorum calumniis
circumvallanda. Incipit a consilio gentilium deorum;
qui de proventu & incremento veræ religionis in Ger-
maniâ ac præsertim in Britanniâ solliciti omni stu-
dio ad oppugnandam contendunt. Post varias sen-
tentias ultro citroque prolatas, Jupiter tandem de-
cernit, Philippum Hispanicum in Anglos esse conci-
tandum.

tandum. Id Marti negotium est demandatum. Nunc poetam ipsum audiamus. Tum paginas aliquot prætermittens, in hæc carmina oculos defixit.

Hæc ubi decrevit, solio se erexit ab alto,
Et vacuo in terras latè dimisit Olympo:
Illi omnes, Jovis imperiis immanibus acti
Undique diffugiunt. Mars munere lætus iniquo,
Ingentem abjectâ dextram primùm expedit hastâ,
Et lævum mucrone latus; simul aurea solvit
Cingula; tum galeam, ferrataq; membra reponit,
Loricamque gravem, nec se tamen exuit ipsum.
Nempe alias artes sævâ sub mente revolvens,
Stellantes Superûm pennas, & lucida membra
Induit; & sanctus cœli fit nuncius alti:
Tum calice aurato præfert crudele venenum.
Permistum furiis atque ambitione tumenti.
(Nectareum falso dicunt cognomine potum)
Taliter instructus, mox arripit ipse jugales,
Lassatos requie; dum magni ad mœnia templi
Permissum servant defixi in culmine currum;
Ore reluctantes, spumamque in fræna furentes
Dentibus exercent: oculis vigor igneus altis
Emicat, & patulis exufflant naribus auras.
Jamque revertentem, seseque ad terga locantem
Attollunt lætis hinnitibus: inde soluti,
Aera per tenuem, pennis pedibusque volantes,
Præcipites abiere: manu dat lora secundâ,
Ocyùs insistens, & recto proxima cursu
Transmittit spatia: intereà juga Thessala linquens,
Se super Adriacas non segnius avehit undas,
Romuleasque arces, Tiberinaque despicit arva.
Tum mare per medium properans, hinc præterit imos

Gallo-

Gallorum fines, atque hinc Balearica saxa:
Nec prius effusos uno premit impete frænos,
Quàm simul Hispanam veniat transvectus in oram,
Matritæque astans auratas occupet arces.
Impia nox altum tenebris fœdaverat orbem,
Et jam extrema polo pronas agitaverat horas.
Ille leves atrâ sistens in nube quadrigas,
Apparat æthereos cultus potumque nocentem:
Tum penetrat; magnique torum petit inde Philippi,
Regali structum thalamo; postesque superbi
Auro intercisi, gemmisque nitentibus ardent:
Aurea barbarici lectum velamina texti
Strata tegunt: sed non placidum hæc dat pompa sopo-
Namq; vigil studiis, curisq; ingentibus æger, (rem.
Volvitur: amissos Belgas, tot damna, tot uno
Exhaustas bello vires: nihil omnibus actum
Insidiis, armisque gemit; mentemq; remordet
Indignans: & jam primo fulgentis ephebi
Territus aspectu, videt, exauditque vocantem,
Nunciaq; æthereis tradentem talia verbis.
O dilecte Deo! & superis data cura Philippe!
Qui regis Hesperiam sceptris utramque superbis,
Germanæque aliquam partem telluris, & omnem
Sicaniam & Sardos, Solymamque ascribis honori:
Ac super imperiis tantis novus aureus orbis
Accidit; una tuos excussit Belgia frænos
Impunis, victrixque: quid heu bella irrita tentas?
Nec tandem ut socias inimica Britannia vires
Substruat æternùm, sentis, foveatque rebelles?
Quin petis hanc, Martemq; domos agis ultor ad ip-
Saxonidum: & Belgas ictu consternis eodem (sas
Imbelles. En nunc summis Deus autor ab astris
Me tibi ferre dedit magnis hæc nuncia jussis:

Roma-

Romanusque armis pater execrabile regnum
Devovet ipse tuis : nos & tibi protinus omnes
Europæ populos, mox totum adjungimus orbem.
Sic ait ; & calicem in fauces cunctantis apertas
Ingerit, ac pleno ferventia subluit haustu
Pectora : dilapsumque atras se reddit in umbras
Ille tremens ; O Sancte ! Dei seu nuncius alti,
Seu (reor) ipse Deus, tibi fidimus, & tua nullâ
Jussa morâ sequimur : medios ne deinde paratus
Desere, structa tuo victis de nomine terris
Templa, sacerdotumque choros, festumque sacrabo.
Sis armis dux ipse meis : tu maximus autor,
Tu rege, successuque pari promissa secunda.
Talibus averso fugientem in nubila vultu
Prosequitur precibus, votoque lacessit inani :
Et jam jamque magis sacro præcordia potu
Incaluere ; truces oculos, altumque cerebrum,
Corripuit magici rabies decocta veneni,
Sanguineam expirans animam, flatusque tumentes.
Exilit ille furens thalamis, fremit arma per arcem,
Arma, novosque ultro spirat jam victor honores :
Magnanimosq; duces, pronamq; in tanta juventam
Bella ciet dictis ; oculisque ardentibus auras
Inficit, ac dirum ferri transfundit amorem.
Qualis in effœtam vicino vertice quercum
Flamma polo jaculata cadit, deprensaque pascit
Brachia ramorum, sylvamque amplectitur omnem ;
Tum facilemque vorat segetem, regnatq; per agros
Purpureis diffusa comis, pecudesque ferasque
Horror agit, collesque immani luce refulgent.

Hic ipse legendi satur, vocem paulisper collegit, ac locum pollice distinguens, cum manu librum dejecit.

Tum in eos intuens, Gaudeo, inquit, nunc adesse, qui judicent de hac nostrâ poesi; sanè nobis satis arridet, quin ad alios est provocandum, & plurimorum judiciis standum: nimirùm Poetica non est ars primæ necessitatis, sed quasi condimentum aliarum artium: quod utcunque innoxium, et sumptuosum sit, si tamen palatis convivarum non allubescat, nolentibus obtrudi non debet. Hic noster poeta de diis gentilibus triumphare videtur; non supprimit, non abigit, sed cum omnibus scelerum suorum spoliis victos et catenatos ostentat: et ad hunc modum profanam poesin facili transitu cùm sacrâ conciliat, servato utriusque decore, et veritate neutiquam læsâ, quinimo auctâ, et illustratâ. Deos gentium malos dæmones fuisse, tum in veteri, tum in novâ scripturá, prædicatum est, & tamen deos ubique appellari. Sic Beelzebub, deus Acronitarum, vulgô dicitur princeps dæmonum ut hic Jupiter. Pythonissa non Satanæ, sed Pythonis spiritu agitata memoratur, Nunc quidem imagines & templa deleta sunt; sed & hodie regnant in pectoribus hominum, & ad scelera non minora impellunt: hoc ipsis sui vates imputant, & omni generi vitiorum præficiunt: atque hæc poetica repræsentatio istas tentationes & incitamenta, quæ divinus liber luculenter exprimit, ad eundem sensum quasi præ oculis ponit. Historia Jobi Satanam (uti nos vocamus) evidenter, & personatè inducit, totum terrarum orbem perambulantem, ac potestate a Deo factâ, per vim tempestatum, perque prædonum injurias, in ipsum immaniter sævientem. Micaias quoque refert mendacem spiritum ad fallendum Achabum regem in ora fanaticorum suorum immissum: ac Paulus se ab istis internis impetitionibus,

ut

ut ab Angelo Satanæ, pulsatum queritur. Neque est hoc minimum poetæ munus, hujusmodi intima & invisibilia opera, quæ a vulgari cognitione semota sunt, in mentis scenam producere; unde ab omnibus spectari queant. Cùmque ordines esse constet, tum sanctorum, tum malorum spirituum, probabile est etiam hos inter seipsos partiri officia; ac licet omnes omnium scelerum colluvie impleantur, in unoquoque genere aliquos præstare: quicquid verò id sit, minimè dubium est egregia in nobis flagitia a malis Angelis excitari: atque hoc est quod istæc inventio maximè spectat, cætera poetis facilè concedimus, unde idipsum clariùs explicari possit. Neque est quod quisquam ex Jovis nomine offensam capiat, cum Jehovæ sono, ac fortè sensu, tam propè conjuncto, cùm sit omnino alienatum a vero numine, ac proprium huic principi dæmonum: ac non mera significatio, sed usus potius est loquendi arbiter. Cùmque Apostolus nos hujus genus esse agnoscit, loquitur secundũ ipsam divinitatem, quam nunc huic Jovi, nunc ignoto Deo obscurè et perperam affingebant; non secundum personam Idoli, quod ipse diabolum esse consentit: & nihilominùs in re tantâ ad vulgi opinionem sese demittit. Josephus noster hoc non ambit, neque aggreditur profanam religionem ad sacram transponere; sed falsos deos, quales revera sunt, et a cultoribus suis perhiberi solent, ipso numine abducto, denudat. Græci Olympum altissimum montem deorum sedem appellabant, ipse hoc illis cœlum permittit, et poetico templo includit: siquidem dicuntur aerii principes, atque ab aulâ cœlesti dejecti, in his inferioribus elementis plurimùm pollent: tum hanc legem sibi imponit, ne unquam Olympi nomine pro beatorum

beatorum sedibus abutatur: neque vult sacra cum profanis misceri, a quo nemo religiosiùs cavet, cum universa intentio longissimè disjungat. Similiter superbiam,& crudelitatem,nectar et potum deorum facit: cùm scelus sit pabulum malarum mentium, ut pietas cœlestium. Sequitur, hoc venenum nobis infundere, & plerumque sub bonorum Angelorum specie. Summa itaque hujus carminis est; istos humani generis hostes sanctis esse præcipuè infensos, & in horum perniciem tyrannos impellere, ac sæpissimè per imaginem falsæ pietatis, ut dum veros Dei cultores summis viribus insectentur, illi tamen gratificari se credant: tum principes hac scelestâ opinione imbutos in ejusdem furoris rabiem plurimos secum præcipites trahere. Utilissima sanè doctrina, & satis rectè (ni fallor) administrata. Nunc videamus qualiter his cœlestem militiam opponat. Hæc dicens iterum respexit ad chartam, et pauca præfatus de appartu bellico, in alium libellum transivit, unde hæc cœpit recitare,

Ecce operum merces tantorum, & meta furorum,
Occurrit Britonum tellus, qua littore flexo
Excipit abruptas hinc atque hinc æquoris undas,
Heu mediis secura malis! nam Christus ab alto
Æthere prospiciens sæva molimina gentis,
Sic patitur, propriùsque sinens instare periclum,
Supremam fert ipse manum, sopitque paratum
Mortalem, & tantos in se convertit honores.
Ilicet æthereis divûm qui præsidet armis
Architheum ad sese nutu vocat; atque ita fatur:
Maxime cœlicolum, queis credita cura meorum est

Nonne

Nonne vides Erebi motus? non arma Philippi,
Arma, minasque graves, &, ni mea cura resistat,
Anglorum extincto deletam nomine gentem?
I celer! i, castris cœlestibus eripe turmas!
Infernasque averte manus, vinclisque sacratis
Indue: tum Mauri non æquo Marte repulsi,
Sed strepitu, & vanis diræ formidinis umbris,
Diffugiant: ventisque nihil miserantibus acti,
In vada præcipitent Gallorum, & Hibernica saxa,
Perque Caledonium pelagus, fluctusq; Batavos,
Omnibus inde satis spoliorum gentibus errent.
Hac mercede ruant, qui me et mea regna lacessunt.
Hæc breviter: nec plura loqui matura sinit res:
Nec sinit Architheum cunctantia reddere dicta.
Evolat, & toto cœli ciet undique regno
Ductoresque pios, conjuratasque cohortes.
Sedibus illi omnes ardent exire beatis,
Et servire Deo. Fert dextrâ Syntheus hastam
Arduus ingentem, pharetrataque turba sequuntur,
Proximus attollit flammantem Zatheus ensem,
Sydereo sublimis equo, ferroque furentem
Extimulat, sed fræna manu simul aurea tendit:
Ardentesque equitum pulchro rapit ordine turmas.
Ipse autem bijugo vehitur super æthera curru
Architheus, viridi præcinctus tempora lauro,
Ferratumque manu sceptrum vibrante coruscat.
Illum humiles servare pios, flentesque receptos,
Sub pedibusque juvat fastus calcare superbos.
Turba simul sacris cœli subit aurea campis,
Luce coronati fratres, currusque volantes:
Quam multas feræ nigrâ in caligine noctis
Undique scintillas medio disseminat antro
Ferrum, immane, rubens, formandum incude gementi:

Cum

Cùm Chalybes primos alternant ocyùs ictus.
Interea portis cœli considit in ipsis
Christus & æternâ se majestate refulgens
Attollit solio; regali incincta coronâ
Frons humana nitet; dextrâ venerabile sceptrum
Exerit, & lævâ servatum sustinet orbem.
Circumstant sacri proceres, fidique ministri.
Concilio bonus Ergotheus: face dextra coruscâ,
Et radiis incensus apex; lanamque fluentem
Aurea sub geminis succingit zona papillis.
Talis erat: tales socii velamine picto
Ornati insistunt: sed cunctis altior extat
Mystotheus vates, puràque in nube refulget.
Tum sacer Opsitheus divini nuncius oris
Cultibus æthereis fulgentes induit artus,
Ipse latens radiis & spissi fulguris aurâ:
Ut jubar accensum fontani luminis igni
Attollit thalamis surgens Sol lætus Eois;
Diffunditque diem; populisque optantibus orbem
Detegit, exuperans flammis, mergitque comantes
Luce premens vultus, & multo sydere condit.
Inde satellitio sequitur delecta juventus,
Nuda sinus, humerisq; leves tantùm induit alas;
Et regem flammis cinctum cœlestibus ambit,
Lætaque perpetuo tollit præconia cantu.
Ceu totidem pasti fugiunt ad nubila cygni,
Ordine surgentes longo, cœloque volantes
Solvunt ora modis, perque humida colla canoros
Effingunt numeros, & sydera voce lacessunt.
Tempora Dorotheus sertis florentia tollit,
Frugiferasque manus: donis nec talibus æquat
Charithei sublime decus; cui virginis ora,
Impubesque gena, crinisque in colla revolvit

Aureus, et roseo resplendet lumine vultus.
Ipse nec Autotheum tanto contingit honore,
Supremum, similemque Deo : quem nulla tueri
Aut acies hominum, tremefactave Tartara possunt.
Igneus est ollis vigor, & cœlestis origo
Spiritibus : lapsosque premunt victricibus armis
Tartareos hostes : magnique æterna Parentis
Viribus extremis alacres mandata perimplent.

Hæc scena est admodum nova, & vix adhuc tentata a grege Christianorum poetarum; nititur tamen fundamento antiquissimæ veritatis. Christum servatorem nostrum, post susceptam hominum salutem, curam suorum semper gessisse, e sacro volumine probatum est. Hunc scilicet illum fuisse, quem Deus Mosi se pro duce præmissurum spondet, qui gentes Hebræo nomini infensas summoveret, & prædebellaret; hunc summâ cum reverentiâ prosequerentur : atque eundem Josuæ obvenisse, seque ductorem & imperatorem fore professum; atque ab illo divinos cultus excepisse; qnod nemo, neque sanctorum, neque Angelorum pateretur : & quidem expressè de Christo legimus, oportere eum regno potiri, donec omnem inimicam potestatem pedibus subjecerit : noluit quidem regnare inter homines, ut qui servi formam subiit, cúm esset hæres ac dominus omnium. Neq; minus consentaneum est Angelorum uti ministerio, Michaelem scilicet cum suis copiis Draconis partibus adversari : quippe cœlestes Angeli, qui imperio Christi subduntur, ipsius gratiâ sanctis quoque inserviunt. Memorabile est illud, quod de servo Elisæi traditur, qui oculis divinitùs patefactis, hanc cœli militiam, & æthereos currus, dominum suum circum-

circumſiſtentes vidit: neque noſter poeta quicquam aliud facit; aut hic nimis ſollicitè & curioſe ſcrutatur Angelorum naturam, ac ſi revera dividerentur in hos ordines, quos ipſe deſcripſit, multò minùs venerandos proponit: ſed, ut de malis dæmonibus ſupra dictum eſt, ea quæ de illis in univerſum credi par eſt, poetico more ſingulatim deſignat: Ipſos ſcilicet præcellere potentiâ, ſcientiâ, atque amore Deì: ſcientiam poteſtate diviniorem eſſe, amorem utriſque. In genere poteſtatum, primum eſſe gradum ſtare cum Deo: proximum, ingenti ardore ac zelo ferri: ſummum verò faſtigium, omnium adverſarum virium perdomationem, & perpetuam vincendi fœlicitatem. In ordine ſciendi, infimum eſt opera Dei meditari: medium, oracula & myſteria interpretari: ſummum atque altiſſimnm, ipſam faciem divinitatis intueri. Pariter in amando, aliquid eſt Deum propter ſua beneficia, nec ipſa tantùm beneficia, amplecti: melius adhuc, meram charitatem, & gratiam reſpicere: optimum, amare Deum propter ſeipſum. Non tamen his ſingulis ordinibus lectoris fidem magis alligat, quàm ipſis perſonis & nominibus fictitiis; quæ omnia pro more noſtro, ut Michael, Gabriel, & ejuſmodi Hebraica, in Deo terminantur. Nunc quia ſine pugnâ & tam admirabili rerum eventu dimittere nequeo, ſummam ejus ex alio libro breviſſimè repetam.

Jamq́ꝫ catenatæ naves, nexæq́ꝫ coibant,
Et trabibus denſis latera ardua circumtectæ,
Curuatæ in faciem Lunæ, cùm menſtrua ſeptem
Pubeſcit noctes, mediave a parte ſeneſcit.
Conſtant: amplexuſq́ꝫ avidos, & hiantia laxant
Cornua: ceu vaſtâ ſpumans vertigine vortex,

Æquoris in medio, pisces, puppesq; propinquas
Haurit agens; ruptiq; intorquet faucibus Orci.
Angligenæ tanto firmatas robore classes
Incassum circumsiliunt, sylvosaq; telis
Oppugnant castella procul, cautiq; minantur:
Haud secus oppugnat vaccas impastus Hibernas,
Huc illuc agili lupus obsidione, coactas
Unanimem in circum, medioq; imbellia vallo
Pignora tuta tremunt, mollesq; ad terga remittunt
Mugitus: surgunt insuetæ matribus iræ.
Ille furit, nescitq; fames frustrata reverti,
Quæsitamq; dapem septam tot cornibus horret.
Christus at hoc cernens, rebus succurrere fessis
Destinat: his mentem immittit farcire carinas
Ignibus armatas piceis, ac sulphure nigro.
Ac simul ordinibus divûm e stipantibus unum
Dositheum, æthereis habilem sic increpat alis.
Vade puer, celeremq; seca per nubila cursum,
Terroremq; voca: connexas perdere classes,
Maurigenasq; jube. Sic imperat. Ille per altum,
Ocyor aspectu, mentisq; simillimus ictui
Evolat, & cæco Terrorem accersit ab antro.
Antrum immane, minax lapsuris undiq; saxis,
Finibus Arctois positum sub nocte perenni:
Haud loca nota viris: habitant in littore phocæ,
Ursiq; informes, & corpora dira ferarum,
Infaustæq; stryges; totoq; in limine circum
Stant lemures, umbræq; & spectra nocentia visu:
Tum mala Prodigia, & dubiæ Discrimina vitæ,
Captiviq; Metus; atq; ingens incubat Horror.
Inde ruit; magnaq; tremens vi concitus astat,
Corpus inane, volans, cinctum omnibus undiq; mon-
Jussaq; tanta capit divini ex ore ministri. (stris:

Terro-

Terrorum rex dire! cavam nunc desere sedem:
Christi jussa vocant: Hispanam disjice classem,
Quæq; parant fessi flammantia tela Britanni,
Tu rege rapta manu. Tali sermone ciebat
Lætantem nimium tantos miscere tumultus:
Ille fremens, quantum displosa tonitrua reddunt,
Et quantũ freta quà sese gemina æquora rumpunt,
Horrendum attollit risum: tremit Arctica tellus,
Diffissæq; jugis rupes, æternaq; ponti
Fracta sono glacies, moto cœlum axe tremiscit.
At non mortali turbatum voce ministrum
Ponè premens, vasti sequitur super avia ponti;
Monstratasq; rates pernicibus occupat alis.
Ipse gubernator rectis incursibus actas
Hesperiam rapit in classem, ceu tela tot arcu,
Aut dextrâ contorta volant: simul arma, facesq;
Sulphureosq; furens mediis in navibus ignes
Spargit utraq; manu; simul horridus ingruit ipse;
Ferratasq; alas quatit importunus ad ora;
Exhauritq; animos: illi, statione solutâ,
Diripiuntque, ruuntque: neque hinc victoria curæ;
Nec quæsitus honos, prædæque insana cupido:
Terror agit, mentesque truci formidine solvit.
Noctigenam tantis intenti casibus Angli
Viribus instructis unà post terga sequuntur;
Turbatosque super medio in discriminis æstu
Cominus insultant: & fulmina sulphuris atri
(Heu populis ignota diu melioribus annis)
Expediunt; versantque latus: miserabilis intro
Cæsorum auditur gemitus: cruor impius undas
Polluit: ingeminant ictus, & ferrea tela
Trajiciunt per utrumque latus, malasque præaltas
Deturbant pelago, & flammis aplustria perdunt:

Æquora pulsa tonant, nox ignibus atra coruscat.

Hic occurrit res personata, Terror scilicet, poetico cultu vestitus: neque quicquam aut familiarius, aut innocentius est, quàm res mutas & inanimatas, ut viventes alloqui: uti mors quoque rex terrorum appellari solet. Tum etiam personata vocabula ad naturalem sensum extra ullam obtrectationem revocari possunt: sic Phœbum pro Sole, Martem pro bello, Mercurium pro nuncio cum vulgo usurpare licet: neque hæc nomina e sacris libris erasa sunt, ac Christus ipse Mammona deum Syrorum non semel pro divitiis ponit. His præmissis, nunc de utilitate poeticæ artis breviter verba faciam. De fictionibus & fabulis sic conjicio. Sensus nostros objecta per intuitum amplecti, mentem per discursum & illationem multo studio & labore consequi: nempe parentem humani generis cecidisse præcipitem; optimasque animæ facultates, ut omnino corrupisse, ita maximè contudisse: unde fit ut certior sit sensuum notitia, & jucundior voluptas, quàm ipsius animæ intelligentis: nosque propterea rerum intelligendarum species metaphoris a re corporeâ desumptis sponte repræsentare, quando volumus sensibiliùs agnosci, aut efficaciùs insinuari. Inde cum metaphoricum loquendi genus adeo placeret, in allegorias excurrisse. Tum allegorias peperisse parabolas; atque has demum, quæ unicam tantùm intentionem sequuntur, in modum continentis historiæ ad universam vitæ mensuram formatas, hinc poesin fuisse deductam, & inter alias artes seorsim numeratam. Eam itaque commendationem obtinet, quam vino tribuimus; quod cum ex se placidum atque fortissimum sit, vel medicamentum, vel

venenum

venenum ipsi infusum, stomacho blandiùs & vehementiùs ingerit. Quantis verò usibus hæc ars inserviat, constat ex parabolicâ docendi formâ, quæ Christo tantopere placuit: ac vix ulla calumnia intendi potest, quæ ab illo exemplo defendi nequeat, si res sacras in ludum et jocum verti existimes, Christum accusas, et Deum ipsum, qui quamvis per ullam externam imaginem sub oculos deduci nolit, et ob id zelotypiâ se quadam affectum dicat, tamen in hoc animæ theatrum se sponté demittit, per speciem rerum sensibilium: nempe auditus fidem instruit, visus superstitionem. neq; per hanc poeticam adumbrationem, quæ in ipsis vatibus frequenter occurrit, quicquam aliud in sensus transmigrat, quam aut sonus per vocem, aut literæ per scriptionem; sermo tantùm mente capitur. Si falsitatis arguas, Christum damnas, & ipsam veritatem: quis enim minùs mentitur, quam qui fabulas profert, ut inde veritatem latentem & abditam his coloribus conspicuam faciat? Si vera cum falsis indigneris misceri, respicere te velim ad Abrahamum cum Divite & Lazaro conjunctum: quod vel reipsa confingi, vel id saltem licuisse concedimus. Unica cautio est in hac tantâ poetarum licentiâ, ne quid in exemplum edatur, quod cum sanâ fide aut moribus pugnet: minùs enim peccat qui egregia virtutis & pietatis præcepta fictis exemplaribus condocefacit, quam qui blanda & nefanda scelera utcunque verissima decantat: quin ille laudem maximam, atque iste non minorem censuram meretur. Hoc Josephus noster sanctissimè cavet. Ipse a nomine Poetæ abstinet; ludum & fructum, non titulum affectat. Scripsere poemata David, Solomon, Cæsares, non minùs gravissimis curis intenti.

Hæc ſtudia levia ingenia abſorbent, & in ſe penitus convertunt; ſolida recreant atque maturant. Scenicam poeſin non omninò rejicimus: exercetur præcipuè in ſcholis, ut efficaciſſima diſciplina vocem geſtumque formandi: non tamen permiſſum eſt ut quis ebrium vel ſtultum ſaltet; vel paraſitum, adulterum, ſicarium, aut ullos iſtiuſmodi nebulones ſimulet: hæc enim homine generoſo indigna ſunt; neque poſſunt ad vivum agi, quin aliquam animi cognationem cum iiſdem vitiis aut prodant, aut fortè inducant. Quocirca, ut Ethnici, non ſinebant crudeliora flagitia edi in conſpectu hominum, ſed ea per chorum interpretari ſolebant; ita nos ſcelera cujuſque generis,quæ inter Chriſtianos nominari fas eſt,per nuncios,aut ſimplicem narrationem indicamus: multo minùs aut Deum oculis ſpectatorum ſubjici, aut ipſos dæmones introduci permittimus. Atqui ſubvereor me huic propoſito plus nimis inſediſſe. Nunc ultimum calamum expediam. Atque hic erat ex omni metallo conflatus, & omnibus formis variatus. Ubi ſatis oſtentaverat, Hoc eſt, inquit, illud liberrimum ſcribendi genus, apud antiquos raro uſurpatum; poſterioribus præ cæteris placuit. Ex omni ſtylo conſtat, & univerſâ rerum materiâ; poeſi ſimillimum, ſed in ſolutâ oratione carmina ſparſim pro libitu intexens. Multi recentiorum hujuſmodi fabulas conſcripſere, obductâ honoris & amoris ſpecie: atque his artibus tenellas mentes, quæ a nudâ vitiorum turpitudine abhorrerent, ad ſuperbiam, libidinem, luxuriam, et ejuſmodi magnifica ſcelera impellunt. Quorum ſcripta, ut teterrimam labem, ac peſtem juventutis, e noſtrâ republicâ amovemus: ac non temerè ſuſpicamur, hinc duas generoſis pectoribus graviſſimas inju-

injurias exortas esse; multi siquidem hac disciplinâ imbuti, cum tales fabulæ nimis placuerint, experiri & persequi non desistunt: & plerumque aut pœnitendis nuptiis, aut insanâ se perdunt cupidine: tum inde nobilissimi juvenes, ceu tot paria gladiatorum ad dirum homicidii nefas mutuò se provocant; æmulatione falsâ veræ virtutis, quæ semper cum pietate atque justitiâ conjuncta est. Et quidem rari admodum sunt qui ab his vitiis sua scripta præmuniunt: unum accepimus medicorum more ex veneno antidotum parantem, & suis artibus scelera subvertentem; qui nominis loco hoc distichon præfixit:

Cujus opus studio cur tantùm quæris inani?
Qui legis, et frueris, feceris esse tuum.

Hic ipse titulus præmonefacit, neque famam nominis captare, neque palpare vanas & inanes auriculas; verum solidos ac sanos fructus in medium conferre; suumque ipsius librum fore qui eo potissimùm uti didicerit; neque se aliter ullam ejus partem vendicare, neque lectorem alio jure possidere. Quisque enim ex suis scriptis maximam concipit voluptatem, atque, si sapit, non minorem commoditatem: nimirum animus & conscientia cujusque pulchriora sibi subjicit exempla, quàm ipse assequi, & implere possit. Tum etiam publicæ utilitati consulit, qui has metas vitæ perfectioris proponit, et notabili candore depingit, ad quæ virtutis studiosi collineent; quippe modus sciendi non minoribus intervallis absistit a lege consummatæ rationis, quàm actio & exercitatio a gradu scientiæ. Idcirco qui hoc propositum rectè persequitur, ac multa ejusmodi documenta inspergit, humaniter debet excusari a crimine leviorum lap-

lapsuum: non enim jure quasi divino ad suam normam revocare contendit, aut magisterium in omnes exercet; sed ea tantùm liberaliter impertit, quæ pro captu legentium, aut observanda, aut omittenda, aut etiam, si opus sit, censurâ digna videantur. Illi quidem impudentiùs peccant, qui in ipsis urbibus atque imperiis res novas temere moliuntur, antiqua fundamenta convellunt, et magnis sumptibus, neque minori periculo, pro expertis speciosa constituunt. Argumentum hujus libri est historia vitæ liberalis, pietate et virtutibus instructæ: intra hominum sortem persistit; ac ferè mediam conditionem amplectitur, quæ neque infima neque minima reipublicæ pars est. Equidem vobis libenter commendarem, nisi quod nostra laudare videar: novo enim atque audaci commento, cùm alibi scenam non commodè erigeret, inter nos fixit: & Vati quam Historico propior, quale est hodiernum seculum, præviâ anticipatione descripsit. Nos huic certè nonnihil debemus, quod de nobis tam bene ominatus sit: neque putamus ullis conjectationibus hæc tam longè præcipere potuisse, sed id tantummodo velle, ut quæ nemo forsan gesta crederet, spe tamen futura præsumeret. De fabulâ verò minor est cura, modò mens operis, scilicet institutio rectè procedat. Et quidem eo fato ad nos usque pervenit, ut multorum censuram ferret, & quamplurimis interea prodesset. In hac oratione indesinenter processurus erat, ut qui a naturâ usuque perpetuò ad docendum assuetus, eo maximè gaudebat; neque magis avidè audiebatur, quam ipse dictabat. Nunc verò ad Josephi adventum a sermone deflectens, & in illum conversus, ab imposito opere missionem petebat, ipsique suas partes

tes referebat. Inde consurgens, omnibus in scrinio compositis, auditores quoque ad Josephum tradebat. Ipsi, peractis gratiis, a præfecto dimissi, in gymnasium abeunt, ubi solet exerceri omne genus puerilium ludorum; cursus, saltatio, pila, discus, natatio in stagnis ad id arte præparatis, equitatio, Pyrrhica, armorum lustratio, & velitatio. Tum quidem temporis literarum studio incumbebant: quo confecto, ad hanc corporis recreationem non tantùm liberè emittuntur, verùm etiam, si qui segniores sint, tanquam ad aliud pensum abiguntur. His quoque lusibus magistros adhibent, alios qui discendis instruant, alios qui mores puerorum (ut qui nunquam alias magis patent, quam in ludendi impetu) inspiciant, & corrigant: ab omni fraude, & dolo malo, ut re servili & ignobili absterrent: si quid præmii propositum sit, ut calcar industriæ, & victoriæ signum, magis quam lucrum spectare admonent; neque cum lege naturæ convenire, rem ex lusu quæritare, quam sudore, meritis, ac mutuis beneficiis Deus parare & mercari nos voluit: quod si incalescant, aut victi ægriùs cedant, hos aut abstrahunt, aut saltem corripiunt, & puerilem æstum, præsertim rixam & iracundiam temperant: ut si alios vincere nequeant, suos tamen ipsi affectus subigant, neque animos cum pignore deponant. Talia juvenes collocuti, pertransibant omne gymnasium, & in scholas literarias progrediebantur. Mirum erat in discentibus silentium; tantùm prælectores audiebantur, aut illi qui recitabant: reliqui suis sedebant intenti officiis; neque strepitum movebant in advenarum conspectu, sed, tanquam tot statuæ, se in locis continebant, & rem suam persequebantur. Josephus, fratre breviter resalutato,

salutato, cum amicis e scholâ abibat: interque se adhuc differebant de ratione hujus disciplinæ. O socii! dicebat Josephus, non frustra neque minimis de caussis hanc puerorum institutionem suscipimus: nam, ut cætera taceam, notandum est ipsam religionem in eruditis seculis ac gentibus benè moratis plurimùm floruisse; utcunque nec alibi pervicaciùs impugnetur: Cùm hæc enim sit omnium rerum humanarum, divinarumque perfectio, cum rectâ ratione ac veris virtutibus optimè consentit: omnesque falsæ religiones id luminis spargunt, iisque ascititiis coloribus ornari se volunt, per quæ sua vanitas conspici possit, & seclusæ veritatis radii quasi per rimas interfulgeant. Ergo omnis superstitio tyrannidem exercet, legitimam quæstionem & judicium reformidat. Tum etsi probitas ac boni mores ad diviniorem gratiam minimè assurgant, sed, quod periculosius est, in se terminent; eas tamen divinitas amplectitur, & in suum consortium recipit. Objecit hìc Politianus. At etiam probi & prudentes viri extitere acerrimi hostes veræ religionis; e contra nefarii & impii ad eam sæpissimè confugiunt. Tum Josephus. Id quidem accidit ex naturæ vitio, cujus aut cæcitas hanc lucem non agnoscit, aut obstinata pravitas excludit: unde fit, ut vel superbâ æstimatione suarum virium, vel æstu libidinum, vel denique justo Dei judicio, ceu jugo, depressi, res terrenas magis sapiant; atque ut noctuæ, vesperâ gaudeant, diem fugiant; & aversentur. Verùm ut scientia bonis moribus, ita utrique famulantur religioni; ac nos ei magis obvios sistunt, eamque nobis familiarem reddunt. Cum literis itaque ac moribus ingenuis, pietatis studium in scholis, ac penè in cunabulis commiscemus:

miſcemus: & tametſi omnes non attingunt æternæ ſalutis culmen, eo recidit religionis vis, ut metu atque reverentiâ ſui, honeſtioribus officiis ac bonis artibus deditos teneat. Tanta eſt univerſæ bonitatis cognatio, quæ ſe undique per naturam rerum variis modis gradibuſque diffundit: quantumque religio debet humanis virtutibus, quæ ſunt ipſius ſatellitium, & ab injuriis malorum protegunt, non minora viciſſim rependit, quod hæc animis hominum omnia rerum humanarum jura quavis lege efficaciùs imprimat. Per hæc dicta ad portam evaſerant: inde in urbem egreſſi, aliâ viâ redibant domum. Joſephus, materteram quæ in illo vico habitabat, inviſere conſtituit. Ubi appropinquaret, a foribus per ſervum præmonitus eam cum ſorore in urbem exiiſſe, ille quidem hac acceptâ reſponſione libenter deceſſit: at juvenes non parùm commovebantur ob præreptam tantæ fœlicitatis opportunitatem, quam illi cæteris ſpectaculis & colloquiis omnibus prætuliſſent: ipſa ſororis mentio erexerat inſperatam videndi ſpem, & eodem quaſi ictu dejecerat. Volebant quidem retinere præeuntem & opperiendi cauſas ſimulare, ſed uterque metuebat deſiderii ſui confeſſionem. Politianus tantùm, An hìc ſoror habitaret, frigidâ voce interrogabat: Simul ambo domum oculis ſignabant: neque hactenus invenerant adeundi viam, neque virgo ad patrem frequenter redibat. Joſephus breviter reſpondens abibat in alios ſermones: quos alter interdum perfunctoriè excepit, dum alter ad ædes ſæpe reſpiceret: totique familiæ & ipſis parietibus invidebant, quæ tali præſentiâ fruerentur, ipſi ſibi exulare videbantur, & a ſuo centro dimoveri: nunc & Joſephi ſocietas & Jacobi domus minùs arridebant: amor

oculos

oculos mentemque infecerat, & aliarum voluptatum restinxerat sensum. Hinc reversi seorsim abeunt: Josephus ad patrem de confecto negotio refert: Politianus in hortum secedit, ac si herbas & medicinam quæreret, quæ mulcerent sauciam mentem: & quidem amoris tela tardiùs figebant severum pectus, ubi semel insedissent, hærebant eo pertinaciùs. Eugenius, postquam se in cubiculo incluserat, pronâ facie procubuit in lectum, & utraque palmâ oculos obtegens, in mentis secreta reductus est: hic confusus impetu cogitationum, tantùm suspiria, & gemitus edebat. Hoc primo transacto tumultu, ad lucem respiciens, O Eugeni! dicebat, quid facis? aut quâ spe fretus hanc tantam cupiditatem foves? Videsnè te amoris ludibrium fieri? & tamen teipsum pessimè ludis? Utprimum isto fatali congressu hoc cœleste spectaculum accessisti, nescio quæ mutui favoris indicia vanissimâ credulitate collegisti, ac si utriusque genius suâ sponte se vicissim agnosceret, & ultroneo animorum consensu in obvios amplexus exiret: libet certè & usque libebit meminisse, quas illecebras, quæ gaudia, quos divinæ voluptatis haustus ex illo conspectu retulerit misellus animus; cùm oculorum fenestris insidens, ad improvisum fulgorem placidissimæ imaginis e pectoris domicilio evolaret, & in fœliciorem sedem transiret, tùm verò maximè cùm ex mutuo benevoloque receptu summæ beatitudinis somnio perfunderetur. Utcunque suffecit iste brevissimus error ad veri vulneris perpetuitatem. O miseras mortalium mentes! ô inanes amantium curas! quid ergo nobis natura inserit earum rerum cupiditatem, quibus potiri non licet? neque præparato voluntatum consensu ad certissimum nuptiarum eventum destinat?

ſtinat? eſurientibus cibum ubique porrigit, ſitientibus ſaltem flumina ſuppeditat: cur amantium vehementiores affectus his philtris & veneficiis illudit? debuit ſanè potiùs aut tantos ignes non excitaviſſe, aut excitatos ſuis alere fomitibus. Cum his dictis ſurrexit e lecto; nec queri ſecum & indignari ceſſavit, brachiis in nodum convolutis, & luminibus ad terram detortis; modò ambulans, modo plangens atque ſubſiſtens, mox iterum erumpebat. Atqui licuiſſet, immurmurans, innocentis aſpectus beneficio perfrui, nunc in hac quoque parte deluſus es: &, ut ſcias omnia in tuas miſerias conſentire, oſtentatâ domeſticæ familiaritatis ſpecie, ipſa veluti veſtalis virgo a paternis ædibus ablegata eſt: quin ubi ad eam forte commeares, e ſuis quoque ſedibus evanuit; quid ceſſas itaque infœlix amator etiam ex tuo pectore amoliri? Ad hunc modum cui iraſceretur ignarus, ex offenſione tamen pœnitentiam quærebat; tum ſuæ ſententiæ crudelitate perculſus, ſibi iterum blandiri cœpit, & ſperare ſecundiorem fortunam. Ac non ſum, aiebat, tam abjectæ ſortis, quin ad legitimas nuptias aſpirare liceat: quidni ergo ignave abis, & aperis tua vota Joſepho fratri, eoque interceſſore paternam voluntatem concilias? Jamque ambitioſiùs euntem, & ſuperbâ ſpe intumeſcentem, repreſſit temeritas tam audacis conſilii. Succurrebat, ignaris parentibus aufugiſſe a patriâ: nunc iſti culpæ maximum ſcelus adjiceret, ſi hic matrimonium quoque iniret: neque dubitabat, quin Joſephi prudentia petitionem ſuam hac objurgatione repercuteret. Neque, addebat, es adeò vulgaris amator, ut eam tibi mancipari velis, cujus parem benevo-

lentiam

lentiam demereri nequis: nunc omni opportunitate præclusâ, quoad licet tamen prosequar: ipsique libentissimè reddam illum quem fecit ac meruit amorem, neque meipsum fraudabo jucundissimo tantæ voluptatis sensu. Et, ô si ipsa alter Josephus esset! cujus amicitiam castissimè colerem: aut ego in fratrum numerum succederem, & ipsius Josephi fœlicitatem adirem. His conditionibus spes alias libens omitterem, & intra modestissimæ pietatis terminos meum maximum amorem continerem. Hujusmodi votis & vanissimis figmentis ardorem suum sedare conatus est: & jam carmina meditabatur, quibus, ceu magicâ incantatione, sopiret turbulentos affectus. Mox ad fenestram cubito innixus, Politianum in horto spatiantem conspexit: eum adire & consulere libuit, atque in amici sinum exonerare tantorum affectuum molem: neque sciebat interim eodem onere non minùs gravari. Ut venit obviam, Politianus annotans vultum solito pallidiorem, & turbatum totius oris habitum, Ut valeret, interrogabat. Tum ille. Morbum quidem confiteri pudet, quem vel meipso rectiùs præsensisti: jam victus fractusque succumbo, ni tu properè medicum agas, & læsæ mentis curam suscipias. Ad hæc verba, Politianus gravissimo oculorum conjectu in ipsum intuens, neque dum ulterius progrederetur expectans, Itane verò hujus, inquit, domicilii sanctitatem, & liberalis hospitii jus, tuâ libidine polluis atque pervertis? non ipsius familiæ reverentia & pudor, non morum majestas, non tot præceptorum assidua inculcatio (utcunque mea monita fastidias) a teterrimo scelere absterrent? quod si tam impotens animi es, ilicet redeamus in patriam, & præcidamus semel occasionem tam indigni facinoris. Hæc dicta tanto impe-

impetu atque ardore impreſſit, ut Eugenius vehementi pudore confuſus, tum temporis præberet pœnitentis ſpeciem, & in alium ſermonem diverteret: atqui poſtea per otium expendens, primùm quidem non ſatis amicè, neque pro notâ Politiani prudentiâ tempeſtivè prolata arbitrabatur, mox in aliquam ſuſpicionem veniebat, hunc eodem quoque morbo torqueri, & repetitis prioribus indiciis, exindè curioſius obſervare pergebat. Politianus, etſi anteà non obſcurè cognoverat minùs ſimulatam Eugenii voluntatem, nunc tam apertâ confeſſione turbatus, eo vehementiùs excandeſcebat: & quia diffideret abſtrahi poſſe, ut ſibi gravem reſpicere cœpit. Eſt adeò improba amoris vis, & immaniſſimus furor,; ut non modò cæteros affectus ſuperet, ſed ipſam quoque amicitiam ſuis votis obſtantem extinguat.

NOVÆ SOLYMÆ

Liber Quartus.

TOrquebant ſe indies his curis miſerrimi juvenes: quod ob oris mœſtitiam, & affectatam ſæpius ſolitudinem, Joſephus advertens, necdum exploratâ tantæ ægritudinis cauſâ, ut languentes animos refocillaret, ad purioris auræ benignita-

nignitatem provocavit: cùmq; adesset vindemiæ tempus, opportunitatem adjecit exeundi in paternas vineas. Uterque tacitè ridebant tam inutilis officii vanitatem: graviter quoque ferebant adeo mutatæ sanitatis aliquam extare indicationem; quam ut a se magis amolirentur, ac ne ulteriorem causam quærendi darent, simulatâ propensione amplectebantur. Deinde omnes, conscensis equis, ab urbe in campos descendebant. Hìc Josephus in medio equitans, & regendi studio deditus, hunc intereà sermonem habuit. Nullum est (inquiens) generosius spectaculum homine equo decenter imposito, quicum, Centauri more, formam suam communicare videtur, & egregiâ facilitate regendi ipsam quoque animam insinuare: tum quidem brutorum omnium animantium vere rex & imperator apparet, & se solio augustissimo attollit, non ebore, non auro, gemmisve suffultus, sed pulcherrimo fortissimoque quadrupedi insidens, manu, voce, gestuque, ad quoscunque suos nutus circumflectit. Per hujusmodi confabulationem dilabebantur ad vineam, quæ apud Emaum erat consita. Hic res nova & inusitata a vindemiatoribus Josepho relata est: forte Alcimus illuc præveniens se musto satiaverat: cujus spississimi halitus, & gravis odor spumantis preli cerebri vires oppresserant. Operarii ebrio non illudebant, sed madentem ac vacillantem utrinque manibus fulciebant; locumque humaniter circumspiciebant, ubi soporis beneficio ingravescentem temulentiam exolveret. Nondum somno concesserat, cùm Josephus accedens, & gravi aspectu paulisper intuens; tum ut alios ab isto scelere efficaciùs absterreret, hanc technam excogitavit: Nempe mentem subiit intolerabili pacto sibi mancipare

Chartam

Chartam itaque & calamum poſcens in hunc modum breviter perſcripſit. Ego Alcimus filius Apollo me Joſepho Jacobi filio in puram & perpetuam ſervitutem do; ipſique in me vitæ ac necis poteſtatem facio atque concedo. Poſtquam prælegerat, ſuâ manu conſignare jubet. Ille temulentus & impos animi, aſſenſu quæſito, cum obſcuro murmure annuit, & calamo inter digitos poſito oblatæ chartulæ notam incompoſitæ lituræ affigit: omnes qui aderant teſtes adhibiti ſunt. Ex quo facto, ſibi relictus, & quietem carpere permiſſus, ſopori ſe dedidit. Unde poſtea, dum Joſephus hic moram traheret & fructuum rationes colligeret, vaporibus per ſomnum conſumptis, lucem recepit: primùm ubinam eſſet, aut quid ageretur incertus, loci faciem circumſpectabat: mox vineam.& prelum agnoſcens, & nauſeantis ſtomachi intemperiem, ac pudefactus ebrietatis memoriâ, e conſpectu clanculum abire prætulit. Vix dum exurgens ſeſe averterat, cùm miniſtri a Joſepho immiſſi ad tergum conſequuntur, & injectis manibus a curſu retrahunt. Ille fronte converſâ, Quid pararent, interrogat. Optimo jure tecum agimus, reſpondent, qui hero ſuum fugitivum reddimus. Commotus his verbis tremebat admodum neque ullam reſponſionem reddebat,confuſus atque ignarus quo ſenſu hæc dicerent aut quid de ſe agitaretur. Ut verò coram Joſepho venit, ore dejecto pudibundus, in has preces prior deſcendit: Miſereſce quæſo hnmanæ infirmitatis! æſtus vehemens & muſti præpotentia incautum neque multum intemperantem ſuperabant. Si quid tamen deliquerim, id ex tuâ prudentiâ æſtimes; iſtamque pœnam quamcunque tu ſtatues æquiſſimè feram. Joſephus ne cœptam fabulam tur-

 baret,

baret, simulatâ severitate sic excepit. Haud a te expeto graviorem pœnam, quàm tu tibi ipse constituisti. Deinde e sinu chartam protulit, quâ breviter perlectâ. An recognesceret, ab ipso quæsivit. Ille haud ullam tam amplæ concessionis imaginem se memoriâ complecti dicebat. Atqui, referebat Josephus, hos testes habeo tuam ipsius esse subscriptionem. Nunc vides ex hac qualicunque ebrietate quanta oriantur incommoda; quæ non scelera paterer's? quæ non subires incommoda? possum te ad fodinas, ad remigium, ad laqueum damnare: neque ullis humanis legibus ab hac iniquâ pactione eo prætextu te expedires: et sanè æquum est eum esse alieni juris, qui sese & rationem suam tueri non potest: tu tibi prima injecisti vincula, & sævioris domini subiisti imperium. Ad hæc, Alcimus in lachrymas effusus, Agnosco, inquit, & ipse omnium maximè detestor: neque nunc vigil & sobrius recuso eam agere pœnitentiam cui me hæc intemperies subjecit:. Josephus, his auditis, & eum quem voluit finem consecutus, remissiori vultu. At ego, dixit, cùm te hujus vitii nexu atque dominio solutum videam, nunc solvo, mittoque e manu meâ. Simul hæc dicens, chartam in frusta laceratam abjecit. Inde repetitis eqnis convehebantur una in urbem. Ubi domum reverterentur, Josephus, ut cum ipse abesset juvenum animos perpetuis studiis exerceret, & tristiores curas abigeret, librum obtulit, in quo miscellanea quædam carmina congesserat; atque iis legendum permisit. Eugenius accepit, ac statim inspiciens, primo forte intuitu agnovit Jobi diras in Latinos elegos ad hunc modum variatas.

Ista dies pereat quæ nostri conscia partus,

Et

Et nox quæ puerum rettulit esse satum:
Ista dies nox sit, nec vultu maximus æquo
Ætheris æternâ spectet ab arce Pater;
Non unquam radiis niteat discreta diurnis;
Mortis, et infernæ polluat umbra domus.
Desuper incumbat spissa caligine nubes
Et sævi facies terreat atra poli;
Cæca tenebrosam perdant oblivia noctem;
Nec sibi Sol jungi, nec sibi Luna velit.
Sola sit, et vacuas consumat inutilis horas;
Ulla nec interea lætior aura sonet.
Tempora qui damnat, diris hanc damnet acerbis:
Quique ciet miseris tristia vota modis.
Hesperus et lateat, sperataque flamma recedat:
Sed neque Luciferi lumina prima ferat.
Nam quia non uteri portas obstruxit aperti;
Nec luctus oculis abstulit illa meis.
Cur ego non ipsâ perii præreptus ab alvo?
Nec modo quam subii reddita vita fuit?
Cur nec amica parens genibus præclusit adactis?
Ubera nec misero sponte negata mihi?
Scilicet æternâ posito sub pace liceret
Mortis inoffenso posse sopore frui.
Conderet alta quies comitem me regibus æquum, et
Consulibus, vastas qui posuere domos.
Vel cum principibus, multum quibus obtigit aurum;
Nec minor argenti gaza relicta tumet.
Aut ego jam nullus fueram: ceu fœtus abortæ
Deperit, aut soboles nescia lucis abit.
Illic invalidos cessant vexare tyranni;
Illic emeriti dona quietis habent:
Turbaque communi recubat captiva sepulcro,
Victoris tumidas non subitura minas:

Illic et summi cives miscentur et imi:
Servus et indigni jurgia temnit heri.
Heu quianam miseris nimiæ lux addita vitæ est?
Et tantum invisi temporis æger habet?
Qui mortem exoptat crudelia vota negantem
Ut terrâ positas quærit avarus opes.
Scilicet infœlix non ficto pectore gestit,
Et tandem invento funere lætus obit:
Quem præclusa latet melioris semita vitæ,
Objicit et votis undique septa Deus.
En mea præveniunt vacuas suspiria fauces,
Et fluvio similis fletus ab ore ruit:
Quod reputans mecum præsagâ mente verebar,
Accidit, & summo tristior ira metu:
Non ego tutus eram, stabili nec pace potitus;
Heu nunc præcipitem sæva ruina premit.

Perlecto carmine gratulabatur eruditam pietatem, quæ ad sensum sacri carminis suum nativum splendorem adjiceret. Hic Josephus. Certè spiritus sacer, neque ab istis elegantiis omnino recessit, ne vanissimi mortales solidæ veritatis fructum fastidirent; neque nimis anxiè affectavit, ne in flosculis & pigmentis immorarentur. Hæc scriptura familiariter exhibet rectam sceleris & gratiæ conditionem: & (ut illa seponamus quæ sunt nebulis & mysteriis involuta) ad hanc evidentissimam rationem audeo omnium impiorum calumnias adigere. Hìc vera pietas ubique præcepta, & non tantùm sublimibus ingeniis, sed infimis quoque captibus conformata, in vitam transit, usque ad primos animæ motus divinæ autoritati substernendos: hic perfectissima justitiæ lex, & humanarum societatum administratio: hic veri numinis

numinis pulcherrima descriptio; & ipsius redemptionis ratio: ac denique omnium earum rerum, quas aut agi, aut cognosci ab homine oportet, plena & genuina repræsentatio: neque ulla philosophorum dogmata hujus doctrinæ dignitatem adæquant: etsi aliquam divinitatis auram a Judæis per manus acceperint, quod a Mose videtur innui, fore ut eorum sapientia omnibus populis admirationi esset. Atqui veri numinis scientiam, quod est unicum rectæ religionis fundamentum, ut mysticum naturæ secretum, aut tanquam magnificum Persarum regem, a populari conspectu subtrahunt: cùm tamen omnium communiter intersit ipsum intueri atque amplecti: unde nec ulla Ethnicorum gens illorum præceptis imbuta, hujus doctrinæ efficaciam, & sacræ pietatis sensum retulit: neque ipsa poetarum inventa hanc divinam majestatem & cœlestium rerũ sublimitatem accedunt. Ac nihil æque fidem adjuvat, & his scriptis autoritatem couciliat, quam manifestæ divinitatis radii in omni paginâ coruscantes. Cùm Platonem aut Xenophontem lego, illius sublimem sapientiam, hujus ingenuitatem & prudentiam agnosco, & doctissimus quisque mecum agnoscit: in Cicerone de ornatissimâ ubertate consentimus: in Virgilio de majestate carminis, & efficaciâ sermonis: ac non minùs divinæ veritatis lumen his oraculis inesse conspicuum est; unde verissimè dicitur, Qui Mosi & prophetis non credit, neque, si quis a mortuis reviviscat, illi sit crediturus: non enim ex narrantis fide penderet, sed adhuc ipsam veritatem requireret, quam nusquam evidentiùs expressam inveniat. Et quis hæc sobriè perlegens non interdum perculsus atque attonitus hæreat alio quodam more, quàm

quam ex hominum ſcriptis evenire ſolet? Neque ipſi Chriſtiani ſcriptores, aut prædicatores ejuſdem doctrinæ, hujus ſtyli majeſtatem & ſimplicitatem exprimunt, quanquam & demas diverſarum gentium ac ſeculorum proprietates. Denique hæc ſacra ſcriptura in mediis temporibus a Deo edita univerſam mundi hiſtoriam complectitur. Primùm mirabili vaticinio ab initio creationis orditur, tam multis ſeculis anteacto, inde poſterorum fata prænuncians, ad cœleſtis ævi æternitatem producit. Atque ut omnibus innoteſcat jam olim perfectam & conſummatam eſſe, ille ultimus Apoſtolorum, quicum hæc prophetica virtus extincta videtur, fatali denunciatione claudit atque obſignat: Si quis huic libro addere voluerit, Deus addet ipſius ſuppliciis: ſi quis ſubtraxerit, ab illo ſubtrahet ſalutis partem. Prius quidem viſionibus, ſomniis, et inſpirationibus divina voluntas privatim patefacta eſt: poſtquam gens noſtra in rempublicam coaluit; additæ ſunt ſcriptæ leges, cum exemplaribus ſuperiorum temporum. Hæc antiquiſſima rerum monumenta a Deo tradita, admirabili providentiâ hucuſque ſervata ſunt: non hoſtium invidiâ, non criticorum injuriis; non tot annorum ſenio violata: quin nobis, qui in exitu mundi naſcimur, ac iſtis divinis revelationibus orbati ſumus, inſtar omnium vaticinationum, ut perpetua veritatis ſtatera, tranſmiſſa. Quin ut ipſi intelligatis certiſſima univerſæ veritatis principia in divinis monumentis extare, ad Academiam noſtram deducam, ubi craſtino, ut audio, die prælector Phyſicæ Philoſophiæ ejus ſummam e ſacro codice deſumptam, et ſuis commentationibus explicatam tradet. Hac expectatione erecti proximo mane libenter adibant. Ædes gemina

erat

erat in altero urbis angulo versus occidentem sita. Hæc a dextrâ, illa ad sinistram, quadrangulari formâ constituta: utraque in medio lucum et vireta inter se latissime patentia conjungunt. Per hæc illi ad dextram deflexerant. Huc transmitti solet ingenua juventus ludo literario satis antea instructa, ut ulterioribus studiis excolatur: nempe hic Philosophiæ prudentiæque civili proximi triennii spatium impendunt; quibus optime formari solent ad omnia nobilioris vitæ instituta. Doctissimi atque gravissimi viri maximis stipendiis conquisiti discentibus præsunt: utuntur magis laxo ac liberali regimine, ac fere mediocri inter magistrorum severitatem ac plenam potestatem sui: neque eos in urbem egredi prohibent, et cum civibus versari, ac rebus communibus interesse: ne mox in vitam exituri, aut novi et imparati prodeant, aut immissis repente frænis ex nimiæ restrictionis tædio in solutiorē licentiam erumpant. Qui verò cujusvis scientiæ, utpote Theologiæ, Medicinæ, Jurisprudentiæ professam conditionem sectantur, hi seorsim erudiuntur in suis collegiis juxta ad lævam positis; ubi se his studiis singulatim dedunt, et a cæteris tantum mutuantur, quantum ipsis commodè inserviat, ut suam quisque provinciam exornent: iique vicissim ad hos sæpe transeunt, ac ipsorum prælectionibus et colloquiis intersunt, et ad se recipiunt quod conveniat cum negotiis publicis, Josephus cum amicis in aulam ingressus, circa legendi temp s, opportunis in sedibus secum composuit. Hic ingens juvenum frequentia, qui in sellis ordinatim dispositi prælectoris adventum opperiebantur. Jnterea chartulas explicuerant, et calamos in manu promptos tenebant, omnia brevissimis notis excepturi, tanto scribendi com-

compendio, ut minimè moraretur dicentis cursum, graviter quidem et distincte procedentis : unde audita accuratiùs captarent, et librorum fidei mandata repeterent : ipsumque oporteat ob id studiosiùs se comparare, ne quid temerè effundat quod sit chartis imprimendum. Jn ipsâ pulpiti fronte brevis tabella suspendebatur, hac inscriptione quæ in omnium oculos incurreret, depicta. De ortu & occasu rerum. Nimirum hic erat titulus hodiernæ prælectionis. Tum Lector e conclavi cujus janua emittebat in pulpitum coram ingressus, sese in sede sublimem collocabat : mox silentio sponte præparato inductus, sic legere cœpit. Miris modis hallucinantur antiqui fere omnes Philosophi in perscrutandâ rerum origine. Naturam quidem causarum ductu usque ad principia insectantur: hic hæsitant, atque consistunt, neque ad omnium rerum autorem perveniunt. Ut qui fluvium vestigat retro ad primam fontis scaturiginem, hic quia nihil ultra in aprico positum suis oculis consequi valet, pedem figit, & illum ingentem aquarum fluxum ab ignobili latice oriri refert : cùm potius per abditos & subterraneos meatus ad immensum omnium fluviorum parentem penetrare debuerit. Simili more hi gradatim ad elementa, ad materiam, ad atomos descendunt : ubi verò causarum ordo & series deficit, illum latentem & inexplebilem hiatum inter rerum initia, & infinitam Dei virtutem vi rationis trajicere nequeunt, seu potiùs nolunt, cùm hic mentem suam, quæ totius naturæ cursum & universam mundi molem intra se complectitur, in illo immenso divinitatis Oceano obrui atque submergi sentiant. Nos vero quæ ab aliis obscurè de Deo tradita sunt, divini luminis beneficio, clarâ

ac

ac familiari cognitione percipimus; & ipſius autoris indicio creationis rectam rationem introſpicimus. Illum itaque audiamus, quibus modis hæc omnia formaverit, neque ex hominum verbis & ſententiis ſtatuamus novam naturam rerum; quaſi ipſi dixerint, & factum ſit: aut fingamus orbem poeticum, ſatis ingenioſè & harmonicè compoſitum, ſed qui nativam veritatem prodigioſis conjectationibus & commentis ſuppleat: quin eum quem a Deo conſtitutum habemus nude & ſimpliciter pertrectemus; ac non ultra rerum principia ab ipſo creata, & primum edita, alia aliis ſubjiciamus: neque conjectaneas opiniones nimis pertinaciter exerceamus. Nempe nec convenit publicæ vitæ ſectatores hujuſmodi ſtudiis, rem, tempus, mentemque decoquere. Solomon quidem ex ſingularis ſuæ ſapientiæ beneficio utriuſque vitæ generi vacavit: id qui nequeunt, alteri incumbant, & in obviæ veritatis ſinu conquieſcant; quam ipſe orbis & ſacra philoſophia nobis exhibet, ac unde materia divinæ laudis abunde ſuppetit, cum ſatis ampla voluptate ſpeculandi, eâque fundamentali rerum ſcientiâ, quæ tum ipſos ab ignorantiæ nomine defendat, tum ſanam ac ſolidam judicii vim de aliorum inventis præbeat. Statutum itaque ſit, ab uno immenſoque creatore hæc omnia deduci: atque in ipſo temporis principio, cœlum ac terras, hoc eſt, centrum & circuitum, materiamque ac ipſa formarum principia, ſimul e nihilo prodiiſſe: neque tamen hanc formoſam mundi compaginem, quam vel hodie obtinemus, vel quæ ſeptimo die perfecta eſt; ſed quendam rudem & imperfectum fœtum ipſo in ortu ex nihilo pro-

productum, digestumque a spiritu Dei tanquam ovum sub alitis gremio: ipse enim qui primus est motor, universis rebus motum indidit; elementarem massam atque congeriem temperavit; deinde classes ac familias distinxit, & unicuique proprias leges, ac terminos, & periodos constituit; unde suas provincias obire, suaq; spatia & munera vivendi conficere possint: quod ut magis conspicuum esset, per sex singulos dies gradatim perfecit. Ante omnia lux sive ignis eductus est: neq; de igni quicquam aliâs profertur. Hic summam regionem occupat, & ipsius beneficio cætera sunt illustrata: non quod hæc sit nova ignis creatio, sed quia in lucem editus, tum primùm e tenebris emicuerit: atq; idem quarto die de magnis cœli luminaribus memoratum est, quæ tamen clarissimè constat noviter non esse creata, sed composita ex istâ luce in orbes stellarum variè collecta. Post lucem similiter illud ingens expansum, quod vulgus cœli nomine compellat, a lucis puritate decisum, & quasi sub pedibus positum, in suas regiones est distributum: infra quòd aquæ ab aere disjiciuntur, cujus in medio nubes fluctuent, & inter utramque radiorum vim pendeant. Tertio quoque die nullum creationis indicium extat, sed ipsius telluris segregatio ab immani aquarum colluvie: quæ utraque sub initio creationis nominatim descripta sunt. Ad hunc modum elementa struebantur, secundum illam dispositionem, quam hodie mundi situs indicat. Neque aliter ex his ipsis elementis perfectiorum rerum formæ profectæ sunt, & ab eorum utero, ubi priùs latebant, per debitam temperiem excitatæ. Primùm tellus ex se herbas & arbores fundit: pariter Sol, Luna, sydera e cœlo oriuntur. Tum instructo cœli solique theatro, vivi spectatores sunt intro-

introducti. Procreat aqua pisces. Deinde alites in auras exeunt: quorum tenerior est substantia, quam bestiarum, atque aer est aquæ maximè affinis. Ultimò omne quadrupedum genus terra parturit; nempe magis solidæ ac terreæ molis, &, antè hominem editum, perfectissimum. Atque ut ea quæ vigent non prius extitere quam elementa rite præparata erant; sic neque sensu prædita, ante formata vegetabilium principia. Generationis benedictio non transfert aliquam vicariam creationem; verum idem quod de plantis perhibetur, quæ sua semina conferre dicuntur; virtutem scilicet instrumentalem conformandi principia ejusdem generis, et sibi similia propagandi. Ita denique hic egregius artifex universam mundi fabricam extruxit, ut deinde singulæ partes suos cursus absolverent, sui generis successionem prorogarent, et ad totius orbis perfectionem, ex primis & intimis naturæ legibus, vel contra privatam indolem, consentirent: tanquam machinæ ingentis conditor, qui sic eam ab initio comparat, ut omnes rotæ suo ordine procedant, inter se contrario fortè atque averso, & per disparia temporis momenta, mutuo tamen impulsu, eoque omnium & singulorum consensu, ut totius operis finem consequantur. Ad hanc itaque creationis historiam, velut ad Lydium lapidem, Philosophorum sententias revocare debemus. Primùm agnoscimus duo ista rerum sensibilium principia, materiam scilicet, & formam. Materia est illa communis moles quæ per suam quantitatem se prodit; estque sedes, seu corpus formarum, unde incrassari, & rarefieri, ac millibus modis variari solet, at ipsa nunquam omnino disperdi. Huic forma tanquam anima conjuncta est, &

ob

ob id dicitur materialis, quod cum materiâ in eandem ſubſtantiam conflata, & per eam extenſa, & ſuſtentata, ſine illâ ſubſiſtere nequeat: atque ut materia per quantitutem cognoſcitur, ſic ipſa a qualitatibus & virtutibus ſuis, quæ ſunt ejus poteſtates, & radii, per ſphæram, ut vocant, activitatis diffuſi, quibuſque induta foris ſe profert, & noſtrorum ſenſuum notitiam ſubit, atque ad ipſam menrem pertranſit per ſimulacra ſeu ſpecimina qualitatum. Materia verò neque ſeipſam ab æterno creavit, neque formas ex ſe congenuit. Quis enim mentis paulò ſanæ, aut non compulſus in extremas falſæ opinionis anguſtias, patiâtur illam ſummam & infinitam virtutem ſeſe & omnia procreandi viliſſimis naturæ ſordibus aſcribi, in quibus nulla vis ineſt, nulla activitas, ars & ingenium omnino nullum? tum unde hæc rudis & ſimplex & ubique ſui conſimilis moles ederet tantam formarum varietatem, tantæ varietatis formoſitatem? Iſta itaque materiæ potentia, quam ut formarum originem exhibent, nihil eſt aliud, quam recipendi deſiderium, & indiſſolubilis conſociatio; ut quæ oritur ab egeſtate utriuſque principii, quod cùm ex ſe imperfecta ſint, hanc primam perfectionem ambiunt, ac ne in ipſa creatione disjuncta erant, neque dum natura conſtiterit ullâ arte ſeparari poſſunt: quin ut materia univerſum orbem ubique perimplet, ſic formæ pervadunt omnem materiam. Cum illâ primâ rerum materiâ formæ rudes coagulabantur; atque inde tanquam ex communi theſauro in quatuor loculos elementorum digeſta ſunt. Hanc materiam elementaribus formis conveſtitam, ſecundam cognominant, ex

cujus

cujus itidem potestate formas perfectiores oriri perhibent: neque id abhorret a priori sensu: nimirum elementorum debita temperies semina formarum, quæ inibi prius latebant, cum ipsis connata & complicata, contrariarum verò qualitatum malignitate obstructa, in externam faciem & actum profert. Elementa enim, quorum vires, atque ingenia in omni misturâ deprehendimus, constat esse fundamenta corporum compositorum, & cum ipsâ materiâ a se præparatâ illis subesse instar alterius materiæ: tum formas proximas cum his permistas locum facere formis superioribus, & sic deinceps usque ad ultimum naturæ gradum. Nos hanc opinionem amplectimur, ut Mosaicæ doctrinæ magis consentaneam: neque adeo pugnat cum philosophorum sententiis: tantum, quas illi eminentias & potentias appellant, nos certiori vocabulo semina seu principia formarum dicimus; in hoc solo distamus, quod illi nimio naturæ studio, hæc omnia ab elementis, elementa a materiâ, materiam a seipsâ oriri prædicent: nos hæc semina ipsis elementis inseri, & concreari a Deo credamus, ac inde per debitam mistionem in medium produci. Quod enim res quæque non habet, ipsis fatentibus, non potest reddere; si vero unumquodque elementum sit principium purum atque simplex, tum ex horum compositione nihil profectò oriretur nisi quiddam medium mistumque ex omnibus. Commisceamus calidum cum frigido; quid inde præter tepidum expectemus? his infundamus humiditatem, proculdubio erit tepor humidus; adjice siccitatem; & adeptus es ipsum temperamentum ad pon-

pondus; nihil vero amplius, nulla ſpes reliquarum formarum, animarumque vigentium & ſentientium. Sunt quidem plurimæ variationes pauciorum rerum; ut lucidi, & opaci, cujus ſpecimen in Iride habemus, omnes tamen intra coloris naturam conſiſtunt; nempe ſuis principiis conformes: unde ergo unicum ſimplex elementum parturiret qualitatem alterius elementi? ſi enim terra per ſiccitatem frigus ex ſe gigneret, tum etiam humorem per frigiditatem (quod in aquâ fieri teſtantur) aut ſaltem aliquam ejus proportionem: id vero quam ſit abſurdum, ipſi diſpiciant. Conſtat autem prima quatuor elementa eſſe fundamenta omnium elementarium formarum, & earum ſeminibus gravidata: uti tactus, cui omnes hæ primæ qualitates objectæ ſunt, proprium eſſe ſenſum agnoſcimus, & reliquorum ſenſuum ſedem; qui quamvis hujus miniſterio utantur, ipſi tamen ab eâdem animâ ſuam ſingulatim originem trahunt: neque vero hæc ſemina ſeu principia formarum in ſingulis quæque elementis ſubſiſtunt, etſi in miſtione huic vel illi magis propendeant, & aliquantam prædominationem exigant: nam & reliquorum partibus favent, & omnium contemperationem poſtulant, cum ab illis partim exurgant: neque poſſunt elementa pura & ſimplicia ſeorſim ſubſiſtere, quin mutuò inclinent atque adhæreſcant, ob nimiam nuditatem ac vehementiam: quocirca in initio confundebantur, ac ubi poſtea diſcreta ſunt & in ſuas regiones diſtributa, adhuc tamen eam miſtionem tuentur, quæ, ſtante naturâ, haud unquam diſſolvitur. Inde principia rerum perfectiorum, quæ primùm minimè apparebant, per gradus debitæ compoſitionis ex ſuis ſedibus exiluerunt. Horum principiorum

ſive

ſive ſeminum (quæ cum ipſis elementis coæva ſunt, utcunque non prodeant ante certam elementorum contemperationem) maxime curioſa & difficilis cognitio eſt, quia nullibi ſeparatim exiſtunt: nempe ipſa elementa ſecum invicem coire gaudent, neque ſuam formam elementarem produnt niſi per mutuam miſtionem: tum neque formæ operantur, aut in conſpectum veniunt aliter quam per ſuas qualitates; quibus compreſſis, aut ſolvuntur, aut occultantur; non minus quàm ipſæ qualitates, quæ, cum ſpecies intercipiuntur, ſenſus noſtros non pertingunt, ſed vel abeſſe, vel non eſſe videntur. Quis lucem et calorem, quæ ſe maximè oſtentare geſtiunt, in ſilice quærat, priuſquam per conflictum explicet? quis vino ſuſpicetur nondum digeſto, aut calci nondum per humorem ſolutæ, tantam ſubeſſe ardoris vim? et tamen hæc ſemina jam ante præparata, & per primum exitum eruptura ſubſtiterant: dum verò latent, in ſuis principiis ſopita deſident, & cum inimicis facilè conſentiunt, qualitatibus ſcilicet per quas pugnant oppreſſis: donec remotis impedimentis per acceſſum ſociarum virium, in arenam prodeant, armata virtutibus ſuis: victa verò & profligata, aut adverſarum qualitatum vinculis conſtricta, in latebroſum carcerem conjecta quieſcunt. Idcirco fruſtrâ quiſquam quæſiverit ullum principiorum indicem, cum natura nihil conſpicuum præbeat, quod ipſum ſit purum, & non alienâ ope ſubſiſtens. Hoc tantùm ſcimus & profitemur: eſſe duo rerum ſenſibilium principia, materiam ſcilicet & formam: quatuor harum formarum claſſes, quas in orbe condendo Deus ipſe diſtinxit: deinde totidem numero princi-

pia

pia formarum, quot ſunt rerum ſimplicium varietates quæ ex ipſa miſtione non conſtant. Hinc quo ordine formæ rerum primùm conſtituuntur, per eoſdem progreſſus multiplicari viſum eſt: ſicut aquæ rivus primùm arte hominum in canalem ducitur, deinde ſuo curſu perpetuò fluit. Ita Deus ex his elementis ritè compoſitis omnium formarum ſemina collegit, & in ipſas formas erexit. Inde parens perfectè conditus allicit atque confingit principia, & in ſeminis epitomen conjicit: quod in ejuſdem generis curſu poſitum eandem multiplicandi facultatem obtinet: atque hæc ædificatio ſeu ſtructura rei eſt ipſius generatio: certè parens, & materiam, & elementarem ſubſtantiam aliunde acceptam partui tradit: nec minus formarum ſuperiorum principia: compoſitionem autem, ac proinde illam ultimam perfectionem, quæ rem ipſam denominat & ab aliis quibuſque diſtinguit, ſibi debet. Eſt nempe ſemen abundantis nutrimenti excrementum; corpus autem ex bono benignoque ſuccorum atque ſpirituum ſupplemento, quos ex cibo deſumit, ſeipſum alit augetque: ac propterea fomitem poſcit ſibi convenientem, qui neque ſit nimis diſſimilis, ob difficultatem reſolutionis, & penuriam principiorum; neque omnino ſimillimus; ne natura actum ageret, & rem perfectam ad eos gradus revocaret, quos jamdudum præteriit; quod eſt contra ejus ordinem; ac ſi quis cibum præmanſum regerat, iterumque per palatum demittat: illud verò quod proximè accedit ad materiam primæ concoctionis, quam chylum vocant, ut jus carnium excoctarum, optimè nutrit: neque non quædam animantia ſuorum corpora vel cadavera devorant. Generatio itaque non eſt deciſio; cùm ſit multiplicatio: neque

taurus

taurus qui plurimum ſeminis emiſit, minus formæ bovinæ in ſe retinet, quàm bos caſtratus, aut quàm ipſe prius habuerat: non externa impactio ſeu confabricatio; quia per internam unionem efficitur: neque nobis magis perſuaſum eſt, eſſe converſionem formæ uniusin aliam:tum enim unum elementum eſſet principium alterius: nimirum ſi forma aquæ verteretur in formam aeris, aqua eſſet aeris elementum, ac parens: imò ſi forma geniti, neque ſit pars formæ generantis, neque ex propriis principiis exurgat; tum eſſet novæ cujuſdam ſubſtantiæ creatio. At non omnes formæ integræ perfectæque ubique funduntur per omnem materiam, neque ſemina rectè præparata omnibus inſunt elementis; ſed juxta creatoris primam diſtributionem ipſa hæc principia variè ſparguntur, cumque ſint materalia atque extenſa, partim hic, partim illic, coagmentari probabile eſt: tum etiam elementaria, & inferiora principia ſuperioribus communiter inſerviunt: ut ſi equus herbam digerat, cum principiis equinæ ſubſtantiæ, vegetatricia quoque & elementaria, ut his ſubjecta, unà deſumit. Itaque generatio fit per juſtam conſtitutionem principiorum ſuorũ:plerũq;quod omne ſimile attrahit ſibi ſimile, & cum illo conſpirat. Ita calor evocat calorem, & principia ignea vehementer attollit, per diſſipationem contrariarum qualitatum: mirum eſt quidem quantum ignis ſuffocati lateat in omni materia uſtibili; verùm hujus elementi genius adeo fortis eſt, ut ſuas partes liberrimè abſolvat; adeo purus atque ſubtilis, ut fuſiſſimè explicet; adeo denique lucidus & manifeſtus, ut clariſſimè ſe ſenſibus ſubjiciat: neque omnis flamma eſt purus ignis, ſed & fumus accenſus: ſic ferrum candens adhuc ferri naturam retinet, utcun-

que ignis in lento & tenaci fumo defixus, totum permeare, & poſſidere videatur. Aer qui igne eſt minus ſubtilis, ex unicâ guttulâ in ampliſſima ſpatia ſeſe effundit. Neque nos inficiamur æquivocam generationem: quin hæc quoque ex propriis principiis confit ſed extra ordinem communis generis. Motus calorem excitat in corpore calidæ virtutis fœto, neque minùs frigiditatem in frigido; quod de ventis manifeſtum eſt: idque per modum inſtrumenti: utrumvis enim ex ſe fundere, quis poteſt induci ut credat? tum enim vel eſſet idem cum igne, vel alterum ipſius principium: atqui e converſo activæ qualitates motum producunt; quia forma eſt principium activum, & ſuos motus per has exercet. Nili limus animalia progignit, nempe per debitam præparationem principiorum, unde vitæ ſemen exeat, a ſolaribus radiis accenſum: neque alio more ſtirpes & herbæ ex collectis in telluris utero principiis naſcuntur, quàm ſi agricola ſeminibus conſerat. Fit hæc etiam aquivoca productio per ſemina proximè diſpoſita, ut cum aſinus ex equa mulum generat: unde elucet hujus generationis propoſita ratio a communi non multum diverſa. Ex his ſequitur corruptionem nihil aliud eſſe, quàm demolitionem formæ compoſitæ: neque ſi principia interirent, ſine novâ creatione reſtitui poſſent: hæc itaque cum materiâ creata, non magis quam ipſa diſperdi queunt. Cum terra in aqua ſubmergitur, ut ſal, aut ſaccharum liquefactum, vel argentum in aquâ forti ſolutum, terreæ tamen particulæ ſuperſunt, ita ut quandoque ſuam formam recipiant: neque cum aer abſorbet humorem, vis aquea deperit, ut non denuo in imbrem recidat; quod in fumo argenti vivi inſigniter apparet: neque ipſe ignis adeo cætera ele-

menta

menta depaſcit, quin dum ſe claro incendio quaſi victor attollit, terram in cinere, atque etiam in fuligine, aquam & aerem in fumo, atque hunc in flammâ ſecum conſervet, & cùm omnium ruinam & internecionem expectes, ipſe plus juſto tyrannidem exercens, ſuam ſedem ac regnum convellit, & in primi fontis latibula relabitur. Nihil certè redigi poteſt uſque ad nuda & pura principia: neque ullum oleum aut fumus aut cinis ejuſmodi eſt, ut hæc eſſe rerum principia credamus: cùm id longè diverſum eveniat, neque ipſa compoſita tam inter ſe differunt, quàm eorum ultimæ extractiones: unde ſatis liquet ea quoque ex propriis, iiſque diverſiſſimis, conſtare principiis. Siquidem Deus per primæ creationis legem, omnium rerum ordines, & curſus, & metas defixit; ut hæc quæ maximè fluxa & caduca videntur, omninò tolli aut aboleri nequeant, imò ne ad propriam ſimplicitatem reduci. Ipſe terram, ceu totius domûs pavimentum, immobili ſoliditate ſubſtravit: ipſe tectum cœleſte firmavit, perpetuis curſibus minimè attritum: ipſe ſingulis rebus indidit univerſi curam; non ex aliquâ charitate civili, ſed a communis naturæ conſenſu; unde fit, ut quamvis levia ſurſum, gravia deorſum dirigantur, tamen in omni locali motu iſte ſit princeps atque ſupremus, quem primum in creatione acceperant, ſcilicet orbis ſui completionem: neque quicquam proprium aut privatum agere poſſunt, antequam in hac circulari viciniâ collocentur, ſummâque neceſſitate inducta naturæ fines tueantur. Sic itaque edito pulcherrimo hujus mundi palatio, ipſum hæredem ac dominum induxit, e terreſtri pulvere compoſitum, & vitali ſpiritu inſpiratum. Cum enim omnis natura gradatim aſcendat ab imperfectis ad perfectiora;

ora ; ac proinde sint plurima participia & media animalia quæ rerum classes continenter adjungunt ; id potissimum in homine apparet, qui cum pulcherrimâ pecude, corpore scilicet humano, mentem, seu dæmonem, maritat ; cujus natura est omnino alia atque diversa a formis elementaribus. Hanc duplicem hominis conditionem historia creationis apertè describit : corpus e terrâ formatum, id est, e principiis terrestribus in hanc formam compaginatis : mens autem a Deo infusa est : neque eodem more produci dicitur, quo cætera animalia sunt ab elementis enata ; quod & alibi expressum legimus : pulverem nostrum ad terram redire, spiritum ad Deum qui ipsum ediderat. Angelos corporeæ generationis expertes singulos simul creavisse credibile est. Homines quotidie creat secundum primæ institutionis legem. At non hæc creatio animæ tollit humanam generationem, imò verò clarissimè explicat omnium generationum verissimam rationem : nam si quid aliud esset, quàm principiorum prius creatorum recta compositio, & constitutio, tum homo non gigneret hominem : quòd si posteriorem sententiam teneamus, hominis generatio parùm differt a communi : atque adeo pater pro sua parte ante unionem non minus conducit, per debitam seminis prædispositionem, quàm ipsa mater, cujus in utero hæc denique peragitur. Has itaque animas ratione præditas, sicut terra primum non parturivit, ita nec Africa, nec Nilus parturit. Neque fabulosos Pyrrhæ lapides agnoscimus. Certum est homines marinos, & aliquot ejusmodi monstra nostram faciem referre : atqui mens humana non nisi per hominem inducitur : quin ex hominis cum bestiâ congressione nullum medium animal quod sit neutrius generis enascitur :

ſcitur: verùm aut homo ſit, aut beſtia; prout Deus ipſe accedere velit: utcunque hic fœtus, ſi ſit humanus, ex carnis temperie belluinos mores ac formam referat; quod interdum accidit ex hominibus nato: aut ſi belluinus, hominem ſimulet, quod & ſæpe apparet in beſtiis: ſuum tamen genus disjunctiſſimum ſervat; & vel eſt, vel non eſt rationis particeps, & ipſius æternitatis capax. Et quantumvis pecora aliud ex alio conſequi videantur, non tamen ideo philoſophantur, aut verſantur in orbe intellectuali; vel per ea quæ ſunt ſenſui ſubjecta tranſcendunt ad illa quæ ſentiri nequeunt: cùm mens noſtra alteram rerum faciem, & quaſi alium mundum in mundo intueatur: ac mirabilia Dei opera, & interioris naturæ Ideam perſpiciat: tum ſeipſam, ac ſibi congeneres Angelos inviſibili ſuo lumine perluſtrat, & ad ſupremi numinis immenſitatem quodammodò aſſurgit: anima quidem corpori coaptata eſt, & per iſtam aptitudinem hujus vitæ officia exercet: at vero ſenſuum errata refutat, corporis motus mente corrigit, & tanquam hujus conditionis moleſtias propriæ libertatis conſcia indignaretur, vitæ vincula violenter abrumpit; quod nulli pecudum accidere poteſt: quin miſerrime omnia extrema perferant potiùs quam mortem ſibi conſciſcere, & ſeipſos perdere velint: unde conſtat naturam noſtram non pendere a cauſis elementaribus, quæ nihil ſupra ſe audent. Mens autem in hoc corpore incluſa ex duplici defectu eſt dæmonibus inferior. Primùm quod non niſi per ſenſuum mediationem hanc rerum faciem contempletur, ac non ipſa potius intueatur, ut oculus cernit, atque aures audiunt. Tum quod neque ſeipſam commoveat, neque

que corporeis ſpiritibus vim ullam adjiciat, ſed tanquam auriga in curru conſidens alieno impetu circumferatur: aut ut fœtus utero involutus, non iſtas facultates exerat, quarum ipſius natura capax eſt: neque verò ſeparatim ſubſiſtere poteſt ſine aliquo vigore & virtute propriâ: aut ullam inde fœlicitatem caperet his perfectionibus non conveſtita: & proculdubio homo perfectè creatus pro illo ſtatu quem primum ſubiit, ad altiora jamtum deſtinatus fuit. Multi adverſus conſcientiæ teſtimonium, & extremi judicii neceſſitatem, incertis rationibus & argumentis excuſſi, æternitatis ſuæ fiduciam deſerunt; neque ad infiniti creatoris virtutem ſuſpiciunt, qui hunc indiſſolubilem cœlorum orbem, qui principia rerum, rudemque materiam hucuſque perpetuat, & in æternum perennare poteſt. Nos certè noſtram immortalitatem amplectamur, & res dignas hac immortalitate ſequamur: quæ ſi nulla futura ſit, & Deus in orbe condendo operam ſuam malè perderet, & homo ipſe vaniſſimus eſſet: ſi quis vitæ ſummam æſtimet, & cum lætis adverſa conferat, ſomnum & requiem quæ morti proxima eſt, optimam ejus partem cenſuerit. Certè ſi ad æternitatem reſpiciat, ob eam quantulamcunque ſpem, hæc omnia quæ viventibus accidunt nemo ſanus nolit deponere: cùm hic nihil perfectum, nihil ſolidum, atque ſincerum ſit, aut quod animi deſideria terminet, præter hanc nobis a naturâ inſitam perpetuæ fœlicitatis expectationem. Finitâ lectione, illi domum regrediebantur. Hic inveniunt Joſephi ſororem jam tum ipſum reviſentem, & quod non dudum affuiſſet cum ille adiret ob quædam materteræ negotia excuſantem. Hujus aſpectu atque colloquio juvenes in priſtini

stini amoris æstum relabuntur. Postquam discesserat, Politianus se in secretam sedem abjiciens, & agitatus impetu suorum affectuum hæc secum tacitè revolvebat. Heu mentem miseram & inimicam sibi, quam sua macerat & torquet cupiditas! quid enim perdidi? aut quorsum querar? si hanc pulcherrimam virginem nunquam conspexissem, nihil dolerem: nunc saltem aspectu potitus infœliciorem me fieri sentio. Nam quem alium incusem? an naturam, quam in illâ maximè mirari debeam? an virginem? at hæc adeò immunis est ab hoc veneficio, ut se adhuc amari nesciat. Quam simillimus est amor invidiæ, qui alienis bonis intabescit? neque ab illâ prorsus abhorret: quis enim rivalem ferat ad eadem vota tendentem? Ignoscere debes mi Eugeni si non sim minùs oculatus, neque decedere possim tantæ fœlicitati. At quis fratrem credat nobiscum amare, & ob id nostros arcere conspectus? neque ulla sanctitas tam divinam superat pulchritudinem; neque ipsa fraternitas amoris impetum. Hæc & plurima fœdiora versabat, cæde, furto, & pessimarum rerum imaginibus mentem & conscientiam inquinans: donec relucente virtutis scintillâ suam ipse nequitiam abominatus cum vehementi indignatione revomeret. At vos apagite furiæ insanientis animi! tuq; tot scelerum turpissime parens! qui puriora nostra corrumpis gaudia, & amicissimum quemque a me rejicis: vel ob hanc cogitationum immanitatem, ut teterrimo monstro non tantum renunciare debeo, sed diris quoque omnibus devovere. Heu fuge, Politiane, fuge hanc sceleratam solitudinem, teque ipsum tuum certissimum hostem: & te properè amicis redde, priusquam hæc semina libidinum in furorem & odium

odium publice exeant. Tum illico foris evolans Josephum ubique quæritabat, cujus ingenuam pietatem in se plurimùm valuisse præsenserat. Nunc utcunque abruptis amoris vinculis ad firmiora remedia confugit. Ubi non oculis assequeretur, auribus fortè arrectis accepit citharæ sonum e propinquo se impellentem: dimotâ januâ, Josephum pulsantem aspicit, & Eugenium avidè haurientem. Huc ingresso Josephus capite annuens in modulandi studio pergebat: ac postquam absolverat, hoc carmine vocem exercuit,

Mortales oculi gaudent quæcunque tueri;
Seu rosa puniceis florem diffusa labellis,
Seu quæ lacteolo tollunt se lilia collo,
Aut ebur, aut fulvi feriat magis aura metalli,
Gemmaque perspicuos radiis incensa colores,
Sydereæque faces, cœlique æterna juventus,
Pulchrior & cunctis vivi non unica vultûs
Gratia, seu pueri, seu virginis ora tenellæ,
Quæ rapiunt avidos cognato fœdere sensus:
Omnia divino credas de Numine fundi.
Noctis ut astriferæ terrenâ conditus umbrâ
Cynthius auratæ dispergit semina flammæ
Omne per imperium cœli, populumque minorem,
Et Lunæ vacuum supplet lux decolor orbem,
Sic tua se variis ostentat gloria formis
O pater! ô princeps! rerumque æterna potestas!
A te cuncta fluunt, tibi se labentia reddunt
Secula: tu primi fœlicia regna parentis
Heu violata rapis: nostrique intercipis ævi
Relliquias tristes, insanaque gaudia vitæ.
Quicquid ubiq; viget, quicquid mors sæva reposcit,

Quod

Quod petit, & quantum non expetit ipsa cupido,
Isto fonte latent: in te spectabimus uno
Mille voluptates, & mille resurgere mundos,

Carmine peracto, Eugenius impense laudabat, Politianus quoque nutu favebat: cujus tristitiam & inquietudinem Josephus ex oculis vultuque cognoscens de valetudine amicè rogabat, Ille difficili risu hanc quæstionem a se amovebat. Quin ab ipso flagitabat ut sermonem de vitiis rerum ad Dei perfectionem attexere vellet. Primum quid censeret de venenis, de feris, de prodigiis, de morbis, deque omni mortis satellitio. Hic Josephus, tanquam ad Herculeum laborem se paulisper colligens, sic exolvit. Idem censeo quod prius: infinitam esse potentiam ac bonitatem Dei; defectus verò omnes ex ipsis rebus oriri, quatenus non attollantur vi & prudentiâ creatoris e suâ nullitate ad illius perfectionem. Nunc singula breviter expediam: quæ tametsi rerum imbecillitatem prodant, nihil interea faciunt ad virtutem autoris elevandam. Scire etiam debemus creatorem in hac naturæ fabricâ varietati studuisse, & diversissimarum rerum species per omnia elementa sparsisse. Hinc ea, quæ nos venena dicimus, reliquis sua virtute præcellere, alia in genere caloris, alia frigiditatis: neque dubium est in primâ mundi creatione hæc extitisse, cum innatâ fugiendi aut appetendi solertiâ. Hunc pertinent istæ compassiones, & pugnæ rerum; neque sunt minima naturæ miracula. Tum & venenosa animalia convenienti pabulo aluntur: et noctuæ lucem vitant, quantumvis pulcherrimam: necnon ipsi medicinæ, cujus nunc indigent afflicta mortalium corpora, virosum aliquid inesse solet: quod

non inutili violentiâ naturam in contrarium abeuntem revocet. Atque ut hæc præstant qualitatibus suis, ita sensu prædita varietate affectuum: quædam sunt in extremæ formidinis regione posita, quædam in audaciæ & fortitudinis: hæc imaginatione plurimùm pollent, illa sagacitate atque astutiâ: & quascunque alias facultates universum brutorum genus obtinet, natura in singulis eminenter prodit. De feris curiosi quærunt, num in statu perfectiori prædari noverint: quinos nihil certi afferre possumus, cùm ne homini quidem ante diluvium carnes concessas esse legamus: neque ulla fere bestiarum est hodie quin incruentis cibis nutriri possit: at non magis sagacitatem a canibus, quàm ipsas nares abstrahere licet: quare primùm fortè venatui ad lusum saltem indulgebant; quod nunc sæpe catuli minimè adhuc cruentati faciunt, deinde cædem ex fame addebant. Verùm probabile est ab initio feras & immanes belluas inter se familiares fuisse, & humani oris regiam majestatem, ut nunc flammæ splendorem, reveritas. Quin & multarum virtutum exemplaria ab his animantibus tradu-ci possunt: annon molossus domino timiditatem exprobrat, & equus sessori ignaviam objicit, cùm in tela & hostilem tumultum adverso pectore vel invitum abripit? Monstra verò & prodigia rara sunt, & pro ostentis habentur: Poetæ multa hujusmodi ad aurium voluptatem confingunt: naturam perfectiorem illustrant, ac justa opera ex opposito commendant: sunt & divinæ libertatis indicia, aut fatorum plerumque subeuntium præludia. Morbi sunt flagella Dei, seu fasces atque secures divinæ justitiæ; & ejusdem generis, bellum, fames, pestilentia, quæ non tam hominum, quam gentium morbi sunt. In his omni-

omnibus, aut reprimendis, aut moderandis ſumma apparet providentiæ benignitas. Corpora noſtra, tanquam circumlatitia horologia, aut ejuſmodi tenerrimæ conſtitutionis machinæ, multis caſibus & perturbationibus obnoxia, valent tamen ſæpiſſime in ſeculum. Primi parentes cujuſque generis improles obiiſſent, rediret atque inſiſteret aquarum diluvium, tempeſtates perpetuò ſævirent, univerſum viventium genus peſtis abſumeret, niſi hic qui conſultò immittit, idem prudenter temperaret. Quis medicorum aerem ſanare poſſet? quis Batavorum excludere Oceanum? Multæ familiæ clariſſimorum hominum ipſæque urbes & imperia funditus interciderunt. Naturam tempus arrodit, fortuna pervertit, mors enecat; ſolus Deus reſtituit, & ſingulis annis ſeneſcentem recreat. Ipſe humanæ libidinis improbitatem intra certos fines & ſucceſſus continet, & quamtumvis more tyrannico ſæviant, ac cœlum tartaro miſcere geſtiant, nullâ tamen armorum licentiâ, nullis artibus atque inſidiis, hujus mundi ſtructuram convellere, aut animantium ſecula evertere ſinit. Ipſe ſingulis rerum momentis præſidet: nihil tam humile eſt, cui non ſummam voluntatem intendat; nihil tam magnum, quin facillimo nutu circumagat. Ineptiſſimi poetæ prædicant ſuum Jovem, nunc non vacare exiguis rebus, nunc a gigantibus ſuperari: at neceſſe eſt eum, cujus omnia plena ſunt, omnibus intereſſe & prædominari: cùmque ſit optimus humillima reſpicere, & cùm maximus, ſumma ſubjicere. Hic res validiſſimas, & ſcitiſſimè compactas per leviores iſtas minutias intercipit: furta, homicidia, conjurationes, & altiſſima mortalium ſcelera rimas ſuas habent, per quas effluunt. Certaminum quoque & juſti belli eventus, cui quiſque ſuam

ſummam

ſummam virtutem, cum omni arte & conſilio impendit, hanc aleam ſubit: quandoq; inſperatum, & tumultuarium vulnus, aut unius viri caſus; quandoque ſubitus & vanus terror victoriam propè partam remittit. Verum enimvero multa & maxima ſunt quæ nos ne digito quidem contingere poſſumus: ut cætera omittam, quàm is eſſet opulentiſſimus, qui cœli dominus pro Solis uſu tributa poſceret, & tempeſtatum commoditatem divenderet? Hæc maxima mundi compaſcua, cœlum, aer, aqua, & telluris ſaltem inambulatio majoris ſunt uſûs & pretii, quàm quæ ditiſſimi privatim poſſident. Ut deſiit, Politianus nondum miſſum faciens, hac calumniâ ſermonem protraxit. Atqui ex eadem ratione, quam tu nobis primùm tradidiſti, ad eam ſententiam deduci videor, quæ duo numina ſibi contraria ſtatuit: ut enim bonitas boni autorem arguit, ita malitia mali. Imò verò, retorquebat Joſephus, ſi recte tenes, hanc omnem malitiam ex rebus ipſis oriri dixeram. Nam ſi infinitum numen excludit ſocium, multò magis hoſtem, & inimicum: quia cùm eſſent pares viribus, alter alterum luctando compeſceret, & ab omni opere impediret: aut ſi impares, tum inferior victus & ſubjugatus ſua parte rerum decederet; modò non penitus extingueretur; ut humidus Ægyptiorum deus igneum Perſarum deum oppreſſit: ſeipſos enim ut duces partium primùm odiſſe & oppugnare deberent. Quin ſi unus & idem Deus totius hujus mundi compaginem ac omnes ejus particulas creaverit, quis huic malo locus? aut quid ſit aliud quàm ipſarum rerum defectus? Eſt enim hæc malitia, vel abſentia ſummæ perfectionis; atque adeò nihil eſt bonum præter ipſum Deum, ad quem omnia comparata, vana, ac mala

eſſe

esse agnoscimus: vel corruptio debitæ rectitudinis: ut membra distorta inducunt corpori deformitatem, & intemperies ægritudinem: vel, quæ huic quiddam immanius adjicit, violatio imperati juris; ut delicta & flagitia nostra, quæ a divinis legibus aberrant. Deus, qui summus est, idemque liberrimus, potest vel accedere, vel destituere, prout ipse viderit: cujus enim est dare, ejus quoque est non dare, vel eo more quo libet disponere: etiam primæ creationis facies inanis erat atque informis; &, si sensus aliquis inesset, fortasse gehennâ non tolerabilior. Hic iterum Politianus, Ergo videndum est, inquit, ne Deum mali autorem facias: Hæc enim duo, malitia & bonitas, ab eodem fonte non promananr. Tum Josephus: Rectè admones: atque ad id ipsum perducis, quod dicturus sum. Deus potest omnia agere, quæ repugnant nostræ voluntati; qualia sunt, infirmitates, supplicia, neces: nihil quod suæ; tum enim secum pugnaret: illud verò propriè malum est, non quod abest a perfectione divinâ, sed etiam obsistit, & adversatur: neque Deus ipse aliâ lege tenetur quàm suæ laudis & gloriæ studio: nam ut salus populi suprema lex est humanarum societatum, ita Dei gloria divinitatis: quinimo ea quæ per se scelera sunt, nullâ datâ facultate patrandi, per divinam dispensationem ab omni crimine liberantur: præceptorum enim suorum summam & regiam potestatem in se retinet, uti & omnium reliquorum operum. Ipse verò neque injustus esse potest, cùm sibi resistere nequeat; neque a nobis rectè cogitari, cùm non alio modo ad ipsius cognitionem perveniamus, quam omnia optima in unum contrahendo. Cur justitiam tam severis præceptis imperat, tantis

laudi-

laudibus ornatam exhibet, si injustitia magis allubescat? nonne, quod impii faciunt, profiteretur potiùs, & ostentaret ingenium suum? quâ lege vel quo judice damnari posset? aut in quem peccaret, præter seipsum? nam quis illi metas & cancellos statuat? cùm ipse solus sit mensura rectè & perperàm factorum: tum quâ fraude inductus, quibus rationibus inclinatus a suâ rectitudine decederet? nos quidem miseri, sæpe fictis erroribus capti, sæpius nostris cupiditatibus impulsi, ad illecebras & præmia scelerum deflectimus: illi nihil ignotum, nihil dubium, nihil non facili nutu parabile. Denique finge, ut libet, Deum tyrannico more regnare; quis tibi hoc in mentem indidit? cùm nec ipse de se quereretur, neque te sineret alere hanc sceleftam suspicionem; nisi suæ sibi integritatis conscius, has omnes calumnias eluere nollet. Ex his patet Deum omnia bona creare, ac nos peccatum e nihilo fingere. Non enim elementorum furor, non ferarum rabies, non corporis intemperies peccatum constituunt; hoc monstrum est mentis fœtus; nempe quod ipsa liberè perpetrat contra præscriptam mentem Dei: neque cætera animalia, quibus nulla divinitatis conscientia, nulla voluntatis libertas inest, aut pietatis conditionem, aut peccandi capacitatem adeunt. Nobis verò ut ingenui & liberalis officii potestatem faceret, his pulcherrimis dotibus instruxit; quas ipsi in nostram perniciem vertimus, & a summæ nobilitatis gradu in turpissimæ calamitatis fundum decidimus. Quin Politianus nondum expletus, sed adhuc graviora mente concipiens ita demum exposuit. Atqui mihi videtur subesse nonnullus tristior atque asperior scrupulus. Cùm enim malum per se nihil sit, sed ab alienâ radice suppullulet; Deus

vero

verò omnium rerum & actionum autor & gubernator: qua ratione reddamus illum hujus nostri sceleris immunem, magis quàm omnium aliorum malorum, quæ in ipsis quoque rebus fundata sunt? In exemplum sit primum hominis peccatum: si nempe Dei providentiâ effectum est, ut crearetur illa fatalis arbor, ut tam sacrâ interdictione secerneretur, ut parentes aspicerent, & degustarent: ex his omnibus in unum collatis extat illud ingens & immane flagitium, quod omnium scelerum fontem aperuit. Neque si Deus est ullus, hæc providentia negari potest; neque cum illâ providentiâ hæc consequentia eventorum: tum quantumvis interveniat voluntas hominis, non ideo cessat administratio divina, cui in nulla re potuit resistere: quinimo ipsa libertas arbitrii ab illo donata, ab eodem pendet & operatur. Neque officiosè tantùm & serviliter assistit, nedum modò fieri permittit, sed regio suo nutu designat; ac licet minimè cogat voluntatem, constituit tamen, & terminat, & rem ipsam fieri facit. Quis enim præterea credat illam summam maximamque machinationem Dei, quam ab omni æternitate secum instituerat, redemptionem scilicet humani generis per filium suum, qui ab orbe condito cæsus dicitur, & cui ipsa creatio præludere visa est, ad incertitudinem humanæ libertatis rejici? Omnia quidem in sinu suæ æternitatis complectitur, sed exequitur ordinem externarum rerum: ac nihil certe præscire posset, nisi ipse huic certitudini simul subjiceret. Hic Josephus stupens atque attonitus se diu continuit dum aptam responsionem moliretur, Eugenius interpellans, Hæc, inquit, vexatissima calumnia me diu suspensum tenuit; nunc mihi videor exolvisse. Cui Josephus. Audiamus itaque, si placet, ac nos tuo lumine impe-

impertire ne cesses. Tum ille, Hæc duo certissimæ rationis principia fixa & inconcussa utcunque retinenda sunt: Dei scilicet providentiam in hunc orbem prævalere, omniaque in illo edita: neque ullam interim malitiæ suspicionem cum ipsius puritate convenire: nec quidem potest suæ gloriæ refragari: potest autem velle, ut id alii audeant; quod ipse justissimè convertat ad ejusdem gloriæ illustrationem: nobis non item licet malum admittere, ut inde eveniat bonum; aut conferre nostra peccata ad honorem Dei: quia per aliam semitam præscriptæ legis ad eundem finem consequendum dirigimur: idem enim quoad nos malum est, ob præcepti nexum, quoad hunc bonum, ob respectum gloriæ: nam qui adversatur imperatæ expressæque voluntati Dei, quamlibet illud quod Deus decrevit necessariò perficiat, is tamen proculdubio peccat, cùm eatenus se animo hostili gerat: ipse verò qui suorum præceptorum est autor & dominus, quanquam ab aliis refringi velit, secum tamen optimè consentit, sibique in universum consulit: vult certè quodammodò malum fieri, quod etiam quotidie fit, cùm sceleris scelus pœnam facit; quamvis enim punire sit bonum, adhuc tamen peccare malum est: neque pœna esset sine peccato, neque peccatum sine præcepto: non sunt autem in Deo duæ diversæque voluntates, sed eadem sibi subjecta per diversos respectus; ut & perfectè consistat præcipientis autoritas, & peccantis iniquitas, & punientis justissima voluntas: & tamen idem qui præcipit punit. Certè Deus, qui ultima primò intuetur, vult homines justè damnari: quod ut legitimè faciat, suis præceptis illigat, ac statuit ipsos peccaturos esse. Nimirum ipse hunc orbem condidit ad sui numinis ostentationem: atque ut

omnium

omnium cæterarum virtutum, sic etiam justitiæ (cujus vel ultimum apicem attingit) hæc in nobis exempla constituit. Interim nostra voluntas ex seipsâ peccatum parit, quanquam subjecta sit voluntati divinæ: scilicet Dei providentia non solùm se exerit in rebus ipsis per eam internam vim quam ex lege naturæ indidit; sed & super has per suam imperatoriam & infinitam potestatem: pariter quoque in nobis agit,& gubernat nostram voluntatem, quam tamen, juxta hujus naturæ legem, liberam esse jussit, & suæ spontis: regit quidem & terminat ex vi inscrutabilis sui decreti: non autem impellit, non suadet, non elicit, neç quovis alio naturali modo, aut circumscribit, aut defigit; quo minùs suâ libertate fruatur, & voluntatis conditionem retineat, atque adeò hæç liberè peccet, ipse ab omni noxâ se liberet. Neque infiniti hujus decreti vis aut nos reddit excusatos, qui in ipsum hostiliter insurgimus: aut hunc sceleris participem facit, qui secum minimè pugnat. Quid enim Deo imputari potest, cujus sancta & immensa majestas a tenuitate nostri judicii, neque debeat, neque limitari queat? quòd si adhuc quisquam obmurmuret, cùr itaq; peccaturos,& damnandos creaverit, ut ex nostris miseriis sibi gloriam comparet: hic eandem divinitatē induat, ac se ponat creatoris loco, & virtute omnipotentis dexteræ alium orbem e nihilo extrahat: annon hæc eadem prudentia mentem illico sit subitura, ut sibi in lucrum cedere velit, eamque regiam potestatem, & liberrimam autoritatem ostentare gestiat? Et quis potest jure calumniari? cùm sint omnia ipsius opera, neque ullius debiti lege teneatur, sed in immensæ libertatis spatia, nullo vetante, se circumfundat: num non & quiddam simile nobis in

pecudes impertit? quarum, cùm occidimus & devoramus, nullam aliam rationem reddimus, præter usum & commoditatem noſtram: quod ſi hoc nobis in conſervos licet, quantò magis in nos domino, præ quo univerſum mortalium genus, ac tota cœli & terræ moles, ut pulviſculus eſt lanci incidens ob id minimè præponderatæ. Joſephus hæc tacitè perpendens, Idcirco, ſubjecit, omnis hujus controverſiæ nodus perpetuò recurrit ad illam infinitam autoritatem Dei, cujus neque rationem accedere, neque menſuram æſtimare poſſumus: quocirca hoc immane ſecretum mens noſtra nunquam ſatis exquiſiverit; & tamen non ceſſat inveſtigare: at qui funditùs ſcrutari audent, ceu vertigine correpti, huc illuc titubant, atque vacillant: aut enim providentiæ injuriam faciunt, aut juſtitiæ non ſatis provident: & ipſe quidem hoc ſæpius admonet, ad nos noſtra pertinere, nempe iſta explicitæ voluntatis præcepta; ſe ſuas partes tueri velle, & hucuſque ſervare ſecretas in arcâ non introſpiciendi pectoris. Certe Paulus, ille clariſſimus divinitatis interpres, convictus ſimul & confuſus exclamat: O profunditatem! ô abyſſum! atque ubi copioſiùs diſſerit, huc deinde recidit: ac ne tantùm loqui reamur de decreto Dei, non de ipſo effectu, vel de bonis potiùs operibus quàm de malis, ad ipſum quoque peccatum deſcendit, & hanc querelam evidenter coarguit. Quid ergo cauſetur? nam quis ejus voluntati obſiſtat? Atqui, inquit, quis tu homo es qui Deo obloquaris? non diſtinguit, non extenuat, non reſpondet; ſed querulos & curioſos in immenſam divinæ libertatis voraginem detruſos rejicit. Tum ne hæc ſolùm de judicio Dei poſt patratum ſcelus ſe in obnoxios exercente affirmare credamus: ubique bene-

placiti mentionem ingerit, & reduci ad ipsam creationis legem. Haud res ficta fictori dixerit, cur me finxeris talem: annon figulus id juris in argillam obtinet, ut ex eadem massâ vas aliud ad nobiles usus instituat, aliud ad sordidos ignobilesque? Remittamus ergo hanc causam ad ipsius summum & indeclinabile tribunal, istumque novissimum diem, in quo ipse, ut alia hujus seculi ænigmata, ita hoc omnium maximè perplexum, immisso veritatis lumine, primo intuitu facilè absolvet; annuente omni sanctorum consessu, & ipsis impiis obmutescentibus: ut sit undique agnoscendus ab his qui anteà minùs senserant, & ab illis admirandus qui se plurimum scire crediderant. Agnoscamus igitur vanitatem nostram & subjectissimam conditionem, quæ nunquam alias evidentiùs patet, & stupeamus ad hanc immensitatem Dei; neque illud impenetrabile decretum ad finitæ rationis modulum revocemus; sed potiùs res nostras metiamur, & respiciamus ad æquissimam legem, & iniquissimæ mentis malignitatem. Nonne ad vetitas voluptates ultro avideque properamus? annon ipso vetante violentiùs exardemus? cùm tamen fortè pretio inducti a constituto scelere decederemus: imò istam animorum licentiam sortiri videmur, ut ipsi putemus, si quod Deus secum decrevit, nobis patefaceret, & consensum prius rogaret, posse saltem cõtrarium velle. Sed ut ad rei summam veniamus, & in hac qualicunq; conditione positi nostræ saluti prospiciamus hoc pro explorato habeamus, unicuiq; nostrum inesse peccatũ; quod utcunq; inciderit, nobis solvendum est priusquam exeat. De justitia Dei impii mortales, ut velint, sentiant; seq; in omnem maledicendi licentiam effundant: hic cœlesti solio securus considet, & quamcunq; nocendi

di libidinem ad suæ laudis incrementa convertit, atque in justissimam damnationem accumulat. Quin si sapis, î potiùs, & subde te tuo judici: præsertim cùm pro te, ô homo, & salute tuâ tam facilis & præparatus aditus in æternam beatitudinem pateat. Quis enim hujus justitiam insectari malit, qui vel delicta miserorum non minùs confert ad ipsorum fœlicitatem, quàm ad suam gloriam. Rejice itaque hanc impudentiam ad ora dæmonum unde primùm effluxit. His postquam Politianus assenserat, & gratulatus esset hunc scopulum tam sobrie & prudenter evitatum: sic ultra prosecutus, Ergo, inquit, cùm peccatum sit nostræ creationis; & quantumcunq; sit, nostris cervicibus universum incumbat, neq; Deus minimã illius partẽ ad se recipiat: perpendamus tanti oneris gravitatẽ, & ipsius monstri faciem spectemus; ut perfectè sciamus, quæ sit ejus natura, quæ vis, & quanta malignitas. Tum ille. Id quidem libenter faciam, cùm ad Dei gratiam explicandam, necnon ad nostram salutem pertineat. Ut vero virtus, si his mortalibus oculis conspici posset, in immensum sui amorem raperet, ita, si peccatũ prodiret palàm, nemo tam perditè flagitiosus est, qui ad ejus aspectum non exhorresceret. Utiq; illa est animæ pulchritudo, hæc verissima deformitas. Multi scelera inter se conferunt, atque perinde alia degravant, alia autem plùs justo elevant: pauci ex se æstimant; neq; omnia vident esse lethalia, quorum hæc summa est accusatio, quod scelera sunt. Veteres Philosophi hanc peccati rationem minùs advertunt, prout est divinæ voluntati contrarium, propterea ad veram & Christianam humilitatem se nunquam demittunt: cùm in naturam omnia referant, & a finitæ rectitudinis normâ vitiorum mensuram quærant: atqui potest Deus illud statuere,

quod

quod a communi jure naturæ dissentit, & tamen cum justissimâ ejus voluntate concordat: quia ipse nihil vult nisi quod justum quin ipsi inservire justissimum est. Huic verò obversari quam iniquum, quàm horrendum, quam denique scelestum sit, tecum ipse potes expendere; cum in omni rerum naturâ nihil aliud extet tantæ rebellionis reum, aut quod Deus a se abdicat. Is enim qui peccat, eâ mente, vult non esse Deum, vel quod immanius est, non esse justum: quinimo regiam ejus majestatem & gloriam, quæ est universæ perfectionis corona, perdit atque proculcat; deque imperio et ipsâ divinitate concertat. Ob hæc infiniti reatûs saltem aliquem respectum subit: haud tamen proprie infinitum dixeris, quia non exuperat illam summam et infinitam voluntatem Dei, de quâ prius disseruimus: tum enim profectò esset alter malus deus, neque ab ipso excludi potuisset, vel admissum flecti et perdomari. At verò minimum scelus universi sceleris rationem contrahit, cùm sit læsæ divinitatis crimen. Illud enim est regium & supremum et commune mandatum, Diliges Dominum Deum tuum cum toto corde, toto animo, totâ mente, totis viribus, toto homine: quo quid æquius esse, aut fingi potest? Quis nolit amare bonitatem, & vereri summam potestatem? qui hæc denegat, vel detrectat, ipsa naturæ principia convellit: mens nostra undique amoris radios effundit, & alienam pulchritudinem ad se rapit: quam perfectionem dum ubique persequitur, non usque cessat donec ad ipsum Deum perveniat; cujus immensitatem tam propè concipit, ut illam tantùm non exhauriat: cætera omnia quo magis absorbet, eò

magis hydropicè ſitit: hic ſe ſatiat, hic quieſcit, ſeu potius liberrimè ſpatiatur in vaſtiſſimo bonitatis Oceano. Deus ipſe per coujunctiſſimam ſui fruitionem perpetuam poſſidet beatitudinem: neque nobis injuriam facit, ſi ad eandem communionem provocet. Quam avidè & ſtudioſè accedimus inſignium rerum ſpectacula? quantùm oblectamur vel poeticâ narratione mirabilium figmentorum? quam ardenti voluptate perfundimur ex corporeæ pulchritudinis aſpectu? aut quid ipſo amore amabilius eſt? Quám multò præſtiterit hunc intueri, atque amplecti, qui in ſe uno omnia continet, & ipſe omnibus infinitè præcellit, quique eſt ſingulorum melior natura; a quo alimur et ſuſtentamur, tanquam infantes in maternis uteris: ſine quo, neque arcere hoſtiles injurias, neque ea præmia conſequi poſſumus, quæ hic exhibet, et ſecum affert, ipſumque ſe, qualis et quantus ſit, in legem mutui amoris tradit? Subjungitur huic illud alterum mandatum, Diliges proximum ſicut teipſum. Atque hoc a priori ſuam virtutem, et autoritatem trahit: qui enim id ipſum facit, vel ex ſponte naturæ, ut parentes erga liberos; vel ex nudæ rationis ptæceptis, ut probi, & liberales viri; non proinde perimplent mandatum Dei: quoniam neque amorem ad ipſius voluntatem, neq; ad autoritatem producunt obedientiam. Et qui injuſtè inter homines agunt, in hunc primùm peccant, qui rex mundi eſt, & ad regni ſui adminiſtrationem has leges hominibus indixit: quæ ſi rectè colerentur, univerſus orbis eſſet una reſpublica: tum quanta pax? quanta charitas? quanta fœlicitas ad unumquemq; rediret? nihil mutuo amore jucundius, nihil utilius, nihil honeſtius atque homine dignius: hoc exulante homo homini

fit

fit pessima fera: odit, invidet, furit, occidit; ac, si liceret, usque ad infernum persequeretur; quod etiam diris & execrationibus testatur: ipsum amorem libidine corrumpit, ipsam amicitiam in fraudem struit. Neque unus uni tantum concurrit; sed magna mortalium multitudo, sub ferali sacramento adacta, omnibusque perdendi artificiis instructa, tum vexillis atque insignibus decorata, & in justas classes ordinesque disposita, educitur ad terrarum vastationem, urbium incendium, & maximarum gentium occidionem: & qui plurimum terroris orbi intulerunt, ac maximas strages ediderunt, hi gloriantur atque triumphant: & ad posteros in exemplum traduntur, ne fortè credere nolint tam dira facinora a majoribus perpetrata, aut per se non satis audeant ad eandem sceleris immanitatem assurgere. Quin si libet experiri, quanta & quam perfectæ malignitatis moles uno pectore circumferri possit, audi illam verè tyrannicam vocem, Me moriente terra misceatur incendio. Ac sanè nescio an major sit benignitas ipsius præcepti, an hujus unius dicti malitia: universa rerum secula in se terminat; totum orbem suum bustum facit: & tunc quidem cum hac vitâ defuncto neque mundi fœlicitas obstet, neque clades sit emolumento. Sub hac itaque lege continetur amor sui, seu potius premitur, atque subjicitur: quod enim in Deo & summum, & optimum est, ob cujus gloriam omnia sunt edita; illud in nobis est infimum, ac planè nullum: quia ad id facti prognatique sumus, ut illi communiter serviamus: neque cuivis se aliter respicere licet, quam ut partem humani generis, & publicum mundi civem: ut sit hujus præcepti summa; Diliges universum humanitatis corpus, quod teipsum

ſum non minus quam alios includit: ita ut quantum tua commoditas aut incommoditas Deo plus conferat, ac mundo proſit, tanto magis minuſve ſpectari debeat: hoc in brutis quoque animantibus & ipſis elementis natura exercet: quanto magis ratio in nobis ederet? adeo undique divina lex cum universâ omnium fœlicitate conſpirat: qui autem ſibi ſtudet, ſeipſum perdit; cum naturæ ſuæ debitum non exolvat, neque ſolùm fit malus ſubditus, & malus civis, ſed ipſe ſuus eſt malus genius: & quod foris facit, domi ſentit; ac diris affectibus incitatus, ſuam ipſe fœlicitatem pervertit. Hìc Eugenius: Haud parum mecum mirari ſoleo, unde accidat, quod cum ſcelus, ut dixti, ſit animæ morbus, & ipſius naturæ diſturbatio a recto & proprio uſu, ullam inde voluptatem præbeat. At Joſephus: Eſt quædam naturalis voluptas, quæ a moralibus vitiis non variatur: hanc amor Dei & recta ratio ſibi ſubjicit: verùm mens noſtra ex hoc regio thalamo nunc foris ejicitur, ad ſervorum libidinem detruſa: eſt etiam quædam impotentia pravorum affectuum, quæ vel naturæ modum excedit: atque hæc ægritudo & intemperies animi ſeipſam expleri quodammodo gaudet; ut quæ picâ affecta eſt, ea quæ noxia ſunt, & ſibi adverſa, vehementer appetit. Quin et tanta eſt peccandi perverſitas, ut mens impia nequitiæ venenum, ſerpentum more, pro dape deglutiat: nempe eſt alia lex, & ratio, & natura malitiæ, perfectæ bonitati ex adverſo oppoſita; ac ſi pictor turpiſſimæ deformitati ſtudeat, aut muſicus ingratiſſimæ numerorum diſcordiæ. Hæc locutum uterque intento oculorum hiatu, & defixi oris aſpectu, ad longiorem hujus ſermonis contextum invitabant. Ille, qui hanc horam aliis negotiis deſtinaverat,

ut molliùs abrumperet, hoc corollarium carmen adjecit ex ſuo penu depromptum, neque a præſenti colloquio multùm diverſum.

O cœli ſupreme parens! qui fœdera rerum
Condis, & innatas ſignas in ſemina leges;
Te citus Eois ducentem Phœbus ab oris
Tramite perpetuo, te ſydera ſacra ſequuntur:
Nec ceſſant medium flammis diſtinguere mundum,
Partirique diem: paret tibi ventus, & æquor,
Et conjuratis imperdita terra procellis
Ah miſeri! ſurdas ſoli pia juſſa per aures
Sparſimus, illicitos avidi decerpere fructus
Ah nobis cur tanta mali permiſſa poteſtas,
Frænaque cervici nimium laxata rebelli?
Cur neque nos ipſi fines & ſepta videmus
Quæ ſtatuunt, clauduntq; nefas; gladiumq; minacem
Cernimus, & ſævas Erebi circundare flammas?

Dum illi plurimis hujuſmodi ſermonibus ſe quotidie exercerent, interea Antonia prona in Philandrum, primum quidem ſub filii ſpecie liberius indulgens, deinde his affectibus concitatis, ac magis indies magiſq; accenſis, neſcio quid altius interdum meditabatur, & oblatas fortè cogitationes a ſe ſtatim repudiabat. Haud longè poſt accidit, ut ſopore in auroram extracto, per ſomnium ſibi videretur Philandrum a dextrâ ſentire in mariti loco accubantem: eâ ſpecie commota, & ſomno exturbata, primum tanquam in ipſum ſævitura, protenſâ manu per lectum quærebat: mox nube mentis excuſſâ, nunc ſeipſam, nunc inanem fabulam ridebat, ejuſdem ſomnii imagine per jocum ſæpius repetitâ. Deinde exurgens, levi ſuſpirio

ſpirio, quaſi in auras fundebat: Philandrum verò interdiu libentiùs intuebatur, noctu eadem ſomniare optabat; & ſimulatis amplexibus refovebat viduum cubile: quin adhuc ſub filii nomine laſciviens baſia blandius ingerebat; & hunc innocentem ludum ſibi liberrimè condonabat. Illius etiam diligentiam pro ambitioſâ affectatione cœpit interpretari: ac ſtatim indignari ſecum & tumeſcere ob ingentes divitias: haud æquum eſſe has ſpes admittere, aut deſcendere ad tam impares fortunas: tum a famâ quòque cavebat, ſi quadraginta ferè annorum fœmina puero ſaltem dimidio juniori ſeſe demitteret: inde velut petentem ultro faſtidire, & increpare nimiam familiaritatem: mox iterum impenſiùs blandiri, atque rogare, quot annos natus ſit; et immaturam ætatem fictis argumentis refutare: credibile non eſſe, quin filium longe antecederet, qui viceſimo ætatis anno ad plures migraverat: ſe circiter tricenariam mentita, puellam admodum nuptui datam, & continuò matrem factam: tum ut crederetur vera dicere, juveniliùs ſe ornavit, & cum oris habitu geſtum quoque molliorem compoſuit. Ex his initiis in amorem præceps ruebat, ut a Philandro minime ſollicitata per ſe matrimonii conſilium iniret: ſed cum prior rogari vellet, crederetque opulentiam & dignitatem ſuam illius obſtare verecundiæ, quo minus hæc vota explicaret; neque dubitabat quin eâ modeſtiâ exolutus ſpem tantam libenter hauſurus eſſet, ob ingentium divitiarum præmium, quæ cum ipſius tenui fortunâ optimè conveniebant; ut deſtinatæ fœlicitatis ſenſu pelliceret, plurima in illum elargiri conſtituit: novis et ſplendidis veſtimentis condecorat; quod etiam oculis ſuis donare viſa eſt: cum his grandem pecuniam adjicit; monetque

netque insuper, liberali more se gereret, neque futuræ benignitati diffideret, si ipse suis rebus prospicere posset, & fortunam in sinum cadentem amplecti. Ac non occultam expectationem ferebat, fieri posse, ut in omnium bonorum hæreditatem veniret. Proinde ascisceebat sibi ad illorum rationem contrahendam, eâ fraude, ut ostentationem suæ opulentiæ præberet. Tum graviter ingemiscens, addebat, opus esse sibi strenuo viro ad res tantas administrandas: & quanquam a secundis nuptiis hucusq; abhorreret, nunc demum hanc necessitatem sibi impendentem sentire; & melius esse a principio cavere quam in fundo dolere: neque se spectaturam alienas opes, modo talem optare, qui sibi subsidio & solatio foret; satis habere cujus in partem maritum accersat, atque eo sibi devinctiorem reddat: non tamen rem tantam temerè suscepturam, aut cum illo prius non communicatam, cujus prudentiæ et fidelitati plurimùm inniteretur: neq; præter ætatem quicquam amplius in conjuge speraret. His editis parumper obticuit, constanter & curiose intuens, & èxpectans, quæ contra reponerentur. At Philander, sive adhuc non satis persentisceret impudentiam fœminæ, seu non sentire simularet, simpliciter respondebat secundum verborum faciem, non pro sensu & intentione dicentis. Cum hac arte parum processisset, excusatione factâ, omnia quæ dixerat resorbebat; & revocatâ prioris viri memoriâ in suspiria et gemitus et præsentissimos fletus solvi videbatur, ita ut Philandro necesse fuerit blandis sermonibus demulcere, & tanquam præ dolore fatiscentem, gratissimo amplexu sustentare. Illa indignans se non intelligi, eo affectu augebat dolorem; & nunc incusabat, nunc secum ridebat stultissimi adolescentis

lescentis inscitiam, quæ fœmineam voluntatem per tam obvios gestus & significationes ex diverso sermone non captaret; sed expectatione claræ confessionis huic sexui debitam extorqueret modestiam: cùm verò nondum spei summâ excidisset, quin hæc potiùs puerilis ingenii simplicitati, quam sui fastidio imputaret, rejecit in aliud tempus: neque nunc a proposito desistens, O fili, inquit, tametsi his negotiis me imparem sentiam, quo magis ad considerationem novi matrimonii animum impello, eo magis abhorrere soleo: quod si tu operà fideli juveris, levabis desiderium amissi conjugis; neque in te hactenus illiberalis fui, ac multò minus futuram spondeo. Hìc Philander gratias persolvens, se quidem excusabat, ut minimè gnarum istarum artium; quatenus autem usui esse posset, de suâ voluntate dubitari nolle. Ea collocuti, utrique discessere, Hic quidem non levi suspicione correptus se non maternâ charitate exceptum, sed infando potius amore obsessum, et hac nimiâ benignitate inescatum: huc spectare familiares blanditias, ac non satis castos & innocentes amplexus: tum omnia inter se conferens, & ad postremum sermonem retrahens, apertè videbat, aut se pro conjuge ab Antoniâ peti, aut aliquid fœdius meditari. Inde attonitus atque confusus contemplatione tam indigni facinoris, O ultricem, exclamabat, fortunam! meis me laqueis implicuisti: dum alium facie simulatâ prosequor, eadem fraude meipsam prodidi. Illic ubi amari par est aut ignota sum aut fastidita; hic turpissimi amoris incursu fatior atque excrucior. O amantium deliria! ò impotentiam muliebris ingenii, quam in utraque personâ nunc tandem exqerior! meritò

ritò nos viri ludibrio habent, cum extra modeſtiæ fines aberramus, quam nobis natura tribuit, ut fidiſſimum noſtræ imbecillitatis præſidium, & ornamentum omnium gratiarum. Hæc dicens atque ex deteſtatione alienæ libidinis ad ſe reſpiciens, liberrimè increpabat ſtultitiam ſuam, & infœlicitatem temerarii facinoris, horrore, tædio, ec pœnitentiæ ſtimulis exagitatus; nunc ulteriorem fugam animo meditabatur, nunc ad moriendi libertatem ſpectabat; atque id ſpatium deliberandi ſumpſit, donec inſtanti neceſſitate cogeretur alterutrum conſilium exequi. Nec longum erat ambigendi tempus. Craſtino mane Antonia moræ impatiens, ac ne diutius ſuſpenderetur ancipiti ſpe, ſed Philandri voluntatem perfectè cognoſceret, omnibus ſe inſtruens ornamentis, extremam machinam admovere conſtituit. Captâ itaque opportunitate ad cubiculum accedit, unde nondum egreſſus fuerat: tum ex ipſius triſtitia exordio facto, Heus, annon, inquit, tibi conjuge opus eſt. qui te ſic maceras, & corrumpis florem juventutis tuæ? Ac deinde pauca ejuſmodi præmittens, Quale tibi videtur, addidit, illud inſanum meum ſomnium, quod de te jamdudum ſomniavi: & ſimul cum plurimo riſu ſatis improbo ore repetebat, cumq; adhuc cunctantem cerneret, ad nuptias liberrimè invitabat. Philander in re proditâ vehementiùs accenſus, truci & conſtricto vultu, Apage, inquit, ſuccuba, & larva fœminæ, tuique ordinis ac omnium matronarum dedecus! Tune quæ anus es, & opulenta, & adhuc (quantum audio) ſynceri nominis, conjugium pueri, & peregrini, & profugi, non averſaris? non expectas? quin iſtâ tua impudentiſſimâ fronte ambis atque efflagitas? Non reverita

rita es filii manes? non umbram amantissimi conjugis? quos tu ingratissimâ oblivione præteritos, & hac insuper contumeliâ affectos, in suis tumulis conquiescere noluisti; sed tanquam a mortuis excitatos, fecisti patronos turpissimi sceleris, & lenocinari tibi coegisti. Quod ad me attinet: scire te velim, & execrari nuptiarum mentionem, & renunciare pristinæ necessitudini, quæcunque hactenus intercessit: neque me ullis officiis devinctum judico, neque ingenuè neque castè tractatum: sed blanditiarum artificio illectum, ac denique pretio conductum, ut tuæ libidini inservirem. Dum in hunc modum ardenti ore detonaret, Antonia tam inexpectatâ responsione perterrefacta, pudore, libidine, irâ, impatientiâ, & ingenti cogitationum procellâ huc illuc agitabatur: neque per affectuum vehementiam, aut quid diceret, suppetebat, aut tremulo atque frendenti ore proferre poterat: unico tantùm gravissimo gemitu, & lachrymis (ejulatu præ angore mentis compresso) guttatim effluentibus, non moderatum animi furorem prodebat: quin mox insanienti similis e cubiculo se turbide proripiens, ac sine ullâ intermissione secretum quærens, conclusis violenter foribus, & fideliter oppessulatis, tragico more sæviebat: non vestibus parcebat, non ornamentis, non crinium nondum canentium circulis, puellari studio in continentes annulos circumductis, & per oras superioris vultus in genas atque cervicem deorsum serpentibus: plangebat interdum & frequenti verbere castigabat pectus; donec primo furore consumpto cogitandi intervalla reciperet, & intentissimo conscientiæ nervo miserrimam mentem constringeret: neque cessabat insimulare seipsam, magis imprudentiæ, quàm flagitii: Atqui, aiebat, hoc saltem debuisset

meo

meo amori redonare, ut blandimentis fallere mallet, & leni consilio ad sanitatem reducere, quàm immiti & aculeato sermone in extremā desperationē præcipitare. Annon jam omnibus innotescet, vel ipso prodente, & de Antoniæ famâ triumphante? Ergo nunc fabula publicè & ludibrium fiam? dum hic meo capiti crudeliter insultat: quod si vir esset, certè tot fortunis, tantis artibus atque amoribus meis nunquam obsisteret. Est potius noster malus dæmon, qui totam familiam perditum venit, meque superstitem suis veneficiis fascinavit: nunc sine omni humanitatis sensu jacentem obruit atque conculcat. At experiar necne sit fœminâ editus, & mortali corpore constitutus. Ignoscite vos ô charissimi manes! sinite modò non inulta descendam! deinde volens ad inferos sequar, & & hunc meum mecum accusatorem pertraham. Scilicet destinaverat secum pœnitentiam agere, & cum Philandro redire in gratiam: inde cùm minimè suspicaretur, per venenum poculo infusum, & ipsi vitam præripere, & eodem potu se proximam tollere: tum priusquam commorerentur, spatium fore hanc injuriam retorquendi, & cum omni verborum licentiā exolvendi novissimos spiritus. Ex hoc tam diro & immani consilio nonnihil solatii capere visa est: unde ceu re pacatâ iterum vestimenta componere sustinuit, iterum comas in ordinem redegit, & (ô muliebris ingenii fallaciam!) sibi blandissimos aspectus imposuit, ac ne proximæ opportunitati deesset, certissimum venenum ab Italiâ priùs exportatum, & in suo mundo secretò repositum, diligenter exquisivit, & in parato apud se habuit. Circa hoc tempus peregrini quidam ex Siciliâ Solymam devenerant, & Josephum ex nomine quæsitum jam tum e paterno limine cum

amicis

amicis egredientem conspicati accesserant. Ubi convenirent, salutatione perfuncti, seorsim ab illis exponebat itineris causam: se missos esse a Prorege Siciliæ ad investigandam Philippinam filiam, quæ nunc quarto mense præterito e patriâ effugerat, tectus servili, &, quod indignius est, virili habitu. Pater, ut par erat, dolore & verecundiâ incensus, primùm quidem impatienter ferebat; mox superante unicæ natæ desiderio, idoneos homines separatim dimisit qui ejus vestigia insequerentur. Nobis præcipuè hoc iter mandavit: nempe vulgatum est hanc amore tui detineri: unde facilis conjectura erat, cùm ex Siciliâ discessisses, ægerrimè tulisse, ac mox abeuntem secutam esse. Sanè præter hanc amoris impotentiam, non vivit ulla modestior aut melior. Si verò ad te confugerit, saltem indica misero parenti: veniam utrisque pollicetur: neque generum est aversatus, nunc certè perspectis fortunis tuis multùm lætabitur. Horrebat ad hæc nuncia Josephus; & sanctè affirmabat se tunc primùm de ejus fugâ mentionem accipere. Neque ego, dicebat, aut tales nuptias affectavi, aut, quamvis se mihi dederet, tantæ improbitati consentirem. Doleo quidem maximè hanc illi imprudentiam obtigisse; quam equidem summis vestris laudibus dignissimam scio. His auditis: illi graviter contristati, & quid denique agerent incerti, ab ipso petebant, ut, si quid virgini consultum vellet, ostentaret potissimam insequendi viam. Josephus tanto negotio, in quo nomen ejus vertebatur, adhuc defixus, & plurima simul mente complexus, fortè in animum induxit, illum Philandrum, qui paternis ædibus quotidie assuevit, huic Philippinæ non esse absimilem; & sublato sexus discrimine, aut eandem esse, aut valdè comparem.

Hâc

Hâc ſuſpicione non leviter permotus, cum illis communicare conſtituit, Hic, inquiens, proximè diverſatur juvenis, nomine Philander, qui ſe pro Italo gerit, at loquendo valde Siciliciſſat; cujus ætas, forma, geſtus, a Philippinâ veſtrâ non multùm abhorrent: &, quod magis conjecturam augeat, ad me ſæpe ventitare ſolet ac non vulgari more obſervare: imo, quod nunc auguror, his ſimillima ſub alienis nominibus in primo couventu de ſe retulit; verùm hactenus ob ſexus variationem nihil tale ſuboluerat. Illi hac aurâ recreati, vehementer inſtabant, ut rem altiùs exploraret; ipſi extra hoſpitium manerent, ne ab illâ agnoſcerentur. Sub fugam enim literas ad parentem reliquiſſe, ſi eam vivam eſſe vellet, ab omni inſectatione deſiſteret, ſe ſuo tempore redituram. At Joſephus, quòd ipſius fama huic fabulæ intereſſet, quin ipſi ſecum adirent, inſiſtebat: aliter ſe nolle huic negotio intercedere. Exibant itaque omnes ad diverſorium; ac Joſephus ſervum accerſens, cum Philandro ſe colloqui velle dicebat: reſpondebat, intus in cubiculo eſſe, & per atrium viam præmonſtrabat. Illa ad feneſtram tum fortè accumbens, & ſe peti prior advertens, ultro aperuit, & faciem fidenter obtulit, truci & ferali aſpectu pallidam. Continuò Joſephum nomine inclamans, En, inquit, Philandrum, ſive tu mavis, Philippinam: cujus ergô, & patriam deſerui, & parentem, & nunc denique meipſam: nam quia cognitam faſtidire crediderам, mutato habitu, mutato ſexu, hanc ſervilem perſonam indui, eo animo, ut tibi unicè inſervirem: &, ni fallor, officioſè demerui: quantò magis ſub uxoris titulo amori mutuo ſtuduiſſem? Neque ullam præter te Creſcentiam habeo. Ignoſce, quæſo, temeritati, & hoc ſaltem meo amori retribue!

Scito quoque Antoniam tuam vicem ulcisci, quæ cum ingentibus suis divitiis promercari cupit puellares nuptias. Refer modò paternis ministris, quos per vicum transeuntes ipsa dudum agnovi, non opus esse ulteriori curâ, mox in eorum manus me dedam, & omnem fugæ suspicionem incidam. Inter hæc verba Siculi duo, cum servo duce, quos Josephus tristiora præsagiens ad fores submiserat, ut in cubiculo incautam invaderent, dum ipse mutuo sermone detineret, obstructas effringere aggrediebantur. Philippina postquam se morti addixerat, has prius occlusit, & nunc quid molirentur præmetuens, pugione, quem in hunc usum manu præparatum tenebat, lævum pectus forti atque intrepido ictu percussit: &, priusquam ingredi poterant, humi prolapsa est. Ipsi mox aditu patefacto cum maximâ vociferatione insiliunt, & telum incunctanter eripiunt. Illa fatali vulnere per mamillam cor ipsum transfixerat: nihilominus omnia tentabant remedia quibus abeuntem spiritum revocarent. Postquam deplorata est, fama undique percrebuit, & Antonia suæ ignominiæ superesse dedignans, peregit institutum facinus: dumque omnes circa Philandrum occupati erant, in cubiculum secedens, & venenum potioni immistum, Philandri, cui partem destinaverat, manibus propinans, ipsa totum exhausit: hinc ubi tibiæ ambulantem destituerent, lectulo injecta & se decenter componens, in extremum soporem concessit. Josephus Philippinæ fato conterritus, de his rebus variè secum meditabatur, & insignia quædam documenta deinde in Epitaphium contrahebat; quod per ministros cum cadavere reportatum pater marmori jubebat incidi.

O quia

O quæ laudatæ jactas te munere formæ!
Hos utero vultus respice, vel tumulo.
Ora Philippinæ cæcis jam condimus umbris,
Spectari quâ non dignior ulla fuit.
Illa tibi moriens sævi monumenta doloris
Legat, & exemplo proderit usq; suo.
Nempe prius læsam confixa cupidine mentem,
Crudeli sese perculit ulta manu.
Mortales miseri, nimiisque furoribus acti!
Quos & bella necant, & malesanus amor.

Præterea quia visum est inanes reliquias miserandæ virginis ad patrem deferre, ipse pollinctores accivit, qui mortalitatē, quæ usq; ad pulverem sævire solet, & innatam pulcherrimis putredinem, dum tumularetur, arcerent. Huic curæ intentos reliquit: mox Lucæ occurrens ab illo admonitus est Theophrastum adhuc ægrotantem, animo quoque vehementer dolere, alio longe quam priori more; atque ad ipsum visendum est invitatus. Inde cum Politiano atque Eugenio illius cubiculum accessit. Hic illum offendunt lecto jacentem, & miserabili voce damnationis suæ sententiam in se iterum iterumque pronunciantem. Stupebat Josephus, & scire avebat, quo sensu hæc ederet. Politianus Eugenio molliter insusurrans, Quæ nova est, inquit, hæc intemperies? an etiamnum hic dæmoni obnoxius est? Hæc submissâ voce prolata ipse acutissimo sensu hauriebat, & ad eos conversus, Ignoscite vos ô quicunque adestis, si flagello Dei exercitus, me minus componere possim. Peccata, clamabat, peccata sunt tortores & carnifices mei, visa quondam levia & ludicra, dum in somno sceleris volutatus sum: nunc ingenti terrore conficiunt, & tenerrimam conscientiæ pupillam con-

candentibus ſtimulis perpenetrant: in equuleo Dei conſtitutus, vel invitus fateri cogor: video veram ſceleris faciem, quaſi in ſcenam prodeuntem: ô monſtrum omni dæmone deformius! omnibuſque ſupplicïis, & tormentis horridius! libenter optarem atque expeterem hoc miſerrimum cadaver a quovis tyranno in machinâ includi, quæ omnium pœnarum ſenſum per univerſi corporis articulos diffunderet, quàm vel unicum ictum divinæ ultionis in animo perpeti. Sentio fulgurantes oculos ſeveri judicis, ipſamque omnipotentem dexteram in meum caput fulminantem. Tum Joſephus propiùs accedens, Mira, inquit, audio: te tantam benignitatem nuperrimè expertum, ereptumque a dæmonis tyrannide, nunc illi denuò ſubjacere; ac non potiùs ad nota remedia confugere: hæc ejuſdem adverſarii fraus eſt: & ab eodem ſervatore petenda defenſio. At ille nihil cunctatus. Non reformido vel myriades dæmonum: ad conſpectum irati numinis totus horreo & contremiſco: hic juſtiſſimas mecum inimicitias exercet: ac nunc unde aut ſpem ultra aut ſolatium expectem? poteſtne factum infectum reddi? poteſtne revocari præterita dies? tum me ſalvum fieri poſſe crediderim. Subinde Joſephus. Ideo te Deus ferit, ut ferientem agnoſcas, & ad ipſius miſericordiam convertaris; quæ cum immenſa & infinita ſit finiti ſceleris menſuram exuperat. Dum his ac plurimis hujuſmodi altercationibus, hic remedium inculcaret, æger perverſâ deſperatione rejiceret, Lucas nunc quidem ſummovendos eſſe dicebat: poſtquam curationem adhibuiſſet, (ſi vacaret) denuo reviſerent, & precantibus auxilio eſſent. Joſephus, qui tantæ opportunitati deeſſe nolebat, cum amicis in

proxi-

proximo triclinio se conventum expectare respondit. Hic imaginem tam atrocis spectaculi multis sermonibus renovabant. Atque ille, Sunt hæc, inquit, certissima divinæ lucis effecta, & sæpe cœlestis gratiæ præludia: in tenebris quisque cæcutit, & in somnum prolabitur: dies omnia detegit, atque ad agendum tardissimos excitat: neque sunt hæc apud nos infrequentia exempla, neque non occurrunt in sacrâ historiâ. Extat primi fratricidæ querela, breviter signata, quam ego poetico more sic fusiùs explicui.

Quò nunc profanum solus abducam caput,
Hæres nefandis nequior parentibus?
Nondum creatus, sorte nativâ fui
Fœlicis horti pulsus ob patrium scelus:
Nunc spe secundâ pulchrioris gratiæ
Sacroque cœtu pulsus ob proprium nefas.
Æternus exul, cæteris fugor locis:
Unum meipsum fugere non usquam licet.
En fratris adsum carnifex, nunc & meus,
Nimiusque vindex: pœna consimilis placet:
Extinguar ultro, si vel extingui licet:
Sed nec salutem fata nec finem mihi
Futura spondent; summus hic superest dolor:
Cujus vel ipso vivus immorior metu.
Scelus ô scelestum! mentis ô proles malæ!
Clades parentis! unicum hoc justum facis.
Jam jam placebat ipse livor invidus,
Suique tortor, cædis & dirus furor.
Heu nunc cruentæ stragis aspectus redit;
Animumque sontem millibus torquet modis.
Hominem peremi: mortis indictæ viam

Aperire primùm nostra non timuit manus:
Sceleris que pœnam scelere præcepi meo.
Fratrem peremi: magna pars novi jacet,
Meliorque mundi: filius solus super
Parens nefandi sum futurus seculi.
Sanctum peremi: cæde respersus suâ,
Mortalis altum primus in cœlum subit:
Hunc gratiorem victimam stravi Deo,
Dirus sacerdos; livor hos fructus parit,
Attollit alios, ipse se magis premit.
Me me peremi: nostra nec qui respuit,
Absolvet unquam sacra violantem sua.
O quantus ultor vertici incumbit meo!
Qui cuncta finxit, cuncta qui nutu regit:
Cujus sequaces fugere nec possum manus,
Nec sustinere: nempe subeundum est mihi,
Quodcunque metui, quodque non metui potest.
Horrore pœnæ perditus, pœnam fero,
Vitamque perdo; cujus heu solo quies
Labore constat; sedibus pulsus datis,
Sedem seorsim dexterâ condam meâ.

Quin ergo, aiebat Eugenius, de sceleris merito, & justissimâ Dei vindictâ, quæ hic Theophrastus tam atroci confessione designat, pauca disseramus. Tum Josephus. Id vero ut rectè faciam, primùm sceleris initia repetam; et ipsius Adami lapsum, qui magnis ingeniis fortè nimis fabulosus videatur, ab istâ suspicione defendam. Nihil vero propius esse potest, quàm hominem in summâ perfectione fuisse creatum: hoc natura jam lapsa proclamat, et ad illius fœlicitatis memoriam suos questus & desideria retorquet: neque aliud innuit divina lex, ad cujus exemplar, at-

que mensuram mens humana proculdubio confor-
mata fuit; et ejusdem aliquam laceratam imaginem
conscientia nostra nunc intra se retinet: cum id quis-
que probet, atque a se exigat, cujus præstandi facul-
tatem amisit. Hæc nobis prodit veridicus liber; &
præterea (quod nulli philosophorum in mentem ve-
nit) qua lege, et cujus delicti causâ, universa gens
hominum in perpetuam sceleris hæreditatem succe-
dat, Deum scilicet omnium inferiorum rerum impe-
rium in primos parentes contulisse, hortum quoque se-
lectissimum in medio telluris sinu positum, ceu domi-
nicum fundum, excoluisse: hic arborem unam præ
cæteris editam fructuum pulchritudine conspicuam;
sed quam gravissimâ lege circumsepsit, ne impiâ cu-
piditate violarent: ex hujus mandati observatione
pendere humanam fœlicitatem. Nunc agnoscite
quam id non sit injustum, neque indignum majestate
divinâ. Annon reges & liberales domini sæpe solent
ampla prædia in servos transferre, eâ lege, ut vel
piperis vel cymini granum in observantiæ testimonium
persolvant; ob cujus omissam præstationem rem do-
natam repetere liceat: imò quidem in re levissimâ
lex summa fundata est: cujus tota vis & autoritas
consistit in regiâ voluntate & institutione imperan-
tis; quæque summam fidem & obedientiam perfectè
exerceat: siquidem credere oportuit huic interdictio-
ni, quam nulla ratio, nulla justitiæ lex fixa sancibat,
mandato Dei non interposito, sine quo hæc abstinen-
tia superstitiosa fortè & scelesta fuisset: neque ulla
virtus fide sublimior est; atque hæc in minimis se
maximè exerit, & illud imperiale mandatum, scilicet
Dei gloriam, perimplet. In hujus gratiæ exercitio
stat summa Christianæ religionis; in hoc tantum di-

ſtinguitur à nativâ Adami fide, quod illa ſeipſam penitus exuat, & ad Chriſti merita perducens, in ipſius ſinu acquieſcat; hæc ſuâ vi, ſuo opere conſtet, ut cætera omnis obedientia. Denique hoc præceptum clariſſimè detegit genuinam peccandi licentiam; cùm neque id jubeat, quod naturæ deſiderium amplectatur, neque prohibeat, quod per ſe fœdum & abominandum ſit: ſed res ipſa eſſet mediæ ſortis, & in æquilibrio juris conſtituta, præponderante tantùm ſanctione divinâ: quapropter de hac lege ut ſtatutâ & pronunciatâ memoratum eſt, cùm reliquæ omnes tacitâ editione in mentis tabulâ deſcriberentur. Sequitur, ſerpentem, uſurpatâ voce, fœminam fuiſſe aggreſſum, & per varias diſputandi vices fictis argumentis illuſiſſe. Nec dubitandum eſt hunc ſerpentem, a dæmone, quem nos Satanam vocamus, agitari. Eſtque eo nomine a ſacris ſcriptoribus inſignitus: ac non alia facies magis placuit, cùm his poſteà a quibus colebatur ſeſe oſtentare vellet. Hunc mendacem & homicidam ab initio extitiſſe legimus: neque hodie quicquam diverſum facit, cùm nos ad ſcelera ſinuoſè impellit, & qui primum debellaverat, hucuſque utitur victoriâ ſuâ. Hic Politianus. Quorſum ergo tam diſertè præfigitur, ſerpentem fuiſſe quavis beſtiâ aſtutiorem, atque in illum deinde pœna indicitur, omni dæmonis mentione excluſâ: aut ſi revera dæmon eſſet, cur non tacite ac ſine ſtrepitu ſe menti potius immiſceret, & in iſtâ palmariâ fraude ſecuriorem aditum captaret, quo more nunc lapſis inſidiari ſolet? At Eugenius. Forte is ſit ſenſus verborum, qui ab hac intentione minimè abhorret, ſerpentem fuiſſe aſtutiorem ullâ beſtiâ quam Deus formaverat: hoc eſt, ſupra quàm beſtiis ſapere

datum

datum est, nempe alienâ calliditate instructum. Argutari nolo, rejiciebat Josephus; non dubito tamen quin hæc ipsa præfatio mirum aliquod atque insolitum portendat, & extra communem agendi modum: serpentem verò, ut symbolicum animal, huic negotio accomodatum, cujus non minima facta sit immutatio, ob pœnam sequentem, quam justissimè tulit, quod ipsius nativa species tam infandis usibus inserviret: dæmonis nulla subjecta est mentio, quia per se satis patet, non ad serpentem, sed in unicum hostem humani generis hoc facinus esse referendum: aut fortè ob præteritam Angelorum creationem, ac minimè vulgatam defectionem: neque id agunt sacri scriptores, ut curiosis auribus obsequantur, sed ob reconditas rationes, Deo dirigente, alia lucidè patefaciunt, alia tenebris & silentio involvunt. Nunc reliquum est, ut hujus externæ repræsentationis (quam diaboli incarnationem appellare liceat) causam substituamus: nimirum credibile est, humanam mentem adhuc integram, & inviolatam, ab omni sceleris insinuatione munitam fuisse, atque in suâ potestate positam persistendi labendique libertatem: neque conveniret cum hoc fœlicissimo statu istis nefandis impetitionibus infestari: sic Christus ipse hoc extraneo more est oppugnatus, quoniam nihil in se haberet sceleris irruptioni obnoxium, aut quod cum illo commisceri queat: hac necessitate hostis inductus, se potiùs personatum obtulit, ut cum aurium sensu aspectum quoque occuparet, quod nunc alio aditu facto rarissimè facit, nec sine magnâ sui fiduciâ. Fœminam verò expertus est, ob impotentiam sequioris sexus, & ipsius forte novitate miraculi ad hoc colloquium invitatam, aut ipsum Angelum agnoscentem

sub

ſub hâc larvâ ſibi objectum, & ſuis rebus conſulentem. Quin audiamus quibus rationibus ad tantum ſcelus pellicere potuit. Errant longè vaniſſimi homines, qui hoc gulæ crimen præcipuè æſtimant. Enimverò univerſum hominem harum illecebrarum ſenſus penetravit, mentemque maximè implevit immenſa divinitatis cupiditas: non fortè exquiſitiſſimæ voluptates, non maxima divitiarum vis, nulla terreſtris imperii gloria, tantam fœlicitatem emercari, virtutemque evertere potuiſſent: ſed altioris fortunæ ſpes, & ſupremæ dignitatis ambitio vaſtiſſimam animi capacitatem tam immani deſiderio extenderat: adeo ſcitiſſimus iſte fallendi artifex coruſcatione falſæ deitatis illuſit, ut interdictæ arbori hanc myſticam efficaciam ineſſe crederet. Hæc alea fuit humanarum rerum; hic brevis terminus tantæ fœlicitatis, & fons omnium calamitatum: nempe illud ſolenne præceptum, ut univerſæ obedientiæ pignus, in ſe uno omnia incluſerat; cujus triſtiſſimam violationem pœna non minor eſt conſecuta ſub mortis nomine deſignata. Nam quicquid deperditur, mori dixeris: atque omnis miſeriarum moles injecta eſt, ut ſe mori ſentiant: tum licet hoc ſcelere commiſſo, omnium vitiorum comitatus irruperit, ut ſubducto angulari lapide totum corruit ædificium: neque ſine perfectâ virtute juſta poteſt obedientia perſolvi: quiddam tamen amplius impactum videtur, nimirum illud divinæ maledictionis oneroſum atque immobile pondus, ut neque nos quicquam cum Deo commune, nec ipſe nobiſcum ſit habiturus: unde fit, ut hæc ruina omnino reparari nequeat, neque ſuperſit ulla reſurgendi voluntas, qui eſt hujus miſeriæ altiſſimus fundus, & omninò inſuperabilis vorago; quam nemo

morta-

mortalium sine novo divinæ opis impulsu trajicere potest. Sub hæc dicta Politianus adjecit. At vero scire libenter velim, quo jure quâve æquitate, quod parentes deliquerint, nos pari supplicio luamus; cum ipse Deus distinctè pronunciet, paterna crimina annumerare se nolle posteritati. Cui Josephus. Ut hoc præceptum instar omnium præceptorum, ita illud par hominum instar universi generis constitutum fuit; in quibus nostræ fragilitatis hoc unicum caperetur experimentum: & quemadmodum verisimillimum est, hac lege observatâ, a cæteris omnibus nihil fuisse periculi; sic ipsis stantibus, omnes fortè confirmatos fore; neque omnium aliorum parentum flagitia, neque omnia alia ipsius Adami, in liberorum capita eo more descendunt: ergo huic arbori scientia boni ac mali inscripta est; quod hanc unicam peccandi opportunitatem haberent, per quam ad sceleris conscientiam devenirent: atque ob id arbor vitæ proximè adjuncta est, ut ex alio simili sacramento commonefierent universam salutis ac vitæ spem a vetitæ arboris religione pendere. Hinc illa ironica exprobratio: Ecce homo factus est nostri similis scientiâ boni ac mali præditus! alludit scilicet ad vanissimam illam prævaricationem: Eritis sicut Dii: quam iste veterator tam bellè instruxit ex mysticâ arboris appellatione, & conflatâ in prohibentem invidiâ: Denique Deus, ut omnem spem ac speciem salutis a nobis abducat, hoc vitæ pignore excommunicatos, ab ipso quoque paradiso exterminat. Neque unus tantum, sed uterque parens humani generis huic culpæ interfuere: unde nos omnes, qui ab illis nascimur, jam tum ipsorum personis inclusi, in eandem noxam succedimus. Quapropter Christum edi oportuit, extra

tra communem naſcendi legem, ne hujus morbi contagione hæreditario jure innecteretur: neque impedit, quod ab illâ parente, quæ in hoc ſcelus prior incidit, humanitatem ſuam traxerit: quia non tam ſingulorum delicta, quàm illud ab utriſque perfectum crimen ad liberos pertinet. Cum his lucrandi perdendique ſortem inivimus: nec quis dicat malle ſe ſuo ſtetiſſe periculo; aut ſaltem optionem feciſſe, quibus ſuâ vice rem tantam committeret: cùm omnes ex eadem maſſâ producti, iiſdem defenſionibus inſtructi, eadem arte aggrediendi eſſemus; cumque jam duo omnino fuiſſent, neuter horum culpâ vacavit: ac nos eandem impiam voluntatem per quotidianas libidines renovamus. Haud verò Dei judicia nimis ſollicitè & ſcrupuloſè exploremus; ſed pro præſenti rerum ſtatu agnoſcamus ſcelerum incumbentium molem, & noſtræ ſaluti proſpiciamus. Laudabant illi prudentiſſimam modeſtiam, & in eâ potius acquieſcere videbantur. Tum iterum Joſephus. Nunc quoque pœnæ rationem explicabimus. Primò conſtituamus nobiſcum id quod nemini ambigendum eſt, quicquid in ſe bonum juſtumque ſit, huic ea, quæ alio ſenſu bona dicimus, deberi, quæ verò mala ſint mereri contraria: hanc ſententiam natura pronunciat, conſcientia noſtra in ſe recipit, expectat, exhorret, ac Deus ipſe totius mundi æquiſſimus judex proculdubiò eſt executurus: neque aliâ voce ſcelera noſtra ad ipſum provocant, quàm ut hanc ſupremam legem in ſontes exerceat. At Politianus: Cur ergo non plectuntur impii, ſaltem ob egregia & nefanda flagitia? cur tot præmia injuſtitiæ auferunt? cur e vivis impunes abeunt, & per ſcelera famam & fœlicitatem comparant? cur boni ubique in prædam expoſiti, ipſius innocentiæ

nocentiæ laqueo se implicant? certè omnia adeò vacillant, & perpetuâ incertitudine laborant, ut nonnullam occasionem dederint contrariæ opinioni, Deum suâ cœlesti beatitudine perfrui, nos mortales, ceu tot pilas, ludibrio habere, neque rerum nostrarum studio suam pacem sollicitare. Huic respondit Josephus. Ethnici sanè tam exilem Dei notitiam habuere, ut si omnia non succederent pro mentis arbitrio, de ipso numine dubitarent: neque nos secus cum Deo agimus, qui ipsius justitiam ad mensuram nostræ patientiæ contrahimus: atqui ipse, qui ob minima nostra peccata præsentiùs irascitur quàm nos maximis offensionibus irritati, hac tam mirabili tolerantiâ egregiam suam longanimitatem ostentat: utcunque vero sit patientissimus, ac diutissimè ferat, oportet tandem aliquando æquare supplicia meritis, ut justitia quoque suas partes absolvat: neque hæc omnis cunctatio obest quo minus perfectissimam ultionem expleat, modò ad ejus æternitatem & omnipotentiam respiciatis: quod si quis nostrûm cum orbe condito natus esset, omniumque seculorum seculum viveret, & universam sceleris sentinam in se unum contraheret; non hic magis speret, aut se integram impunitatem consecuturum, aut ab ullâ parte excusatum fore, quam si unicâ tantùm labeculâ spargeretur: ut enim quisque scelus accumulat, ita justissimus judex in alteram lancem supplicii pondus exactè imponit; ac non sortem modò sed usuram quoque tam longæ tolerationis usque ad ultimum quadrantem reposcit: ipsoque novissimo judicii die eadem omnia quæ nunc confusa & promiscuè jactata videntur in debitam

per

perfectionem restituet: & tanquam ex altero hujus seculi chao pulcherrimos rerum ordines & universam providentiæ seriem in omnium conspectum educet. Ut qui amplissimam domum extruere atque adornare secum instituit, multam materiæ vim, saxorumque & metallorum, rerumque diversissimarum copiam comparat, quæ singula vario more, cædit, dedolat, fabricat; & quamvis omnia invicem coaptata arte suâ definiverit, & certissima observatione notaverit; ubique tamen particulatim sparsa per negligentiæ speciem disjicit, ut qui obiter intueatur, cùm nihil perfectum, nihil ordinatum, nihil compositum inveniat, stupeat quidem plurimùm & varias conjecturas animo inducat, artificium ac formam operis, & tot singulorum membrorum communes usus minimè advertat, cum hic infimæ partes superjaceant, summæ obruantur, & quæ proximè collocari debent, longissimè dividantur: ipse verò Architectus, omnibus ritè præparatis, tum demùm adhibet supremam manum, totamque compaginem in ordinem disponit, ac denique erigit in formam perfectissimi ædificii: ita cùm illud extremum judicium consummatum fuerit, omnia in suas partes abibunt; neque minùs distabunt inter se homines quàm nunc boni ac mali Angeli, qui quamvis naturâ conjuncti sint, & participes ejusdem originis, ex diversâ tamen ratione meritorum, & justissimâ Dei sententia, illos summo gradu constitutos agnoscimus, hos ad omnem malitiam & miseriam projectos non sine maximo horrore nominamus. Neque scelera nostra in nos minùs valent, neque divina misericordia ad inferiora servatos attollit. Nunc quidem, ut nulla extat aut nostræ nequitiæ, aut virtutis perfectio, sic in mediâ quadam regione

regione pendemus, inter cœlitum gaudia, & pœnas inferorum. Credi autem oportet hæc extrema supplicia quæ ad Dei vindictam perfectissimè exequendam ab orbe fundato sunt præparata, constare ex omni miseriarum æstu, quas Deus incutere potest, ac naturæ nostræ conditio sufferre: quem enim quisque odit vult esse miserrimum: & licet ex peccato mortalitas nata sit, hæc ipsa peccati pœna mortem excludit, vel potius in perpetuum extrahit: quin idcirco morimur; ut in futuræ vitæ immortalitatem transeamus. Hìc Eugenius. Equidem hanc mecum conjecturam duco, universas elementorum virtutes, quæ primùm ad corporis voluptatem harmonicè consentiebant, & nunc quasi dubiâ pace mediam facultatem sortiuntur, tum denique inverti, atque armari in exitium nostrum: ita ut intra se omnium dolorum morborumque fortissimam complicationem, & extra, ipsius naturæ militiam summâ vi irruentem damnati persentiant: atque hoc videtur æquitati convenire, ut in quo quis peccat, in eo plectatur. Hanc pœnam primo parentum sceleri Deus adjecit: nempe ut tellus (quo fortè nomine hic omnis inferior orbis, quem homines possident, designatus est) pro segete spinas & tribulos pareret, id est, pro rebus commodis noxias, atque incommodas: quid ergo restat quàm ut peracto Dei judicio hæc eadem pœna perficiatur? & quiddam tale innuere visa est divina autoritas: novos cœlos, ac novam tellurem, quæ justitia incolat, iri creata: nimirum ut omnia huic justitiæ serviant, & in illius æternam possessionem cedant. Hæc illa restauratio seu vindicta naturæ, nunc libidini nostræ inservire coactæ; atque est ejus altera perfectio, ut divinam ultionem exequatur. Cui Josephus. Multi doctorum

in hujusmodi argutiis curiose insistunt, nobis scire sufficit, utramque defunctorum conditionem, neque sub nostrum aspectum, neque auditum, neque ipsius animi comprehensionem cadere: & hanc quidem intolerabilem esse & ineffabilem: quin si libet imaginari, finge quicquid vis, & vel id ipsum, vel certè aliquid tristius eventurum expectes: neq; solum in naturam peccavimus, sed in ipsum creatorem; qui cùm universam hominis constitutionem noverit, potest omnia ossa perfringere, omnes nervos distringere, omnesque sensus ac spiritus conficere, & supra hunc rerum ordinem cum sontibus agere, quod neque verbis definire, neque cogitando nunc assequi possumus; corpus, ut sceleris, ita suppliciorum partem feret; sedes verò hujus belli est ipse animus, qui in Deum militat, & ab illo victus perire cogitur: hic vermis iste, hic vultur, hic aquila, consciorum pectori incumbens: æstimate nunc paululùm quàm ingens & intolerabilis pœna sit imaginibus rerum fœdissimarum suâ se facie prodentium semper infestari, metu distrahi, dolore submergi, pudore obrui, irritâ cupiditate incendi, angi invidiâ, acerbissimâ ruminatione suarum omnium stultitiarum vexari: tum etiam mens ipsa, quæ cæteras quascunque infirmitates perpeti potest, & ridere sævissimas tyrannorum injurias, irato creatori subjecta, & ab illo domita & enervata, suus sibi infensissimus fit carnifex: ut si humeris sauciis imponatur onus, dolor vulneris sit magis cruciaturus, quàm molis gravitas. Singulos suis vermibus, sive serpentibus, quos in proprio sinu parturiunt, rodi & lacerari credibile est; & meritorum suorum mensurâ impleri: ut quantò animosius hæc flagitia patraverint, tantò vehementius patiantur: torquet

Pharao-

Pharaones sua crudelitas, Sardanapalos solvit mollities, Cæsares rumpuntur superbiâ, Catones falsa justitiæ species ludificatur, & qui veram religionem aut superstitiosè aut insincerè adorti sunt, hujus sævissimâ exprobratione præ cæteris gravantur. His adde offensi judicis severos aspectus, & inimicam faciem tanti ultoris: utcunque nunc, dum parcit et connivet, satis securè, atq; superbè se gerant; tum demum fortissimi duces ac reges, maximo metu & horrore perstricti, ipsos montes & scopulos rogabunt ut a visu irati numinis, neq; mitioris agni se condãt. Hæc est omniũ pœnarum, & tormentorũ perfectio, quæ busto gehennæ ignẽ subjicit, & se suo lumine semper ostẽtat. Quin alia adhuc gehenna superest, scilicet sanctorum incomparabilis fœlicitas, quæ exacuit damnatorum invidiam, præsertim eorũ, qui ad eam spem proximè accesserant: tum illos quoq; qui hic tantâ animorũ magnitudine tumescebant, ut neq; priorem sustinere neque parem admittere possent, tunc a vilissimis quibusq; viventium, non tantum laude & dignitate superatos, sed ipsorum consentiente judicio, quasi sub pedibus cõculcatos par est pudore & indignatione adeò fore confusos ut præ hac maximâ torturâ reliquorum suppliciorum ferè sensum amittant. Neq; hæc abyssus miseriarũ spem ullam pro fundo substernit; quin mens fracta penitus & labefacta perpetuo malorum gurgite absorbeatur: ipsum nomen æternitatis ultimum animi prospectum eripit: non si congemines universum mundi seculum per omnia momenta quæ ipsum constituunt; non si totus orbis in minutissimos atomos contundatur, & his unisquibusque eam integram ætatem imputes, ipsius mensuram consequaris; imò ne minimam, ac vix primam particulam: cùm revera semper

incipiat, ac nunquam desinat; & post longissimam sui profusionem largiores adhuc reliquias afferat: nullis finis est, nullum dimidium, nullus post maxima transacta spatia brevissimus gradus, qui miserrimam mentem sistat atque soletur, tanquam aliquâ parte calamitatum perfunctam. Huc refer illum immanem pœnarum sensum, qui diem in annum, annum in seculum extrahere solet: certè invenies hujus supplicii summam, & Deo vindice dignam, & fortissimis peccatoribus horrendam. Imò, inquit Eugenius, his omnibus, quibus nemo quicquam adjiciendùm expectet, forsan aliam immensitatem imponat perpetua pœnarum suppullulatio: quamlibet enim peccandi facultas, secundum eam habitudinem, quam in hac vitâ acquisiverit, sit definita: cùm tamen summâ vi & ardore animi se semper exerceat, oportet per actus indesinenter repetitos in perpetuum augescere; & perinde pœnam non minùs intendi: credi enim par est malos dæmones nunc esse magis consceleratos, quam statim a primo lapsu fuerint, & ob id graviotibus suppliciis dignos. Atque ut natura potest a creatore indurari ad istius ægritudinis æternitatem, quæ nunc præsentissimam mortem inferret, vel stupore sensum adimeret: ita potest ejus capacitas usque laxari, veluti crescentibus membris universa cutis pariter succrescit: sic ut nullos terminos hæc tortura sortiatur, & tamen pro variâ scelerum sarcinâ, quam quisque moriens secum intulerit, ordinum varietatem & distinctionem teneat. Josephus cum gemitu respondebat. Nihil nimium, aut exprimi potest, aut cogitari de plenitudine horum suppliciorum, ob quæ hanc naturam adeò extendi oportet, proinde ab illâ nunc minimè concipi possunt. Hanc omnium miseriarum extremi-

tremitatem vel a nativo lapsu meremur: unde ipsi infantes moriuntur, Ita nos miserrimi mortales, & hæreditario jure, & propriâ perquisitione certissimam gehennæ possessionem asserimus. Siquidem æquè cum primis parentibus, cum ipsis dæmonibns, quibus nemo aliquam pietatis scintillam subesse crediderit, sceleris colluvie immergimur: ac nunc eundem malitiæ fontem in nobis retinemus, qui post mortem obice remoto liberrimè effluèt. Neque humana virtus aut justitia civilis ab hac pœnâ ullatenus excusat, aut præmium a Deo exigit: cùm in illâ naturâ exerceatur, quæ licet pro hoc statu restricta sit, ad conservationem humanarum societatum, est tamen omninò corrupta, neque ad verum numinis amorem, quæ est unica pietatis ratio, supra omnes humanos respectus ascendit: atque ut sanctissimus quisque se solummodo per divinam benignitatem servatum sentiat, cum hujus naturæ acerbitate ipsam gratiam adeò coagulatam habet, ut in totius vitæ curriculo nullam actionem excerpere posșit, tam undique absolutam & circumspectam, cui stare audeat, & juxta illius integritatem expectare judicium Dei. Omittamus itaque spem omnem salutis in nostrâ potestate positam. Consumpto sermone, dum hic diutius immorarentur, Eugenius Josephi libellum eduxit, & nunc, inquit ad Josephum, tua carmina recitabo quæ divinam in Jobum animadversionem cum infinitæ libertatis & omnipotentiæ argumentis pulcherrime exponunt, ac simul legere cœpit.

Tum Pater omnipotens, vocem referente procellâ,
Talibus attonitum verbis castigat Jobum.
Quin alas, atque animo te nunc accinge virili:
Ipse petam; nostris, si quid potes, objice dictis.

Tune etiam æternas cœli rescindere leges,
Et me posse putas vanis onerare querelis,
Ut proprium decus, & justos tuearis honores?
Ergone sunt nostris similes virtute lacerti,
Aut tua fulminibus vox est armata tremendis?
Scilicet & sacrâ te majestate verendum
Indue, divinum membris impone decorem.
Regales, î, sparge minas, & numine dignas
In populos summis ostenta viribus iras:
Quemque Giganteos tollentem despice vultus,
Altior, & tumidos oculis interfice fastus:
Sub pedibusque suis in sedibus obrue sontes:
Conde simul tumulis, umbrisq́; immersa profundis
Ora tenebrosis Erebi compone catenis.
Tunc ego te propriâ fretum virtute fatebor
Posse quoque æternam sine me præstare salutem.
En nunc immensi vires Elephantis & ora!
Quem tecum in terris præstantem robore magno,
Utque bovem viridi vescentem gramine feci.
En quantus vigor in lumbis, utque insita virtus
Defendat medium valido munimine ventrem!
Par cedro se cauda movet; nerviq́; rigentes
Constringunt geminos testes: riget ossea crates,
Vectibus æratis similis, ferroque potenti.
Ipse operum princeps & gloria summa meorum:
Quique dedi, fragilem quâ parte reposcere vitam
Ense meo, totamque scio pessundare molem.
Olli omnis victum mons educat ubere læto;
Qui simul innumeras pecudes, armentaq́; ludo
Oblectet satiata cibis: tum pastus in umbrâ
Sternitur arboreâ; gelidæve ad stagna paludis
Condit arundineo fusum sub tegmine tergum.
Circumstant densæ nigrâ caligine sylvæ;

Et salices nimios defendunt luminis æstus.
Ecce bibens fluvii venientem intercipit undam,
Corripit & totos oculis ardentibus amnes,
Carpere Jordanem vasto confisus hiatu:
Tanta feræ facies: nares oblonga proboscis
Armat, & insidias hominum perrumpit inanes.
Num potes & mediis balænam e fluctibus hamo
Ducere, vel linguam demisso prendere lino?
Num stimulo faucem, aut unco suspendere nasum?
Illa preces supplex, aut mollia verba loquetur?
Quæsitam aut humili componet fœdere pacem,
Serviat ut cunctos longævi temporis annos?
An tibi ceu passer ludos dabit? anne puellis
Impositâ trades devinctam colla catenâ?
Aut epulum socii facient? aut plurimus emptor
Distrahet? an ferro latus & caput omne secabis?
Pone manum, & pugnæ metuens nihil amplius aude
Heu sperare nefas! viso cadat eminus illo
Qui sequitur: cui tanta super fiducia cordi,
Cominus ut sævi moveat certamina belli?
Quis me, qui tali fretam virtute creavi.
Contra stare potest? aut vim prævertere nostram,
Reddere cui nequeam? mea sunt quæ maximus æther
Continet, & totum servat digesta per orbem.

His perlectis medicus intervenit, & redeundi copiam fecit. Et jam, retulit, minùs de corpore, atqui meliùs sperare audeo de salute animæ. Diu conflictatus est cum hoste gravissimo, ferro, laqueo, aut quovis modo miserabilem animam laxare tentavit; neque jura sorbilia recipere sustinuit: jamdudum spei benignioris aura menti cœpit illucescere: vos itaque adeste, et communibus votis tanquam ab inferis re-

 divivum

divivum eripite. Sic locutum e triclinio confestim sequebantur. Stabant plurimi circa Theophrasti lectum, & mollissimis verbis consolabantur: preces quoque crebro adjungebant. Tum ille mitiùs allocutus, & se morti proximum sentiens, Jam solvo inquit, in immensum pelagus æternitatis: jam terras, & sydera, & harum omnium rerum aspectum, ac mortalium societatem relinquo: jam jam perpetuâ caligine obruor, & quo vadam nescio. Moriturum me semper judicavi, nunc primùm mortem præ oculis habeo, & in ipso limine constitutus, prioris vitæ vanitatem, ac hujus terribilem præsentiam agnosco. Ubi nunc opes, & umbratile gaudium, & inanis scientiarum tumor? ubi fictæ fœlicitatis spes, & inexpletæ cupiditates? ante me omnia mea perierunt: nec qui maxima possidet, quicquam aliis legare potest, præter lutum, & lapides, & metallorum frustula, cæteraque fortunæ ludibria: præstantissimas viventium dotes, artem & experientiam, mors abripit: neque hæc ipsis sunt profutura in alio seculo: tota vitæ summa in meritorum rationibus inclusa est; hæc sola secum defuncti avehunt. At ego quid faciam miser? qui nulla virtutis, nulla pietatis monumenta erexi, nullam fiduciam, spem nullam præmisi, quæ his omnibus nudatum excipiant. Hic excitato ingenti gemitu, omnia quæ dixerat, quasi uno spiritu collecta repetebat: & qui aderant singuli adjectis gemitibus consonabant. At Josephus, ut hanc inanem misericordiam ad officiosam pietatem produceret, ita suscepit. Tu nunc fortè a nobis abiturus es, a Deo nunquam recedis; qui te, tuaque omnia in suâ manu perpetuò tenet. Cogitare te velim, si primùm seorsim creatus esses, mente maturâ atque adultâ, an-

tequam

tequam hunc orbem ingredereris, quem mundi sensum aut scientiam habuisses: atqui ille cœlum, maria, terras, & variarum rerum genera in tuos usus præparaverat: nunc in novum orbem est traducturus, cujus tabulam in hac vitâ depinxit. Itaque, dum licet, insiste, arripe, ora atque exora; ac non dubita, quin exacto hoc mortalitatis spatio in meliora secula sis exiturus. Ille nihil ad dicentem referens, sed sibi intentus, hæc tandem magno cum ardore proferebat. Necdum, neque dum, neque dum jacta est alea æternitatis meæ: nunc id unico momento parabile est, quod nulla olim consequetur perennitas: non desistam itaque dum vivo, dum morior, & cùm ad gehennam deorsum labor, usque & usque respicere ad infinitæ misericordiæ faciem. Siste, ô siste paululum, donec aliquem tuæ benignitatis sensum degustem, & vel e portu decedens, hac fiduciâ interius avolem! Hæc clarè professus, plura secum tacitè mussitabat. Omnes gratulabantur, & laudabant fidei surgentis indicia: ac optimè secum constituisse dicebant, hortati ne unquam a pulcherrimo proposito decederet. Quin ut ipsi adjumento essent, ab omnibus in preces itum est. Inter has, animâ sensim expirante, mente compositus, oculis ad cœlum erectis jacuit: donec ingenti gemitu edito spiritum nexu corporeo solutum ex hoc seculo ad cœlum emitteret.

NOVÆ SOLYMÆ

Liber Quintus.

URgente jam vespera, & funebribus Philippinæ reliquiis plumbo compositis, Josephus ex hospitio discessurus Siculos officio perfunctos sibi domùm invitabat ad cœnam. Cadaveris curâ servis demandatâ, cum ancillâ, quam pro indice ex Siciliâ adduxerant, ut quæ Philippinæ assueta omnium secretorum erat conscia (& nunc ipsi pariter timebant) e funestâ domo egrediebantur. Ubi ad Jacobi venerant; ipse, dum cœna in ornando esset, inter alios sermones, quos usque adhuc de Philippinæ fato ingeminabant, ab iis petebat, absente Josepho, ut rem integram ordine recitarent, quam strictim atque summatim, citra ullam Philippinæ mentionem, a filio acceperat. Illi in Galateam, id ancillæ nomen fuit, conjectis oculis, innuebant se paucissima scire, præterquam quæ ab eâ coactè hauserant; ipsam, si induci queat, posse pleniùs enarrare. Tum ab omnibus sollicitata, ut erat fandi prompta, & nunc omni dominæ necessitudine liberata, singula sincerè aperire occœpit, quæ ob viventis verecundiam hucusque celaverat. Primùm modico pudore perfusa, oculisque guttatim stillantibus, sic est

est præfata: Ignosce domina, jam functa mortalium rebus; quæque hanc famam nunc minimè conscis, aut in æternam libertatem recepta securè despicis atque irrides. Hinc ad Jacobum conversa, Est, inquit, hujus heu quondam pater, nomine Sebastianus, Dux Panormitanus, magnis opibus & potentiâ pollens: nec quicquam deerat ad tantarum fortunarum summam, præter masculam stirpem, quæ in eadem familiâ cum nomine ad posteros continuaret: hunc defectum quàm proximè supplebat unica filia, non vulgaris formæ, vel indolis, quæque in seipsâ plus dotis habebat, quàm a patre sperari poterat. Nec mirum si nimiâ ferè indulgentiâ a parentibus coleretur; auxitque postea paternam charitatem matris amissæ desiderium: alteram quidem uxorem duxerat, sed improlem, & infœcundam: hanc solam superstitem spem, hoc solatium senectutis habebat. Ipse egregiis nuptiis destinaverat: nec quisquam erat nobiliorum juvenum qui tales fortunas non ambiret. Fortè accidit, ut pater venandi studio deditus nos secum ex Panormo, ubi tum temporis residebat, in agros educeret: neque ulla voluptas illi jucunda fuit, cui non filia interesset. Dum cervo in fugam effuso ipse cum canibus insistit, Philippina longiùs subsecuta, & mox cursui liberiùs indulgens, equum, seu spontè lascivientem, sive œstro concitatum regere non potuit; quin oneri suo parum consulens, sub ramos ingentis quercûs, qua proximè ducebat præeuntium clamor, in maximum discrimen aveheret. Nos quæ in hujus comitatu eramus, segnioribus equis impositæ, haud satis æquavimus tam inexpectatam velocitatem. Ego, quæ summo impetu præ cæteris subvolabam, cum jam tergo imminerem, proprioris periculi negligens, ad col-

colliculum præceps excutior. Multi inerant pedites undique per campum circumfusi, qui ad hujus ludi celebritatem convenerant; hi qui proximè præcedebant, ad nostros ejulatus conversi, in auxilium certatim irruunt. Vicit omnes unius diligentia, & admirabilis celeritas, quem nunc tuum esse filium cognoscimus. Hic, ubi ramos penè contingeret, commodè intervenit, frænos manu prehensurus. At illa instanti fato perterrita, & ex ipso metu audacior facta, desiliendi consilium prætulit: quod ipse simul annotans, expansis brachiis in sinum recepit. Illa tremens & palpitans, neque pedibus constare, neque profari poterat: sed labantibus articulis ad terram fluebat; fluentem Josephus sustinuit; & in tumuli latus seipsum reclinans, gremio nitentem imposuit. Mox ipsa recreatis viribus, & ad memoriam præsentis posituræ rediens, subito rubore accensa, juvenem quoque pari verecundiâ spargebat. Uterque se mutuo aspectu (velum fugâ deciderat) parumper contemplati, ad puellarum adventum, exurgebant una in pedes. Tum illa ad has respiciens, Quisquamne, aiebat, ratione præditus jumenti se credat insaniæ? mortis certè periculum adiissem, nisi hic pedes maturiùs occurrisset: ita sublimes nonnunquam inferiorum subsidia poscimus: ac utinam ocyùs affuissetis, neque nunc inter viriles amplexus labantem dominam offenderetis: sed necessitas modestiam nescit. Inde me intuens, quæ gravissimo casu humi defixa interim omnia propiùs adverteram, sic jocata est; Hæc, inquit, quia prævenire non potuit, e longinquo exemplum desiliendi dedit: cùm autem verecundior sit, maluit descendere ad matris gremium quàm in brachia juvenis. Nos omnes congratulabamur

mur tantam formidinem esse in risum tam fœliciter conversam: protinus unam e puellari satellitio dimittimus ad currum, qui non procul restabat, ut ad eam excipiendam propiùs adigeretur. Interim ipsa accepti beneficii memor, me ad juvenem, qui inter loquendum secesserat, ire jussit, & diligenter exquirere, quis esset; orareque, ut ad se rediret. Revocatum avidè intuebatur, &, ô hospes, dicebat, quisquis es, optimo certè tempore venisti in salutem meam: quapropter cum maximis gratiis equum tibi in præsenti concedo: ac ne tantùm fugitiva munera conferre videar, curabo, cùm domum rediero, ut certiori præmio redoneris. Respondebat, gaudere se in aliquam partem hujus fœlicitatis venisse: ac non sibi minus jucundam esse, quàm ipsi, quæ acceperat: neque cùm hæc ageret de præmio secum pepigisse, sed humanis affectibus incitatum, suam operam objecisse tam præsenti exitio: nunc ob id potiùs exultare, quod tantæ nobilitatis & virtutis virgini, Deo favente, succurrisset. Hæc tam magnificè tamq; ingenuo ore pronunciabat, ut facilè constaret, mercenarium non esse; neq; mediocri loco editum: habitus quoq; minimè plebeius, ad peregrinum morem compositus, cum peditis fortunâ non conveniebat: adeò ut dominam ferè pœniteret non rectè collocatæ liberalitatis: ad excusationis itaq; necessitatem descendens, orabat plurimum ut pro suâ humanitate magis in favoris testimoniū quàm mercedis loco admittere vellet. Abeuntem singulæ summis laudibus prosequebantur; aliæ ob virtutem, & strenuitatē: aliæ ob oris elegantiā, aliæ ob modestiam, & ingenuitatem: Philippina omnia tacitè agnoscebat, altiori vulnere perculsa, quàm tum ulla suspicio caperet. Dum intereà consistimus, hinc currus properè subi-

bat

bat ad . dominam ; inde pater anhelans, & trepidans, cum omni comitatu advolabat : & quamvis natam incolumem cerneret, nobis tamen omnibus irafcebatur, quod illi non fatis caviffemus : fed præcipuè fuis fervis, qui ad cuftodiam relicti, in impetu venationis longiùs aberraverant. Hi equum liberè palantem, in fylvarum anguftiis inter fe comprehenfum, ad dominam reducebant. Illa placido vultu blandè excufabat, a fe veniam fuiffe donatam : neque hoc infortunium ulla curâ præverti potuiffe ; feque non minori fœlicitate a peregrino juvene fofpitatam, equi folius difpendio, quem ipfi dono dederat. Sebaftianus undique circumfpiciens, quærebat, ubinam hic juvenis effet : ut abiiffe relatum eft, jubebat in urbe exquiri, & quicquid amplius filia decerneret in præmium adjici. Tum in currum uterque fublati, intermiffâ venatione, ad urbem redeunt. Eâ nocte Philippina me clam conveniens, curiofè rogabat, de nomine & fortunâ fervatoris fui (fic enim adhuc ignotum appellabat) Ego Judæum effe refero; quod ex habitu conjicere poterat : ipfum in notiffimi pictoris domo haud procul a palatio hofpitari. Illa hunc fermonem ingreffa, & feipfam hujus beneficio debere profeffa, non leve meritum nimiis tamen laudibus efferebat : Et, ô Galatea, dicebat, diffiteri nequeo, quod eloqui pudet, mentem meam non folito more effe affectam : fi vidiffes accelerandi ftudium, fi fervandi variam & verfatilem diligentiam ; ut, dum pergerem, ad frænos jam jam prehenfurus refpiceret, & eodem momento, quafi mutatæ voluntatis confcius, in amplexus brachia componeret : ut labantem foveret indulgentiffimo finu : fi pudicos afpectus, & plufquam virginalem modeftiam fuis ingentibus

gentibus meritis obrutam, non injustè recordari diceres tam egregiæ humanitatis: nobiles animos ingenui gestus omni formâ & fortunis efficaciùs attrahunt: & quis scit, an hic quoque non indignus sit ampliori benevolentiâ, & sub humili personâ altissimam sortem male dissimulet, quam patriciæ virtutes ostentant? Fortè mei nominis famam sectatus, hanc mutui aspectus occasionem quæsivit: quicunq; sit, utinam par esset amori meo; donec id altiùs exploraverim, his cogitationibus frænos injiciam: quod si constiterit, ignosce, quæso, si tantis virtutibus, æquè dotatis, me minimè aversam fatear. Equidem hactenus tuam expertam fidelitatem non jejunis laudibus agnovi: nunc si te vis fœlicem fieri, his meis sermonibus religiosam taciturnitatem adhibe; ac præterea consilio juva, ut quod e re meâ sit, tecum constituam. Cràstino mane cum præmio ad illum abire te volo: & producto sermone quicquid ab eo depromi potest aut per alios cautè intelligi ad me referre. Ego stupens atque attonita perstabam, donec mentem liberrimè effunderet: & mirabar mecum amantium fata, quæ plerumque ex levibus & ridiculis initiis tantas vires sortiri solent, & incautos a fortuitis igniculis mox vehementi incendio corripiunt. Miserebar verò plurimùm tenerrimæ virginis; & mihi quidem insanire videbatur, quæ cum plurimos notos, & supremæ sortis amatores hucusque fastidiret, nunc ignoti, & peregrini, tam subito, nec, quoad constare posset, mutuo amore flagraret: sed hæc sunt fortunæ lascivientis ludibria, & fœmineæ mentis intemperiæ. Cum autem urgeret præsenti negotio, certum erat ejus votis obsecundare: si enim obsisterem, illi fortè minùs prodessem, mihi sanè nequaquam saperem: siquidem superiorum

periorum secreta solent admissa summam familiaritatem contrahere, repudiata odium & furorem accendere: sperabam quoque meis artibus effectum iri, ut vel domina prudenter amaret, vel ab hac insaniâ faciliùs decederet. Laudabam itaque quòd non temerè & inconsultò tantos affectus ingruentes reciperet; neque ut vanæ mulieres solent, amori famam & fortunas submitteret: monebam etiam ut in eodem instituto persisteret, & fideli meà operâ uteretur; ut vel illibatâ dignitate assequeretur quod vellet, vel hæc vota non invita deponeret. Tum illa, armillam auream, quam in manu paratam habebat, mihi tradebat deferendam: sciret, si ita videretur, se priùs gestare solitam: nunc, in pignus nondum persolutæ gratitudinis, equo optimè instructo adjicere. Ego cum hoc munere die crastino in urbem abeo: equum post me adducendum curaveram. Ubi ad domum pictoris accedo; cum ipso prius collocuta de hospite, cujus fama ob hesternum facinus apud omnes jam percrebuerat, Ducem velle dicebam, non sic abire indonatum. Deinde quærebam, quis esset, cujus loci, ac conditionis. At pictor. Nuperrimè hanc domum adibat, & de arte pingendi multa mecum disserens, profitebatur se eam ediscere velle; ipse autem perfectissimè pingit; aliquot tabulas mecum confecit, quas maximis pretiis divendimus: atque ut posteà didici, peregrinandi studio huc advectus, a latronibus in itinere spoliatus est: inde, quod auguror, cum nummi exciderint, neque ullos hic habeat necessarios, hac arte rem quæritat: quin mecum liberaliter agit, ac mihi maximo est adjumento, neque dubia nobilioris fortunæ indicia præfert, cum humillimâ pietate conjuncta. His primùm investigatis ab illo ad Josephum

deferor

deferor, cui plurima Philippinæ nomine præfata, armillam in manus tradere volebam: stupuit ille, atq; resiluit ab hac nimia liberalitate, & se tam modestis excusationibus munivit, ut vix ullâ importunitate destinato munere afficere possem: tandem victus ac penè coactus cum mutuâ gratitudine recepit. Indicabam etiam, equum, quem heri dederat, ad ipsum mox esse transmittendum; Ille hac ingenti munificentiâ oneratus, ut se aliquantùm exolveret, imaginem arripuit, quam dudum perfecerat; & meis oculis subjiciens, si id gratum dominæ foret, ad eam se mittere velle dicebat. Erat ipsius Philippinæ facies, cinctu tenus egregiè depicta. delineatam a pictore acceperat; ipse verò ex hesterno aspectu pauca accuratiùs emendaverat. Tabulam formaverat in speculi modum aqueis coloribus obductam: ingenioso sanè commento, ut dum ipsa intueretur, tanquam a vitro se respicere crederet. Ego egregiam artem multùm admirans, annuebam Philippinæ gratissimam fore. Tum accito pictoris puero, mecum ad dominam convehere jussit. Ad eam reversa, me jamdiu cupidè expectantem, sic alloquebar. Præclarum sane nactus es amatorem: atq; ut vitæ conditionem scias, pictoris servum; qui pro solidis tuis muneribus pictas tibi restituit gratias. Expalluit illa, atque contremuit ad hæc verba, donec tabellam porrigerem; quam undiq; perlustrans. Quid hoc, inquit, rei est? specularium potiùs quàm pictorem dixeris: Equidem meam faciem in hac tabulâ tã vivide depictam quasi a speculo repræsentatam agnosco: quisquis est, certè nisi amaret, tam vivam mei imaginem non concepisset, at tu, quæso, dic sodes qualem esse censeas: ut vel æquali favere pergam, vel indigni curam abjiciam. Tum ego, fateor, ut ab hoc insano amore dominam abstraherem,

rem, incertam spem quam de illius fortunis hauserat meis indiciis et argumentis depressi, Renarrabam præsentis conditionis angustias: ex eo humilẽ et ignobilẽ videri quod in tanta mercatorũ frequentia, quibus urbs nostra abundat, cum omnibus ferè populis cõmercium habentibus, neminem inveniret qui ex certâ cognitione generis ac loci quem in patria sua teneat paucorũ nũmorum fidem præstaret: tum etsi pingendi usus satis esset ingenuus, tantũ tamen ejus perfectionẽ non nisi in hac arte educatis competere. Quin et esse illius modestiæ juvenem, qui minime videretur sollicitare furtivos amores Illa respondebat, sibi placere modestũ amatorem; intemperantem et improbũ, ut impudicum abominari, sed de his, inquit, postea capiemus consiliũ. Interim æquum est me illius necessitatibus subvenire, qui meæ vitæ defensor extitit: atqui nolo nimia esse in tot præmiis accumulandis: aliam potius rationem excogito, quæ & meam liberalitatem ad eum transferat, & me ipsius conspectu satiatum reddat: ut ex familiari cognitione, vel generis confessionem eliciam, vel certiora saltem indicia colligam. Stupebam ego ad hanc festinationem, & quorsum tenderet vehementer dubitabam. Cum illa. Volo itaque huic renunciari, mihi ejus artificium impense placere: inde petere ut totius staturæ formam justo opere absolvat. Propterea me domi adeat, ut perfectam imaginem propiùs hauriat. Mirabar admodum amantium calliidtatem, & ingeniosam mortalium mentem ad suam perniciem moliendam: veruntamen nihil audebam opponere; ne fortè suspicionem incuterem, me non fideliter retulisse, ac vereri propriam cognitionem. Philippina, ut hoc negotium decentius instrueret, neq; in famæ quæstionem veniret: tabulam patri repræsentat, &

a quo

a quo composita atque oblata sit, indubitanter adjungit: nec quid pararet palam professa, eam tamen significationem injecit, ut ipse prior volentem impelleret. Neque diu erat, cum ad Josephum remissa non abnuentem mecum adduco. Ipsa, veluti elegantiús pingeretur, pretiosissimas vestes induerat & studiosissimæ artis diligentiam omnibus ornamentis adjecerat: faciem, quam virgines publicè velare solent, manifestam offerens, & ob inculpatæ pulchritudinis sinceritatem superbiens acutissimam inspectionem provocabat. Haud immerito quisquam miretur præter cæteras dotes, hanc formæ perfectionem, quæ vel regios oculos allicere posset, novo homini, &, quoad visum est, impari prostituere. Atqui hæc ferè formosarum sors est, præ aliis esse in amorem proclives; sive quod ipsæ a plurimis colantur: sive quod se dignas amari judicent, amatoriis istis cogitationibus magis indulgeant: tum etiam illud in aliis diligunt, quod in seipsis maximè mirantur. Ubi convenirent, primùm de mutua gratitudine certatum est. Hic muneris, illa meriti opinionem augebat. Cum vero se ad pingendum accingeret, ac oris lineamenta captaret, videres ipsam pingentis faciem curiosius contemplari, quam hic eam quam pingeret; illa oculo, hic penicillo sua exemplaria designabant. Interea multi sermones inserebantur, de patriâ, deque parentibus, ac vitæ instituto. Ipse nihil magnum de se retulit, quin illam adulatoriè rogantem humillima sobrietate rejecit. Atque ut libidinosi solent modestissimos gestus sinistrâ interpretatione corrumpere: ita modesti lascivientes nutus aut imprudentius advertunt, aut notatos prudenter dissimulant. Certè quicquid Philippina blandiretur sibi, mihi æquioribus oculis obser-

vanti, neque spontè affectare visus est; & non occultam propensionem sobrio & liberali sensu accipere. Illa modestiæ potiùs imputabat, & mereri malle quàm rogare interpretabatur: seque nescio quæ secreti amoris indicia pro compertis habere, inter conscios satis perspicua, &, quod amantium est privilegium, ab aliorum cognitione seclusa: sive hæc ipsa, pro suæ cupiditatis impotentiâ, vera crederet; seu spontaneis affectibns necessariam excusationem prætenderet. Postquam perfecerat, donatus est ingenti præmio præmium vero ipsum Philippina laudibus superabat. ac magis hanc imaginem sui, quàm seipsã colere videbatur. Alii, ut sæpe fit, admirabantur potiùs quàm agnoscebant accuratissimæ artis fœlicitatem: etiam artificis peregrinitas non vulgarum famam præferebat. Plurimi se eâdem manu pingi ambiebant. At ille honestè adeptus ea quibus indiguisset, exuebat pictoris nomen: &, ut posteà cognitum est, jam tum in patriam abire parabat. Hospitis auxit existimationem ab illo aliquid didicisse. Per otium quædam interdum edidit, quæ alter cum pluribus aliis sub eodem nomine venditabat. Dum hæc agerentur, Panormum venit Lodovicus Dux Parmensis, Sebastianum visendi specie, revera ut Philipinæ, cujus famam in patriâ præceperat, conspectu frueretur: si fortè placeret, in matrimonium sibi asciturus. Postquam aspexerat, formæque elegantiam & dignitatem morum cognoverat, amore captus, & non levi desiderio flagrans, patri se aperit; qui hanc tantam fœlicitatem sibi suæque familiæ accidisse exultans, facile consensit: & re cum filiâ prius communicatâ, adversari primo non ausam, sed mox ab occasionibus excusationes molituram, ipsius sollicitationi permisit; quam sæpe frustra expertus,

expertus, ac plurimum indignatus, per seipsum non posse consequi, haud minùs admirabatur, paternis consiliis, & interpositæ sæpiùs autoritati tam pervicaciter esse contrariam. Inde statuebat non esse aliam hujus obstinationis causam, quàm se ab æmulo quopiam præveniri, qui virginis mentem sibi addictam teneret. Hinc patrem adiit; & multa de filiæ protervia conquestus, hanc illi suspicionem immiscuit: quam ipse perpendens, tametsi nil tale innotesceret, gravissimè ferebat, has nuptias, quas admodum affectabat, a suâ parte interrumpi. Ob hæc tristis, & gemebundus, duplici malo angebatur: tum quòd impeditus esset tam egregiæ foelicitatis cursus; tum quòd justissimè verebatur humilem aliquem & indignum deperire, qui palam aggredi, & nomen suum profiteri non ausit: neque satis sciebat qua arte rem tam lubricam & ancipitem tractaret: nisi constaret, præverti non posse: sin explorando manifestum fieret, fore, ut tantus princeps hac indignitate meritò offensus, & utrisque iratus, desisteret. Hujus consilii cationem sic fortuna explicuit. Dum Josephus ad nos sæpiùs rediret, Leonora Philippinæ noverca, ipsius specie illecta, in turpissimum amorem incidit. Erat inter ejus ancillas quædam nomine Pudentilla, præcipui favoris, & fidei. Huic, cùm ampliùs premere non potuit, confessa libidinem, ministram teterrimi sceleris habuit; & per hanc (ut postea relatum est) captato loco & tempore, ad infandum facinus provocare ausa, ab illo cònstanter repulsa est: neque ipse tamen aut famæ insultavit, aut ullam flagitii indicium dedit. At Pudentilla, cùm sentiret, toties clanculum convenire, & secretum aliquid inter nos agitare, notato tempore, cùm super his rebus priva-

tos ſermones conſereremus, ipſa aures ad rimã furtim applicans, quanquam pauciſſima perfectè audiret, non-nullam tamen Joſephi mentionem, ac perinde ex aliis conjecturis, totius negotii notitiam hauſit. Hujus ſecreti conſcientiâ ferox, & ſibi plaudens, dominam adit, & quicquid ſuſpicioſè comminiſci poterat, ut ex certiori indicio gratiam captaret, pro comperto ad illam retulit; necnon alia quæ ſibi videbantur, affingens, huic crimini Joſephum adjunxit. Eum furtim ſollicitare Philippinæ nuptias, & per meam interceſſionem in amorem pellicere: hinc ipſius vota averſari, ob altioris fortunæ ſpem. His auditis Leonora omnia ad virum deferre conſtituit, ut vel Joſephum averteret a Philippinâ, vel ſi priſtinam impudicitiam evulgaret, hanc ſibi defenſionem ſtrueret, non ſyncere accuſatam eſſe, ſed maledicâ criminatione refelli. Hinc irâ tumens ac moræ impatiens maritum exquirit, & per ſimulationem maximi doloris rei ſummam denudat. Addebant narranti fidem præconceptæ opiniones, & irritarum nuptiarum furor. Quin ut erat ſolertiſſimus in agendis negotiis, laudatâ uxoris curâ, imperat, nemini præterea detegeret. Hanc autem ſecum rationem inibat: Joſephum, cùm ignotus & peregrinus eſſet, facile tolli aut amoveri poſſe; eo ſublato, ceu ſponte abiiſſet, natam ſibi audientem fore: hanc fraudem & Ducem & filiam latere voluit: ne aut iſte ex dedecore offenſam caperet, aut hæc palam oppugnata eo pertinaciùs exardeſceret. Accito itaque Polydoro, cui ex omnibus miniſtris plurimùm fidebat, quiq; illi a ſecretis erat, hujus conſilii participem facit; mandatq; uti Joſephum ad ſe alliceret, & opportuno loco exceptum, ac vi retentũ, ab omni hominũ conſpectu, quoad poſſet, occultaret, donec ulterius de illo decerneret.

cerneret. Ille nihil cunctatus, Ducis voluntatem exequebatur. Josephum ad cœnam vocatum in superiorē partem domûs ad id anteà præparatæ induxit. Cœnâ peractâ, cum cœteris occasionem exeundi fingens, obseratis subitò foribus, solum inclusit. Tres omnino conscios adhibuit inter quos præcipuus Æthiops, quem sibi diu fidissimum expertus, huic negotio imposuit. Jam se dolo captum Josephus sensit: ac primùm omnes exitus circumspiciens, deinde fores graviter pultans, sublatâ voce, surdos inclamabat. Postquam primâ indignatione consumptâ se ad fenestram retulerat, Æthiops aditu semiadaperto, dum reliqui ad limen armati excubant, se immittit: quem Josephus inermis (ensem enim ante cœnandum a latere depositum prius abduxerant) irruentem aspiciens, præcipiebat necem sibi instantem, & hunc fore carnificem credebat: nihilominùs intrepidâ ac generosâ voce sic prior increpuit. Siccine soletis aut cum nocentibus convivari? aut innocentes in carcerem dare? ede, rogo, ede, quid feci, quid patior, atque passurus sum: aut potius dominum huc accerse, qui mihi hujus injuriæ rationem reddat. Ille submisse respondebat: sibi a domino hoc negotium commissum: orabatq; ne in servum sæviret, alienâ mente animatum: neque ejus esse consilia rimari, sed imperata administrare. A domino autem hæc tradere. Primùm veniam humiliter petit, atque obsecrat, ne causam exquiras, neque pro carcere sed hospitio ducas; & tam longè a metu decedas, ut omnia præter libertatem expectes, ac brevi post tempore ipsam cum præmiis restituendam. His blandimentis effecit, ut abstineret ab omni vi, & levaret libertatis desiderium: utcunque enim fervente impetu, aut liberam eruptionem

nem, aut ultimam ſui defenſionem ſpectaret, nunc rebus ſobriè penſitatis, cùm non dubitaret ſe validis copiis circumſeſſum, ſatius putabat tempori cedere, & ſperare tutiorem exitum: neque verò gratias retulit, neque reſpuit oblatas commoditates. Lectus inerat ornatè inſtructus; hunc illi Æthiops humaniter oſtentat, ac bonam noctem comprecatus, exceſſit. Spargebantur exinde per urbem rumores, Joſephum e Siciliâ clam abiiſſe, navi noctu conſcenſâ. Ut primùm pervenit ad aures meas, re certiùs exploratâ, ad Philippinam me contuli, arreptura hanc occaſionem, ut ab amore, vel faſtidito, vel neglecto, dimoverem. Tum fortè in cubiculo ſecretam adiens. O domina, clamabam, iſte egregius noſter amator nos furtim dereliquit, & ſe tuis ſpoliis ornatum abduxit. Illa hac voce conterrita primùm credère vix potuit, deinde argumentis convicta, & hac ingratâ exprobratione plus nimio ſtimulata, graviter fremebat: &, vel meâ, vel Lodovici fraude abactum, ſeu potiùs interemptũ dicebat: mox autem ex flendi gemendiq; intervallo, nacta ſpatium deliberationis, aliquantò mitiùs ferre ſimulabat: verum ex eo tempore res ſuas ſeorſim agebat; meque intempeſtivè exultantem, & laudantem egregiam moderationem, ab interioribus conſiliis amovebat. Paulò poſt pater ad eam Pudentillam ſubmiſit, quæ Joſephi fugam quaſi obiter nunciaret: &, cùm ex compoſito vultu immotè & patienter ferre cognoſceret, mox ipſe ſuccedens Lodovici nuptias ingeminabat. At illa nihilo minùs averſa, patrem orabat, ne aut amorem cogi poſſe ſperaret, aut odioſo thalamo compulſam traderet: ac ferè fidem fecit, nihil ſubeſſe, præter conceptum Lodovici faſtidium. Quin ſponte addebat, ſe neminem a-

lium

lium viventium scire a se amatum, neque si amare
contingeret, sine ejus consilio in matrimonium tran-
situram. Cum hac responsione pater tristis & cogita-
bundus discessit: nec quid ageret, aut sentiret, satis
sciebat: sæpè incusans indulgentiam suam, quæ huic
licentiæ sic assuefecerat, ut nunc cum plurimùm inter-
sit, regere nequiret. Tum ad Lodovicum ultimò acce-
dens, indignatione tanti dedecoris amoris flammam
ultro obruentem, & prudenti sermone mitigatum,
re infectâ a se dimisit. Interea Josephus ab Æthiope
satis benignè habitus, cum eo familiariter versaba-
tur: quandoque diutius considere, & tristitiam so-
litudinis confabulationibus exigere solebant. Dum id
sæpiùs factitarent, custodia indiligentius servata est;
ac etiam insperata fugiendi occasio obtigit. Æthiops
tum primùm non vulgari epilepsiâ correptus, spiriti-
bus interclusis, animam subitò liquit; & ante Jo-
sephi pedes ad terram mortuus concidit. Ille stupens
atque attonitus, ubi exanimem esse persensit; pri-
mùm sibi metuebat, ne tam inexpectatæ necis suspi-
cionem adiret: ex hac necessitate ad consilium fugæ
transivit; quam ut commodiùs ornaret, hac fraude
usus est. Cadaver in lecto deposuit, detractis supe-
rioribus vestimentis; deinde seipsum exuens, hæc in-
jecit; & camini fuligine os omne ac manus deni-
grans, ad ostium astitit Æthiopis pulsum condylo
imitans: custodes esse conservum rati incuriosè ape-
riebant, &, quia crepusculum erat, Josephi faciem
atramento confusam non benè distinguebant. Ille
per medios libere abibat, vim tentaturus si obstitis-
sent: cum ad januam descenderet, arctissimè obstru-
ctam reperit, nec quenquam præterea in domo con-
spicit: scilicet Polydorus non inibi habitabat, sed in
hanc

hanc fraudem comparaverat. Itaque alios exitus undique perlustrans per fenestram erupturus erat, nisi inde Polydorum cum altero comite (qui a Duce submissus fuit ad quæstionem de Philippinâ habendam, cùm neque ab ipsâ, neq; a me quicquam certi extorqueret) jam tum advenientem perspexisset: ex re ergo consilium capiens, ingressuris se audacter objecit; & patefactâ obliquè januâ, incautos subitâ vi repulit; seque in fugam proripuit. Polydorus territus atque confusus alterum insequi fugitivum jubebat; ipse se includens, illico ad custodes ascendit; & impedito spiritu vehementer anhelans, tandem, Ubi furcifer? ubi Æthiops, & Orci filius? ab iis impatienter quærebat. Illi tumultu & inexpectatâ quæstione consternati, jamdudum descendisse respondebant. Tum ipse. An hic vos quoque lusit? an me potiùs vos omnes luditis? proculdubio Josephum dimisit, & ultionis metuens a me perfugit: quid statis? effringite ostium, ut rem ipsam evidenter cognoscam. Eo recluso, omnes trepidi atque incerti irruunt. Polydorus, quia primo intuitu neminem conspicaretur, metu maximo oppressus, animo penè defecit. Cùm subitò servus immodicè exclamans, Salva res est, inquit, Josephus ad lectum abiit: nempe exuvias propè positas agnovit. Tum ocyùs accurrunt, & velo raptim diducto jacentem inspiciunt. Hic ob oris nigredinem rursus exhorrent. Quid monstri? quæ fabula? nullum Josephum, duos Æthiopes apparuisse; fictum fugisse, genuinum relinqui. Inclamant itaque, atque exuscitant, ut ab ipso rei veritatem perquirant: at illum neque voce neque manibus possunt expergefacere; quin e toralibus extrahunt, neque adhuc viventem sentiunt. Tum ab omnibus comploratum est, & opinio-

opinionibus confirmatum, Josephum fauces pulvillo oppressisse; hinc vestibus, ac ipsâ ferè cute mutuatâ, dilapsum. Polydorus tristis & amens animi, supra modum sæviebat: nunc in servos, nunc in seipsum furere libuit: quâ fronte Ducem reviseret? aut unde priùs irritatum leniret? Interim alter fugienti insistens, & altâ voce proclamans, obvenientem populum concitabat, jam sponte nimiæ festinationi intentum: omnes undique circumfusi ipsa oris nigredine insignẽ se sistere jubent. Primùm in fugæ quæstionem adducunt; inde ex conjecturâ furti accusant, cùm verò nihil constare posset, ad Polydorum referre constituunt. Ipse Josephum evasisse comperiens, in illo recipiendo spem reliquam ponit, & continuò foris evolat. Cùm ex clamore captum audiret, sub specie servi reducendi, tumultuantibus occurrit, & perfrictâ fronte, ex fugâ retractum gratulatus, sibi reddi petebat. Simul uterque humeris arreptum summis viribus ad domum trudebant, sperantes per suam autoritatem, & vociferationem multitudinis, sine ulteriori cognitione recipi posse. At Josephus se servum non esse nequicquam exclamans, mox brachium detegit; cujus purus & niveus color, cæruleis venis interstinctus, satis refutabat accusationem. Hac primâ falsitate in autores retortâ, ex fide nonnihil diminutum est. Polydorus constanter institit, sæpissimè ingeminans, si non servus est, certe falsarius est: qui sub hac personâ in domum irrupit: ob id retrahere cupio, ut quid ediderit, certiùs sciam. Hæc dicta per se verisimilia videbantur: ergo in aulam compulsum officiosè scrutantur, nunquid furti in vestibus celaverit. Ille se Josephum esse, ac dolo malo a

Poly-

Polydoro exceptum, frustra clamitabat, plurimos dies in carcere servatum, donec pari arte libertatem repeteret. Mox iterum Polydorus cum servis in medios irruens, maximo dolore confìcto, quasi tum primùm intellexisset, Hei mihi, inquit, hic probus homo adhuc graviora patravit, quàm ego unquam suspicari potui; furti quidem insimulabam, atqui necis illatæ est reus: Æthiopem meum, cujus faciem mentitur, in lecto suffocatum reliquit: ascendite atque spectate recentissimum nefas; neque adhuc obriguit, vel refrixit. Omnes cædis nomine commoti,& ingenito quodam horrore excitati ad vindictam, in illum acriter invehebantur: & magno strepitu undique exorto nullum defensioni locum præbebant. Accensâ lampade in cubiculum secum pertrahunt, & ad lectum undique astantes, Josephum ante se proxime statuunt. Dum ab illo agnitionem sceleris extorquent, Polydorus alterum e servis evocat, qui ad Ducem referret, in quo statu res esset. Servi interea cum Josephi vestibus aufugerant: quippe præter ipsorum pretium, nummos aliquot relictos tractaverant, quos Josephus, fugiendi studio, transferre neglexerat: hac prædâ illecti, & domini furorem, utcunque res caderet, in se prius accensum veriti, cum spoliis in tumultu abierant. Polydorus itaque Josephi custodiam amico imponens, ipse confestim avolat ad Ducem. Re cum illo communicatâ, ejus consilium & voluntatem requirit. Ille, etsi iniquè acciperet, fraude detectâ, ab instituto dimoveri, instanti necessitate adductus, Josephum capitali supplicio tollere decrevit. Imperat itaque Polydoro, ad se statim ducat in palatium. Deductum suis servis in custodiam tradit. Hìc Leonora, cùm jam do-

m

mi in carcere obnoxium haberet, hac opportunitate in ſpes novas excita, nunc iterum experiri conſtituit. Huic negotio Pudentillam adhibuit. Iret ad juvenem, & moneret quàm præſens illi exitium impendat: quin amorem ſuum illius contumaciâ non ſic extinctum, ut ſalutis curam omittat: quod ſi pari affectu reſpiciat cui nunc vitam ſit debiturus, intercedere ſe velle, & ſuis artibus effecturam, ut ab hoc diſcrimine incolumis evadat. In propriâ manu nunc eſſe poſitum, duorum animas ſervare, & dominæ ſcilicet & ſuam. Cum hoc nuncio Pudentilla per domeſticos cuſtodes clam ad Joſephum pervenit. Ille, audito, magis quàm anteà abominatus eſt turpiſſimum ſcelus; neque ſe veris criminibus a falſâ accuſatione liberaturum reſpondit. His relatis, Leonora, ſpe omni deſtituta, impeditum libidinis curſum in odium deflexit. Inde maritum, Joſephi neci jam ſponte intentum, ſuis furoribus vehementiùs incendit. Ab utriſque conſultum eſt, proximo die quæſitores illi apponere. Ad id cadaver in aulam deportatum eſt, & Joſephus in quæſtionem adductus. Primùm Polydorus de nece prolixe recitat. Inde alii de fugâ teſtantur. Præcipuè ipſius cadaveris præſentia adeò omnium horrorem movit, ut tanquam in manifeſto crimine nullum defenſioni locum ſervarent: eamque ſignificationem magno murmure & apertis execrationibus interponebant, ut quicquid pro more dicturus eſſet, nullam fidem ſit habiturum. Utcunq; vero ſe ita gererent, & certiſſimo præjudicio jam antè damnaverint, Joſephus ſibi deeſſe nolebat: cumque vix tandem impetrato ſilentio ſe ad dicendum compararet, res nova & inexpectata turbavit totam actionem. Æthiops ingenti gemitu laxavit animam, & ſe repentè commovit, ac incitatis ſæpius mem-

membris denique ſurrexit in mediū. Vixdum ſui compos, neq: ſatis apertis oculis, Væ mihi! ubi ſum? & quis hic conventus? aiebat: an Joſephus e carcere evaſit? Omnes hoc ſpectro conterriti, nunc Æthiopem, nunc Joſephum; tum Polydorum & ipſos quæſitores intuebantur. Mox alii reviviſcentem propriùs adibant, alii inter ſe mirantes muſſabant, alii apertè clamabant, hominem innocentem dolo non ſatis adornato peti, totuſque conſeſſus adeò confuſus, & ipſa quæſtio jam ſponte remiſſa eſt, ut Joſephum elabi permitterent, ne ipſe ex reo actor fieret. Ille dimiſſus, &, ut viſum eſt, has fraudes atque injurias non leves eſſe nec temere ſuſceptas prudenter æſtimans, & jam nulli Siculorum fidens, ab eâ nocte nuſquam in Panormo apparuit. Fabula per urbem ubique divulgabatur. Dux Polydoro graviter infenſus, ab officio dimovit: atque hic in Æthiopem vindictam tranſtulit cauſatus, cum Joſepho & duobus conſervis fraudem conſutuiſſe, & ob id morbum ſimulare. His ſuſpicionibus ſupra modum incenſus, verberibus atque ſervilibus ſuppliciis confecit. Ubi ad aures Philippinæ accidit: has miſerias ſuæ cauſæ perpeſſo vehementiùs indulgebat: & obliquiori in patrem animo erat. Quin ſibi propenſius blandiebatur, non ex faſtidio, ſed invitum deſeruiſſe, ob manifeſtum capitis periculum: Hæc ab eventu facilè collegi, ipſa tum temporis nihil tale indicabat; neq; præbebat fugæ ſuſpicionem: verùm placide & modeſte ſe geſſit, donec ipſam opportunitatē capeſſeret. Aſſeclæ habitum furtim ſurripuit, gemmis ac nūmulis ſecum aſſumptis; quotidianā veſtem conſultò celaverat: ac nos eâ fraude circumduxit, fœminæ veſtigia inſectantes, dum illa ſub virili larvâ extra quæſtionem elaberetur: quam perſonam exinde ſervavit.

Serò errorem recognovimus; cùm & puer de furto quereretur, & nos in illius ornatum incideremus. In Italiam primùm transfretavit: unde abitura, ad me rescripsit: se patris injuriâ in famæ discrimen esse conjectam, quod cum inter populares tolerare non posset, voluntarium exilium prætulisse: parvum temporis intervallum huic molestiæ auertendæ cepisse, deinde brevi redituram, nisi insistendo longiùs abigerent. Ex Italiâ, ut arbitror, Judæam petiit: atque ut ex cadavere constat vultum, quàm potuit, dissimulavit. Crines aureos plumbeo pectine decoloravit: faciem sole ac vento sic deturpavit, ut nisi notis argumentis inducta haud eandem esse credidissem. Dux literis perlectis, quanquam me a fugâ alienam probabant, & proniorem paternis consiliis, impatienter admodum tulit: ac ubi meâ insuper opinione imbuerem: filiam Josephi desiderio teneri, & e Siciliâ exactum in suâ patriâ quæritare, ob silentium graviter succensuit: ac vereor, letho me affecisset, si non huic investigationi servata fuissem. Cumque alii quos priùs emiserat, ex Italiâ reportarent, versus Syriam esse avectam, in opinione confirmatus, cum fidis hominibus huc dimisit: addens ultrò: se filiæ votis obsecundare, neque generum dedignari, modò cum eâ redire vellet: non deesse quod utrumque aleret & fortunaret. Hæc dicenti Josephi reditus pudorem imposuit, & superfluam itineris narrationem non infœliciter interrupit. Tum Jacobus ad ipsum respiciens, O fili, aiebat, si Philippina mihi se prodidisset, in miserrimam virginem fortè non adeô crudelis fuisses. Et ego quidem, referebat, hujus vani & fabulosi amoris tristem exitum inter maxima mea infortunia repono. Hactenus satis esse duxi, si meipsum ab his cupiditatibus defenderem

fenderem, cavebo in posterum, ne aliis occasio peccandi fiam. Ex his sermonibus ad cœnam transibant: quâ peractâ; Siculi ad hospitium benignè dimissi sunt. Ob hæc Politianus ingenti admiratione correptus, cum Josepho fortè congrediens, ab ipso sciscitabatur, quo ingenio, quâ virtute plusquam humanâ fretus, tales amores aversari tantisque fortunis obsistere potuisset. At ille, Sum, inquit, amori, suprâ quam reris, deditus, verùm cœlesti atque divino, qui omnia mea desideria absumit, neque sum iners & inglorius amator, sed vehemens atque sublimis: audies, si placet, hunc sacri ardoris impetum.

Ite leves animæ, summi quas oris imago
Ducit, & attonito stringit præcordia sensu:
Quid juvat instabilem tantis ornare puellam
Laudibus, & vanum spectri fugientis amorem?
Nec pudet heu sacro ceu divam attollere cultu,
Ah magis æthereas cœlo convertite mentes,
Et formas spectate pares; Regemq; decorum,
Quem rerum supremus honos, & numinis alti
Sacra coronatam suffundit gloria frontem.
O Deus! ô generis nostri pulcherrime princeps!
Te pater, immenso totum qui lumine mundum,
Ceu fictum, nullumque videt, complexibus æquis
Concipit, & simili satiatus imagine gaudet.
Omnia te dominum sceptro subjecta verentur,
Terrarum innumeræ gentes, regesq; superbi:
Te domiti telis manes victricibus horrent,
Inferniq; lacus: totus tibi consonat æther,
Lætaq; perpetuo tollit præconia cantu.
Tu lapsos homines, nudæq; informia gentis
Ora, reluctanti frustrà pugnantia collo,

Erigis, & blandum prior internectis amorem;
Indulgesque tuis; raptosque è faucibus Orci
Æterno fers ipse sinu; cœloq; receptas
Consortes animas sacrati numinis imples.
Cœlicolæ decus insuetum mirantur hiantes:
Atque ipsi thalamis cupiunt servire beatis;
Muneris & tanti sortem captare secundam.
O hominum, divûmque salus! te pectore prono
Insequor, & pulchræ lustro vestigia plantæ:
Quando erit ut sacros oculis agnoscere vultus;
Nos ut perpetuo liceat tibi jungere nexu,
Et miscere animas, totumq; absolvere Christum?

Cum his denique memorabat, se solitum hujusmodi studiis exercere diviniores affectus; neque hunc minimum esse Poeseos usum. Ac pariter errant, qui his artibus se unicè dedunt, atque illi crassioris ingenii homines, qui, quòd ipsi parùm sapiunt, aut rusticè prætereunt, aut invidiosè calumniantur. Intereà solidum aliquod ac severum vitæ genus est amplectendum: non quod lucri spem maximam ostentet, aut voluptatem creet, aut famam conciliet; sed ingenii viribus ac rebus omnibus prudenter æstimatis illud ambiendum quod ad Dei gloriam ac publicam utilitatem plurimùm conferat. Hanc electionem sequitur consimilis intentio: quinimò ipsam requiem & refectionem ad hos usus dirigi oportet: ac eum sanè fœlicissimum dico, cui suus labor est perpetua recreatio. Ipse mecum indies delibero, atque expecto, dum e paternis ædibus in publicam stationem evocer. Admirabatur Politianus tam egregia consilia, & meritò laudabat, quòd cùm nullius rei indigeret, præterquam negotii, id ultro sibi dandum exposceret. Urebat interea

terea arcanus pudor vaniſſimæ ſuſpicionis, quam prius hauſerat, quæque nunc in contrariæ virtutis maximam venerationem abierat. Stupebat etiam ad inverecundiam amoris ſui, qui tam improbos metus admitteret, & hac immani ſollicitudine ægerrimam mentem inquietaret. Nec minus horrebat conſcientiam tantæ malignitatis, quæ per ſiniſtram interpretationem, ardentiſſimam pietatem infandi ſceleris opinione perverterat. Hæc inter Jacobo occurrunt, qui ex ipſo ore aliquid triſtius annuncians, Joſepho referebat, ſororem ſuam eſſe extinctam: ob id ſe velle, ad Cæſaream illico abeat, & ex defunctæ domo filiam reducat. Ex his dictis ſenſit amitam obiiſſe, quæ Ceſareæ habitabat, ad quam dudum ſoror tranſierat; eâque defunctâ, placere patri, ut domum ſibi reſtituatur. Inde mox ad iter ſe comparabat. Amici huic opportunitati deeſſe nolebant, tanquam a Joſepho dirimi non poſſent; revera ſororis cauſâ, hujus officii partem affectabant. Ipſe, (ſervis clàm præmonitis, ut conſuetum errorem adjuvarent) comites itineris ſecum habuit. Ubi ad Cæſaream perventum eſt, ſorore receptâ, ad Solymam quamprimùm redire properabant. Juvenes qui variis rebus & ſermonibus occupati, plagam amoris aliquantum obduxerant; nunc ex frequenti viſu & convictu recrudeſcentem minimè ſiſtebant, quin hanc tandem occaſionem nacti, ad amorem mutuum ſibi gradum ſtruebant: & quo uterque in ſpem pronior erat, eo mágis ab æmulo cavebat: in illo victoriam ſitam arbitrati, quis prior alliceret: ſi enim alterum ſuo amore dignaretur, huic jure cedi oportere. Præcipuè ſibi blandiebatur Eugenius, quòd elegantior & comptior eſſet, & fœminarum ingeniis aptior: atq; ob id magis indignabatur

Poli-

Politianus, & oblîquè ſemper intuebatur oculos avido aſpectu paſcentem, & inanes fabulas ingenioſe miſcentem. Fortè Eugenius, proximo die, cùm in horto ſolus ſpatiaretur, hæc carmina in auras fundebat; unde quis ſobrius amantium ineptias æſtimet.

O ſiſtitote furem!
O ſiſtote quæſo!
Cor abſtulit miſellum,
Et nunc abire cœpit,
Viriq; fœminæque,
O ſiſtitote quæſo!
O ſiſtitote furem!
Eſt alba veſtis illi,
Et tæniæ rubentes,
Auroque zona fulgens
Sed frons nitore puro,
Veſtemque, liliumque,
Nivemque vincit ipſam:
Eſt luminumq; fulgor
Par ſyderi gemello:
Eſt aureuſq; crinis
Par Cynthii capillis:
Pedes ſed heu venuſtos
Natura non adæquat:
Quin alteri neceſſe eſt
Ut conferatur alter.
Vos ô cavete vobis
Viriq; fœmineq;!
Nec blandulos notate
Ocellulos ocellis:
Eburneamq; frontem,
Et aureos capillos,

Pedesque pervenustos:
Ne tam decora virgo
Unicuique vestrûm
Cor auferat misellum,
Et sic abire pergat.

Haud longè Politianus substiterat, hoc sibi quoque secretum quærens ad explicandos eosdem affectus, & ingentes æstus impotentis animi. Is æmuli adventum prior advertens, (nam amici titulum eo nomine penè deleverat) se spontè occultavit, ut ab aspectu, gestuque solitario ipsius ambitum atque successum captaret. Ubi recitantem audierat; primùm secum per contemptum ringere, tum indignari, & exardescere cœpit: deinde extra omnem patientiam abreptus, repentè exiluit; & cum Eugenium subito interventu turbatum furentibus oculis salutaverat, mox in omnia convitia effusus, stultitiam, insaniam, libidinem, impietatem objecit: ac ni istas cupiditates quamprimum exuat, se suis manibus minitabatur ipsius perditam ac vilem animam virginis famæ immolaturum. Eugenius, etsi carminis sui levitatem satis recognosceret, hac vehementiâ verborum, velut igne collato, pariter incensus, & ut partem pudoris a se amoveret, sic accusantem respersit; Amare me fateor, inquiens, & te mecum amare suspicor: neque tam ferociter succenseres, non eodem zelo exagitatus. Haud vulgaris est iste, ô Politiane, affectus, qui amicitiam nostram sic potest corrumpere; in cujus tyrannidem hæc culpa est mutuò transferenda. Cum itaque non liceat utrumque voto potiri, sincerè & ex composito agamus, sive libeat præmium hujus certaminis honestis studiis ambire, sive armis præripere, nihil de-

trecto

recto, fac quicquid audes, & potes. Ad hæc Poli-
ianus turbidus atque confusus nihil contra responde-
at; tantùm, Crastino, remurmurans, die, in campo
buibano me convenies: ubi hanc injuriam gladio
iscutiam. Eugenius provocantem hilariter excipit,
nctè professus, præter hanc fatalem & necessariam
ontentionem, se nihil odii in animo habere: dextram
uoque mutuò poscebat in residuæ charitatis testimo-
um: ut vel tristissimam sacræ amicitiæ speciem in-
r capitales inimicitias retinere videretur. Politia-
is, ut erat iræ plenior, omissis cæremoniis, iterum
onebat expectare se congressurum. Interea Josephus
ubiculari fenestrâ fortuitò conspiciens inter se libe-
is altercantes, ac nihil gravius ominatus, indignum
men censebat amicos hæc in se jurgia admittere:
jam ipse studebat suam operam quamprimùm in-
rponere, expectans modò exitum rei tamdiu dum
horto Politianum sentiret tumentem & indignan-
n discedere. Tum festinato gradu in hortum de-
ndens, & objiciens se egressuro, quæritabat tantæ
ultatis causam: cumque ab illo nihil exprimere pos-
, ad Eugenium deinde pergebat. Postquam mul-
n diuque frustrà sollicitaverat, ac nihil seorsim ex-
omeret, quòd illum vindictæ studium, hunc amo-
pudor coerceret: ipse quiddam altius subesse præ-
iens quod tam constanter & obstinatè celarent,
im ducebat, rem adeò irritatam nequaquam esse
nittendam: mox aliâ viâ sic aggressus est. Ambos
ul in cubiculum accersit, hic plurima de amicitiæ
nitate, deque suâ in utrumque benevolentiâ præ-
us, admodum enixè obtestatur ut rem integram
permittant: Qui recusat, adjiciens, aut mihi ar-
ro, aut suo juri diffidit. Eugenius, cùm se aliter

exolvere non poſſet, Quantum in me eſt, dicebat, hanc conditionem libenter acciperem, ſi noſtræ litis ea eſſet ratio, ut vel te judice tolli, vel utroque ſuperſtite finiri queat. Hic Joſephus intentè defixus, & quid hoc monſtri eſſet curioſè rimatus, plurima ſecum mente concipiens, ſic tandem erumpit. Proculdubiò eandem rem concupiſcitis, quæ inter vos dividi nequit, &,ut mihi viſum eſt,eandem amatis fœminam. Cum neuter abnuerent, dejecti ſuæ conſcientiæ ſenſu, jam certus augurii fidentiùs inſiſtit: nec tam nomen expoſcere, quàm ipſe diſſimulare videbatur. Tum inquit. Etſi hujus judicii nulla a vobis mihi facultas conceſſa ſit, annitar tamen utrumque divellere ab hac inſaniâ; & inter nos paululùm ſuper hac re philoſophabimur. Nihil eſt vero amore pulchrius: nihil vano vanius. Amor utique eſt unionis appetitus, per quem univerſæ res tendunt ad ſibi debitam perfectionem: habentque hunc affectum a naturâ inditum, juxta ſuæ facultatis menſuram. Quæ vitâ carent, cæco tamen & ſtupido motu in mutuam unionem a principiis feruntur. Animalia cum ſenſu & gaudio explent animorum ſuorum deſideria; impetu potius & furore correpta, quàm ex liberali ingenio, & contemplatione veræ fœlicitatis: illaque eadem vis, quæ primùm impellit, motum modumque votorum terminat. Nos verò qui ratione præſtamus, ſortiti ſumus acutiſſimum palatum, gulamque vaſtiſſimam, quidvis, & quovis more cupiendi. Hæc immenſa voluntatis capacitas, ad infiniti numinis cultum, ab ipſo inſita eſt, & ſub eo omnia ſuo ordine complecti debuit: nunc perverſa, & inferioribus affixa, in his ipſis ſibi fingit aliquam divinitatis imaginem, quam inſanæ cupidinis œſtro agitata miſerrimè deperit, & præcipiti

i studio ad deteriora perpetuo vergit. Hinc pluri-
ludicris & leviculis rebus tam impense operantur;
i majora sectantur, aut inexplebili divitiarum
ne laborant, aut vani nominis auram anhelant,
corporeis formis, & voluptatibus inhiant:
mo tamen, utcunque sit istis affectibus suâ sponte
oclivior, primo impetu tam perditè lapsus est, quàm
stea evenit, cùm hæc idola, quæ sibi ipse coustituit,
to ornatu, & multâ exercitatione colendi, tandem
cœlos & sydera attollit. Sic qui fœminæ desiderio
grat, primùm intuetur amabilem formam: ubi hæc
cuerit, perpetuâ contemplatione inficit mentem:
que ut integrâ voluptate fruatur, si qua parte de-
iat, ultro adulari atque appingere gaudet: hinc
iat amare; & ne quid injustè vel inhonestè facere
datur, morem sibi ipse ac legem imponit, quæ vel
quam virtutis speciem, & honoris dignitatem ob-
dat. Tum heroicus & consummatus amator est, suis
ibus irretitus, & puellari imperio deditus. Et quo
isque magis cæcutit, constantiusque insanit, ex eo
gis sibi plaudit, atque omnium pariter insanienti-
consensu laudari solet. Verum nescio an hac tan-
vanitate tumentibus magis conveniat ipsâ Ju-
ne perfrui, vel inanem nubeculam in suâ mente crea-
n perpetuò amplecti: cùm enim nihil tale usu ex-
iantur, immani expectatione dejecti, plerumque
pœnitentiam & fastidium recidunt: atque hos
a interdictio sæpe acriùs incendit: qui autem mo-
tè amant, optimè vivunt, & veri amoris legem
uabili tenore absolvunt. Quin hæc pestis, cùm sit
nmæ perfectionis corruptio, quod maximè dolen-
n est, ingenuas & generosas mentes faciliùs inva-
, & admissa pertinaciùs obstringit. Hic Eugeni-

 us,

us, qui amori vim ſacram & fatalem ineſſe cenſebat, ab hac ultimâ excuſatione non facilè cedebat. Atqui hæc, inquiens, mirabilis animorum conſenſio ex arcanâ naturæ virtute profecta eſt: ut ferrum magnetis deſiderio, quaſi inſito quodam ſpiritu, ſe commovet; heliotropium ſe cum ſole convertit: neq: omnes formoſam depereunt. neque nemo deformem. Eſtq; præterea conjugalis flammæ ſcintilla ac ſemen, quod in primis parentibus ſe ſponte explicuit: quo nihil ſanè dulcius fœliciuſque miſeris mortalibus hæc vita ſuggerit. Tum hæc amoris non minima commendatio eſt, quod humanæ vanitatis hiatus non velet modò ſed impleat, & ex æmulatione divinæ charitatis, ſe ſuaſque fortunas omnes forte minùs merentibus impendat: huc accedit illa conſtantiæ laus, nullâ mutatione mutabilis, nullâ morte mortalis. Hæc verba Joſephum magis excitabant ad animi tam liberalis luxuriem prudentibus remediis corrigendam. Tum ille. Hæc violentia & intemperies a naturâ minime ſurgit: nec quod rationi & juſtitiæ pugnat, & in auream ſobrietatis legem impingit, humanæ perfectioni competere poteſt. Sin a fato eſt, certè ſupplicium eſt. & pœna aliorum ſcelerum. Nam non Deus eſt ſuorum munerum tam improvidus diſpenſator, ut eo probante plures id cupiant, cujus neque omnes eſſe compotes licet, neq, ſanos voto decedere. Agnoſcite, quæſo, prudenter & ſobriè quam diros effectus hic amoris exceſſus in vobis pariat: conſuetudinem mutuam ac amicitiam veſtram ex honeſtis, ut opinor, rationibus ſuſceptam convellit, & in odium atque furorem præcipitat: atqui naturæ harmonia hunc amoris theſaurum ad univerſum genus hominum extendit: ac perinde plurimum errant, qui falſâ æſti-

matione

nation vel ipsius consanguinitatis, sub eo nomine
bertim indulgent, in alienos non minus injurii: cum
mnes simus ejusdem sanguinis & naturæ participes,
t suo quisque gradu propinqui. Neque in amicitiâ
st ullus zelotypiæ locus, aut aliorum officiorum in-
erceptio. Conjugium verò, quod in fœminâ hone-
issime respici solet, si consummatum sit, excludit a-
lterum, affectatum, rivalem recipit: ut plures
lem imperii culmen, ejusdem officii dignitatem, satis
ecte sperare, ac petere possunt: cum eâ tamen sobrie-
ate, ac moderatione cupiditatum, ut illi, quem alio-
um suffragia poscunt, libenter concedant, ac fortè
areant: aliter non legitimo more candidati, sed
mbitionis maculâ infecti prodeunt. Deus ipse in
rimis parentibus utrumque sexum consociavit, in-
a quam legem nostra quoque desideria consistunt:
t autem nunc amplior eligendi libertas, neque mi-
ma absistendi prudentia. Siquidem matrimonium
t omnis politiæ fundamentum: proinde rectissime
nstitui debet, ne cætera vitæ officia corrumpat.
onditio, ætas, convenientia morum, innumeraque
ia, quæ nos juvenes in amoris impetu minimè spe-
amus, sunt seriò æstimanda: neque quenquam opor-
t esse ab affectibus magis immunem, quam qui con-
gium est initurus: non quod amorem exuere velim,
d rationi semper obstrictum tenere; ut non alios
gitimos respectus, nedum ullam justitiæ partem
nturbet. Quod si iste immodicus amor sit ipsius
mperamenti consensio, cur non alio sensu, quàm
ulis percipitur? cur ab ipsis cognatorum amplexi-
s arceatur? aut cur non denique semper sit mutu-
, & ipsâ conciliante naturâ pares cum paribus uni-
tur? non turtur, non cygnus, aut ejusmodi anima-

lia, in quibus hujus conjugii aliqua ſpecies elucet, eo more ſe copulant. Fateor equidem ſubeſſe quædam propioris benevolentiæ ſemina, in nuptiarum rationibus non contemnenda; cum ad illas quodammodo deſignent, & in conſortii curſu fœliciter perducant. Hæc judicii conſenſum ſollicitant; trahere & rapere non debent: cùm natura omnes affectus nobis in manum tradiderit, & ſubjecerit rationis imperio: nos vero millibus illecebris incaute fovemus: quod ſi frænos prorſus omittamus, actum eſt de ſalute noſtrâ. Illud quoque neutiquam placet, quod hunc inanem & præpoſterum amorem cum divinâ bonitate conferas. Deus quidem indignos amat, ſed exinde amabiles efficit; ignoſcit, non ignorat, aut cæcâ admiratione nævos obducit. Nunc verò cùm vos ſentiam hoc amoris faſcino circumfuſos, aliam rationem inire cogito, quæ jamdudũ opportunè accidit, ut ab his laqueis perfecte expediam: expectate modo commenti exitum, & agnoſcetis amantium vanitatem. His dictis, & ſollicitâ expectatione ſuſpenſos, e cubiculo ſecum deducit: tum ſervum nomine inclamans, clam admonet quid fieri velit. Nec multò poſt Anna ſoror ingreditur, & præſenti oris aſpectu fere omnem fratris philoſophiam ab amantium pectoribus excuſſit. Illa breviter ſalutatione perfuncta, & cum Joſepho confabulata, mox factâ excuſatione diſceſſit. Dum interea in colloquio perſiſtunt, Joanna ſe quoq; in conſpectum dedit, vultu ſimillimo, & eodem cultu adornata. Juvenes præter ullam ſuſpicionem eandem eſſe rati, pari affectu intuebantur: donec altera ex compoſito rediret: cujus præſentiâ, tanquam genii viſione, attoniti, nunc unam, nunc aliam, nunc utramque ſimul avidiſſimo lumine perluſtrabant: mentiſque vehemen-

-hementer affectæ varia edebant indicia; neque suis -culis satis fidebant, aut præ stupore poterant in- -rrogare. Josephus modico risu perfusus, & jamdiu -irantes passus, sic demum interpellavit. Quam nunc -se meam sororem censetis? an hanc potius? an po- -us illam? certè oportebit maritos fore optimè ocu- -tos, qui ab alterâ alteram distinguant. Hæc verba -ebant Eugenium, & flagranti pudore obruebant: -ui in fronte leviter perfrictâ, Sanè, inquit, omnium -ulcherrimarum rerum, quas hæc Solyma exhibet, -hil hoc spectaculo est admirabilius: ita alia alii pro -eculo est, & pictoris unicus labor utrisque suffi- -t. Politianus, qui hucusque tristis obmutuerat, -m inexpectatâ novitate permotus, in hæc verba -onsensit. Jam desino mirari humanorum vultu- -n varietatem, ob colorum & lineamentorum di- -nctionem, cùm in his potiùs incomparabilem ele- -ntiam, & elegantissimam comparationem præ- -llere stupeam. At Josephus, Sunt hæ, inquit, ge- -ellæ sorores; Anna, quæ nobiscum in urbe ha- -tat & jam sororis visendæ causa ad nos rediit: -oanna Cæsaream nuperrime reliquit. Nos, qui -m utrisque familiariter versamur, nonnullum -rmarum discrimen agnoscimus, præsertim cùm -abæ consistunt: alios fallere & ludere solen- - est lepidissimo errore deceptos. Hoc ludicro -turæ vestram aciem exercere jam olim in ani- -o fuit: nunc ubi altera ad nos redierit, in -nc fraudem præparatas induxi. Inrer hos -rmones virgines pariter renidebant, ac in- - brevi colloquio habito avertebant se si- -ul e medio. Hic Josephus, ceu victor, & -mpos incœpti, in utrumque sic insurgebat. Nunc

ut

ut exequar propositi rationem hoc utar exemplo. Si quis Annam amare se fingat, quibus oculis, aut quo sensu internoscere possit, aut ad personæ unitatem penetrare, quin si altera substituatur, huic eodem amoris incendio litaverit? uti credibile est Jacobum a socero delusum suppositiam conjugem veris affectibus excepisse. His rationibus ad salutem circumducti, absque omni contradicendi potentiâ diu muti convictique pendebant. Deinde vivis vocibus confitebantur, magicam esse amoris vim, & stultissimam amantium insaniam. Josephus his fretus argumentis, sic ultra cedentes perpulit. Illud inprimis amori vitio datum est, quod amare & sapere nemini liceat: ab hoc fonte stultitiæ plurima promanant scelera; neque se sistit intra libidinis æstum, cujus tamen nomen isti egregii amatores ex professo fugere & abominari solent. Primùm placidâ & delicatâ mollitie sobrietatis tenorem solvunt. Inde ex assiduo neglectoque fervore erumpit concupiscentiæ scintilla, & per admissi Cupidinis flammam turpissimæ Veneris incendium concipit; quæ corpori puram & æthercam mentem, imò fœdissimis corporis partibus, more perverso & præcipiti subjicit: unde fit ut hæc macula paulò minùs quam ipsa cædis conscientia sontes inquinet atque convellat. Sin in scelere longiùs perdurent, extra omnem modum atque modestiam (quod de Romanis imperatoribus traditum est) in hujus volutabri fundo submergit: cùm enim seipsos revereri dediscant, nullius deinde flagitii pudor, nulla dedecoris indignatio, a teterrimo quovis facinore defendit. Itaque ex eo quod hoc vitium animum tanto furore libidinis ad omnem impudentiam & turpitudinem projiciat, non immeritò generis humani parens,

rens jam hujus proterviæ, & ſceleris conſcius, iſtarum partium nuditatem eſt verecundatus: quippe omnis animæ incontinentia, motu corporeo repræſentata, turpem & pudendam ſpeciem exhibet: neque non eſt indecorum aſpectu, aquaturire, inhiare epulis, procacibus oculis geſtibuſque alienam ſollicitare caſtitatem, & ejuſmodi intemperantis animi indicia: ſumma vero obſcænitatis deformitas, cujus infanda & ingrata mentio caſtas aures obtundit, & ceu fulmine quodam percutit. Inerat quidem perfectiori naturæ ſua ſordities, quapropter hæc membra in ſecretioribus locis repoſita ſunt: & ex lege Moſaicâ in quibuſdam ſacris officiis erant a legitimis conjugibus arcendi: pariter noſtris patribus imperatum fuit, ut è caſtris ſecederent, & in humo prius ligunculâ defoſſâ alvi purgamenta abſconderent: quicquid ſacri in his ſuberat, a naturæ immunditie occaſionem cepit: neque ſunt ulli ferè mortales tam bruti aut barbari, qui in illud non conſentiant, atque is ſanè humano generi convitium facit, qui hujus modeſtiæ velum exuit. Hæc autem quamdiu conſcientia libidinis abfuit ſatis honeſtè ſpectabantur: ut primùm ſcelus invaſit animum, laſciviam pudor eſt comitatus. Et ſanè oportuit hæc irritamenta nequitiæ a patrantibus oculis amoveri: non quod cenſeam nefas eſſe de his rebus, ut medici ſolent, citra ſalacitatem ſermonem facere, quas non ipſum divinum exemplar ſub flammeo modeſtæ ſignificationis in medium proferre veretur: quin addo rectiſſimum eſſe naturæ uſum, & nonnullum contra libidinem remedium, graviter & philoſophicè percenſere, & de iſtis ſecretis voluptatibus nil nimium ſuſpicari: ſæpè enim res invidioſè ſecluſa magis irritat furtivum exploratorem,

torem, qnam si libere permittatur. Tum qni castitatem suam tueri velit, ne sit curiosus formarum contemplator, aut alienam pulchritudinem vanâ admiratione plus justo veneretur. Ab omni lasciviâ, & impudicitiæ fomentis abstineat : obscænos sermones & impuros gestus, vel in theatro, vel in tabulâ ostentatos devitet, nec minus immodicum vini & ciborum usum : & præ cæteris inane otium, quod & cunas Cupidinis, & ipsum Veneris cubile dixerim. Intueatur Christi pulcherrimum exemplar; & ab isto fonte hanc gratiam hauriat : ut sacro amore & cœlestibus flammis culinarem libidinis ignem extinguat. Ex his itaque satis constat non ludicrum esse, nec leve facinus, tanto impetu & turbine affectuum a Deo abstrahi : neque facili pœnitentiâ hoc blandum scelus tam altè defixum, aut ejici posse, aut expiari. Sub hæc Eugenius, ut erat ingenuæ facilitatis, conscientiæ stimulis incitatus, & fletu turgidus, sponte profitebatur. Non a Deo tantùm hæc venia petenda est, tu quoque nobis ignoscere debes, & tuorum indulgentiam impetrare : amavimus scilicet sororem tuam, utram vero nunc fere nescimus : neqne multum scire interest : cùm neutram rectè coleremus : quod si pœnam expetas, enses nostros, quos hæc æmulatio in utriusque pectora strictura fuit, mutuâ ultione recipiemus. Josephus, re jam cognitâ; & novi monstri mentione non leviter perculsus, sic retulit. Quantum video, vobis primum invicem condonari oportet : neq; priùs sperare liceat, aut a Deo noxæ solutionem, aut ab amicis oblivionẽ injuriæ, quam vos vicissim redieritis in gratiam. Quin advertite nunc, obsecro, in quanto constiteritis præcipitio: proximus erat ad homicidiũ lapsus; ultimus

ad

ad cædem sui: & hæc quidem flagitia in amoris comitatu numerari solent, & eodē honoris obtentu velari. Juveniles animi libidine pleni, & tum primùm falsâ gloriæ coruscatione perstricti, nihil indigni, nihil adversi sibi tolerandum putant, quin illicò ad extrema confugiant, &, ferarum more, privata bella inter se denuncient; aut, quod omni feritate immanius est, secum prælientur, &, ceu malo quodam genio agitati, animas e suis corporibus exterminent: & tam perfectè in seipsos sæviant, ut nihil supra legitimi supplicii, quod maximè merentur, adjiciendum relinquant: miseri profectò qui ultimam vitæ periodum tanti sceleris liturâ definiunt, & universum hominem, quantum est in seipsis, occidione occidunt! Quis enim pœnitentiæ locus? quæ salutis cura subesse queat tam præcipiti furore, tantoque reatu vitæ summam claudentibus? Quidam barbaris Christianorum seculis, qui se gloriæ & honoris magistros professi sunt, præscripsère monomachiæ leges, & ferales quasdam cæremonias: quin hæc ipsa cum omni lege & societate civili pugnat: aut saltem exprobrat publici juris defectum: & qnis expectet, ut eam litem gladius discindat, quam justitiæ trutina dijudicare non potest? certè nobis mera magia videtur, illud a Dei providentiâ sperare, quod neque natura præstat, neque ipse supremus judex ex virtute propriæ sanctionis spondet. At nonnunquam diremptionem controversiarum incruento sortilegio permittimus, non pro jure definiendo, sed ad facti determinationem, ut sit aliquis finis litium: nempe vel in partibus dividundis, aut rebus ludicris: unde nihil amplius expectamus præter modum naturalis contingentiæ, sed in eventu communis providentiæ indifferenti animo acquiescimus,

mus. Monomachiam meritò tollimus, quia tametsi sit causa justissima, ratio decidendi est illicita: tantoque ipsâ carnificinâ indignior, quòd in publicam autoritatem peccet, cui ista inservit. Si quis tali certamine pereat, seipsum interfecisse ex lege pronunciatum est. Victor a pedibus in altum suspenditur, ut sic præpostero more intereat, qui justitiæ cursum pervertit. Sin uterque supersint, non ideo censuram effugiunt: verùm spectabili ignominiâ notantur, ut ab his, tanquam cornupetis bestiis, alii sibi caveant: quamque gloriæ opinionem ex scelere captabant, eam infamiâ supplicii deperdant. Imò qui ausit laudare facinus, hic quoque crimini accedere censetur. His legibus effectum est, ut non tantùm premamus injuriam, sed & famæ vanissimam speciem ex animis hominum eradicemus. Equidem injustè provocantem usque ad extremam necessitatem declinare constituo: timidum me vocet, ut velit, indicet, proscribat, depingat: nihil moror; sceleris esse metuentissimum ultro profiteor & glorior. Hic breviter Politianus. Multùm tamen interest, si publicæ leges vindictam suppleant, ac ubi privato decori non satis consulitur. Cui Josephus. Si, ubicunque leges deficiant, singulis civibus jus suum repetere liceat, frustrà esset legum ferendarum potestas: nullo certè jure concessum est ut quis suam causam dijudicet: minimè verò omnium Christianis hæc ultio permittitur. Nostri censores privati nominis curam suscipiunt. Honores publicos, ut pretiosissimam reipublicæ gazam æstimamus, parceque & justè dispertimus: militibus imprimis, qui pro patriâ vitæ periculum adeunt: necnon iis, qui prudentibus consiliis juvant. Neque inferioribus negotiis aut virtutibus hæc præmia debentur. Simplicitati

citati

citati, temperantiæ, justitiæ suus inest candor atque venustas: non tamen is nitor & eradiatio honoris, in quibus nobilitas consistit. Quin ut stigmata sunt notæ sceleratiorum nebulonum, ita insignia sunt tesseræ egregiæ virtutis. Hanc nobilitatem, parentum gratiâ, & expectatione ingenitæ virtutis, minimæque plebeiæ educationis, in familiam deducimus: eâ lege, ut spem nostram aliquando adimpleant, aut saltē nunquam redarguant per scelera aut morum indignitatem: titulos enim a meritis seclusos, æquè inanes & ridiculos censemus, ac alii non opibus sustentatos: nec qui longissimâ serie â nobilibus descendunt, se majoribus suis anteferre permittimus, a quorum virtutibus originem ducunt: quòd si hunc splendorem meritis augeant, id solum sibi debent. Perinde neque novitios aspernamur, qui fortè multiplicis familiæ benefacta suis cumulatis officiis exæquant: verùm æstimatione ritè constituta, tot graduum nobilitatem largimur. Nam si in hoc censu sola antiquitatis ratio haberetur, sanè omnes pares essemus, cum ab Adamo primùm, deinde a Noacho prognasci certissimum sit. Si proximorum parentum, certè anima, quæ est pars nostri nobilior, divinæ originis est, & a Deo procreata; quod semper summæ generositatis apex credebatur. Nobilibus, cùm vestimentorum ornatuumque discrimina ubique circumferant, inferiores propter publicam consuetudinem sine ullâ cunctatione aut offensione decedunt. In eodem gradu prioritas valet, in eadem familiâ dignitas generis. Is autem est censuræ obnoxius, qui nobilitatem fastu & fastidio corrumpit: siquidem nihil est superbiâ contemptius, vel si pari superbiâ tumentem consulas: nihil adulatione abjectius: sibi verò adulari vilis-

vilissimum: neque honoribus & titulis, qui ob publica beneficia collati sunt, ad publicam injuriam licet abuti. Haud enim ab immanibus gestis aut tyrannicâ potentià hæc gloria exurgit, sed a communicatione bonitatis, & exundatione sublimiorum virtutum: neque ego Cæsarem his laudibus dignum, neque fortem, aut fœlicem judico; qui amplissimam rempublicam, sub cujus legibus & institutis natus & educatus fuit, inane nomen & censuit, & fecit: neque illa fortitudo, quæ in virtutum choro numerari solet, cum pietate & justitià pugnare potest: quin temeritatis aut violentiæ, aut quovis alio pejori nomine signandum est, illud audere, cujus effecti pœnitere necesse est: quinimo summa est infœlicitas maximum scelus ad exitum perducere. Hunc quidem dico tyrannicæ artis peritissimum, qui non minùs ipsam liberalitatis & clementiæ speciem, quàm acerrimi ingenii vehementiam ad hæc studia scitissimè traduxit. Miror sanè Christianos, in hac sententiâ ipso Catone iniquiores, istum perfectissimum perduellem nescio quà famæ opinione dignari. O amici! nihil proficimus, si non vera laudis & vituperii discrimina, haud tantùm verbosè & philosophicè, verùm intimis animorum sensibus familiariter insinuata, ad vivendi morem usumque deducimus. Quocirca vos excutere velim hæc involucra & pigmenta vitiorum, & genuinam virtutis faciem perfectè contemplari. Post hæc dicta coegit in mutuos amplexus descendere, ac sponsionem facere se nihil mali invicem molituros. Deinde ab omnibus discessio facta est. Politianus quoq; & Eugenius scorsim se dividebant: solique secum reputabant, quantum dedecus admiserint: ac nisi Josephus aptè præmonuisset, procuıldubio sibi manus infe-

nferrent. Marcebant indies his cogitationibus: neque deinde aut virginum ora, aut ſeipſos ſine pudore aſpiciebant: & jam cœperant ad meliora ſpectare, veræque pænitentiæ fructus edere: quod Joſephus ſolerter advertens, occupabat erigere jacentes animos, & ſolari ſe ſponte plectentes. Quin ut aliquantum diſtraheret a perpetuis mæroribus, ægrè perſuaſit ut iterum prodirent ſecum ad publicam lectionem. Ubi ad Academiam ſuccederent, nondum erat prælegendi hora. Interim in porticu ambulabant; & Joſephus, ut hoc interſtitium aliquâ commoditate suppleret, libellum, quem fortè habebant, in manus capiens, diu folia digito verſabat, mox oculis locum deſignans, ad Eugenium ſic provocabat. Placetne audire hos verſiculos e Libro Sapientiæ in Latium tranſmiſſos? Nunc, quia non licebit perlegere, paulò infra initium recitare incipiam:

Sic nempe vanis dedita ſenſibus
Gens impiorum, ſed malè, diſſerit:
Heu vita velox, & laborum
Perpetuis agitata pœnis:

Mors ſæva nulli dat veniam fugæ,
Raptum aut ſepulchro ſolvit ab infero:
Nam fortè nos natura finxit;
In tenebras redig. peremptos.*

Ceu fumus halat ſpiritus, ut citæ
Scintilla flammæ, cor agit intimum.
Putreſcit extinctum cadaver;
Mens liquidæ perit inſtar auræ.

Famamq; vanam factaq; neſcient
Seri nepotes: ceu fuga nubium,

Sic vita transit: ceu solutum
Sol abigit radiis vaporem.

Vanescit ætas æmula somnii:
Consumpta, non a fine revertitur,
Nam lege consignata tristi
Haud patitur remeare quenquam.

Vivamus ergo dum licet indies;
Et summa rerum gaudia fervido
Carpamus usu; ceu juventæ
Perpetuo raperemur æstu.

Nos proluamus non tenui mero;
Myrrhæq; succo; flos neque transeat
Intactus; ornemus rosarum
Quàm pereant caput ante sertis.

Sit cuiq; nostrum pars sua gaudii,
Et signa cunctis lætitiæ locis
Linquamus: hæc fortuna nostra,
Hæc hominum rapienda dos est.

Sanctum premamus non ope præditum:
Sed nec relictæ, nec vetulo seni
Parcamus: esto jus potestas:
Nil pietas juvat imbecillis.

Ergo struamus insidias pio,
Non congruenti: tetricus obstrepit,
Ac lege nos damnat severâ,
Et maculas renovat juventæ.

Se conscientem numinis asserit,
Summiq; dicit progeniem Dei:
Ad mentis incusationem,
Editus, opprobriumq; nostræ.

Hunc

Hunc vel tueri nos piget obvium,
Non cæterorum consimilem virûm:
Non semitis instans iisdem
More novo sua facta fingit.

Nos seu monetam censet adulteram,
Consortio, seu sordibus, abstinet:
Fert exitum justi beatum,
Seq; Deo genitore jactat.

Quin experimur verane prædicet?
Tentamus ecquid fiat in exitu?
Si numinis sit nempe proles,
Hostibus eripiet profanis.

Probris & acri cæde probabimus,
Quam mitis, & qua sit patientiâ:
Lethoq; perdemus nefando;
Namque suis superat loquelis.

Hæc falsa fingunt, nube libidinum
Cœci, sed altis non benè creduli
Oraculis, nec spe fideli
Præmia respiciunt piorum.

Nam non caducam finxit originem,
Æternitatis sed speciem suæ
Nostram Creator: mors per Orci
Invidiam populatur orbem:

Stantes ab iisdem partibus obruet:
Sed dextra mentes possidet abditas
Divina sanctorum: neque ulli
Emeritos ferient dolores.

Stultis videntur funditus emori
Clademque summam funus, & exitum.

Ceu perditam censent; at illi
Pace manent placidâ reposti.

Ut gens malorum suppliciis premat,
Æterna mentem spes tamen occupat;
Mitemque castigationem
Elevat accumulata merces.

Nam sic probatos optimus arbiter
Communioni seposuit suæ:
Ut flamma fusum purgat aurum;
Ut pecudem litat immolatam.

Clari vicissim tempore posthumo,
Ceu tot favillæ per stipulam ruent:
Gentesq́; damnatas ad Orcum
Imperio subigent perenni,

Hic pauca breviter commentatus substitit, auscultans modò num adhuc scholam occupantium fremitus ad capiendas sedes revocaret: quin ubi necdum frequentes convenirent, paginas aliquot pollice avertens, in hanc deinde sectionem incidit.

Tum se pudendi criminis integer
Attollit audax ora sub hostium:
Qui pristinos mercede serâ
Crediderant vacuos labores.

Hoc conspicati pectora turbido
Terrore solvent: dum super ultimam
Surgentis expectationem
Insolitum decus obstupescunt.

Serò pigentes, & gemitu gravem
Testante luctum, taliter infrement:
En iste dedignantis olim
Dedecus, opprobriumque mundi.

Stulti

Stulti carentem mente putavimus;
Lethoque nullam ſurgere gloriam:
Nunc inter aſcriptus beatam
Progeniem, ſuperoſque regnat.

Ergo ſecutos tramite devio
Umbras inanes, nos neque conſciæ
Lux veritatis, nec decorum
Juſtitiæ jubar eſt obortum.

Æſtu furentum feſſa libidinum
Conſumpta mens eſt; vita per avios
Tranſacta ſaltus, & ſalebras,
Calle procul pietatis æquo.

Quid nunc ſuperbæ fama potentiæ?
Quid faſtuoſæ profuerint opes?
Hæc cuncta ceſſerunt ut umbra, et
Curſor equo fugiente vectus.

Ritu phaſeli, per maris humidi
Currentis undas ante Favonium;
Perlapſus, haud ulli legendum
Radit iter celeri carinâ.

Ritu per auras alitis avio
Tractu volantis; dividit aerem
Stridente pennâ verberatum;
Semita nec ſequitur ſuperſtes.

Ritu ſagittæ, protinus obviam
Metam petentis; quæ penetrabiles
Diſcindit auras, nec meatum
Pone refert coeunte vento.

Sic nos ab ortu præcipitavimus
Inglorium per crimina ſeculum;

Virtutis exortes; nec actæ
Edidimus monumenta vitæ.

Ut pappus auræ dissitus impetu;
Ut spuma nimbo deperit, ut vapor,
Spes impiorum; ceu viator
Hospitio fugitivus exit.

At justa vitæ gens opifex piæ
Æterna cœlo gaudia proferet:
Stat certa merces; quam supremi
Cura Dei posita servat.

Nam sceptra cunctis regia dividet;
Cinget coronis tempora gemmeis
Quin incubans dextrâ & potenti
Muniet incolumes lacerto.

Armatus idem numine vindici,
Rerum apparabit tela nocentium,
Thoracis instar sanctitatem,
Justitiæ galeam capesset.

Integritatem pro clypeo geret;
Ensem furoris parcere nescii:
Omnique naturæ rebelles
Militiâ lacerabit hostes.

Tum non inani turbine fulminum
Spargentur ignes; telaque fervidis
Explosa nimbis, ceu fideli,
Omne caput ferient, ab arcu.

Tum fœta sævam nubila grandinem,
Balista saxum ceu rotat, ingerent:
Pontique debacchantis æstus
Vorticibus rapiet profundis.

Assurget ingens ventus, & inferi
Difflabit alte sub vada Tartari.
Sic afferet terris ruinam
Impietas, soliisque regum.

Hac periodo se tandem compressit, & Eugenio cætera perlecturo, & ob id librum poscenti tradidit. Hinc itaque in aulam abibant, &, Josepho præmonstrante, se juxtà commodè collocabant. De regimine animæ, erat hodiernæ prælectionis titulus. De quo, ut de summâ futuri sermonis, dum secum mussarent, & non levem expectationem conciperent; ipse lector pulpitum inscendit, & se more gravissimo componens, sic rem aggressus est. In omni humanarum rerum imperio, prima virtus est gubernare seipsum, secunda familiam, tertia rempublicam. Qui istis inferioribus officiis non est satis exercitatus, aut saltem idoneus, illud civilis prudentiæ culmen nunquam rectè consequetur Extitere plurimi principes viri, philosophorum disciplinâ exculti, qui pacem, qui bella fœliciter gesserunt: alii a naturâ non minus compositi, ob hunc tamen eruditionis defectum, ignari justitiæ & veræ fortitndinis, iram atque libidinem, et ingenitum superbiæ malum, non didicerint istiusmodi præceptis, & instructæ rationis fræno moderari: quin aut rebus adversis fracti, vel secundis plus nimis elati, se totos fortunæ tempestati permiserint, & amisso mentis gubernaculo in suæ libidinis pelago fluctuaverint. Omnia sensibus objecta, & extra nos posita, prono, rectoque obtutu agnoscimus; animam autem, ut rem aversam & lubricam, ægrè ipsi comprehendimus; comprehensam ægriùs tractamus & colimus; ut veros habitus virtutis inducat & vitiorum semina amittat. Multi, ut inanem umbram, &

& volatile ſpectrum, vix omnino reſpiciunt, aut, tanquam indomabile monſtrum, ſuâ ſponte furere & vagari patiuntur. Cor autem ſapientis in dextrâ poſitum eſt: quod nempe validâ vi, & fabrili arte, quaſi rem alienam, fingit verſatque. Mens eſt ille dæmon & genius noſter, in cujus rectâ conſtitutione philoſophi ſummam beatitudinem collocabant: cùm adverterent regiam animæ poteſtatem, quæ cùm corpore matrimonio copulata, nullam abinde cognationem contrahit: ſed ipſa corporeis ſenſibus præſidet, ſufficitque totius orbis imperio, ſeque ipſam contra omnes externos impetus ſuſtentare, & quaſi in alio orbe ſuarum rerum poſſeſſionem tueri & conſervare poteſt. Hanc diſciplinam, quæ ad ipſam religionem proximè accedit, divina autoritas abundè ſuppeditat: unde præterea diſcimus, quod philoſophi minimè ſenſerunt, hominem naturâ corruptum ad Deum ſe attollere non poſſe: ſupereſſe quaſdam reliquias civilis juſtitiæ, ut corporeæ virtutis ac valetudinis; vel ab illo donatas iri; qui juſtiſſimo in ſontes judicio vel retrahere poteſt vel addere, &, uti nos loqui ſolemus, non vulgares ſpiritus infundere. Quocirca monendum eſt; ut nos tanto adjutore ſubnixi, ab ejus gratiâ pendeamus, ac nihil aggrediamur ſine auſpicio & ductu propitii numinis: quod ſi ipſe ullam intemperiem immiſceat, nempe vel delirium, vel inſaniam, vel angorem conſcientiæ, quis poteſt obſiſtere? quæ gubernandi peritia, quæ tolerandi conſtantia contra Dei poteſtatem perduret, qui in ipſas mentes imperium exercet? nimis ſuperbè & arroganter Philoſophia gloriari ſolet, & hujus ſubjectionis parum meminiſſe. In erigendo mentis regno, primum, quod ſpectare debemus, eſt majeſtas, & excellentia regentis:

tis: nempe est cujusque privatum imperium, suique liberrima possessio, veræq; dignitatis non inanis conscientia: imò aliis civilem reverentiam ac obedientiam præstamus, quia id nobis primum imperamus: neque ullum pulchrius, aut perfectius obsequium est, quam quod ultro deferimus ex rationis arbitrio: hoc Deus ipse a nobis exigit, neque alio more se coli jubet; servilem & coactam submissionem respuit. Non tamen hæc animi generositas a Christianâ humilitate dissentit; verùm ipsa humilitas nos maximè pudefacit ex sensu hujus deformatæ majestatis; & cum ipsâ pariter regnat, ac suavissimâ communione naturæ summa cum infimis harmonicè componit. Inest certe nobis nativa dignitas, quam a Deo accepimus, quam lapsu violavimus, & ad cujus restaurationem ipsa religio jacentes impellit. Cum honoris & sanctitatis respectu corporum vasa conservare jubemur; multò magis regias & divinas mentes. Neque est alia humilitas perfectionis comes, alia quæ defectus agnoscit, & pœnitentiâ quodammodò supplet; sed idem affectus pro rerum diversitate se varie explicans. Ista potiùs vilitas dicenda, quæ sponte sceleris patiens, se in sordibus suis volutat, & ad res pulchras haud unquam assurgit: cujus fuga & aversatio ad hanc animi celsitudinem ducit: nam cum scelera, ut supplicia, toleramus, aut a Deo in gloriam verti gaudemus, non idcirco minùs indignamur, quin ex ipso turpitudinis sensu hos utrosque affectus excitamus. Falsa & inanis est Ethnicorum gloria, quæ vel suâ superbiâ turgens, vel populari plausu inflata, vel a conscientiâ virtutis profecta, sibi servit, & in suis se laudibus terminat. Christiana magnamitas nobilissimarum rerum desiderio

ſiderio flagrat, eaſque ut laudabiles & ſe dignas amplectitur; gloriam vero omnem ad Deum tranſmittit. Hanc, ut virtutum efficaciſſimum calcar, & vitiorum frænum, ac denique ut rem ſacram & cœleſtem conſervare debemus: neque ob aliam cauſam divini ſcriptores per ſpeciem fœdiſſimarum rerum nequitiam depingunt quam ut hanc verecundiam in nobis excitent. Quapropter neceſſe eſt a privatâ turpitudine non minus abhorrere quam vel a publicæ infamiæ notâ: nec tantum ob conſcientiæ vindictam, ſed & ex noſtri reverentiâ; quam ut quiſque laxaverit, ita decidit ab imperio ſui: qui enim peccat in ſeipſum eſt læſæ majeſtatis reus. Rebus ludicris & leviuſculis parce et decorè utendum eſt. Nimirum ineſt unicuique noſtrum pars aliqua ſtulti, nec minus bruti. Iſtiuſmodi ſunt riſus, luſus, inconditi ſermones et geſtus. Hujuſmodi omnes naturæ impetus, & inferiores animorum motus. Severa mens eſt prudentiæ templum. Quin ipſa ruſticitas, ac nimis craſſa cæremoniarum negligentia, quandoque morum ſorditudinem inducit. Denique qui rem excuſabilem, neque in ſe inhoneſtam, ſub turpitudinis opinione attingit, in hunc pudorem magis peccat, quam qui ea quæ natura turpia ſunt graviter & ſobrie contrectat. Solio ritè conſtituto, ad concilium et curiam progrediamur. Animus ampliſſimis contemplationibus augendus eſt, et ditandus ſcientiarum copiâ: qui enim plurima perfecte ſciunt, maximam partem obtinent intellectualis mundi, quæ eſt veriſſima hominis poſſeſſio. Pulcherrimarum rerum imagines menti obverſemus: æqua viribus & fortunis agamus. Maximè autem judicio eſt opus, ne vulgi opinionibus abrepti, immania ſcelera pro virtutibus ſectemur: aut in nos

ipſos exerceamus tyrannidem. Multa ſunt, quæ univerſa fere gens hominum quaſi ex perſpicillis intuetur. Alia quidam ampliant, & in immenſum extendunt; ut ſuas laudes, aliorum dedecora, terrores, prodigia, miracula, famam, & externam omnem oſtentationem. Alia contrahunt atque diminuunt; ut proprios defectus, præterita beneficia, hoſtium nondum ingruentium vires, ſolidam virtutem, ac veram ſapientiam, res internas atque profundas. Contra hæc omnia animus eſt ex adverſo præponderandus, ne illum primâ impreſſione occupent, ac deinde conturbent. Nihil humanum demiremur. Nullius autoritati fidem obligemus. Omnia ſcrutemur, teneamus optima, Plurima hujuſmodi documenta ſacra pagina ubique ſuggerit. Poſt hanc præſtantiſſima Græcorum & Romanorum exemplaria in manibus verſemus: Ex prudentiſſimorum hominum aſſiduâ & intimâ cognitione artes & ingenia diſpiciamus, quid pulchre, quid ſecus fecerint. Nihil inexploratum ac vix inexpertum animo inſideat: perſpecta in canones referamus, ut pretioſiſſimum vitæ theſaurum. Summa autem imperii perfectio eſt, vis & potentia imperantis: hæc enim prudentia ad vitam deſcendit, & longâ exercitatione virtutum ſe in habitum & conſuetudinem effingit. Hujus dominio atque regimini animus perpetuo aſſuefaciendus, neq; in re minimâ maxima autoritas remittenda eſt; ne parvâ licentiâ plus detrahatur, quam multâ intentione reparari queat. Ut qui ludunt latrunculis, nullo forte propoſito pignore, ex ipſo tamen vincendi ſtudio, & animorum contentione, tantopere incumbunt, ut victi, tanquam de gravi infortunio querantur, ac ſæpe cum maximo ſpectantium riſu in iram & furorem abeant. Haud ſecus

in majoribus vitæ negotiis, si quis sese vehementiùs addicat, neglecto sui præsidio, ubi pedem retrahere velit, id minimè potest; sed se diu incaute ruentem sentit tandem detineri captivum. Severius itaque observa quod tu tibi imperas, quam si Cæsar imperasset; atque, ut athletæ solent, huic exercitio quotidie insiste: neque animus ipse culturam respuit: Socrates qui corporis deformitatem emendare nequiverat, mentis vitia hac disciplinâ correxit. Amplissimam sane potestatem quisque fortissimus in se obtinet, quam socordes ac sibi indulgentes amittunt. Hæc autoritas se maxime exercet in moderandis affectibus, qui enim penitus tollunt, seipsos jugulant, & sui corporis stationem deserunt, quod per hos proximum habet cum mente commercium; ventisque persimiles sunt, qui temperati atque secundi animam prospero flatu impellunt: turbidi vel adversi tempestatibus obruunt. In hoc a pecoribus distinguimur, quod in istis hæ affectiones dominentur, in nobis serviant: belluina itaque pars hominis sub rationis jugo perpetuo premenda est: nec quantum libeat, sed quantum liceat et prosit, emittere, inflectere, divertere, ac millibus modis ludificare debemus: brutis enim, rationis vice, natura certos cursus & limites subjecit, qui in illis modum constituant: homo, ni seipsum regat, longè infra ferarum impetum præceps corruit, et in extremum concupiscentiæ gurgitem prolabitur. Malignæ affectiones (ut ita dicam) quales sunt, ira, metus, dolor, pravam tamen aliquam voluptatem afferunt; neque sine ægritudine & renisu maximo se divelli patiuntur, etsi, purientinm more, non tam exonerent quam exerceant animi morbum. Tum erga alios difficiles reddunt, & vel alienam fœlicitatem

licitatem contaminant. His igitur tortoribus rarissime, ac non nisi ex rationis imperio, venia danda est: atque etiam strenuè cavendum, ne ultra fas & honestum, imo ne ipsam utilitatem, effundamur. Summæ enim insaniæ esset, cùm hæc flagra nobis in manu posita sint, usque ad perniciem aut damnum sævire. Hæ passiones in ipsis belluis se mutuo intercipiunt: ira formidinem spernit, dolorem nescit, amor omnibus imperat: imo amentes ac perditi homines, adulatores, parasiti, impostores, gladiatores, & gregarii milites id facile præstant: vel pueri plurima per lusum patiuntur, ex obstinatione animorum, quæ aliâs maximos fletus exprimerent: non vir prudens & fortis tantum in se juris habuerit ex vi rationis, quam natura nobis indidit, contra omnia mala exteriora satis validam ac sufficientem? Si violentius insæviant, mors subtrahit; quamdiu sustinenda sunt, corpus non deficit: mentis vero officium est ipsi assistere, et, si possit, subsidium vel solatium ferre: sin minus, se saltem inviolatam invictamque tueri. Nunc ad benigniores animi affectus, appetitum, spem, gaudium, sermonem convertam: qui quamvis blande & adulatorie obrepant potius quam incursent, suos tamen stimulos & impetus habent: multique, qui inter vulnera & mortes, ut res ludicras, versantur, ab his sæpe superari solent: quanquam minimè sit dubium, homines magis rapi & extra se ferri tormentorum cruciatibus, quam ullo corporeæ voluptatis sensu: verùm fortissima ingenia, ab innati fervoris vehementiâ, in iram, & cupidinem sunt pronissima: illam scilicet ut injuriarum propulsatricem, hanc ut sibi consentaneam exerunt: atqui vera & perfecta virtus, et forti-

fortitudinis et temperantiæ præsidio stipata est. Naturæ delicias præstat parce et modeste carpere: qui enim raro et sobrie attingit, præcipuam suavitatem degustat: ut si florem modicè olfacias, melleum & delicatum odorem effundit: sin pressim ac sæpe repetas, vapores crassos ac terreos exprimis: quæ autem dementia est has propitias affectiones in nos armare? ita ut plerumque interceptæ cupiditates, ac spes frustratæ, plus angoris & molestiæ creent, quàm ulla inimicorum violentia: cùm pauci prudenter admittere, vel decepti rejicere sciant. Falsâ specie & variis illusionibus nos aggredi solent, ac pari arte sunt excipiendæ. Primùm absentes præoccupare, & ex longinquo lustrare præstiterit: universam vitam contemplari, ad aliorum exempla respicere, & quicquid homini contingere potest, frequenti meditatione præcipere: ut perfectè muniti simus adversus omnes humanos casus, & utramque fortunam mortalium. Hæc contemplatio, sita in rationis regno, ipsam adjuvat, & in solium attollit; sensum verò nudum & inermem inducit: at præsentia ipsarum rerum, vel formidabilium, vel cupiendarum, pompâ & ostentatione plurimùm valet. In congressu præcipua cautio est, ne ad primam incursionem imparati pateamus: omnia enim ficta & inania tum maximè pollent, omnisque defensio non prius rectè constituta, subito impulsu faciliùs evertitur. Atque hæc prima impressio a peritis rerum agendarum tanti esse censetur, ut cum mentem semel imbuerit, nullis contrariis rationibus penitus abstergi posse credatur. Si hos insultus fortiter sustinueris, victoriam jam partam in manu habes, eadem vi & virtute tenendam. Ad alteram voluptatum tentationem, quæ blandimentis & palpationibus procedit,

procedit, summâ provisione & judicio est opus. Id quisque faciat, quod factu sit optimum, neque non effectu jucundissimum speret. Bestiarum est ludi, decipi, inescari; se verò ludere, & apertis oculis in laqueos abjicere, est paulò supra bestias insanire. Quin notandum est mala nobis tyrannicè imposita magis contundere & dejicere animum quàm quæ libenter aggredimur; bonorum abductionem acriùs irritare: quæ autem est hæc protervia non tolerare necessarios labores? aut quem non pigeat interdictæ voluptatis? Quicquid agimus, liberaliter agamus, facili motu, & quasi secundo flumine delapsi; quodque in se difficile est, voluntate leniamus. Nonnulla est etiam comparationum commoditas: nempe in duobus malis minimum exuit aspectum mali, & minora bona viliora videntur. Omnia quidem mortalia, si conferantur ad cœli gaudia, aut gehennæ supplicia, egregiam suam vanitatem produnt. Postremò optimum est lapsorum remedium, in suorum affectuum tyrannidem cum vi & obstinatione insurgere, ac facto impetu semel abrumpere: quod qui valet, ostentat eximiam indolem animi suæ libertatis conscii. Est alia animæ sentientis facultas, quam imaginationem vocamus, quæ in hujus vitæ statu non parum momenti facit. Spiritus est agilis, instabilis, pantomimus, prævaricator, scurra, pragmaticus, impostot, seductor affectuum, suique tortor, & omnium turbarum concitator: cum enim sit chymicus sensibilium specierum, nescio quâ arte eas sic excitat atque adulterat, ut fulgureo impetu violenter incendat, & ad insaniam præcipites rapiat: ipsam quoque mentem interturbat, & perpetuâ inquietudine, a suo jure & regno dimovet. Hinc deliria, atque stultitiæ, quasi vigilantium somnia obveniunt.

veniunt. Et quicunque phantasiam impotentem habet, quantumvis sit elegans atque concinnus, vir magnus & solidus haud unquam evadet. Hujus verò summa malitia est, quod ex innatâ pravitate ingenii, pietatem potissimùm carpat & rideat: neque in ullâ re aliâ, aut joci liberius fluunt, aut hilarius excipi solent: unde plurimi suo ingenio pereunt, dum veritatis majestatem hac petulantiâ & præstigiis ludificent. Itaque curatio est difficillima, cùm sit adeò inquieta, ut ne minimo quidem temporis momento ferietur: adeo intractabilis, ut inter digitos medicantis labatur: tanta falsitas, ut vix quisque prudentissimus ad ipsius confictas species opinionem suam aliquantùm non applicet: tanta denique malignitas, ut sanctiores ægre risum contineant in alienis nequitiis aut infirmitatibus: eumque sanè perfectum dixerim, qui in imaginationem imperium tenet. Quocirca mens illi pensa perpetuo imponat; copiam optimarum cogitationum cudat, quarum satagat, ne ad suam vanitatem deflectat: sin lapsa, & turpium imaginum fœta, animam violentet infestet, fortiter connivendum est ab hujusmodi phantasmatum aspectu: quæ si protinus extingui aut excludi nequeant, ad placida negotia, aut studiosos ludos, aut meliorum rerum contemplationem discedite: omni enim diversione hic frangitur impetus, & somni fit patiens. Fallacitati, & petulantiæ occurritur, non quidem satis per judicii vim, nisi ingenuæ virtutis habitum, & sanam consuetudinem inducatis, Deum revereri, abominari scelera, dedignari vanitatem. Huic potentiæ inservit memoria, longè minùs efficax & quæ omni impetu caret. Fidissimam impressionem a forti cogitatione, sive ex odio, aut cupiditate, sive assiduâ con-

templatione

templatione defixam concipit; & institutis vel cognatis monitoribus excitata restituit. Cùm verò ad animæ gubernationem minùs faciat, breviter dimittam. Quin aliqua corporis habenda est ratio, quæ est sedes & provincia mentis, & ex naturæ conjugio, more mutuo, sed dissimilimo, ipsam afficit, & ab ipsâ affecta est. Siquidem secundum temperamenti varietatem, alii aliis sunt ad fortitudinem aut temperantiam magis opportuni. Biliosi, velut in palæstrâ positi, nisu vehementi & certamine gaudent; ab irâ & omni acri affectu ægerrimè desistunt. Melancholici, tanquam in templo constituti, res sacras & augustas meditantur: metu & sollicitudine infestari solent. Pituitosi, ceu carceris squalore confecti, & constricti inertiæ vinculis, a fortitudine longissimè absunt. Qui sanguine abundant, in aula & theatro degunt, clarissimâ luce circumfusi, omnique genere voluptatum affluunt. Pervestigato corporis habitu, animam ex opposito constituamus, & in hos motus semper intenti, contrariis affectionibus faveamus: neque si minùs queamus comprimere ruborem, pallorem, suspiria, gemitus, cæterosque animorum fluxus, ad mentem penetrare patiamur: quin adversus has corporis infirmitates tantò diligentiùs obfirmemus: omnis enim obstinatio vel diversio spirituum, præcipuè consuetudo, sensum adimit & obstupefacit. Denique ut formosum corpus est ornatissimum animæ vestimentum, ita temperatum, optimum domicilium, summâ curâ & diligentiâ conservandum: totusque homo sic instituendus est, ut, ceu machina recte fabricata, ac fortiter intensa, ad Dei observantiam, & publicam utilitatem, nec non propriam salutem, sit, quam maximè quisque comparare se possit, omnibus nervis & arti-

culis instructa. Concione dimissâ, Josephus, dum ipse aliò secedit, Politianum proximè sedentem admonet; in ambulacro paululùm commorentur, eumque brevi rediturum expectent. Exeuntes illuc se conferunt. Ibi Eugenio per otium hanc versionem sacri Epicedii, a Davide pro socero ac fratre compositi, legere vacabat.

Hebræa virtus cæsa per montes jacet,
Heu quanta strages fortium!
Ah ne Gathanis nunciate civibus!
Neu dira noscat Ascalon!
Nimiùm superbè ne Palestini fremant.
Neu gens profana gaudeat.
Vobis nec imber ullus, aut ros influat,
Gilboa montium juga!
Messemq; sacram fundat infœlix ager.
Illic virorum fortium
Projecta parma est, parma Sauli viliter,
Ceu non olivo perliti.
Atqui cruentæ cædis, atque abdominis
Ingentium cadaverum
Non Jonathani vacuus aut arcus redit,
Aut patris expers ensis est.
Uterque pulcher, & placens, dum vixerant,
Et Jonathanus, & pater;
Nec ipsa dispar mors eodem condidit
Utrumque jungens exitu:
Illis vel aquilæ planta pennis ocyor.
Leone dextra fortior.
Vos ô Jacobi filiæ Sauli necem
Deflete justis fletibus!
Qui vos beavit ostro, & ostrinis super
Instravit aurum vestibus.

Heu quanta bello facta strages fortium!
O Jonathane montibus
Occise summis! maximus dolor meus,
O Jonathane frater es!
Mihi fuisti suavis, & clarus fide
Per posteros mirabili.
Vel fœminarum fervidam cupidinem
Amore vicisti tuo.
Heu quanta strages facta fortium virûm!
Ut arma belli perdimus!

Politianus a carminibus, tanquam re alienâ, ad documentorum memoriam revocat. Et, O nos, inquit, infœlicissimos, qui hæc antea quàm perire cœperimus, non auribus, non animo concepimus. Certè nihil esse potest homine dignius, quàm se regere: frustrà sunt alia imperia, & exquisitissimæ voluptates, nisi hæc intima fœlicitas cum exteriori consentiat. Cum his dictis ad Josephi a tergo supervenientis strepitum uterque se convertebant. Tum ille: Gratulor vobis hanc prælectionem vestrâ commentatione dignam videri. Cui Politianus: Haud minimè oblectat faciem in speculo intueri, maximè verò suæ mentis imaginem coràm expressam & denudatam accipere: neque habuit hic sermo magis expertos & præparatos auditores, & ab his avidissimè imbibi solet. Josephus hic iterum insistebat. Sanè animus serenus est vel in mediis miseriis vicarius fœlicitatis, & omnium dolorum medicus: neque hæc virtus in suis tantùm finibus inclusa est, sed tanquam a fonte purissimo profluens, in publicam commoditatem diffunditur: nempe cum aliis optimè consentit, ac mutuam charitatem, & benevolentiam inducit: cùm econtra mens perturbata nullis neque divinis neque humanis officiis

recte operetur, quin & ſibi torturam pariat, & aliis omnibus offenſionem. Hæc in eundo collocutus, cum nondum adveſperaſceret, repetitâ ambulatione, ſic deinde in ſermone proceſſit. Tria ſunt laqueorum genera, quæ mentes hominum potiſſimum implicant, ob id magis periculoſa, quod cum vitâ tantam communionem habeant, ut omnino excludi nequeant. Primam ætatem vanæ voluptates per omnium illecebrarum experientiam circumagunt: mediam acmen & culmen ævi magni nominis ambitio occupat: poſtrema relabitur ad divitiarum curam; quæ etiam utriſque inſervit, & communis fomenti copiam ſuggerit. Tum qui ad rem attenti ſunt, ut frugi & prudentes ab omnibus probantur: laudant parentes, hortantur conjuges, liberi gaudent; ac univerſi ferè indulgent iis vitiis quæ ad quæſtum faciunt, ipſam avaritiam nullum omnino vitium ducunt: adeo totus mundus in hoc crimen conſentit, & qui damnant raró exuunt. Eſt tamen hæc peſtis omnium ſcelerum feraciſſima: hæreditates, quas juſtiſſime adiri credimus, quantâ officiorũ ſimulatione, & ſceleratis obſequiis, quantâ votorũ crudelitate anticipari ſolent? Ac licet opum cogendarum libido ſuſtentare viſa ſit rem domeſticam, publicamque; omnia tamen revera perturbat: non amicis aut conſanguineis, non conjugibus. non liberis, non ſibi parcit, unde ſit aliqua lucrandi occaſio. Ex egeſtate naſcitur hic tantus exceſſus; maximaque divitiarum pars eſt, minimis indigere: mens non eſurit, non ſitit, non morbos, mortemque depellit: corpora ſunt iſti helluones, omnium belluarum voraciſſimi; quæ, velut improbi & immites domini, ire, fugere, volare, labores capeſſere, ſubire pericula, & ſibi ſolis

servire imperant. Hinc tanta mechanicarum artium perfectio, tanta scientiarum & animæ negligentia. Pleraque pars hominum, hoc onere depressa, omnem vivendi cursum explendis vitæ necessitatibus impendit: neque unquam assurgit supra bestiarum sortem. Est idcirco optabilis fortuna, & in pulcherrimos usus convertenda, satis amplam hæreditatem a parentibus accipere, quæ his curis liberatos ad præstantiora negotia transmittat. Cum autem sint duo divitiarum vastissimi gurgites, victus atque vestitus; de hoc satis a nobis provisum est, quod non pretio, aut varietate, sed in notis distinctionibus dignitas constet: illo simplici ac puro utimur, omnisque luxuria ad censuram trahitur: ut nemini necesse sit magnas opes congerere, & proinde sit minùs libitum. Et qui suas facultates, sive relictas, seu, quod rarius est, acquisitas disperdit, censoribus reddere rationem cogitur, ac non tantùm creditoribus suis. Eandem modestiam in festis ac funebribus cæremoniis servamus, quippe judicamus sumptuosos ritus esse ipsius populi exactiones, & inanes fiscos, quos forte nobiles ac summi cives neque præ impendio præstare possunt, neque pro maximo pudore omittere: quocirca legibus cautum est, ne hi nobis, vulgari consuetudine, tanquam a privatâ tyrannide sint impositi: quod si pompam & opinionem detrahas, summa divitiarum necessitas perit. Sobrii & prudentes viri modico satis fœliciter vivunt; ac ipsi avari & senes minimo: his plurimum opus est, qui maxime prodigunt. Artificia, & agricultura, nullibi diligentius exercentur: ipsi solida ac syncera excerpimus, speciosa ad exteras gentes, ut crepundia ad Indos, deportamus. Tum antiquam illam parsimoniam, quæ luxui opposita est, ut masculorum

lorum animorum nutricem, & medelam omnium libidinum, retinemus. Pecuniarum vis in usu consistit, usus in justis et necessariis expensis: prudens itaque paterfamilias est revera prodigentissimus, cum non, ut isti decoctores, pro parte vitæ immodicè affluat, sed debito ac perpetuo tenore, & ipse prodigat, & aliis prodigenda relinquat. Deus, qui omnia e nihilo finxit, vult nihil disperdi: qui dissipat, tametsi nequeat rem ipsam abolere, usum annihilat, cujus causa est edita. Hæc frugalitas alteram divitiarum paginam facit, & quicquid a sumptibus honeste exciditur in lucrum referas. Quin omnia sordida & impura damnamus, ac post ipsam necessitatem proxima munditiæ & splendoris cura est: pulvere vesci, serpenti in vivis, homini post mortem, in pœnam additum est. Præsertim tenacitas, quæ justam liberalitatem excludit, aut saltem angustat, inter scelera & dedecora censetur: neque est ullum aut justius debitum, aut fortius vinculum humanæ societatis, quam beneficiorum mutua communicatio: belluæ in conjuges, in fœtus indulgent, atque is sanè æternitatem vix spirat, qui posteritatis curam abjicit: tum in cognatos, atque propinquos, ac perinde in universos homines est hæc charitas derivanda: neque est ipse humanitatis particeps, qui quenquam humani generis a se alienum, aut suæ bonitatis exortem judicat. Tributum est Dei quod a pauperibus exigitur: quos ergo, ut publicanos suos, nobiscum semper adesse voluit. Media Christianorum secula, per ingentis meriti opinionem, hac charitate maximè abusi sunt. Postea hoc prætextu facilè cessatum est ab exercitio tam impendiosæ virtutis: nos neque cum Deo paciscimur, neque divinæ liberalitatis exemplo in ipsius servos illibe-

illiberales sumus. Sic illa pars opum, quæ debitè expenditur, optimè servata est, & extra omnes mortales casus in cœlesti thesauro reposita. Hæc confabulatus, appetente jam vesperâ, ad domum reducit. Eâ nocte, in lecto discubans, solitudine ac silentio adjutus, ac multâ meditatione a somno seclusus, hoc carmen secum composuit, quod postridie amicis recitabat.

O Deus æterni sator ætheris, ô pater, ô rex!
Et jam pronus equos pelago Sol mersit Ibero,
Et jam nocturnis it tristis Cynthia regnis;
Conversoque simul surgentia lumina cœlo
Candida cæruleis accendunt ora tenebris.
Mutescunt subito terræque auræque silentes,
Marmoreumque mare, & positæ per rura volucres,
Cumque feris gentes hominum, fessosque laborum
Oblectant somnis animos, & corpora solvunt.
At lupus egreditur sylvis, ululatque per umbram;
Obscaniquè canes latratum in limine tollunt,
Et diræ volucres nidos liquere diurnos,
Dispositæque jugis noctem stridoribus implent,
Ac sibi ferali responsant voce vicissim.
Tum Metus, ac subitus Terror, cæcique Tumultus,
Insidiæque simul, pressoque Silentia gressu,
Ac variæ scelerum facies, Venerisque nefandæ
Connubia, & furto gaudens Vindicta cruento;
Et quæcunque diem fugiunt mortalia facta,
Regnant, & vacuas errant obscura per auras.
Quinetiam incesti Manes, Umbræque nocentes,
Erupere Erebo, solâque in nocte vagantur:
Infandas fingunt voces, luctuque dolendo
Ingeminant sævos gemitus, simul igne corusco

Cominus armati apparent, rapiuntque, ruuntque,
Oraque sumpta modis ostentant horrida diris.
Tum pavet, attonitus resilit cruor, oraq́; pallent,
Distrahiturq́; metu pravæ mens conscia vitæ:
Non illam in thalamis gemmata cubilia celsis,
Non rigidi fasces, aut summa potentia sceptri,
Nil clypei, nil tela juvant: nec pectoris ægri
Excubiæ tristes possunt depellere luctus.
Instantem capiti gladium timet, ipsaq́; rursum
Crimina securis olim quæ fecerat annis,
Nota ruunt animo, stimulisque recentibus angunt.
Ille miser vigilat volvens, curæq́; fatigant
Indomitæ: tum luminibus si forte cadat nox,
Exiguus subitò sonus excutit: arrigit aures,
Immoriturq́; toro, gelidus stat corpore sudor,
Et binos oculos immani pandit hiatu,
Insanitq́; metu, noctemq́; exterritus odit.
Tu Pater interea somno secura piorum
Pectora componis, sanctis stipata ministris.
Tu super invigilans celas tutricibus alis,
Terroremq́; levas; animisque illapsa quietis
Aurea per nigram subeunt insomnia noctem.
Scilicet æthereâ raptum me sistis in aulâ,
Sydereas inter sedes, divosque frequentes.
Ara sub æternis intermicat aurea flammis,
Thuris odorati donis, precibusq́; piorum
Condita, cœlicolæ circum, quiq́; æthere nati
Servavere fidem, quiq́; atrâ labe redempti,
Adduntur superis, terrarum ex omnibus oris,
Sancti omnes, niveis velati vestibus omnes,
Solennes ducunt choreas, unoque sonantes
Ore canunt. Tu stelliferi flammantia cœli
Mœnia, tu ventos, vastique cubilia ponti

Ædificas

Ædificas, terrasque manu moliris inertes,
Et vastum solidis servas compagibus orbem.
O Genitor! tua perpetuò stat magna voluntas;
Et frustra stolidæ pugnant prævertere gentes,
Irritaque insanis attollunt sibila linguis.
Nec tua corporeis sordescit gloria membris
Christe Deus, sævis hominum defuncte periclis;
Nil tantis fœdate malis! tu cæsus, & idem
Altior æthereas surgis redivivus in arces.
O Pater, ô proles, ô numinis alma potestas!
Quis tibi par interque Deos, puerosque Deorum,
Qui falsâ timidas subigunt formidine terras?
Quis tibi par? sancto solum te carmine dignum
Prosequimur: te vestit Honos, supraq; sedentem
Læta coronatas clangit Victoria pennas.
Interea ex oculis lapsus sopor: hei mihi rursum
Mortales curæ involvunt, & tædia vitæ.
Me miserum! quis me vinclis & carcere captum,
Immersumq; levet vitiis? rapit ipsa libido
Præcipitem, rapiunt diri contagia mundi,
Infernæque manus: sed me tua dextera servat,
Et regni memorem solabor honore futuri,
O Deus, æterni sator ætheris, ô pater, ô rex!

At non illi interea vacabant his studiis, perpetuo facinoris pudore dejecti, insequente omnium delictorum exercitu, sub hujus auspicio, atque incursu. Jam per noctis quietem vehementiùs exagitati, multos gemitus & suspiria fundebant, leniq; ac sobrio lachrymarum defluxu vultus & toralia subluebant. Postquã se quisque in sinu defleverant, Politianus abrumpens, Cur hic, inquit, turpes, & indecori jacemus, tantorumque, quæ sinistrè accepimus, beneficiorum indigni?

ni? ut neque hujus loci sanctitas, tot sermonibus, tot exemplis familiariter expressa, nos ab insitâ pravitate abducat: redeamus ergo in patriam cum omnium vitiorum sarcinâ, neq; polluamus has sacras ædes contagione nostræ improbitatis. At quæ fuga? quæ latibula? quæ tenebrarum securitas a Deo subtrahet? Hæc dicentem gravissimus gemitus cum lachrymis oppressit. Eugenius eodem vulnere saucius, tacite omnia excepit, & angore maximo obrutus, crebris tamen suspiriis assensit. Hâc tristissimâ lugendi symphoniâ perdebant noctis beneficium, ac deinde brevibus somnis per doloris importunitatem frequenter abruptis, ad auroram ægrè producebant.

NOVÆ SOLYMÆ

Liber Sextus.

SUbduxissent se proculdubio mœstissimi juvenes tum a Josephi consortio, tum ab urbe ac finibus Judæorum, si non opportunè emicuisset vertentis fati fœlicitas. Circa id tempus Apollos in patriam redierat. Ut primùm Solymam venit, ad Jacobi domum se contulit. Ubi Josephi conspectum subiit, mutuâ salutatione se invicem complexi, gratulabantur fœlicem exitum tam adversæ peregrinationis: deinde hilariter commemorare cœperunt,

petunt, quæ cuique post discessionem obtigerant. Interveniente Alcimo, dirupta est paululùm, & traducta ad filium hæc exultatio. Ille in solum humiliter effusus paterna penè adorabat genua, tum Josepho permulcente patris animum, præoccupata est omnis querimonia, & gliscenti utriusque lætitiæ adempta refrænandi modestia. Successit huic gaudio Jacobus: omnesque in primæ congressionis impetu undique ab eo sciscitabantur, quæ calamitatum perpetua tempestas tamdiu abstraxisset? Hac quæstione demùm vellicante memoriam, ipsos priùs interrogabat, num Politianum quendam cum fratre Eugenio apud se haberent. Illi plurimum admirati quid hæc nomina ad eum pertinerent. Habere, breviter respondebant. Tum Apollos. Ob id lætor admodum, ac, si intus sint, quamprimum conventos cupio. Ipsi in secreta seorsim concesserant. Dum accersuntur, Apollos literas producit, quas ab eorum parentibus se ferre dicebat. Inde Josephus magis arrectus. Itane fuisti in Britannia? Imò quidem, referebat, & ab horum amicis humaniter exceptus, qui maxime gaudebant salvos esse, & in patriâ nostrâ subsistere; quod tum pridem ex epistola rescierant. Inter hæc colloquia, Politianus atque Eugenius, inexpectato nuncio exciti, se propere inferebant: ac primùm de salute suorum quæstione habitâ, mox acceptis literis certiores sunt facti. In iis pater rescripserat: Mirari se quibus rationibus incitati ex Angliâ profugerent, & parentes hujus profectionis ignaros, maximo mærore confectos relinquerent: cæterum non mediocri lætitiâ affici, quod tam inconsultum iter ad fœlicissimam regionem intenderint: præterita se dare juvenilis ingenii temeritati, modò istam opportunitatem sint

inde

inde melioribus ſtudiis impenſuri. Nunc liberali hoſpitio uſi, ibidem, ſi liceret, immorentur, uſque dum ipſe publicam negotiationem illic obiturus poſtmodũ adnavigaret. Sub hæc Apollos ſponte pergebat ſuæ navigationis errores exponere. Ex quo, inquit, Siculorum injuriâ in Italiam ſum abactus, me proximæ navi applicui, quæ ad Judæam transveheret; cum inops & exul illic degerem, ubi neque vivendi facultas eſſet, neque de vobis quicquam certi acciperem, & quidem volebam prævenire noſtræ calamitatis famam, metuſque vero graviores adimere: Deo autem ſic providente, vos jam primi rediiſtis. Cum enim a Rhegio evecti altum mare tenuiſſemus, & Orientem verſus proſpero flatu impelleremur, Africi prædones, qui in Mediterraneo piraticam exercebant, nos a cœli mariſque tempeſtatibus ſecuros, utriſque infeſtiores, adoriuntur. Navem non ita magnam, neque ex æquo bellicis uſibus adornatam, intentato prælio, per deditionem capiunt. Non ſuffecit mercium bonorumque direptio barbarorum crudelitati, quin in corpora quoque manus injicerent. Sola carina, armamentis ſpoliata, ſuo fato fluctuare permiſſa. Nos omnes traducti ſub foros ad ima detrudimur. Hic victûs tenuitate, buccellato ſcilicet pane, & aquâ fœtidâ, tum anguſtiâ loci, ac mutuo pædore immarcentes, omnes captorum injurias perpetimur. Diu cæco in carcere ferebamur, ignari prorſus, quam aut ſpem piratæ ſequerentur, aut quis eſſet noſtri timoris exitus: neque quicquam prius ſenſimus, quam tertio poſt die nos in arctiorem cuſtodiam conjici, ac oppeſſulatis foris ſimul includi, tormentaq; & tela expediri ad prælium: mox edebatur aliquot exploſionũ fragor, cum ingenti ſonitu, & concuſſatione totius navis: ab adverſo

pariter

pariter responsum est. Huc illuc cursum circumflectebant, ad exonerandos tormentorum ordines, & pro venti, fluctuumque opportunitate capiendâ: ita ut a navibus potius quàm ab hominibus pugnari videretur. Longa & acerrima fuit conflictatio. Nos interim circumstabat fatorum varietas: & quidem anceps erat optio, an cædi, an mergi, vel ab ignotis adhuc hostibus nunc iterum capi præstiterit: quidvis certè victoriæ prætulimus: nostrorumque pusillanimitas inde ex audaciâ sese prodebat; quòd priùs abjectâ defensionis spe se ab illis subigi patiebantur, quorum nunc experti sævitiam multò magis iniquas conditiones recuperandæ libertatis acciperent. Juxta me erat juvenis Anglus, quem Valentem vocabant, corpore contracto, sed magnarũ virium, ac promptæ audaciæ; & qui a deditione semper alienus, nunc servitutis impatiens erat; ac mihi potius fidens, quia priùs pugnæ hortator fuerã, clàm in aurem submonuit. Quid hìc ceu pecora in lanienâ includimur? certè pulcherrimã occasionem amittimus: plurimi ipsorum sunt cæsi, nemo custodiæ vacat, liberas manus habemus, quibus arma comparabimus, aut inermes tantisper tenebimus implicitos dum inimici navem inscendant: ac nobis, quibus debebunt victoriam, nos saltẽ pro præmio restituant. Non improbato consilio ad cæteros audacter referre jubeo. Captivi decem eramus; piratæ ante pugnam supra quinquaginta, ob paucitatẽ & experientiam ignaviæ, minus de nobis solliciti. Tũ ille fidenter insistit: nunc, si viri essent opportunitatẽ capesserent & prælio occupatos conjunctis viribus aggrederentur, suaq; omnia, aut saltem vitâ potiorẽ libertatẽ, vel victoriâ, vel morte reciperent. Inter hæc verba, globus ingens ab adversâ parte intromissus, ante ora consistentiũ per navem perforatã evolavit

&

& repagula carceris cum pessulis confregit. Tabularum fragmenta duos obiter sauciabant, omnes afflatu stabant attoniti, deinde ad memoriam facinoris reducti, & nunc liberum exitum nacti, ipsoque metu præsentis periculi ad desperationem provocante, ex communi consensu eruptionem facimus. Anglus, qui se pro duce ferebat, vectem propè inventum arripuit: alii contos, & fragmina, & quæ cuiq; sors obtulit, pro telis gerunt. Ille se continuò sequerentur imperat, & tormentarios primùm opprimerent: necdum ob tumultum exaudiebamur, quin improvisi in illos irruimus, & a nobis incautos, suisque singulos officiis exercitos, magno ardore detonantes, invadimus: tres, qui proximè occurrebant, simul humi consternimus, & ipsorum telis armati, hanc partem navis, quæ ad proram spectabat, defendere paramus. Tum alii, re manifestâ, cum incondito clamore, se ad oppugnandum convertunt. Fortè accidit, ut facula per tumultum negligenter abjecta in magnam vim pulveris nitrati incideret, &, ingenti flammâ editâ, quosdam proximè circumstantium, plures verò superiora tenentium, cum illâ parte puppis absumeret. Nos longiùs subsistentes, ignis, qui se semper sublimem agit, cum illac exiret, intactos reliquit. Tanto Dei beneficio a summo discrimine liberati, magis accensi, ac confirmati sumus. Piratæ stupore perculsi, ab igne ruebant: dum nos omnes, qua exitus patebat, e latibulis incunctanter in altum evadimus. Vis flammæ vela præcipua atque armamenta corruperat; & a gubernaculo dejecerat rectorem. Navis a fluctibus agitata, ad pugnam aptari, & converti nequibat: & jam ipsa tormenta cessabant. Nec diu fuit antequam hostes id conspicati se propè adjungerent, ac mox harpagi-

pagines & uncos injicerent. Hìc Anglus primus agnovit gentiles suos, victoriæque & amicæ factionis indicia reddidit. Illi audacter a nostrâ parte navem insiliunt. Prædones, desperatis rèbus, iraque & furore incensi, se infra demittebant, & quod reliquum erat pulveris circa se dispositum igne admoto inflammabant, & cum foris ac tabulis, & circiter sex Anglis, ac tribus nostrûm qui vindictam avidiùs insequebantur (inter quos erat ipse Valens) sublimes evolabant: atque adeo omnis navis deformata est, ut nihil ferè incorruptum maneret: victores itaque deserendam rati, nos superstites ad se transferunt. Hæc pugna commissa fuit ad ulterioris Hispaniæ littus. Navis, quæ a Zacyntho mercimoniis onusta redierat, agitabatur a piratis huc cursum vento vertente tendentibus: postquam fugæ potestas adempta est, ad pugnæ necessitatem se comparabant; tantùm ut insequentes summoverent: re verò tam fœliciter confectâ, hostem supra spem facilè oppresserunt. Lateribus ex conflictu laceratis, ventisque faventibus, reditum in Angliam maturabant; ac nos unà avehebant, ne trajectio moram injiceret: nautæ ad ipsorum supplementum adjuncti sunt. Decimo post pugnam die pervenimus ad Plimmi ostium, urbemq; e portu conscendimus. Mercator erat Londinensis, ad quem maxima pars mercium spectabat. Institor nobiscum navigabat, nomine Clemens; hic mecum familiariter versatus, perspectà egestate, persuasit secum Londinum ire; se operam daturum, ut a mercatoribus, quibus cum Judæis negotiatio est, viaticum impetrarem. Ego in tantis difficultatibus benignè consulenti non ægrè assensi: tum equis conductis, me alteri imposuit, & Londinum usque devectum in familiam domini perduxit;

cui

cui postquam totius navigationis, & præ cæteris prælii narrationem fecisset, adjecit, se attulisse Judæum senem, cujus inter alios beneficio piratarum manus evasissent, qui nunc omnibus fortunis exutus, reditum in patriam quærit. Dominu,cui nomen, Angelus,me jubet introduci: ac paucis de more compellans, gratias agebat, ob servatam navem: atque ego illi ob libertatem receptam, & institoris sui benignitatem. Inde orabat ne a se abirem usquedum ipse redeundi commoditatem præstaret. Dum hic hospitor, febri quartana correptus, toto vere hoc morbo laboravi: neque tamen ad vos rescripsi, cùm ea quæ in Sicilia accidissent prius esse nunciata crederem: ac deinde de meipso nihil lætius referre possem. Ubi convalueram, Angelus literas a filiis suis Solymæ datas accepit. Tum quia in Jacobi domo, cujus apud illos antea mentionem feceram, se manere significarent (neque es, inquit ad Jacobum innuens, illi omnino ignotus)ad me referens,coram legere cœpit.Quin, addebat, cùm loci ac hospitis gnarus sis; obsecro te ut filiorum statum mihi exponas. Hic quia Josephi nomen interfuit,vehementer obstupui, & ei plurimum gratulabar, quòd me literis suis communicaret, unde meorum conditionem rescirem. Quippe,dicebam,hic ipse Josephus mihi a patre in tutelam datus est, ut ad Europam visendam ducerem. Tum subjicio causam disjunctionis nostræ, ac meas privatas calamitates: nunc vero omnem molestiam ex animo deponere, quòd eum salvum esse intelligam, neque ipsum ampliùs oportere suorum causâ esse sollicitum, aut de hospitii liberalitate, aut de consortis ingenio. Ille exultans, & gratias reddens, non parum sibi placere visus est hanc occasionem mutuo obtigisse vestræ liberalitatis

litatis ex parte compensandæ. Pòst ex familiari sermone didici, juniorem horum ipsius esse propium filium, alterum verò privignum, nempe conjugis suæ ex Veneto quodam, cui priùs nupserat, unicam prolem. Is Venetus erat Adrianus, idem, ni fallor, de quo te memini sæpe sermonem habuisse ut de homine tibi amicissimo. Hic Jacobus Politianum graviter intuens, ac si paterni oris similitudinem agnosceret, mox pronus in amplexus, interrogat: Tunè illius Adriani filius, qui in me tanta beneficia contulit, & in reditu nostro tot subsidiis adjuvit? cur me tam diu passus es ignorare meæ maximæ gratitudinis hæredem? Omnes invicem lætabantur ob hanc mutuæ necessitudinis renovationem: neque parum gaudebant Angelum quoque ipsum trajecturum fore. Mox cæteris dilapsis, Jacobus, qui cum hospitibus solus relinquebatur, multa familiariter collocutus ex hac opportunitate ipsis poscentibus repetere cœpit sermonem quem apud illos prius habuerat. Dixi vobis, inquit, mihi hæc primùm explorata fuisse, Religionem esse verum Dei creatoris cultum, illum, cùm sanctissimus sit, ab impiis coli, nec velle, nec posse: tum hanc impietatem & contemptum numinis, nullò sacrificiorum impendio, nullis lachrymarum fluviis, imò ne subsequentium benefactorum cumulis expiari: præsertim cùm nulla pars vitæ hoc morbo careat, ipsaque resipiscentia & expiatio suis se semper aspergant maculis, & usque aliquid intersit pœnitendum. Hæc Philosophi, ut cætera omnia quæ ad veram religionem pertinent, minus rectè & verè æstimant; quin merita nostra & virtutes attollunt, Deiq; in

lapſos indulgentiam, aut omnino prætereunt, aut inficiantur. Conſtitit quoque hanc remiſſionem eſſe impetrabilem, vel inde, quòd omnes ad Dei cultum revocemur, qui aliter accedi non poſſet: tum ipſa præſentis vitæ conditio hoc clarè teſtatur, cùm enim ſcelera noſtra nos perpetuò diſjungant, ac immortales inimicitias & bellum indicant, & ex ipſa juſtitiæ lege ad vindictam ſumendam obligent, quorſum hoc ævi mortalis ſpatium, & tot aſſiduè beneficia ſontibus ac ſceleratis impendantur, ſi nulla ſit ulterioris gratiæ diſpenſatio, neque ſpes affulgeat ſolidæ perfectæque reconciliationis? quorſum in omni divino cultu tot ſacrificia, piacula, preces, ſi non ipſâ conſcientiâ dictante aliqua veniæ expectatio ſuperſit? Certè hæc fidei fundamenta, & indicia propitiæ voluntatis Deus animis Ethnicorum inſperſit, ut ſint minùs excuſandi. Porro etſi inficiari non auſim, Deum ex ſimplici bonitate ſuà hominem damnatum poſſe in gratiam recipere, citra omnem ſatisfactionem, cùm ſit infinitus, & inſcrutabilis, & quibus modis expedire ſe queat a nobis non ſit terminandum: quia tamen univerſus hic orbis eſt exædificatus ad ejus gloriam, tanquam in theatro exhibendam, æquum erat ut juſtitia quoque ſuas partes ageret, ubicunque eſſet introducta, neque iners & otioſa, nedum offenſa & irritata deſiſteret ſine manifeſtâ vindicatione læſæ dignitatis; cùm hæc ſit omnium divinarum virtutum maximè invariabilis: clementia ſeſe aut exerere poteſt, aut retrahere: prudentia, potentia, cæteræque ejuſmodi facultates, nunc uno, nunc alio more procedunt: juſtitiæ viæ ſimplex & inflexibilis eſt; quæ nihil aliud poteſt, aut agere, aut pati, quàm ut integri probentur, damnentur ſontes: neque eam lance, neque gladio privare fas eſt:
cùmque

cùmque ipsa executio sit ultimus justitiæ effectus, qui fiat ut scelus semel admissum, impunitum abeat? quòd si cuiquam fingere libeat, se pœnæ immunem fore, haud identidem sperare licuerit, ut censura deleatur; aut quod injustum est, justum esse dicatur; nisi & legem & ipsam justitiam tollat: deinde quæ pax? quæ amicitia iniri queat, dum sit adhuc criminis reatu implicitus? Nos quidem ignoscere possumus, & plerumque debemus, quia vindicta ad Deum refertur, cujus ultima & suprema justitia est: & oportet mundi totius judicem ad amussim cum omnibus agere. Verùm utramque justitiæ partem perfectè adimplet, si per alium solutio fiat: neque hæc aliena satisfactio quicquam a Dei gratiâ detrahit, quin multò magis eam nobilitat, quòd cùm ipsâ justitiâ conciliet. Sacrificiorum usus ab Adamo usque deductus planè innuit fore certam & præscriptam institutionem Dei, & cruentam aliquam expiationem, quæ viam nostræ salutis sternat: falsæ quoque religiones omnem sacrarum cæremoniarum apparatum suo more imitabantur; sed non ad eandem intentionem: scilicet iste Ethnicorum cultus ad Deorum pacem emercandum, & purgandam sceleris labem, suo merito valere credebatur: hi verò divini ritus solam Dei benignitatem, & ipsum Messiam intuebantur, qui hæc omnia consummaret, Hoc itaque proximum statuebam mecum subesse aliquam salutis viam; neque patiebar hanc persuasionem, aut per ullam diffidentiam convelli, aut argumentis extorqueri; cùm sit universæ spei fundamentum, quo sublato, nihil restaret præter certissimam expectationem æternæ internecionis, & ultimorum omnium suppliciorum; quo nihil tristius aut magis metuendum ex vanissimis opinionibus acci-

deret: quamcunque ergo diluculi ſpeciem per hanc rimam interfulgentem arripui: &,ſi nihil amplius exquirere poſſem, certum erat iſtam nudam oſtentationem infinitæ benignitatis quæ in ipſo creatoris vultu elucet, amplecti, & vel ad gehennæ fauces mecum deferre; precari quoque interim, & ab illo petere, ut quo more ſervari nos velit, mihi patefaceret, atque in illâ ſemitâ conſtitueret, quæ ad ipſum rectiſſimè ducat. Maxime cum conſtaret, ſi qua ſit talis nova pactio, & ipſius debiti ſolutio, illam excedere cognitionem noſtram, & cõmunis naturæ modum, in cujus univerſo ambitu nihil hujuſmodi invenirẽ. Deinde placebat experiri, num hæc machina divinæ opis, uſpiam a cœlo demiſſa appareat: ac unde potius ſciſcitarer, quam ubi Deum creatorem cum perfectiſſimo colendi more optimè deſcriptum reperirem. Inprimis arridebat illud a ſacris ſcriptoribus ubique celebratum, ac familiariter inſinuatum, omnem noſtræ ſalutis ſpem in ſolo Dei nomine reponi; unde omnia quæ ab ipſo inſtituta ſunt, & illius bonitatem unicè ſpectant, utcunque levia & futilia viderentur, nihil tamen aut vanitatis aut falſitatis habere arbitratus ſum, verum in ipſis latere perſenſi, eam, quam ultro quærebam, novam & extra ordinem naturæ poſitam redemptionis viam. Hinc illum ſervatorem orbis prædici, indicari, præparari, ſenſim quidem & per certos gradus, atque proceſſus, quo more res auguſtæ proferri ſolent; ita tamen ut per iſtos typos antiquorum fides ad Meſſiam dirigeretur; quanquam fortè confuſiùs ſpectarent, ut ſalutaria Dei ſacramenta, de perſonâ pauciſſima cognoſcerent. Poſteriores, ex vatum oraculis, qui hanc lucem a Deo acceptam magis indies magiſque fundebant, pleniorem ipſius notitiam hauſere. Ex

his itaque ſcriptis (ut inania doctorum commenta rejiciam) vera Meſſiæ lineamenta collegi. Nimirum fore Deum nobiſcum, ex virgine natum, expertem criminis, & tamen omnes vitæ injurias & tormenta necis violentæ perpeſſum, nos ſuis meritis & virtutibus redempturum e ſceleris dominio, & in æternam beatitudinem evecturum. Has omnes particulas operæ pretium eſſe ducebam accuratè mecum expendere. Pro Deo haberi, & prædicari, primum non leviter animum perculit; cum omnis natura conſentiat Deum eſſe unum, & infinitum; unde ſuſpicari cœpi hanc multlplicitatem numinis ejus gratiâ eſſe compactam, ut Ethnicorum polytheiſmum ad ſuos heroas exornandos: ipſumque tertium, ſcilicet ſpiritum ſanctum, idcirco adjungi, ne ob hunc ſolum confingi videretur. Cum autem reſpicerem ad ſcriptorum fidem, quorum veneranda ſanctitas, & in cæteris rebus perſpecta veritas, cum tantâ impietate non conſtaret; cumque recolerem hujus ſententiæ antiquitatem, jam tum illis temporibus prolatæ, quando longiſſima eſſet Meſſiæ ſpes, & tenuiſſima cognitio, huc illuc diverſis agitatus rationibus, ad Deum ipſum convertebar, multiſque precibus enixè petebam, ut hanc mihi nodum diſſolveret. Tum in numinis contemplatione defixus, hanc lucem menti injectam ſenſi: Deum, cùm ſit unus, & infinitus, unum eſſe ſuo more, hoc eſt, infinito, & ineffabili; neque ipſius unitatem poſſe a nobis perfectiùs concipi, quam aut æternitatem aut ubiquitatem: quod ſi idem ſimul totus exiſtat, in tempore præterito, præſenti, & futuro; ac etiam ſuprà, in medio, & infrà; atque hos tres terminos integrâ & infinitâ ſuâ præſentiâ undiquaque

quaque adimpleat; cur sit magis incredibile trinum esse in uno & unum in trino? Non sunt enim tres infiniti, neque tres partes unius infiniti, sed tres ineffabiles & inexplicabiles Personæ in unâ infinitâ essentiâ. Ad nativæ fœlicitatis statum scire suffecit unitatem, virtutemque infinitam: nunc, cùm Deo servatore opus sit, par est hanc arcanam veritatem recludi, ex ipsius ore prolatam, qui suam naturam optimè novit; necdum fortè cognoscimus omnia divinitatis miracula. Hoc aditu facto, nonnullam speciem, (non dico scientiam aut demonstrationem,) hujus mysterii sum consecutus. Quantumvis enim Deus sit unus, idemq; purissimus actus, cum tamen suam pulchritudinem intueatur, suâque perfruatur fœlicitate, agit suo more in seipsum. Tum agentem par est esse unum, illud in quod agitur, alterum, ipsam verò actionem, tertium. Mens nostra, quæ est proxima numinis imago, hanc rationem quodammodo exponit: non per ternas facultates, quæ in divinâ perfectione uniuntur; sed per singularum facultatum in seipsas reflectionem, quâ nihil est in natura conjunctius. Sic intellectus sese intelligit: est itaque intelligentia, res intellecta, & ipsa intellectio; & tamen unus idemque intellectus. Hæc verò quæ nobis accidunt non variant personam, ut nec ipsæ facultates; quia nostra natura est capax harum varietatū: omne autem in Deo est Deus: ac proinde sunt tres subsistentiæ unius deitatis: primus, Pater dicitur, id est, fons & origo reliquorum: secundus, Filius, seu resplendens Idea, & sapientia, & verbum Patris: tertius, Spiritus, seu activitas utriusque, ambos uniens atque concilians. In opere redemptionis, pater nobis filium donat, filius ipsam redemptionem perficit, spiritus applicat atque absolvit: cùm

itaque

itaque omnes interfuerint, æquum erat filium hoc negotium in se suscipere, ut esset, qui mitteret, & qui conferret; ac ipse, qui est Idea divinitatis, foret nostræ redemptionis machina. Proculdubio Deus esse debuit, cùm cætera ex lege creationis, quæ omnia creatori accepta refert, ad extremam obedientiæ perfectionem teneantur; unde nihil redundare certum est, quod in alios impendi queat. Ille autem, qui cùm Deus esset, servi formam spontè subivit, ex illo divinitatis influxu omnia sua merita infinitæ virtutis incturâ perfudit. Consentaneum est quoque hominem esse, ut obediendi patiendique sit capax; & in eadem naturâ hæc nobis transferat, per quam primi parentis scelus in posteros manavit, denique cum homo sit epitome totius naturæ, ut ipse omnia in se uno reficeret. Ac ne ab ipsâ nascendi sorte humani generis corruptionem traheret, præter hominum morem generari convenit; ex virgine potissimum, ut omnis misturæ suspicio abesset; & cum ingenti miraculo editus, divinitatis indicia secum proferret. Necnon necesse est ipsum omni culpa vacare, qui aliena scelera piaret. Pati quoque oportuit, ut justissimæ legis sententiam absolveret; & læsi numinis offensione liberatos in perfectam gratiam restitueret. Cum hæc mecum perpendissem, ingens admiratio primùm quidem continuit, mox impulit fidem; nempe omnia tam stupenda, tam digna divinæ virtutis & bonitatis visa sunt, tam apta & æqua necessitatibus nostris, quinimò supra modum affluentia, ut facilè crederem, hæc talia fingere, nulli in mentem venire potuisse, quæ prolata percipi vix posse advertérem. Hujus operis admiranda compages universam mundi faciem, omnium seculorum spatia, ipsamque æterni-

æternitatem circumquaq; complectitur; singulas Dei virtutes inter se harmonicè componit, & cumulatis laudibus attollit. Primùm tantæ fabricæ materia ab æterno provisa & præparata est; tanquam ipse orbis ad Messiam nobilitandum fuisset conditus: per illud ineffabile verbum eductus e nihilo est, per illam sapientiam adornatus: vix constitutum fuit hoc pulcherrimum imperium, cùm in utrisque regionibus mundi ab utrâque gente rebellatum est; & ipso chao deformius monstrum, ipsoque inani & nihilo nequius, in hoc theatrum introire permissum. Inde omnia simul pessundata, omnia sub peccato & morte conclusa; nuspiam ulla remedii facultas, nulla spes salutis superfuit. Hæc basis totius structuræ, ac fundus omnium miseriarum: tanto inferior creandi terminis, quanto levius est non esse omnino. quam æternitatem pœnarum perpeti. At non sibi defuit divinus autor, neque in tanto rerum cardine cessavit; verum in hoc perdito mundi statu, incredibili miseratione perstrictus, mox hominum partibus, ut inferioribus, se addixit, & contra potentissimum hostem, qui recenti clade victos contuderat, bellum perpetuo duraturum suscepit: suique parentis iræ, jam jam in nostras cervices indeclinabiliter irruenti, velut inter ensem & ictum se medium objecit. Sponsione factâ, nunquam recessit, neque pœnituit incœpti, sed huic operi unicè devotus, conficiendo totus incubuit. Tum in ejus manus est orbis traditus, unde novi imperii fundamenta erigeret. Adornavit illico mundi scenam, suos milites eduxit instructos, non propriis viribus, non iisdem telis, quæ pridem fefellerant, sed insuperabilis suæ virtutis subsidio. Atque ut victoria insignior esset, maximam partem hominum ad hostem rejecit; & in

his

his ipsis, qui secum militarent, inimicam factionem valere permisit: & tamen suos semper tutatus est, ac diu sibi aditum munivit, ut in summo ardore belli ipse tandem pugnam capesseret, & hostem suâ manu consterneret; non ingentibus copiis, non bellico apparatu, sed ex infimæ humilitatis gradu, & ejusdem naturæ consortio, quam (proh divini amoris miraculum!) cum ipsâ divinitate consociavit: quo nescio quid esse possit aut immanius cogitatu, aut factu conspectius. Obnubilatus est humanitatis velo, ut vivendi infirmitates & moriendi necessitatem subiret; interim omnia pateretur indigna, nihil fœdum aut iniquum patraret. Sic hominum dæmonumque furorem pervicit, & offensi numinis justitiam placavit; quæ nunc regnat, atque triumphat; nec tantum homines, ac manes inferos præ se captos & catenatos agit, sed ab ipso Dei filio opima spolia prærepta reportat, & per orbem publicè ostentata jam in templo cœlesti suspendit. Non extrema damnatorum supplicia, & insatiabilis vindictæ æternitas, æquè celebrat ipsius nomen, aut illibatam dignitatem tuetur, quam hæc infinita compensatio, quæ vastissimam scelerum molem perfectè rependit, immensæque gravitatis corollario præponderat. Quis potentiæ nobilior effectus, quam nos inopes & impotes tollere ex arctissimæ captivitatis vinculo? Quæ prudentiæ insignior ostentatio quam ex tanto difficultatum labyrintho salutem nostram tam fœliciter expedire? Est autem summa misericordiæ eminentia, & quasi proprium solius negotium, cui perficiendo reliquas sibi asciscere visa est: nam etsi singulæ suis radiis diffulgeant, atque in unum divinitatis jubar, et infinitæ perfectionis apicem concentrent: hæc, ut mundo maxime sa-

lutare

lutare ſydus, in orbe noſtro præ cæteris emicat. Ipſe tam perditos, tam indignos, & inimicos, atque etiam invitos & renitentes in ſinum ſui favoris recipit, nec tantùm veniâ, & ſalute impertit; ſed incredibili ſtudio, ac benevolentiâ, & perfecti amoris nexu adunat; hinc perpetuo & inviolabili fœdere natura noſtra Deo deſponſata eſt, & affinitate numinis nobilitata; atque ut in myſterio trinitatis ſunt tres perſonæ unius naturæ; ita unica Chriſti perſona in duabus diverſiſſimis naturis, pauló minori miraculo, conſiſtit; qui pro nobis etiam precatus eſt, ut cum illo conjungamur, proximo ſaltem gradu, quo ipſe ac pater uniuntur. Hic eſt ille mundi dominus, ac imperator, ſuorum ergô, ſibi omnia ſubjiciens, præſentia conſervans, futura conſtituens. Homines impios, ac malos angelos, frænis & flagello coercet, quos olim ſuo judicio damnatos immortalibus pœnis afficiet; cœleſtes, ſibi ſuiſque miniſtros facit; & pro præmio ſacræ ſervitutis, in æternum alit, atque ſuſtentat: pauciſſimos veró miſerorum mortalium (ut non vulgaris gratia videatur) ad ſupremam dignitatem attollit; quæ tanta eſt tamque perfecta fœlicitas, ut in unumquemque infimum plus indulgentiæ conferatur, quam juſtitiæ in omnem damnatorum turbam: imò, quod magis miremur, quævis mica divinæ benignitatis, quæ nunc viventibus impendi ſolet, omnem paradiſi gratiam excedit; nempe iſthæc Adami fœlicitas ex nullis quidem antecedentibus meritis, tamen a pacto & fœdere pependit, cùm hìc nobis Deus, adverſus omnium ſcelerum clamorem, & rectum juſtitiæ curſum, non ſolùm ſuſpendat vindictam, ſed & aliquam charitatem exerceat. Quin iſte proprius & perpetuus amor, quo ſanctos com-

complectitur, est hujus tanti moliminis caput, & omnino insuperabile fastigium: quod qui propius intuetur, tanto agnoverit creatione superius, quanto Christus est Adamo eminentior. Equidem me hæc seriò meditantem, non tam edoctum & instructum sentio, quam raptum supra mortalitatis sortem divino lumine circumfundi, & cœlestium rerum spectaculo perfrui: non potui itaque tantæ veritatis majestati refragari, neque a spe summæ fœlicitatis decedere: cùm satis adverterem, Messia sublato, omnia incerta, & inania relinqui, sine luce, sine ornatu, & gloriâ: neque ulla religio (quod unquam audivi) talem divinum sponsorem exhibet: non Mahumetani suo vati hunc titulum deferunt, non ipse sibi arrogavit, ut Deus esse crederetur, aut Dei filius: neque putandum est hanc partem pro modestià omisisse, sed cùm desperaret pari dignitate a se agi posse, ab alio potiùs derogavit, quod sibi non est ausus assumere: & quicunque magis fanaticus hanc sacram personam induit, per contemptum illico evanuit. Cùm itaque neque natura, neque ulla præterea religio hanc tam necessariam medicinam, aut repræsentaret, aut commodè fingeret, hìc dubius pendebam, inter spem Judæorũ & Christianorũ fidem. Tum neutri sententiæ pertinaciter addictus, ex æquo veritatem dispicere cœpi. Primùm diligenter recognoscebam Christi historiam, & ad illam Messiæ imaginem, qnam animo conceperam, personam, vitam, dicta, factaque, ac lethi genus, cum effectu, successuque doctrinæ, ipsoque sectæ institut o revocabam: nam si hæc omnia cum nostris prædictionibus & typis, ac tanti operis majestate quadrarent, proculdubio is ipse esset, quem quærerem, & alium frustrà expectarem. Diu ambigebam

bam de Evangelii fide, quod fundamentum foret hujus inquisitionis: verùm diligenter evolvens, illud ad nostram scriptionem quam proxime accedere fatebar; quod inibi perspicerem nudæ veritatis simplicitatem, cum divinâ dignitate conjunctam: multum quoque movit egregia sanctitas, cum perfectissimo Dei cultu consentiens: neque nostra prævia & elementaris religio ad tantam pietatis puritatem ascendit: tum redemptionis rationem, & ipsius Messiæ officium, regnique cœlestis, & futuri seculi gloriam, longè pulchrius & manifestius depingit. Ad hæc aliorum testimonia adduxi, qui optimum virum fuisse comprobant; & ipse Mahumetes nostro Mose superiorem agnoscit; incaute quidem & impudenter: nam si adeò verax & sanctus fuit, unde in Deum tam improbus esset, ut se ejus filium mentiretur, aut in homines tam injurius, ut fictis fabulis & illusionibus in re tantâ circumduceret? Ex his visum est, Judæos contra Mahumetem testari orbis redemptorem Dei verum esse filium; Mahumetem contra Judæos, hunc esse illum Mosaicum Messiam; mihi verò satis constabat, aut esse utrumque, aut sacerrimum impostorem: cùmq; non illa laboraret infamiâ apud ullos sanos ac sobrios autores, in priorem sententiam facilè consensi. Apparebat in illo altior indoles, ac majus ingeniũ, quã aut vanum, aut nugatorem, aut delirum crederem: tum cujus commoditatis causâ hæc prædicaret? nihil quæsivit, ac nihil adeptus est, necem suam prævidit, & tulit; par vita doctrinam consecuta probavit: non voluptates, non opes, non eam, quam tetrici omnes & austeri simulatores tacitè sectantur, popularem famam est aucupatus: neque vero cynicus & absurdus fuit; interesse conviviis, parentes observare, Cæsari tributum pendere

non recusavit: dignitatem suam ubique testatus est, & res dignas hoc nomine peregit: omnis vitæ ac mortis tenor sibi constitit, &, quicquid in Messia desiderabam, ad apicem implevit. Certè si pauci eruditi poetæ res altas & heroicas confingere norint, paucissimi ea quæ ipsi descripserint bene rectéque vivendo exercere, nulli, sine risu vulgi, aut saltem indignatione prudentium, se vivos pro Diis ediderint; fieri non potuit, ut hic in tali humilitate educatus, neque literis instructus, neque senili experientiâ, aut ullis humanis subsidiis adjutus, tantam fidem, tum inter præsentes, tum apud posteros consequeretur, nisi ipsius veritatis suffragio, & clarissimis divinitatis indiciis fultus fretusque fuisset. Ipsi principes ac sacerdotes has fraudes male dissimulāt. Hic rudes & ignaros sibi ascivit, & (si scripta consulamus) ejusmodi ingenio præditos ut neq; fallere neq; falli satis essent idonei: versatus est inter solertissimos inspectores, nec minus infensos sibi, qui dicta omnia ac facta carpebant; ac unus suorum ad hostes tradidit, idemque, seipsum mox damnans, absolvit. Multæ caluminæ, multa crimina in illum conquisita atq; conficta sunt; cum autem omnium accusationum sūmam in crucis superscriptione requirerem, nihil aliud inveni, præter spontaneam sui professionem. Ac non solùm hæc testimonia rationibus arguenda, sed alia sensibus probata subjecit: miracula scilicet, quæ deitatem affirmant, & deitas invicem his fidem creat. Plurima erant, & pro re natâ, ac plerumque in medio gesta: omnia benigna, & salutifera, & quæ mundi servatorem deceant: tantum in arborem infrugiferam vim suæ imprecationis exeruit, ut hominibus documento esset. Quin cedo hæc subornata, & ficta

fuisse,

fuisse, qui tamen confingere pòtuit illas rerum temporum, & locorum circumstantias, quas nostra vaticinia exigunt, quæque in aliorum potestate posita sunt? ut regià Davidis prosapiâ oriundus esset, tunc cum sceptrum a Juda recederet, ut in urbe Davidis nasceretur, ut justo tempore dederetur neci, ut ager pretio proditionis coemeretur, ut vestes sorte dividerentur, ut infractis ossibus evaderet, & plurima alia ejusdem notæ. Sane falsarii & veteratores, dum rei summam studiose exornant, a minutis quibusdam & inexpectatis argutiis non satis convenientibus deprehendi solent. Adhuc habemus in manibus utramque scripturam; omnia tam apte & perfecte consonant, ac si hic Messias a Judæis in scenam productus esset, ad servandam oraculorum fidem, non ab illis cæsus, & abdicatus. Quod si ipse summus fallendi artifex, &, quoad viveret, sui cautissimus esset, a tot vero sectatoribus non erat idem expectandum; quin illi simplices & indocti homines, eo absente, & ob hoc nomen interempto, eodemque metu absterriti, & a spe terrenæ fœlicitatis dejecti, rerumque suarum, & sublimis instituti minimè gnari, supra humanum ingenium, supra opinionem suam, ac virtutem pristinam, cum omnibus injuriis conflictati, in seculo perspicacissimo, & potentissimo, per Græciæ urbes, per Romanum imperium, per universum ferè orbem, Christianam religionem circumtulere. Plurimi paria miracula edebant, dæmones e templis, e corporibus, ex animis hominum pellebant: eodem spiritu sunt agitati, eadem præcepta ac vivendi morem secuti. Quæ autem hæc tam efficax disciplina? omnia hujus vitæ oblectamenta, non modò non sperarent, quin parta atque præsentia, Christi causâ,

cum sanguine deponerent: spes novas & cœlestis imperii promissa captarent. Hic nulli Sirenum cantus, nulla Bacchanalium licentia, nulla pompa cæremoniarum, nihil eloquentiæ, illecebrarum nihil; non humanæ autoritatis tyrannica vis, quæ Mahumetis doctrinam, ut alteram legem imperialem, tam latè distulit, neque ultra hos fines propagavit. Unde satis perspexi hinc æternæ veritatis virtutem stare, quæ nullam disputandi libertatem detrectans, nullis hæreticorũ calumniis (quæ omnes ejus particulas malè multaverunt) nullis suppliciis & interminationibus cederet, illinc humanam pravitatem, quæ non his omnibus argumentis flecteretur, neque ullis artibus aut tormentis ad hanc lucem extinguendam parceret. Cùm hæc itaque non levem opinionem Christianæ religionis inducerent, fidem adhuc vacillantem ceu tot tigillis sustinebant, donec divinæ lucis irradiatio tenebras & ipsam cæcitatem ademerit, ipsumq; Messiam, & servatorem nostrum, Jesum Christum, non minùs quam Deum creatorem, quasi præ oculis spectandum præbuerit. O juvenes, intus habitat, & in pectoribus nostris hæc vera divinitas; hæc sui conscios & participes facit. Sentio te, Christe Jesu, tuæq; virtutis radios veluti per nebulam interfulgentes, & non perfectè sentire doleo. Hæc tam gravis, ac pia dissertatio juvenum animos novâ luce perfudit, & conscientiæ vim magis excivit. Sermone perfecto, Jacobus abscessit. Illi malorum sensu confixi, se quidem indignissimos hujus salutis perversis argumentationibus ingeminabant. Mox Eugenius cedebat e medio, locum quærens se liberiùs deplorandi. Politianus proclivi pœnitentiâ ductus, Josephum adibat, multùm professus bonitatem Dei, quæ ad peccantium

um convictionem suis quoque lapsibus uteretur, seque fœlicem prædicabat, quod hanc Solymam unquam viderit, & tanquam in meliorem patriam, seu potius novum orbem, transierit. Cui Josephus. Id quidem nostra vaticinia testantur, fore, ut plurimi e gentibus renascantur per virtutem divinæ veritatis quæ ab hac urbe per orbem diffusa est: quod ipse in vobis contemplatus, & his meditationibus instinctus, divinum carmen sic dudum transtuli: simul chartam extrahens, Politiano legendam objecit. Ille carminibus jam minùs affectus, Josepho tamen morem gerens, tristi & inerti vultu percurrebat.

Stat sacris sita montibus
Sedes ætherei regia numinis.
Portas ille Sionias
Jacobi reliquis plus amat ædibus.
Urbs ô grata Deo! tibi
Spondent non tenuem surgere gloriam:
Memphim sed neq; negligam;
Nec me jam Babylon impia nesciet:
Palæstinaq; civibus
Quæret cum Tyriis, & niger Æthiops.
Omnes hic erat editus,
Dicent de Solymis, hic erat editus.
Necnon omnipotens pater
Æternis statuet mœnia seculis.
Albo qui populos suo
Conscribit memorans, hic erat editus.
Hanc cantu liquido chori,
Hanc tollent litui murmure consono.
Omnes lætitiæ meæ
Fontes in Solymâ sospite confluunt.

Tum,

Tum, ô amice, dicebat, ignosce quæso, si tam sacri carminis negligens videar, vulnus in sinu gero, cujus dolore vehementer contristor, & propriorem operam exposco: tu mihi oculos reddidisti, sensumque hujus ægritudinis, tu menti afflictæ remedium adhibe, & exsolve tumultum mœstissimi pectoris, seque ipsam innodantis conscientiæ nexum: tibi omnia sponte profitebor, & ipsius animi imaginem producam; sentio sceleris intolerabile pondus, & divinæ ultionis gravitatem: cerno tamen, quasi per rimulam cerno, fulgorem omnipotentis gratiæ interdum per mediam noctis caliginem se crebris micationibus inferentem: ô quis me impleat hujus luminis sensu, & tristissimæ mentis nubem absolvat! Josephus loquentem perspectè intuens, ut tam pronum ac opportunum sibi in recto pœnitentiæ cursu perduceret, hoc prudenti sermone correxit. Heu quàm perperàm nobis imputas, quod divini est operis ac beneficii! hic solus veram peccatorum agnitionem, miserrimæque conditionis sensum immittit: nempe neminem rectè dolet se Deo fecisse injuriam, nisi a Deo percitus, & pertentatus sit: neque in nostrâ potestate positum est Dei pacem conciliare; innuimus, hortamur, urgemus; omnis influxus atque effectus est a sacro Spiritu sperandus. Non omnes Solyma sanctos facit, non omnes Babylon sceleratos: quot miracula Christi viderunt, ipsique fecerunt; quot sobriè & justè inter homines agunt, qui tamen a veræ religionis sensu abhorrent? Sunt etiam nonnulli, non tantùm in mediâ luce versati, sed docti, atque imbuti, & qui de re Christianâ optimè sentiunt, ac aliorum salutem promovent, nec non ad cœlestem semitam ineundam fortiter contendunt, & ab ipso confinio præcipites ruunt; ita

ut ante ſupremum judicii diem, cui Deus ultimam diſcriminationem ut ſuum perfectiſſimum munus reſervat, in hoc ſeculo ſe palam prodant. Cùm enim veriſſima ſit pietatis ratio, amare Deum ſupra ſeipſum, & fidere Chriſto extra ſeipſum, fieri non poteſt, ut quis hæc minimo gradu obtineat, niſi & ſupra & extra ſeipſum divinâ manu attollatur. Nihil itaque priſtinæ creationis hominem in hunc ſtatum regenerationis tranſmittit; nempe a Deo mutuâ hoſtilitate averſi ipſo deſiderio revertendi privamur: ineſt quidem nobis libertas voluntatis, ſed nulla voluntas hujus libertatis, quæ tam perverſâ libidine emancipet: unde omnia quæ ad Deum ſpectant, vel conducti, vel coacti facimus, nihil ſynceris & genuinis affectibus. Non tamen fruſtra ſunt ipſius mandata, & tot ubique ingeminatæ hortationes, minæ, remedia, ſubſidia, ſiquidem nobiſcum ut hominibus agit, & has aures animi compellat, atque ut ſibi audientes faciat, auſcultandi facultatem reſtituit; res divinas oculis ſubjicit, ac ſimul noſtræ cæcitati ſuccurrit: ipſe e tumulo ſceleris evocat, & ſurgendi poteſtatem inſinuat. Impiis vero ac immorigeris exprobrat defectus ſuos, & jacturam nativæ perfectionis, quæ non tantum obediendi compos, ſed & fidei capax fuerat, & divinarum revelationum particeps: nunc cum oblatas reſpuant atque faſtidiant, importunis beneficiis onerat. In ſuis eandem naturam inſtaurat, & ad hujus gratiæ receptionem, tum externis ſenſibus, tum internis animæ facultatibus utitur: neque hæc vaſa deſtruit, ſed diſponit, ac deinde infundit: certè ſi quid adhuc primævæ virtutis ſupereſſet, hanc potius emendaret; nihil utile recuſat, nihil ſuæ creationis, aut perdit, aut temnit. Verum ſi ingenue ſpectemus

mus hoc opus redemptionis, summis titulis exornandum, par est ab inferioribus terminis deduci, quam illud, quod a nihilo processit; neque Christus se adeò demisisset, nisi ad integram laudem comparandam; non sane nos misellos homunciones in partem accipit; quin ut solus sustinuerit intolerabile pondus divinæ ultionis, sic neque sibi adjutores ascìscit ad gratiam in nobis restaurandam, et cœlestis imperii molitionem, quæ est perfectio totius negotii. Enimvero vanum & ridiculum esset, si nostrum arbitrium & incertos nutus sequeretur; quod si nemo hunc sponte admitteret, omnem ejus operam eluderemus, & affectatæ dignitatis aucupium: tum mysticum illud ipsius corpus, omnibus membris & articulis absolutum, quisquam unus absistendo mutilaret, aut se intrudendo monstrosè distenderet. Neque hoc pugnat cum voluntate nostrâ, quippe Deus est animorum pater, idemque gubernator, qui solus potest circumducere, facili motu, & inclinatione consentaneâ cum ipsius sponte atque ingenio. Hujus sacri & divini operis, quod Theologi conversionem vocant, multæ sunt simiæ, multæque imagines, quæ & in aliis, & intra nos fallunt; cùm & ipsa plurimis imperfectionibus obducta sit, & in profundo lateat: et tamen certissimum est a cæteris omnibus tam longè distare, quam cœlum a gehennâ, ad quæ cursu contrario tendunt: nisi enim hic habitus infusus esset, a nobis gradatim acquireretur: tum qui in hoc vel in illo stadio, vel fortè in medio cursu morerentur, in medio quodam loco penderent, aut certè pars aliqua cœlestis gratiæ ad inferos recideret. Deinde quos fines statuamus, quot actus & incrementa virtutis, quantum meritorum censum, ut quis in cœli civitatem legatur,

gatur, & qui proximo gradu insistit, ad gehennæ ditionem sit depellendus? Quin hæc recta & syncera conversio est ipsius Dei opus ac munus, & æternæ electionis effectus; quæ personas designat, & nomina conscribit in albo vitæ, nullis inde lituris delenda: hæc sacri fœderis participes facit, & ipsius cœli municipes: estque nova generatio, quæ (ut illa cum quâ in nobis malitia nascitur) momento consit, tempore perficitur: hæc e mediâ damnatorum turbâ, in exitium pertinaciter pronos, fræno quasi injecto, sistit & retrahit. Hi seipsos nil posse queruntur; ac ne de ipsà voluntate gloriari audent; verùm omnia, Deo juvante, & volunt, & possunt; nullis illecebris abducendi, nullis deterrendi cruciatibus: dum illi, qui naturæ reliquias jactant, & se plurimùm posse profitentur, plerumque nil minus faciunt, nunquam ad tantam pietatem ascendunt. Eant itaque qui volunt, & experiantur virtutem suam; Gigantum more e terrâ ad cœlum consurgere nitantur, Pelio Ossam, Ossæ Olympum accumulent; donec cæsi divino fulmine, ad matrem recidant; & suis molibus obruantur. Hìc te cautum & admonitum volo, ne considas in hoc eminenti scopulo, ad quem plurimi in salutis cursu fluctuantes, ut tutissimum receptum, confugere solent, hìc emori placet, neque fidei arcam ingressi, ad optatos portus emergunt. Obsoleta est atque damnata hæc prioris Adami via: nunc foris exeundum, atque ab alio indies mendicandum est. Neque hæc fides est operarum nostrarum, sed a Deo divinitus insita; neque in meritorum numerum succedit, sed Christi merita & virtutem amplectitur. Propterea hæc semina gratiæ, quæ nunc tibi ipse largitus est, duc esse majoris pretii, quàm aurum & gemmas, & diademata

demata regum, quin prosequere ejusdem liberalitatis spem; & succede fœlicitati tuæ. Equidem, si meâ sit usus operâ ad tanti muneris dispensationem, plùs gaudeo, atque triumpho, quàm si totum terrarum orbem meo ductu atque imperio subegerim. Politianus omnia intentè carpebat, avidis auribus, & ardore maximo sitientis animi: extremo autem sermone sic affectus est, ut deinde exclamaret: O Josephe! proxime post Deum me tibi in æternum debeo: hic iterum periissem, nisi tu rectius præmonuisses. Siquidem mecum destinaveram, summâ vi, & contentione animi, hunc pœnitentiæ cursum conficere, & per omnia pietatis officia ad Dei gratiam tandem accedere, a quâ nunc esse auspicandum sentio. Credo in te Domine Jesu! tu succurre incredulitati meæ! Hæc vota vehementer & suspiriosè fundebat, ad cœlum suspiciens, oculis impetu lachrymarum turgentibus. Josephus dextram strictim amplexus, tantâ compassione, & gaudio percitus est, ut a fletu quoque non temperaret. Tum iterum; Hìc, inquit, hære, hìc insiste; meo periculo nunquam concides, peribis nunquam. Huc omnia dirige, quacunque feceris; & sunt plurima facienda, ad quæ te hæc fides impellet, & a cœlo vires accerset. Errant plurimi in conversionis crepusculo, neque hunc cœli aditum diu dispiciunt: huc illuc cursitant, atque anhelant; & interea tantùm promovent, quantum in hac cœlesti semita procedunt, omnis reliquus labor irritus est: hæc lactea via te rectâ deducet, & quasi æthereo currui impositum facili actu sublimem evehet. Multùm ab initio amavi te, nunquam verò magis quàm cùm jam tibi vilissimus appares. Perge itaque ac omni studio & diligentiâ annitere, ut salutis partem capessas, ac

ac non ſpecie aut fæce religionis differtus, ſed ſpiritu & ſucco enutritus, nobilis & ingenuus Chriſtianus evadas. Ingredere veræ fœlicitatis viam: eſt nempe pietas omnium rerum juſtiſſima rectiſſimaque fruitio, quas optimo jure a Deo accipit, & in ſolidos uſus convertit: quicquid ſyncerum eſt in rebus proſperis, cum bonæ conſcientiæ condimento deguſtat, ut particulam divinæ bonitatis, cujus ſummam in Deo poſſidet, & cui cætera ſuperſtructa, aliquam inde firmitatem acquirunt. Res adverſas, æquâ mente, ut paternam caſtigationem & neceſſariam & ſalutiferam perfert: denique æternam fœlicitatem ſpirat, & in ejus certiſſimam ſpem ſummam omnium votorum rejicit. E contra impietas optima vitæ beneficia male collocata diſperdit; ipſa gaudia fonte ac fundamento carent: neque in ſtabili loco conſiſtunt, quia nihil certi & perfecti habent, cui in æternum inniti queant: ipſæ voluptates ægræ & inſanæ ſunt, ſcilicet venenatæ conſcientiæ ſtimulo, aut impendente gladio conturbatæ. Tum ſontes in miſeriis ſuis, ceu tot feræ laqueis irretitæ, nullo modo explicare ſe poſſunt; nulla ſolatia, aut ſuſtentacula ſuperſunt; ſed improviſâ malorum facie territi et circumſeſſi, adhuc viventes mori ſe ſentiunt, & extremam omnium ſuppliciorum conſummationem exhorrent. Dum hujuſmodi colloquiis diutius inſiſtunt, ſervus propere accedens nunciabat Alcimum malè habere, ſeque a patre miſſum qui Joſephum ad illum acciret. Nempe Alcimus paternis monitionibus incitatus, ubi cœpit reſipiſcere, ſeveriſſimâ pœnitentiâ exercebatur. Joſephus cum Politiano illum adibat. Ad eorum adventum de priſtino ſtatu nihil mutabat. O ſcelera, ſcelera, exclamans, quæ diu ſopita, nunc tan-

tandem intolerabili supplicio misellam mentem excruciant. Hic Apollos non ultra passus, his verbis pacare conatus est. Agnoscimus quidem te cœlesti fulmine esse confixum, neque non meruisse suspicamur : moneo tamen et hortor, ut te divinæ voluntati patienter subjicias, neque oblatam medicinam respuas. Ille adhuc loquentem impatienter abrumpens, quassato capite, sic referebat. Non si orbis totius imperiũ et certissima hæreditas cœlestis gloriæ pœnitenti præmium sit constitutum, ad hanc meam mentem inflectere possum. Satis scio esse janitricem cœli, sed in ipsius aditu positam, extra ditionem hujus naturæ : ac tu, si hìc esses, idem sentires. Tum pater lachrymis fluens, O fili, dicebat, id tecum agnosco, idcirco velim a Deo expetas. Ille parum commotus, et ingenti mœrore oppressus, ad solitos questus divertit. Et, sum, inquit, omnium vitiorum sentina, omnia humana jura perrupi, omnia divina violavi : vos testes habeo non minimorum criminum: est vero quiddam quod altius latet, quodque reliquorum noxam impense aggerat, & obstruit omnem salutis spem. Cui Josephus. Ede vero, quicquid sit, Ego me spondeo, & certissimè scio, Christi gr[illegible]ià superaturum. Hunc Alcimus graviter intuer[illegible] interfuisti consilio Dei, ut quid ille de m[illegible], tam certe affirmare ausis ? qui scis annon [illegible]um secluserit ? Contra Josephus. At tu, un[illegible] te seclusum narras ? quin extrahe modo, & ostende nobis hoc telum, quod te tam graviter sauciat ; & videbis an vulnus non sit capax remedii. At ille. Experior intus atque persentio me omni gratiâ, ipsaque pœnitentiâ spoliatum. Inde alter. Cedo quodvis ; at quid de te postea fieri possit, nondum præsentis : tellus-

tellus frigore rigidissimo constricta, Deo Solem reducente, laxata est, & verno tepore emollita; deinde fructus ubertim parturit: illo nutante sævissimæ tempestates conticescunt, & rabiosum mare desævit: neque minus in nos valet: quin & iste impœnitentiæ sensus est primus ad salutem gradus. Si quæras exempla. Memento Theophrasti, qui ex immanissimi sceleris nexu, & extremæ desperationis abysso, hanc gratiam adeptus est: quid cessas itaque explicare ægritudinem, & medelam experiri? Ipse nondum spe aliquâ incitatus, sed ut Josephi importunam pietatem retunderet, sic demùm exolvit. Probe novi, & semper agnoscam benignitatem Dei; at mei sceleris ea est ratio, quæ & hujus incapacem reddit. Cum enim adhuc puer essem, & in optimâ familiâ educatus, hausi aliquem religionis sensum, & adveram pietatem spectare cœpi; diuque & longè procedere visus sum, & libare cœlestem gratiam. Deinde tædio pulcherrimi incœpti, & redundante libidinum æstu, ad pristinam vanitatem prolapsus fui, & ingruentium scelerum mole depressus. Inficiari nolo, subjecit Josephus, quin hoc sit maximum crimen, & plurimis rationibus aggravatum; eoque admirabilior est indulgentia Dei, quæ sic mentem tuam circumegit, ut nunc deniq; recognoscere incipias; neque in hoc cursu præceps abeas: atque ipse interdum utitur his flagellis, ad castigandam suorum licentiam tam praviter aberrantium. Hic ille truci vultu subridens, Quasi mihi persuaderi possit, aut a te serio cogitari, in tam averso & impio pectore ullam subesse sanctitatis scintillam. Non est hæc, crede, pœnitentia, non est; sed inferorum justissima desperatio. At Josephus. De præ-

teritâ conditione nihil ſtatuo in utramvis partem, neque te temerè ſtatuere velim: ad præſentia ſpectemus; de quibus equidem conſtanter aſſero nullum hic eſſe deſperandi locum. Ille breviter. Si ullus eſſet reſipiſcendi. Mox addebat, immaniter ejulans, O ſi huic cœleſti ſemitæ nunquam pedem intuliſſem! nullam ſalutis auram hauſiſſem! Utcunque immerſus vitiorum gurgite, & hucuſque volutatus, ſpem tamen haberem reliquam: nunc utroque fœdere violato, ipſo quoq; remedio deſtituor. Joſephus, poſtquam improbitatem querendi paululùm compreſſerat, ſic deinde pergebat. Fingis argumenta ex ingenio tuo, & pro modulo humanæ mentis Deo limites & cancellos apponis: verùm Chriſti gratia, & exolvit in legem commiſſa, & quæ in ipſum ſunt perpetrata. Non eſt ulla pœnitentia pura, nulla perfecta & inculpabilis fides; a Deo quotidie deficimus, & optimus quiſque ex parte relabitur; neque eſt in divinis ſcriptis ullius culpæ frequentior exprobratio, aut certioris remedii promiſſio: adeo futilis eſt hic nodus, quem tu tibi innexuiſti. Subinde Alcimus. Recordor quidem Chriſti ſententiam. Si quis in ipſum peccaverit, condonatum iri; qui verò peccaverit in Spiritum ſanctum, nullam veniam conſecuturum, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. De quo alibi pronunciatum eſt, quod ego jamdudum perlegi, & attentè ſum meditatus. Fieri non poſſe, ut qui ſemel illuminati ſint, et cœleſte donum deguſtaverint, factique participes ſpiritûs ſancti, atque ſapuerint bonum verbum Dei, virtutemque futuri ſeculi; ac deinde prolapſi forent; ut denuò renoventur ad pœnitentiam. Hæc mea culpa eſt, hæc mea ſententia; quid fruſtra litigamus de

de re judicata? Sinite me meis calamitatibus immori: vos qui statis, et nondum concidistis, cavete ab hoc fatali crimine, ac, dum licet, vestræ saluti consulite. Hæc dicens non expectatâ responsione se in miserrimam lamentationem abjecit. Cui Pater. Nullo modo hæc tam dira et formidabilis sententia quadrat in hos qui lapsi sunt vel a cœli confinio, si non animo odio & vindictâ suffecto hostiliter oppugnent, & universæ pietati, quod est Spiritus sacri in nostris pectoribus opificium, cum scientiâ, & sensu, & sceleratâ libidine bellum indicant. Tu vero qui alios cavere jubes ab isto crimine, ipsius es minimè particeps: neque simulabis pœnitere te velle, non posse doles & quereris. Perge itaque & pœnitentiam stude; neque est ulla divina prohibitio, quæ quenquam nunc inter homines agentium ab illâ excludat: perge, inquam, atque persiste contra omnes scrupulos & obstacula, quæ aut mens sibi adversa, aut insidiosus hostis struere potest: quid enim aliud, misellle, facies? nullus aditus, nulla præterea salutis spes est; ac nihil est ultra hanc damnationem, cui te nunc devoves; quamque tentando forsan effugias: utcunque non segnis, atque aversus, sed adversa fronte procumbas. Perge, suspiciendo, precando, carpendo, eam a Deo gratiam assequi, cujus in te nullam potestatem, ac vix ullam voluntatem persentis. Nos certe non abnuemus tibi nostras preces adjungere. Tu solus ne desis tibi. Spes est ultima viventium possessio, & desperatio prima damnatorum. Extrema verba efficacius insederant: ut tandem consentiret se experturum. Multum vero diuque est conflictatus cum tempestate conscientiæ: adeo ut ejus calamitate omnis familia commoveretur, & preces publicè communicarentur: nulla

nulla tamen valuerunt remedia, usque dum ipsi ex insperato divinus favor affulserit, & non tantum omnes pacaverit querelas, sed inusitato more correptum cœlesti gaudio expleverit. Omnes plurimum lætabantur ob hunc fœlicem & admirabilem exitum tam atrocis atque ancipitis prælii. Vix altero abhinc mense exacto, Apollo forte per viam exeunti quasi Clementis species oblata est; quem dum senex propius inspicit, ipse statim festinato gradu prior occurrit. Et, O, inquit, auspicatissime mortalium qui nobis tot molestias exolvis! Equidem e diversorio egressus, Jacobi domum jamdiu quærito, tu sanè opportunè advenis, & prioris beneficii hanc summam partem tibi vendicas. Cui Apollos. An ergo tu solus venis? an & dominus hic prope adest? Tum ille: Scilicet ad Joppam subsistit modo dum ego revertor. Hinc, Apollo præeunte, ad domum deveniunt. Primùm Eugenius, mox Politianus in præsentiam adducti, admodum gestiebant, audito parentis adventu: nec diu erat quàm equis præparatis ad congressum properè evolarent. Ut primum se in conspectum dedissent, incessit animos humile gaudium, & reverentia paterni vultûs, non sine tincturâ modici pudoris, ex audacissimi facinoris memoriâ. Ille pronos ac sponte demissos, leni castigatione permulsit. Deinde per veniæ sponsionem utrisque integram gratiam indulsit. Tum pauca disserens de Jacobo, de filio, deque hospitii & convictûs ratione, ab ipsis omnia impensè laudantibus, sensit in fœlicissimum errorem dilapsos, ut nunc omnis sollicitudo in lætitiam abiret. Postquam hoc solatium liberius concepisset, & multam noctem mutuis confabulationibus egisset, sequenti die, ad Solymam iter instruit, aliquot nobiliorum civium de viâ excipientibus.

bus. Inde in urbem invehebatur ad ædes suas quas Clemens conduxerat. Mox Apollos, atque una Josephus adeunt, a Politiano ad vitricum introducti. Ipse Apollon, ut qui prior obvenerat, & erat notissimus, familiariter amplexus, mox, Eugenio monstrante, ad Josephum progreditur, illi se filios ac fortunas suas debere professus; nec solùm amici, sed & fratris, atque parentis vicem implevisse. Contra Josephus, se multis amicitiæ officiis non immeritò obligatum, & abundè compensatum retulit. Cras Jacobus quoq; invisit. In ipso introitu, Apollo conciliante, se cum mutuâ salutatione agnoscunt, quam Angelus plurimis verbis, & exundanti gratitudine prosecutus est. Jacobus invicem. Filiorum tuorum merita, & in nostrum Apollon collata beneficia, abstulere titulum liberalis officii. Aggerebat insuper jucundissimam sibi Adriani memoriam: cujus illum prædicabat, ut in conjugio, sic amicitiâ quoque successorem. Cum his dictis ad interiora transibant; ibique Angelus repetere cœpit gratissimam Adriani mentionem: se ejusmodi quædam ab uxore domi audivisse, cùm ei Jacobi nomen, & patria, & species, ab Apollo objicerentur. Ex his initiis, & quotidianâ congressione, summoque morum & animorum consensu, maxima inter senes familiaritas brevi coaluit. Interea juvenes cum Josepho quotidie versati persistebant in pietatis studio: præcipuè Politianus, cœlestibus gaudiis recreatus, Dei gloriam ac munificentiam, cum suæ vilitatis sensu, humillimè recognoscebat; de perseverantiâ curiosè sollicitus: quin ad egregiæ sanctitatis opera se summis viribus accingebat, ut priorem vitam magnis incrementis repararet. Fortè Eugenius in Josephum incidens formidabile quiddam & insitatum in

in vultu gerens, ubi in conſpectum venit, ſic prior inclamabat. O amice! horret animus efferre quæ cogitat: non cœlo, non Chriſto, non numini parcit: dira & infanda ſpectacula miſerrimam mentem indeſinenter infeſtant. Joſephus quid eſſet ſecum præcipiens, confeſtim occurrit. Sentio inquit hujus querelæ ſummam: nunc furit, nunc irruit, atque incurſat in fines animi, ab arce exturbatus, & excluſus hoſtis: neque ullæ ipſius artes manifeſtiùs patent, his injectionibus, quas nobis invitis & reluctantibus ingerit: non tamen diffiteor etiam has impias cogitationes, ut & prima libidinum momenta, mente inconſultâ oriri poſſe; ac inde, ex animi perverſitate, timentes & obnitentes acrius inſectari: cum autem voluntas minùs interſit, quin ſimul gemat, & patiatur, & ſurgentes continuo repellat, plus ſupplicii, quam ſceleris ſubeſſe videtur: & quidem priſtinæ vanitatis licentia eo modo puniri ſolet. Ad Deum itaque confugere debes, qui ſolus dæmonem arcere poteſt: tu vero comprime oculos animi, & incunctanter exclude: tum etiam excita ingenii lumen, auguſtaſque & magnificas contemplationes objice: neq;te adeò præmetuere velim (nam ipſe metus, quod horret, ſuggerit) verum generoſâ indignatione occurſum vitare, & calcatas illicò præterire. Quam vereor autem, ne his monſtris in fugam abactis, te juſtâ acie cupiditatum invadat, & in graviora pericula conjiciat? Hìc Eugenius vehementer ingemiſcens. Imo nunc, ait, omnes inſtruxit copias, ac ſummo impetu impreſſionem facit: tot ſcelerum facies undique inſiſtunt, tot irritamenta multiplicis nequitiæ alternatim exercent; ut in Erebò potiùs quàm inter homines me degere credam.

At

At Josephus. Ita fortè fit : et sanè cavendum est, ne aut tædio fatiget, aut horrore perterrefaciat, et sic a studio pietatis avellat, magis quam ut in hæc ipsa scelera impellat : mox tanquam victus abscedat. leniter et insidiose palpabit, et per aliquam gratissimam escam suis illecebris in laqueos pertrahet : quin te ita compara, atque constitue, ut neque cedas violentiæ, neque incautus deludaris dolis. His dictis compositum atque instructum dimisit. Postea ipse Politianum requirens, de animæ valetudine percontabatur. Ille se nunc quidem vitam incipere dicebat, & omnia quasi novis oculis intueri : quod si, inquit, nobiscum, uti priùs disserere vacaret, jucundissimos tuos sermones, haud tantùm ad sciendi voluptatem, quin ad usum sensumq; demitterem. Josephus suavissime complexus, laudabat egregiam pietatem, plurimum hortatus, ut omni curâ ac diligentiâ hunc statum et tenorem animi servaret; et se fortiter præmuniret contra omnes injurias hominum, artesque et insidias dæmonum, quæque his omnibus, velut initâ conjuratione, aditum facit, suæ mentis perfidiam : a fide verò quam semel hauserat, tanquam a centro religionis nunquam decederet : nullis rationibus, nullis difficultatibus, nullo lapsu atque relapsu, se dejici pateretur. Optimè verò facis, aiebat, quod piis colloquiis exerceri velis ; quibus ego semper libentissimè accedo, quod et loquentibus, et auscultantibus, ex æquo prosint. Nunc cum Apollos apud nos sit, a quo me plurima didicisse profiteor, vos ad ipsum deducere cupio. Est his nempe rei Christianæ maximè gnarus, libris deditior, et plurimos scriptitat : interea optimatum filios summo cum fructu erudire solet. Tu igitur

Euge-

nium accerſe, dum ego hunc vobis coram ſiſto. Politianus inde fratrem veſtigans, in cubiculo incluſum reperit, carmina quædam, a ſe dudum compoſita, exſcribentem. Dum hic longiùs immorantur, Joſephus cum Apollo ſucceſſit, et chartam nondum amotam in menſâ fortè conſpicatus, cum Eugenii veniâ, perlegere cœpit.

Salve ſancta dies,, ævi venientis imago,
Noſtro tradita Chriſto !
Hinc ſordes, & terra vale ! ſatis hiſce, ſuperq́;
Sex impendere luces.
Æra ſonant, pulſuque vocant tremefacta canoro,
Ad Dominique Deique.
Huc alacres, huc quiſq́; ſui de limine tecti
Puris tendite plantis.
Hic neque ſanguineo poſcit diſpendia cultu
Armentive gregiſve :
Prima nec inſtituunt humiles elementa figuræ :
Sed lux aurea vitæ
Attonitas penetrat ſubito ceu fulgure mentes,
Sacri numinis igne.
Scilicet & ſuperi circum laquearia Divi
Pronis auribus adſunt :
Dum ſua mortales expandunt munera linguæ,
Et miracula Chriſti.
Nunc juvat æternum cœleſti in ſede parentem
Affari prece pronâ :
Ille vigil noſtras avidâ bibit aure querelas,
Et quæſita perimplet :
Ut pater indulgens puerum promiſſa petentem
Blæſis vocibus audit.
Nunc juvat unanimes divino carmine cantus

Toto

Toto tollere templo.
O gaudete Deo gentes! accedite festo
Coram numine versu!
Ille Deus, Deus ille, genus mortale creavit;
Nec nos finximus ipsi.
Ipse suos censet famulos, & frugibus almis,
Pastor ceu pecus explet.
Ite, nec ingratas in laudem solvite linguas
Intra mœnia templi!
Hac æquum est præstare Deo, summisque beatum
Nomen tollere verbis.
Est bonus, est omni miseris mitissimus idem,
Et verissimus ævo.

Deinde addebat, Eugenium intuens, Gaudeo te vacare his studiis, & poeticas voluptates ad meliores usus tecum convertere. Tum ipse. Nunc, inquit, Deo juvante, ab infandis imaginationibus liberatus, & tui consilii memor me, divinis meditationibus addixi, quas olim, ingenuè fateor, ut graves & insipidas fastidiebam: quin jam usu Christiani Sabbati non parum recreatus, ejus expertam utilitatem hoc hymno celebravi. Ex hac occasione pauca præfati, mox omnes Apollon orabant, ut de die dominico sermonem faceret. Ille sic invitatus, atque obsessus, minimè recusabat rem tam gratam & utilem perficere: tum ita continuò exorsus est. Nolo de Sabbato argumentari (ne ad Judaismum reclinare videar) vel anxiis & nodosis disputationibus gravare tenellam pietatem: præsertim cum omnes sani consentiant, tempus aliquod solenne & integrum, his sacris officiis, ut ceteris omnibus, esse debitum; quodque sit sæpius repetitum, neque nimis laxum, aut infrequens, aut quantum cætera

tera vitæ munia excludat: non tamen ullis diebus nativam inesse sanctitatem; ipsamque primi sabbati consecrationem fuisse divinam designationem naturalis circumstantiæ, nempe illius temporis excisionem, ad commemorationem perfectæ creationis, & Dei laudes celebrandas: diem verò dominicum, in honorem resurrectionis, & exercitia Christianæ religionis, vel surrogatum, vel usurpatum ab ipsis Apostolis, & per tot secula ad nos deductum, aut non licere, aut saltem non oportere mutari. Illud solum a nonnullis controversum est, an ex necessitate præcepti indictus, an consilio consensuque humano acceptus sit; ac perinde num certâ institutione, & propriâ benedictione donatus, vel hic tantummodo in partem veniat communis & universæ consecrationis, quæ omnia tempora sacris operibus justè dicata, ut jejunia, & festa, ex minoribus occasionibus suscepta complectitur. Cæterùm nulla est dissensio de observandi modo; ut cultus sit conveniens ac liberalis, & Judaicis restrictionibus solutus (neque ullum ferè mandatum est cui lex Mosaica non aliquid tale superimponat) tum civilium operarum cursum, per id tempus esse intermittendum. Ab hac itaque ratione isti qui maximè oppugnant recedere non debent: cùm enim dies solidus in hos usus sit destinatus, æquum est; ut quisque se accingat ad eum integrè absolvendum consentaneis studiis & actionibus: unde enim ullâ ex parte res profanas magis admitteret, quàm statuta jejuniorum tempora; ac non sabbati finem exequitur, qui, ut in reliquâ septimanâ, quandoq; sacris operatur, quandoq; ad alia divertit: aut paulò infra Judaismũ collapsus, externâ requie, aut lusibus celebrat: cùm potiùs toto die exerceri debeat in omnimodæ pietatis gymnasio: neq; est ulla justior

opportunitas, mentis nostræ, quæ civilibus negotiis hebescere solet, continenti studio refricandæ, & omni genere fomentorum calefaciendæ: aut unde pleniores haustus divini spiritus & cœlestis gaudii sensum imbibat: neque ullum severius judicium sancti & synceri hominis, quàm quod ille vates noster pulcherrimè depingit. Si hic dies oblectamento sit, ut Deo sacer, atque solennis, si a suis operibus abstineat, neque suæ libidini, aut sermonibus indulgeat. Imo quidem notatu dignissimum est, in omni populo ubi hujus diei autoritas valet, universam religionem melius progredi, & qui illam perditam volunt, ab hac parte primùm subruant. Quocirca cùm sit propria diei intentio, divinarum rerum studium; huc omnia dirigi oportet; neque nobis licet cum ignavis & male feriatis, ea quæ interveniunt, pro desidiæ obtentu gratulanter amplecti, quin potius genuina diei opera in voto & deliciis habere: ecquando enim salutis curam secuturi simus, si non illa tempestate, quæ huic negotio unicè dicata est? nec quis speret cœleste sabbatum, qui nunc nullum ipsius saporem præcipit. Ac non sufficit, sicut omni alio tempore, animam supra res terrenas erigere, sed penitus abstrahere & amoliri, cùm illud quotidianum pensum, cui reliqua vita a Deo subjecta est, ex virtute ejusdem autoritatis laxari, & omitti debeat: nec Deo quidem, sed sibi servit, qui non, ipso jubente, deponit. Christianum sabbatum, a creatoris gloriâ, ad miracula nostræ redemptionis, & mysteria futuræ æternitatis ascendit; & tum terrestrem, tam cœlestem globum circumspicit. Atque hæc contemplatio ad cætera pietatis officia fomitem confert, & vacuas partes per se ipsa perimplet. Sunt autem plurima præterea negotia,

tia, quæ hujus diei ſtadia percurrunt: hæc alternatio, & viciſſitudo eſt ſacra Sabbati recreatio. Duobus præcipuè operibus impendi ſolet: precationi, & prædicationi. Primùm veræ & ingenuæ preces animam coram Deo ſiſtunt: nemo enim abſentem rogat: atque eſt hæc proxima ad Deum acceſſio, per quam ipſum ambimus, prenſamus, amplectimur: quemque oculis intueri vel per imaginem eſt nefas, ore alloqui ceu præſentem jubemur: propterea cùm nihil ſit externis orationibus inſyncero cultori facilius, nihil eſt quod magis reformidat internis & animatis precibus; quarum tanta eſt efficacia, ut vel peccandi libidinem exurant, vel hæc illas ſenſim extingat; cùm ſontem & conſciam mentem in conſpectum ſummi judicis adducant: unde ſancti & pii homines, poſt immane flagitium perpetratum, ab hac conſuetudine ſe non parum alienatos ſentiant: nec vero attentio mentis & votorum explicatio hujus officii rationem abſolvunt; tum enim naturæ deſideria (quo more corniculæ precari dicuntur, cùm importunis vocibus pabulum efflagitant) ad pietatis ſenſum accederent; eſt autem precatio divinum opus, cum amore, fide, & reverentiâ conjunctum; his affectibus Deus ſe vult adiri: ac ipſe patulas aures ſemper erga nos gerit; quaſi expectaret, dum ſollicitaretur. Eo itaque exorato, ad alios fruſtra converteremus, ac non priùs exorato, nihil rectè ſperari poteſt, utcunque plurima prior indulgeat. Cùm autem Dei ſit perfecta juſtitia, nos verò impii atque injuſti, ipſæque preces tot maculis infectæ, ſumma eſſet tum impudentia, tum amentia, noſtram impuritatem illi objicere, Chriſti mediatione non interpoſitâ. Tum quia cæci atque ignari ſumus, & quid conducat ad Dei honorem, & quid ad noſtram beatitudinem

 faciat;

faciat; neque ſyncerus amor, neque recta fides exerceri poteſt, ſine adminiculo divini ſpiritûs:neque aliud Deus in noſtris precibus intuetur quàm quod ex ſui ſpiritus miniſterio per Chriſti interceſſionem oblatum eſt. Sic ergo inſtructi nos primùm exinanire debemus, & ex vero ſenſu miſeriarum implorare paternam indulgentiam, ſummo niſu, & contentione animorum, ac improbâ quadam colluctatione: neque ceſſare, neq; omittere fas eſt,donec mens demum acquieſcat, aut in re partâ, aut fide ſatis confirmatâ. At non aliter ſe quiſquam ſperet Dei mentem inclinaturum, niſi præſcriptam voluntatem ſequatur: quæ cùm ipſius gloriã cum ſalute noſtra conjungat,ſit etã inoſtrorum votorum ſumma. Ac non eſt ulla precatio, aut vibratio animi, aut interjectio, aut ſuſpirium, aut gemitus, ſic ad Deum tranſmiſſus, qui non certiſſimam reſponſionem acquirat,ſuo tempore referendam; quam interim non expectare, eſt perdidiſſe, & per infidelitatem in ſcelus vertere: neque preces, ut penſa, peragimus,quæ ipſe labor tranſactus terminat, & conſcientiam opere exolvit; ſed in ſpe & ſucceſſu vis omnis repoſita eſt, & quantum verè precamur, tantum adipiſcimur: ſunt enim preces certiſſima cum Deo mercatura, quam qui rite exercet,experietur magis quæſtuoſam omnibus ſtudiis & laboribus ſuis. Quin hæc vera deſideria,ut ſupplicationem,ſic induſtriam accendunt; quod his verſiculis ſcitè expreſſum eſt.

Qui rogat, & ſummis votum non viribus æquat,
Quod perit a cœlo, denegat ipſe ſibi.

Imò hoc quoque precibus inſerendum eſt,ut deind manus in opere procedat. At non ideo orationes va næ & ſuperfluæ ſunt, cùm ipſâ naturâ dictante i

ardui

arduis rebus ad cœlum ſponte ſuſpiciamus, quodam ſubito & inopinato inſtinctu ad Deum erecti: quin vera fides id ipſum cujus eſt certiſſima promiſſio, quodque Deo maximè cordi ſit, ſummo ardore voluntatis expoſcit; quo nihil poteſt eſſe magis pium, aut ingenuum. Tum precatio arcanam communionem efficaciſſimè cum Deo exercet, & animam in ejus ſinum effundit: neque credendum eſt, illum omnibus argumentis aliter commoveri, quàm quòd nos inde vehementiùs accenſi, ad ipſum propiùs evehamur. Præter juſtas preces ſunt etiam ſubiti motus, & coruſcationes animi, quæ ipſius intentiſſimos affectus, ceu tot ſpicula, ad cœlum trajiciunt. Harum exſpirationum plurimus eſt uſus, ad perpetuam familiaritatem cum Deo ſervandam, præſertim in ambiguis & inſtantibus negotiis, quæ divinam opem continuô poſtulant. Precationibus affinis eſt cantitatio pſalmorum, quæ has plerumq; complectitur, & ad ſummam intentionem attollit; ac quodammodò cœleſtium Angelorum choris adjungit. Nempe ineſt muſicæ ſpiritus ſublimis & vehemens, qui ipſam mentem incantare videtur: neq; hoc tam nativum & conſentaneum inſtrumentum Deus omiſit in cultu ſuo; non quod ipſe, ſic uti nos, concentibus oblectetur; ſed quia noſtros affectus alacriùs impellat, exciteţque ſimillimos cœlitibus ſenſus. Vana eſt itaque omnis melodia, & ſuaviſſima vocum conſpiratio, ubi non ſubeſt intellectio carminis, et divinoris animi elevatio. His uſibus vox eſt aptiſſima, ut minimè operoſũ, & conjunctiſſimũ mentis organũ, vivaq; et oratoria exercitatio; ſine quâ non poteſt eſſe veræ cordatæque ſanctitatis expreſſio, utcunque ſit omnis externa ſolennitas: ſic enim Chriſtianorum religio aſcendit ſupra Moſaicam celebratio-

nem, quæ in pompis, & festis ostentari solebat, hos internos animi motus suo more præfigurantibus. Sermocinatio omnis de rebus sacris, aut fit in publicis concionibus, aut in domesticis confabulationibus, quas utrasque Christus exercuit. Illæ plus autoritatis, & divinæ majestatis habent; & in magnis conventibus hominum quiddam altius & augustius sonant; nec tantum excitant dicentis studium, qui in ore omnium versatur & publici silentii reverentiâ excipitur; verùm etiam auditorum animos magis exertos & capaces reddunt. Colloquia hoc habent proprium, quod ad rem privatam sint magis accomoda, seque insinuent familiariter, & strictim feriant: nec qui in acie impressionem vitat, in duello tam facilè declinat: cumque sit unus & alter auditor, ad auscultandum quasi nomine compellati, propiùs obligantur; & ipsi interdum suas partes interrogandi, obtrectandi, & adjiciendi capessunt, quæ omnia tædium allevant, mentemque variè occupatam reficiunt. Autoritatem utrisque divina veritas, salvificam virtutem & efficaciam, sacri spiritus operatio conciliat. Veritatis omnes mancipia sumus: hanc ut dominam intueri, hujus nutus sectari necesse est: judicandi concessa est atque laudata libertas, veritatem semel expressam & agnitam adorare, & exequi debemus: neque ego ullum unquam sermonem accepi de re divinâ tam inerter habitum, ex quo aliquem fructum non perciperem, aut non percipi posse adverterem: imò alti & præstantis ingenii id esse censeo, humilitatem dicentis attentiori studio & conceptu erigere, quippe omnis sacra sententia amplissimam materiam præstat: & quidem tantum discimus, quantum agimus: unde satis liquet opus esse frequenti inculcatione cujusque

notissimæ

notissimæ veritatis. Præsentia documenta, pro dimenso nostro, a Deo præparata sunt; si quid insigniter affulgeat, & percutiat animam subito ac vehementi ictu, id quisque in suam partem capiat, ac si spiritus sacer aurem vellicet. Vanissimus autem et ignavissimus magnorum ingeniorum mos est, sua tantum admirari, suisque commentis & contemplationibus incubare: cæterùm fastidire oracula Dei ex ipsius cathedrâ ab aliis prolata; quod est certè magis prurigine speculandi quam vero pietatis affectu corripi. Nos audita nobiscum ruminare,& in sanguinem, succùmque convertere optamus. Sermocinationi lectionem adjungam; cum sit ejus optimum supplementum, neque parum prodesse compertum; si studio & diligentiâ utamur, crebris commentationibus & ejaculationibus intermistis: ac non levi curâ digna videntur tot egregia præstantissimorum hominum monumenta; præ cunctis vero Dei verbum, quod est universæ pietatis exemplar, intentissimâ meditatione dignissimum est. In his omnibus exercitiis, cùm aliis æque disciplinis inserviant, videmus adhuc aliquem esse naturæ usum in cultu divino. Siquidem publicarum concionum efficacia, quæ animos auditorum ceu vehementi flatu huc illuc impellit, in re civili non minimi momenti est. Sic et Deus homines humanitus tractat, summæ operis suum Spiritum præficit, sinè quo omnis eloquentia,omnis intentio, & studium est irritum. Pariter externi ritus, & circumstantiæ loci, temporis, vocis, gestûs, habitûs, quæ ad religionis apparatum spectant, a naturæ officinâ deprompta sunt; in quibus potissimùm ea valet regula, ut omnia decore & ordinate fiant, per modum nativæ ancillationis, sine adulterinæ superstitionis maculâ, aut al-

tioris efficaciæ respectu. Sunt quædam præter communem naturæ ordinem a Deo instituta, quæ quamvis aliquam allusionem præbeant, ex occasione, quâ Deus utitur, & cum singulari benedictione ad promovendã fidem indicit: cum tamen ista insignis virtus ab ipsâ institutione omnino pendeat: ac nihil tale directè indicent, non sunt a nobis recipienda, sine divinæ præscriptionis imperio. Hujusmodi sunt gemella Christianorum sacramenta, quæ etiã magis ingenua videntur ullis Mosaicis cæremoniis: nempe ista imbecilla & inopia elementa Messiam venturum obscurè prænunciabant, hæc jam editum clarè respiciunt, & secundum ejus adventum præcipiunt. Quinimo in ipso paradiso Deus totidem sacramenta constituit, quæ primi fœderis signacula essent: quibus hæc nostra quodammodo respondent. Baptismus enim a culpâ absolvit, quæ per violationem arboris interdictæ admissa est: cœna Domini est sanctorum vitalis alimonia. Ex his constat sacramentorum usum propriam & signatam fidem exigere: illud autem intuendum est, quod expresse & evidenter instirutum fuit: sunt enim modi, & circumstantiæ consequenter adhibitæ, quæ non esse videntur ejusdem juris. Atque hic est noster sabbatismus, qui & ab inferorum, et mortalium negotiis, quousque vivendi necessitas tolerat, ad opera cœlestis vitæ secernitur. Non vero ad eundem modum per reliquos dies a civilibus negotiis cessare fas est, circa quæ tamen ita se gerere oportet, ut sit facilis & confinis transitus a rebus sacris ad terrenas, et ab istis retro ad sacras: quod is rectissime fecerit, qui utrisque Deum præficit, ut Dominum & inspectorem totius vitæ. Multi sunt sobrii et prudentes viri, qui humanis rationibus incitati ad suas cupiditates omnia contorquent, ac

modo

modo a civili injuriâ caveant, hujus maximæ, quam Deo injuriam faciunt, curam non habent: cùm revera quicquid ab illo diſtrahit ſit omnino impium atque nefarium: neque mirum eſt huc delapſos, ſuâque libidine irretitos, ad ipſum ægerrime allevari. Qui autem Deum in omnibus intuetur, & ab ejus nutu unicè pendet, in quamcunque vocet obedientiæ partem, æquo et indifferenti animo tranſmigrat. Ex adverſo ſunt alii religionis admodum ſtudioſi, qui magno interim illius probro negligunt officia communis vitæ, & rem ſuam familiarem corrumpunt: atqui vera religio permeat univerſum hominem, & ipſa ſecum undique conſentit: cum iſti plerumque ſint vagi, vanique, et nullis uſibus conſtanter idonei; atque in ipſo ſanctitatis ſtudio, quod unice profitentur, nugaces, & curioſi, & novellis opinionibus deditis; ut qui floſculis magis quam frugibus abundent. Quin vos tam a dextris, quam a ſiniſtris erroribus cautos dimittam. Hic Joſephus occurrens: Bene quidem admones; et ſolent ſæpe novitii, dum a prioris vitæ flagitiis cavent, in hos laqueos incidere. Imo, inquit, Apollos, quidam in curſu religionis longius progreſſi, non ſine tædio ſolidæ ac ſynceræ pietatis, in novos tramites ſeorſim deflectunt; et, dum ſupra vulgus ſanctorum ſapere cupiunt, inde ſenſim infra ſeipſos, infra alios relabuntur; tumidi et inflati ſuis opinionibus, ſed caſſi prudentiâ, & charitate, et veris incrementis Chriſtianæ virtutis. Alii, qui nihil ultra religionis habent, in hanc pompam inanium ſpeculationum, et ardorem inſanientium affectuum, ab initio efflorefcunt: quæ cum admodum popularis ſit, et tum novitate, tum ſublimitate quadam, animos hominum commovere ſoleat, in partes abeunt,

abeunt, & factionibus suis se duces præbent: nullisque vehementius irascuntur, quam qui veram sanctitatem cum gravitate & modestiâ conjungunt. Atque hi quidem sunt sacerrimi nebulones, quorum non raro impietatem Deus in hominum conspectu denudat, & in ebullientium libidinum sentinam per errores suos labi permittit. Alii vero pii ac liberalis ingenii, nescio quo fuco & splendore inducti, in horum sententiam transire gestiunt: mox, velut eodem œstro perciti, ipsi fere non minus insaniunt, turbamque suâ famâ adaugent: miserandi sane, & digni remedio, si non ipsi se adeo evehant, & perfectiorem cursum inire credant, ut omnia sana consilia aspernentur, & sanctissimum quemque despicatui habeant, qui ab illorum ineptiis vel latum crinem ausit discedere. Huic vitio medetur Christiana sobrietas, tum in judicio, tum in moribus constituta; ne quis sapiat ultra quam sapere oporteat; & quo se putat altiori gratiâ donatum, eo humiliùs, & reverentius gerat: cùm a veris exaltationibus plurimum hujus periculi impendeat; neque hic vitam minùs, quam mentem instruat; cùm solida scientia utrumque præstet. Ac non solùm de seipsis cura est; ab aliis quoque cavendum moneo: ne quenquam mortalium, citra seculum Apostolorum, erroris vacuum & expertem credamus: neque sufficit malos & falsarios suspicari, sed etiam pios ac probos homines, præsertim vivos atque præsentes, qui fulgore eximiæ sanctitatis perstringunt animos inferiorum, & quo velint circumducunt: quodque indignissimum est, id quasi suæ eminentiæ debitum ab aliis expectant, & sibi arrogant. Denique in ipsis Dei oraculis non nimis alta & occulta captemus, cùm obvia & trita plus afferant utilitatis, tametsi minus com-

voluptatis, aut famæ. In hunc enim plurimi errorem incidunt, ut non servato tenore sanæ doctrinæ, & symmetriâ fidei, quicquid magnum & mirum apparet, temere arripiant, & quod pessimum est, per se excogitent, & quasi Deo & scripturis consultum velint, comminiscantur novæ pietatis formam, ac deinde ab eo patrocinium quærant, & vel adversa testimonia violenter emungant; omnem syllabam atque literulam ad suos sensus criticè inflectunt; præcipuè ex iis locis, ubi verba separatim accepta propositæ intentioni plurimum indulgent, nil autem tale directe innuunt, quod illi ex obliquo insidiose excerpunt: cùm in sacris literis multa humanitus, multa vulgariter, multa copiose & rhetoricè dicantur: istos vero apices et obscuras conjectationes, aut ad fundamenti certitudinem reducere, aut non temerè affirmare præstiterit: neque est hæc humana dijudicatio divinæ voluntatis: neque magnæ pietatis ignava aut meticulosa declinatio; sed sobria, & syncera complexio omnium earum sententiarum quæ ex universo ad doctrinam Christianæ veritatis & agendi pietatem consentiunt. Qui hoc sacrum & aureum filum semel abrumpunt, huc illuc circumvagantur in opinionum suarum labyrintho. Hinc præfervida et vehementia ingenia in primam sanctitatis speciem extemplò incurrunt; ac non ante perpendunt, an id ipsis liceat, atque expediat, neque prospiciunt quam sit pestiferum, et damnosum humano generi, præripere magistratuum potestatem: cumque Deus eadem flagitia toleret, non sine maximâ indignatione, & respectu futuri judicii, hi tamen tolerare & indignari nesciunt: imò, quod turpissimum est scelus, ab Erebo sæpe auxilium petunt, unde cœlo suppetias ferant: censentque omnem violentiam

lentiam,& fraudem, & fictas calumnias esse piissimas, modo pietatis causâ susceptas: neque interea meminerunt, obedientiam esse optimum cultum; seque bonam causam malè perdere. Quidam rebus sacris indesinenter operati, vel ultra naturæ patientiam, vel hujus vitæ conditionem, obliviscuntur illius indulgentissimi præcepti: Misericordiam volo, ac minimè sacrificium. Sed & hi sunt infimi ordinis: proximi ipsâ fide abutuntur; atque ut Stoici naturæ legem, sic illi Dei præceptum transiliunt; & obstinati ad omnia patienda, sui defensionem suscipere non audent: nempe hoc pulchrum & Christianum putant, a Deo remedium, aut ultionem sperare; neque ab illo datam facultatem exercent. Plurimi non dispiciunt, in cultu Dei, quid pro re natâ, aut temporum & locorum exigentiâ, vel consuetudine, et convenientia ordinis atq; decori antiquitus fuit introductum; quin ultra modum laudabilis exempli, æquiparant Mosaicis ritibus expresse præceptis & institutis; quod est ad ipsam superstitionem recidere: neque hic sistere solent, etiam miracula aggrediuntur, ad imitationem istarum virtutum, quæ, præter ordinem communis gratiæ, primis seculis cœlitùs dispensatæ sunt. Cùm vero hæc illusio non optimè procedat, enthusiasmos, & istiusmodi figmenta facilius hauriunt; quod hæc intra se peragant, & fingendo sibi ipsi imponant; neque dignoscant operationes sacri spiritus, piorum animis se immiscentis, & ad Dei præcepta dirigentis, a suis impiis & insanis somniationibus; quæ sæpè in turpissima facinora, sæpiùs in vanissimos errores conjiciunt. Ultimi, ac pessimi omnium, ipsam Dei legem annihilant, aut saltem evacuant, et purissimam Christi gratiam ad suorum scelerũ patientiam distendunt: libidinosi, ut plurimum, homines, cum sensu primùm

non

non inertis conſcientiæ;quam ut capiſtrare queant, & cum ſpe divini favoris nequitiis liberrime perfrui,hanc ſibi prodigioſam opinionem cõmenti ſunt.Hujuſmodi hominum fucata ſanctitas multos imprudentes fautores allicit : nihil tamen æque ſobrias mentes ab amore religionis abſterret, quàm cùm hæc faſtigia divinæ veritatis ad tantam inſaniam deflecti ſentiant ; quæ vel ipſos electos, ſi fieri poſſet,de ſtatu dejiceret : unde etiam apparet, quàm ſit anceps atq; difficile rectum pietatis curſum tenere;cum iſtinc tot ſcopuli & offendicula, quaſi ex compoſito, ſtruantur , ad quæ maligni & captioſi navem impingant : hinc ſcyllæ, & ſyrtes incautos hauriant: ut nemini tutò evadere liceat,ſine impulſu et gubernatione divini ſpiritus.His exactis ſermonibus,Joſephus primum,ac deinde alii gratias agebant;his ſe plura debereprofeſſi,qui æternam ſalutem primovent,quam qui aut corpora, aut rem externam, mercabili conſilio juvant:ipſũq; poſſidere ampliſſimã gazam,qui hæc maxima beneficia ſine ſuo detrimento diffundit.Præterea obſecrabant ne graveretur hoc munere ſæpiùs dignari,nunc nonnullã ſpem dabant,operã non fuiſſe male collocatã.Angelus interim negotiationẽ obibat;cujus hæc erat ſũma,ut inter utriuſq;gentis mercatores cõmodæ leges conſtituerentur. Id,Jacobo promovente, ob mutuas commoditates facile impetratum eſt.Negotio rite perfecto,mox in patriam reverſurus, cum filiis forte confabulatus de his quæ in peregrinatione accidiſſent, inter cæteros ſermones de Jacobi familiâ , confeſſionem quoque amoris elicuit. Per hunc, inquit Politianus, turpiſſimum errorem, Deo in melius vertente, ad veram ſalutem redacti ſumus : nunc ab ipſo veniam conſecuti, tuam pacem humiliter oramus. Ille facinoris mentione turbatus,

batus, et utrumq; severè intuens, hic verbis castigabat. Furtivos juvenum amores semper, uti nostis, improbavi, qui maximas turbas concitare solent, & totius familiæ statum pervertere, per raptum, & cædem, & clandestinas nuptias. Cùm enim matrimonium sit manumissio liberorum, & quasi in novam coloniam traductio, non tantùm consensio parentum, sed inprimis consilium est adhibendum: ac ferè non minùs ipsorum interest, quales generos, & nurus, & nepotes sortiantur: quin ipsæ dotes & patrimonia, quæ in nuptiis excidere & transferre solent, hujus officii satis admonent. Certè vix potest sperari, ut a Deo probatum sit illud conjugium, quod parentes improbant, aut recta familiæ constitutio expectari, tam perversè & perperàm inchoatæ. Neque ego sum rigidus, & difficilis pater, qui ea quæ meipsum respiciunt, opes scilicet, & affinitatem, vestro consensui & convenientiæ præponam: aut si maximè sim talis, ad amicos aut publicos magistratus potius provocandum fuit, & vicaria saltem autoritas vestræ libidini prætexenda. Hìc Eugenius interponit, his votis se olim indulsisse, nunc ultro deponere suâ experientia satis edoctos. Ipsis e conspectu cedentibus, mox Angelus, his spontaneis affectibus incitatus, exinde cœpit animum vertere ad justarum nuptiarum consilium, In virginibus nihil non laudabile cernebat, nihil in familiâ, aut fortunis pœnitendum: quin summam omnium rationum conferens, magis de nimiâ fœlicitate dubitabat, quàm non ambiendam est arbitratus. Proximè cùm Jacobo congrederetur, per intimam familiaritatem hunc sermonem insinuavit; primùm filiorum temeritatem excusans; &, Quidni, inquit, hunc quoque alterum ipsorum errorem supremi recto-

ris

ris providentia ad mutua beneficia convertat? Jacobus, qui aliquid tale ſecum jamdudum agitaverat, non invitis auribus accepit; tempus modò ad deliberandum popoſcit. Inde cum Apollo atque Joſepho conſilium capiens, altero fortunas, altero viros plurimùm comprobante, utriſque non ægrè aſſenſit. Nec diu poſtea Angelum adiens, ad rem ultra tractandam pergebat. Ipſi dotis & patrimonii rationes inter ſe privatim conſtituebant: cætera liberorum voluntatibus permiſſa. Et nunc, aiebat Jacobus, in Politiano gratiſſimum Adriani memoriam, in Eugenio noſtram amicitiam firmabimus. Deinde Angelus ſibi plurimùm gratulatus ob fœliciſſimum rerum ſuarum eventum, juvenes ad ſe accerſens, rem ipſis renunciabat. Illi, gliſcente adhuc amoris ſcintillâ, et nunc excitatâ in liberam atque legitimam flammam, paternis vocibus, ceu tot cœleſtibus radiis, per extremam caliginem irrumpentibus, confixi, neque ſpem tantam ſatis capiebant, neque ullam reſponſionem dabant, donec denuô de conſenſu rogaret. Illi quidem ſe ab injuſtis cupiditatibus averſos referebant, quin adhuc retinere veri amoris ſenſum, ſi legitimo more perficere daretur. Ad hæc Angelus. Ergo nunc optimè ad hoc eſtis comparati, ac præterea expendere velim, quanta hæc res ſit, et quàm non vulgari providentiâ agitata, unde pars maxima præſentis vitæ, ac tot hominum generationes, et ſequentium ſeculorum fata dependent. In hoc tanto negotio haud iterum errare conceſſum eſt, Nova vitæ fabrica, novæ curæ, et conſilia ſuccedunt. Quin hoc primum atque præcipuum eſt in conjugio, quòd cùm propria corpora nobis fato ſint data, quæ arte parum corrigi poſſunt, hanc alteram ſui ipſius partem unicuique ſibi eligere, et inſerere

ſerere liceat: quocirca hìc opus eſt ſummo ſtudio atq; judicio. Sunt quidam, tum virorum, tum fœminarum, tam innocui et ſimplicis ingenii, ut per ſe rectè et æquabiliter conveniant, tanquam planum plano corpori applicitum. Alii autem, qui aut exuberant, aut ſubſidunt, cum contrariis moribus meliùs componuntur, ut convexo concavum perfectè impletur. Optimè, ut plurimùm, in conjugio vivunt conſtantes, ſobrii, moderati, liberales; fœliciùs ſanè quàm perpulchri, aut agiles, aut ſolertes, aut in alio vivendi genere præcipui; imò quàm ipſi molles et uxorii. Omnium diſſenſionum civiles ſunt acerbiſſimæ, civilium omnium familiares, familiarium conjugales; utcunq; vero, ſi ſors ita ceciderit, curà et patientiâ ſunt mitigandæ; imprudentis enim et amentis eſſet, ab illâ animo diſſentire, quacum cætera omnia conſociare neceſſe eſt. Quod ſi familiæ regimen ſpectemus, hæc vita diſtat a cœlibatu, non minus quam publica a privatâ. Ex hac tabulâ omnes regnorum formæ ſunt primum deſcriptæ, et in ipſis adhuc imperiis ſingulæ domus ſunt totidem provinciæ, ſuo patrifamilias, ceu domino, ſubjectæ; qui hic publicas et imperiales virtutes exercet: unus præſidet pluribus, unus conſulit, unus alit de ſuo; quibus nihil poteſt eſſe magnificentius, aut pulchrius. Neque illum vere generoſum cenſeo, qui in nuptiis hæreditatem magis quàm dotem ſectatur; neque adeo fortunatum, ſi quis adeptus ſit: quippe virilis officii eſt, ut tegere et fovere fœminam, ita ſuis opibus ſuſtentare. Hujuſmodi monitis præparatos rem ipſis deliberandam permiſit. Deinde ad Iacobum tranſmiſſi conceſſos amores apertè proſequebantur, et inter ſe prius conſultò partiti, Politianus Annam, Eugenius

Eugenius Joannam in conjuges sibi optabant. Virgines hactenus istarum rerum, quæ de iis agebantur, prorsus ignaræ, paternis tamen consiliis, fratrisque hortatibus, & pulcherrimorum juvenum obsequiosis amoribus haud diu repugnabant: mox & mutuo ardore concepto, in eadem vota conspirabant. Hanc tantam, & tam prosperè consummatam fœlicitatem nova & inexpectata calamitas turbabat. Josephus animi æger, & inquietus, per aliquot dies se huc illuc agitaverat, præter morem, solitudinem & silentium quærens, & ingenti stupore gravatus. His tenebris, & tempestatibus circumsessus tandem succumbere coactus est. Apollos, qui tum aderat, ad ipsum immissus, importunè quærebat tanti mœroris & ægritudinis causam. Ille diu cunctatus, & ab hac quæstione se sæpius avertens, mox ipso premente doloris æstu, sic ultro exclamabat. Deus, Deus meus abiit! Et tu qnid doleam rogas? Hæc breviter effatus cætera lachrymis, & gemitibus mandabat. Apollos attonitus, & vehementer affectus, ac si hujus morbi sensum intra se reciperet, diu tacitus astabat. Ipse postquam se satis defleverat, sic deinde in querendo pergebat. Hei mihi, aiebat, visus sum modò vitam cum superis agere, & præsenti numinis consortio perfrui. O quæ libavi gaudia? quas animi coruscationes persensi, ex influxu divini luminis, haustuque cœlestis gloriæ? nunc ceu somnia evanuerunt: neque hanc quisquam jacturam æstimet; nisi qui pristinam fœlicitatem conscit. O Apollos! huic dolori par non est alius dolor: omnia libens ac lætus perferam, modò mihi seipsum restituat. At ecce nunc hostiles aspectus objicit, nunc ultricem dextram intentat, nunc gladium in viscera penitus demittit.

Labor, in æternum labor: neque ullam salutis speciem, neque servatorem uspiam circumspicio. Ubi tot magnarum promissionum largitio? ubi tantæ indulgentiæ ostentatio? ubi ista tam insignis & sumptuosa redemptio, & inanis spes cœlestis imperii? Omnia in fabulas abierunt; neque nunc, cùm maximè intersit, veram vim & virtutem exerunt. Hæc præ animi angore impatientiùs effutientem Apollos opportunè corripuit; &, Næ tu, inquit, nunc meritò culpandus es, qui tot precum, & operarum, ac universæ pietatis fabricam uno ictu perdis, & deles: quinimo tecum communem gratiam, ac spem omnium sanctorum subruis: neque ipsi Deo aut Christo parcis: teipsum potiùs excutere debes, annon magis sit fidei deliquium, quàm ulla mutatio divinæ voluntatis: utcunque se parumper abscondat, ab illo certè non longè abest; qui ex tali desiderio prosequitur. Hìc itaque fidem redintegrare te velim, & tanquam septemplicem clypeum contra omnia tela constanter obvertere: hanc in summis tenebris & conflictationibus ne omittas; quin sub isto munimento securus milita, in illo vinces & triumphabis: modò libeat durare, & sperare maturos exitus. Habet enim hæc virtus quiddam infinitum ac insuperabile, quod omnes animi nodos discindat, omnes calumnias inimicorum excedat. Tum etiam assuesce perpetuis precibus, & offensi patris indulgentiam humillimis affectibus & supplicationibus supera. Hìc ille renovato doloris sensu, sic iterum in questus abiit. Memini hæc olim valuisse: nunc neque vis neque voluntas superest: misella mens a Deo destituta, ad ipsum consurgere, & reverti nequit: hæc ubi molior, plus quam lapideus sum: at nempe scelera revixerunt mea; & infandæ libidines, quas jamdudum ut

cœsas

cæsas & emortuas spreveram, nunc refectis viribus violentiùs insurgunt, fessamque & fatiscentem animam indomabili vehementiâ oppugnant. Et ego quid faciam miser his infernis legionibus exagitatus, omnique remedio, & auxilio exutus? Heu vanam esse pœnitentiam, & ipsam fidem nunc irritam sentio. Cui Apollos. Quin adhuc experiri te volo, & prioris naufragii sensu edoctum, hinc cursum rectiùs instituere. Adhuc in vivis es, & hujus aurei temporis, quod lugendo miserè disperdis, pars magna subsequitur. Adversario, quantum potes, obnitere, & te rectè consulentibus audientem præbe. Non hic socordiæ, aut ignaviæ est locus, qui sedentes æquè cum pronis præcipites trahit: medicinam quanquam sæpè regeras, sæpiùs repete, aliquantillum semper subsidet. Primùm exquire diligenter hujus tantæ alienationis causam; quid vitii aut offensionis inciderit: num divinæ communionis fastidium; num securitas & negligentia officiorum, aut ulla lascivientis animi intemperies. Hic Josephus. Rectissimè admones, quod ipse priùs facturus fui, & hanc quidem culpam conscientia in se recipit, me eximiæ pietatis studio incensum, altissimum ejus gradum ambire, et ceu debitum arrogare, Deo ipsi tacite offensum, quòd non illico in tantum attollat. Apollos admirans, Est hæc, inquit, pia culpa, & ex parte pulcherrima: siquidem optima est pietatis ambitio, licetque divinis promissionibus instare, et per Christi merita flagitare a Deo. In hoc quidem peccatum est, si ad animi ornatum, et præeminentiam, magis quàm pro Dei gloriâ quæsiveris. Subinde Josephus. Scio fas esse, et oportere præstantissima dona divini spiritûs petere, spirare, anhelare; sed cum humilitate et patientiâ, ut dona suppliciter mendicare. Et

Christus ipse hanc gratiam suis membris mensuratè impertit : unde illorum vota dedignatus est, qui ab eo petebant, ut alter dextram, alter sinistram cœlestis solii occuparent. In hujus gratiæ cursu nos ipsos cunctari nequissimum est, Dei autem non impellentis oportet agnoscere justissimam voluntatem & gratuitæ liberalitatis indulgentiam. Pariter sceleri succumbere est maximum scelus ; verum in summo vitiorum dominio, æquum est fateri vanitatem nostram, non minùs quàm ipsam turpitudinem : quod qui rectè & submissè fecerit, non est prorsus expers pietatis ; quinimò hæc sobria subjectio animi ad veram pœnitentiam propiùs accedit, quam superba & furiosa sceleris execratio. Hæc quidem jam serò expertus didici;interim me meritò exclusum sentio ab illâ gratiâ, cui tam protervè manus injeci. Ergo,inquit,perspecto crimine,defle, atq; devita:hoc obice semel amoto,ipse uberior & benignior influet.Ingerebat plurimos hujusmodi sermones,ac interdum descendebat in preces; at parùm promovebat,Deo nondum revisente,& suavissimi favoris aspectu discutiente caliginem mentis. Politianus atq; Eugenius frequenter admissi, conturbabantur tã inexpectato eventu: nec quid statuerent,facilè subiit:hunc esse tantæ pietatis effectum: ipsum,qui sibi,qui pluribus aliis salutẽ attulisset, nnnc tã graviter conflictari,neq; suorum omnium medicamentorũ virtutẽ experiri.Hunc stuporem Apollos animadvertens, seorsim a Josepho sic explicuit.O juvenes!mirãda sunt hæc opera Dei, et contrariis ictibus in se reflexa : vult nempe apparere,et quasi in scenã produci, ut omnium reliquarũ rerũ,sic et ipsius fidei vanitatem:quàmomnino pendeat ab illo,qui dedit; neq; per ullam,quæ in se sita est, virtutem constet;illius verò subsidio innixa,ex gravissi-

gravissimis oppugnationibus certam spem & victoriam reportet. Quocirca fortissimos milites huic pugnæ subjicit, ut in his omnem superbiam domet, & ceu vasa optime purgata altioris gratiæ & amoris impleat. Ac non dubito quin iste futurus sit hujus certaminis exitus, quem vos patienter expectare velim: neq; in medio tempore, aut de hujus statu secus decernere, aut ipsam religionem insimulare. Cùm abirent, Eugenius secum perplexe reputans hujus seculi incertitudinem, cœpit animum intendere ad contemplandum illum fatalem diem, qui cujusque certam conditionem exponet: multosque quos hic sanctorum nomine celebramus, perditos atque damnatos prodet: nonnullos nunc forte damnatos absolvet: singulis suas partes, suum locum, & ordinem constituet. His fœtus cogitationibus, in carmen subito congessit, angelum inducens, tubæ clangore suscitantem rediviva mortalium cadavera.

Surgite cæcis
Sedibus omnes:
Quoscunq; sinu
Terra recepit,
Et permiscuit
Inscia pulverem:
Quoscunque rogo
Perdidit ignis,
Et vix cinerem
Rettulit urnæ:
Quoscunq; fretum
Fluctibus hausit:
Carnesque suis
Piscibus addidit

Pejusq́; feris
Genus humanum
Auxit adeso
Corpore corpus.
Justas omnibus
Omnia partes
Reddite certis
Elementa modis:
Quos disposuit
Providus autor,
Et naturæ
Lex rediviva
Quærit, ut aptos
Conferat artus.
Vosque receptis
Jungite membris
Omnes animæ;
Quæque per ætheris
Atria summi
Sacra volatis;
Et quæ nostris
Finibus exules,
Carceris imi
Claustra subitis.
O mortales,
Non morituri!
Audite sonum
Terribilem tubæ:
Vocemque simul
Vivificam Dei:
Et vos coram
Judice Christo
Sistite cuncti;

Quotquot ab unâ
Stirpe creatos
Peperit tellus
Omnibus annis;
A primævo
Patre nepotes;
Qui damnavit
Secula letho,
Ausus vetitos
Carpere fructus:
Ut quisq; ferat
Præmia vitæ:
Seu qui risit
Numinis iram,
Trepidus tandem
Sentiat in se:
Seu qui flevit
Crimina supplex,
Cernat fidei
Minimè vanæ
Munera lætus:
Nec gerat ultra
Sceptra tyrannus:
Nec miser ultra
Ingemat insons:
Quisque potitus
Ordine digno,
Non mutandâ
Sorte fruatur:
Et qui cunctis
Imperat unus,
Minus heu quondam
Cognitus orbi,

 Solus

Solus in omni
Tempore regnet.

Non multi dies intercesserant, cum Josephum forte reviserent, in lecto supine jacentem,& jam precibus intente defixum, nihil ipsorum adventu remoratum, neque oculos in cœlum erectos quovis respectu dimoventem. Quin mihi liceat, insistebat, agere tecum,priusquam me neci dedas,et tuas ipsius partes exequi. Ecquidnam est, rogitem, quod tantopere expetis, an victoriam,& laudem, an lucrum tuum ? En habes victum,& supplicem,et,si id tibi adeò cordi sit,vel jugulo gladium accipientem. Et potes,& licet,fateor;neq, juris æquitatem redarguo : laudo potius ac usq; demiror;&,quantumvis ad infernum detrudas,vel inde hoc saltem solatii capiam, quod ex meâ pernicie gloriam consectaberis. At videris,obsecro, num hoc tantum ex re tuâ et dignitate fuerit,homuncionem pronũ & constratum sternere, miserum & sponte exanimatum cædere;cùm ne quidem ipsâ internecione, & immortalibus istis suppliciis,infinitam tuam ultionem expleveris; quam si ultro ignoscere libeat,et,quâ te adeo delectatum prædicas, tuâ me indulgentiâ impertire ; ac præ manu persolutum a filio pretium, in meum modo nomen transcribere. Quod si hæc non sit impacabilis offensio;quin adhuc sub isto tuo tam averso vultu mentem placidam ac paternam geras ; cur me sterili languore confectum, & inerti morbo constrictum tenes? quid hinc tibi voluptatis accedat ? aut quæ fructûs et utilitatis spes est ? taceo consolationem meam,& quæ tecum possem percipere gaudia, ut ne regum deliciis commutari postulem. Hic voce paululùm compressâ, quasi celeres motus incensæ mentis, & surgentis fidei vehe-

vehementes nixus non satis adæquaret, in contemplandi studio tacitus perstabat. Deinde vix sui præ gaudio capax, Venit, advenit, adest, exclamat, quem tam diu desiderabam. & cœlestis gloriæ manifestam lucem huic miserrimo pectori secum invexit: nunc te video, ac sentio, mi Christe Jesu! & intus amplector in animo meo. Proh mirum! fore, ut ego tam prope perditus, tali lætitiâ repente obruar Proh divini amoris incredibilem vim! Nugæ sunt, & inanes fabulæ, quæ de humanis affectibus cantari solent: mortales nuptiæ corpora contrahunt, hæ mentem ipsam ac spiritum conflant. O fratrem! O conjugem! O Dominum, & Deum! quem summi numinis immensum jubar; quem omnium gratiarum gratia condecorat: quis unquam tot ab amorem sibi exantlandos labores suscepit? O dotem egregiam & infinitam! terras, cœlum, immortalitatem, omnia, & omnium conditorem apportat. O festum atq;fœlicem diem! cùm hæc gravis & terrea moles, somno suæ mortalitatis excusso, æthereã faciem ac virtutem induet; neque, uti nunc, animam ad se rapiet, & corporeis sordibus immerget; sed ipsa in animæ sortem transibit, eiq; unicè inserviet, omnium necessitudinum nexu soluta, & pertæsa mortalium deliciarum. Tum mens pura, & libera, & sui potens, has congeneres sibi induvias, volatilium more, per summa cœli spatia circumaget, et ex ipsis, tanquam e pellucidâ laternâ, suæ lampadis fulgorem effundet. Nimirum a fonte divinæ lucis, ut Sole oculus, illustrabitur; & propriâ Dei fœlicitate, ipsius scilicet fruitione, fruetur. O æternam beatitudinem! a cujus purâ & perfectâ excellentiâ omnes mundanæ voluptates, ut fæces et sedimenta, decedent. Quantis sumptibus par

est illud apparari convivium, quod inchoabitur tot rerum dispendio & universæ naturæ exitio? Videre visus sum cœlestem pompam, & supremi judicii diem, cùm ille amicus & sponsus meus prodibit e cœli palatio, regiâ fronte, regio cultu conspicuus, ac mille millibus Angelorum stipatus: tum universa mortalium secula, & omnium populorum greges coram solio consistentium: istinc multo maximam multitudinem; & in iis, tyrannos ac principes viros, stupentes ac pavitantes metu: hinc exultantes pios, & humilitatem suæ fidei mirantes tam ingentibus præmiis in immensum attolli. Video judicatas, & damnatas gentes simul in sui orbis incendium, cum infernis tortoribus, præcipitari; dum interea omnis sanctorum militia, summi ætheris ostium ingressa, triumphantem in medio Ducem cum ingenti plausu & concentu reducat.

Laudemus Dominum Deum:
Laudemus Dominum cœtibus in sacris;
Cantibus insolitis, & multâ laude sonandum.

Dilecti domus Isaci
Autoris patrio numine gaudeat:
Plaudat ob æternum gens tota Sionia regem.

Hunc cantu celebrent chori,
Et clarum meritâ nomen adoreâ
Concordes citharæ, pulsataq; tympana tollant.

Illis nam pater optimus
Indulget, placidis pronus amoribus:
Atque humiles pulchris attollit in æthera donis.

Exultent

Exultent juvenes Pii
Ornatu nitido luminis aurei:
Et grato resonent per læta cubilia cantu.

Alti gloria numinis
Os & perpetuis laudibus occupet:
Omnis & ancipitem se dextera tendat in ensem.

Irâ vindice barbaros,
Et sontes populos suppliciis premant,
Sæva triumphatis innectant vincla tyrannis:

Nectant compedibus duces.
Nec non veridici judicis impleant
Præscriptas leges. Hæc est data gloria Sanctis.

Hæc secum raptim & ardenter expirantem, cum insolitis gestibus, ac oris figuris, vocisque vehementer accensæ modulatione pronunciantem, omnes, qui aderant, taciti demirabantur; & quasi eadem flammâ correpti, una interesse cœlestibus spectaculis, & cum illo præsentire visi sunt. Ipse his gaudiis refocillatus, macilentus tamen, & invalidus corpore, consumptis per animi æstum spiritibus, tamdiu in somnum abiit ut de vitâ dubitaretur, ne ad animi demum abiit ut de vitâ dubitaretur, ne ad animi defectionem vergeret. Sopore tandem exhausto, reviviscere cœpit, & inde vires sensim recipere; donec integram valetudinem cum perfectiori corporis formâ acquireret. Et jam annus prope convolvebatur; quo tempore Solymæ cives magistratus annuos eligere solent. Comitiis habitis. Jacobus cum ingenti omnium ordinum assensu, Pater, seu princeps Senatus, qui in eâ urbe summus est honos, atque in eadem domo, & Josephus, Ductor, sive princeps Juventutis, & Joanna filia Sionis edicitur. Cumque instaret nuptiarum

ptiarum dies, rebus ſe ita præbentibus, conſenſum eſt extra ordinem publicæ ſolennitati adjicere. Redierat jam dies huic ludo quotannis deſtinatus, ineunte tertio menſe, quem illi Sivan vocant. Sol ipſe fœliciter arriſit, & omne cœlum ſuis favit ſpectaculis: non ventorum tumultuantium furor, non intempeſtiva pluviarum benignitas, nullius ne nubeculæ labes, aut ſoli ſcenam, aut liquidiſſimi ætheris faciem turbavit. Primo mane, in æde ſacrâ apparatus omnis includebatur, per capacia atriorum ſpatia intus inſtructus, & exornatus. Hic Jacobus conſuetis cæremoniis in Principatu inſtitutus eſt. In urbe, qua pompa produceretur, parietes tapetibus foris induebantur, poſteſque floribus coronati erant: quin & limina, & feneſtræ, & tectorum culmina, confertiſſimam ſpectatorum multitudinem ferentia, in ſpectaculi partem veniebant. Ubi omnia ſatis proviſa ſunt; primum biſſeni tubicines, cum totidem fœcialibus, equis impoſiti, e portis in publicum emittuntur. Hi cæruleâ veſte donati, argenteis radiolis virgulatâ, cum pallio ejuſdem coloris & operis: hi talari, & picturato habitu paludati, & gentilium ſignorum figuris, ab altero quiſque diſtincti. Poſtquam in proximo diverticulo conſtiterant, ac tubicines jam tertio inflaverant, Rex fecialium, qui aurei leonis imaginem, coccineo ſolo excubantem, a pectore atque a tergo intextum gerebat, altâ voce, in hunc modum proclamabat. Beatus populus, quorum hic ſtatus. Beatus populus, quorum Dominus eſt Deus. Adeſte, ſpectate, jubilate, & ut hac vobis & liberis veſtris in perpetuum ſuccedant, orate. Hæc ſolenniter enunciantem ingens circumſtantium plauſus eſt conſecutus. Cum illi per urbem præceſſerant,

altum

altum undique erat ſilentium, & prodeuntis pompæ expectatio. Primus exiit eques, loricâ indutus, ex argenteis ſquamis fabricatâ: enſe nudo, & inæquabilibus equi ferocientis veſtigiis, huc illuc per mediam viam, quæ intra cancellos in ſcenam vacabat, ad ſummovendam turbam circumvolans. Is erat Alcimus, cui nunc ſatellitii præfectura obtigit. Poſt illum, fronte per totam areæ latitudinem diductâ, incedebant centum ingenti ſtaturâ & facie viri, oſtrinis incincti ſagulis, argenteâ Angelorum formâ impreſſis. Haſtas quoque in manu tenebant, eodem metallo cacuminatas, & rutilantibus religatas tæniis ad venti libidinem fluentibus. Hos omnis urbis militia longis ordinibus ſequebatur, quibus deinde ſucceſſit Augentius cum ducentis pueris, patritii ordinis, albis mannulis inſidentibus. Omnes viridi byſſo veſtiti, tunicis manicatis, & multicoloribus floſculis, ſurculiſque miro artificio acu pictis. Leve jaculum vivis floribus a cuſpide redimitum in dextra ferebant. Ab his alta, & immanis machina, quaſi ſeipſam commoveret, inconſpectis portitoribus agebatur. Orbis erat ex cryſtallinâ materiâ mirificè conflatus, qui velut in aere ſuſpenſus, & ubique luci, præterquam in ipſo meditullio, pervius, cœlorum, ſyderumque circulos, & poſituras, cum aeris, et aquis, ac intimo telluris globulo, unico intuitu exhibebat. Proximè, Auximo duce, aſturconibus vehebantur bis centum prætexati juvenes. Telam byſſinam, coccineo colore perfectè intinctam, auram filatim intertextum pulcherrimo fulgore variabat. Parmam puram ac ſimplicem præ ſe quiſque ferebant: cumque his unà incedebant duo pedites, ex artificum officinis, ipſique rutilo veſtitu

flaven-

flaventibus undulis ſegmentato pariter nitebant. Ultra hos Alphæus, & publici lectores, quorum in numerum Apollos jampridem aſcitus erat, curribus ſeorſim trahebantur. Nec longè ſubibat ingens aquarum diluvium, fictitiis imaginibus expreſſum; in cujus ſuperficie cadavera hominum pecudumque & avium adhuc palpitantium natabant: nec quid vivi uſpiam viſebatur; niſi quod in arcâ undique concluſâ (quæ mediis fluctibus, ſine remigio, ſine velis, ſine gubernaculo, ferebatur) ineſſe ſperandum. Proxima turma conſtabat ex ducentis nobilium juvenum, bellicum in morem apparatis. Ante hos proceſſit Joſephus equo candido, ſed nigricantibus maculis per omnia membra ſparſim compuncto. Ipſe ab imis pedibus ad verticem armis circumtectus. Hinc ſuper apertæ caſſidis conum coronam ex auro in duodenos radios conſurgentem prætulit. Sol interea cum jubare ſuo in armorum nitorem incidens, alterum ſolem quaſi a ſpeculo urgebat: Baculum aureum lateri decenter innixum ſublimi dexterâ ſuſtentabat; læva fræнos pulcherrimè regebat; vultu viriliter erecto, cum tanto venuſtatis ac majeſtatis conſortio, ut non hominum, ſed ipſius naturæ ſuffragio, in hunc principatum evectus crederetur. Tertium ferculum erat hujuſmodi. Templum magnificè conſtructum, & mirabili arte exculptum: unde omnimodæ harmoniæ concentus a circumſtantibus exaudiebatur, & ſuaviſſimorum aromatum odores per feneſtrarum aperturas ſpargebantur. Huic ſubinde inſiſtebant ſenatores, ac publici magiſtratus, catenis aureis ac purpurâ inſignes, mulis undique phaleratis, togiſque in tergum ſpatiantibus auguſtiſſimo more ſedentes. Princeps in quadrigis tractim ſubeuntibus ſolus inducebatur, ſtolâ

purpu-

ourpureâ circumvelatus, & gemmeâ catenâ præfulgens, cujus pretium nulla vis auri indicet. Aureum rat in dextrâ pedum; ac alia plurima præferebantur majestatis insignia: multique lictores varia pœnarum & præmiorum emblemata portabant. Cum illo sacra vitis in conspectum venit. Joanna sorio habitu induta eandem sedem capesserat: cæterùm ulmus ingens arbori adjuncta est, cui ipsa inniti idebatur. Ad hanc juxta Eugenius, exotico cultu otabilis, auream sellam implebat. In alteris bigis um suo Politiano Anna convehebatur, non tam ulis ornamentis, quam ipsâ rei novitate spectabiles. entenorum equitum extremum agmen pompam mmuniebat. Interea undique dispositi symphonistæ, arissimo tubarum, cornuum, lituorumque concentu, ires animosque præsentium amplissimo solennitatis nsu implebant. In medio, podiis pensilibus colloti erant variarum gentium legati. Inter hos Anges sedebat, omnium prætereuntium oculis signatus: uin ipse, cum filii conspectum subirent, tantis fortus, & honoribus dotati, vix ullo modestiæ aut gravitis pondere exultantem animum reprimere potuit. inc per mediæ urbis circuitum reducebantur in ædem blicam, unde primùm egressi fuerant. Hæc erat rsus orientem sita. In quâ patrum defunctorum agines se quoque una repræsentabant, quasi natom rebus adhuc interessent. Universis in ædem reptis, utrumque par conjugum, Apollo præeunte, ptiali fœdere uniuntur. Convivio splendide ac soiè peracto, novum consulem comitabantur in mpum militarem. Hic ipse, cum cæteris senatoris, in foris ad id extructis, spectabat bellicas exerationes, & artificum dona recognoscebat. Inde

domum

domum reductus, publicis ſpectaculis finem impoſuit. Hìc denique nuptiæ peragebantur, ubi Joſephus hoc ſacrum Canticum, quod recens abſolverat, per convivas legendum ſparſit.

Huc ades ô dilecta! diu ſat lumina noctem;
Sat nimis ingratam ceperunt membra quietem:
Hei mihi nocturno concreſcunt rore capilli;
Et nunc ora rigent pallentis frigore Lunæ;
Dum queror, & ſervo tua limina: deſere tandem
Infames thalamos, & deſidis otia lecti.
Jam canit erecto connixus gutture gallus,
Et vigil auroram geminatâ voce ſalutat.
Quæ te longa tenent inſomnia? quis tibi tantus
Incubat, & triſtem nocti ſopor adjicit umbram?
Jam venit, & fuſcas accendit Lucifer auras,
Stellarumque choros verſo deducit Olympo.
Surge, quid indulges nimiæ moritura quieti?
Ah ne te primo languentem Cynthius ortu
Spectet, & immiſſo nudam ſub lumine prodat.
Quin ego per dubiæ poſtrema crepuſcula Lunæ
Irrumpam, & tacitâ diſcludam lumina dextrâ;
Et ſurrepta graves adiment hæc oſcula ſomnos:
Surge, nec æterno poſthac concede ſopori.

Hei mihi! quæ placidam diſrumpunt viſa quietem?
Quis labra labris inſerens
Afflavit teneram ſacro ſpiramine mentem,
Et molle cor incendio?
Qui pulchros abiens in me deflexit ocellos,
Amoris omen intimi.
Pulchrior es certè noſtrâ de gente creatis;
Divinus apparet decor:

Pul-

Pulchrior aurato nascentis sydere Phœbi;
Qui flammeum spargit diem.
Te licet ignotum primo mens perdita visu
Non leniter desiderat:
Te sequor infœlix; etenim tua vestis amomi,
Casiæq; suavis halitum
Spirat, & effusam redolent vestigia myrrham:
Ergo sequuntur virgines.
Ah quibus illecebris, vel quo te munere victum
Amore nectam mutuo?
Has ego purgatas Tiberino flumine sordes,
Baiisque totis abluam.
Et quamvis lapsam nativâ tabe salutem
Herbis reducam Colchicis.
Quinetiam niveos cerussæ munere vultus,
Minioque pingam Batico.
Ipsa novam multâ contexam Pallade vestem
Quæ nuda membra contegat.
Aurea dona sinu fundet mihi barbarus orbis;
Gemmasque Ganges erutas.
Undique Panchæos thalamis afflabit odores
Fragrantis Euri spiritus.

At ô quid ambis cæca? quid misera facis?
Heu pulchra nimium visa jamdudum tibi,
Et somniatis opibus incassum tumens.
Pater ecce terrâ cretus, & luto soli,
Damnatus, exul, idem genetricis genus:
Nec ipsa tantis pulchrior parentibus.
Hac os reflexum cerne crystallo tuum:
En ulcerosâ lepra perrepit lue;
Corpusq; totum veste ceu fœdâ tegit.
Sed nec levari pharmaco morbus potest:

Non cedit herbis, non fugandus cantibus.
Citiùs recoctum sole Maurum patrio,
Maculisq; tinctam lyncis abstergas cutem.
Quin nulla membris forma nec decor subest,
Abiere crines aurei radicitus :
Oculi cruentis lachrymis lippi fluunt :
Incestat ora spiritu exhalans gravi
Odor inquinatis teter e præcordiis :
Artusque tortis ossibus cunctos trahis ;
Ut dirus anguis volvit obliquos gradus
Lethale virus ore spargens sibilo.

Sic est profectò : tota perii funditus:
Deforme monstrum, debitum pœnis caput.
Quis hanc amare cupiat, aut possit pati ?
Heu misera, misera, mitte conceptam fidem,
Spes mitte vanas : alius en thalamus tibi,
Et digna meritis præmia parantur tuis.
Sub pedibus altè Tartarus præceps hiat,
Ubi nox Nox perennis regnat, & sævus Dolor ;
Alasq; circum ferreas Horror quatit:
Annisq; metam subtrahit, pœnis modum.
Super ipse justâ lance perpendit ream,
Oculosq; flammis acuit & frontem minis
Armat severis, scelere sublatus Pater.
Tuq; ô Beate, gentis humanæ salus !
Quid hæc amoris immerens speret tui ?
Occide sontem potius, ac mori jube.
Merui, fatebor, ac volens pœnas feram.

At nec salutem quam mereri non potes
Superba carpis obviam ?
At usq; fictis libero calumniis

Pugnas

Pugnas amori pervicax?
Ergo repentè deferam in domum meam,
Dotesque pandam singulas.
En iste rupe fissâ fons in aureum
Qui se refundit balneum:
En hæc medendi scita Gileaticis
Sudata sylvis balsama:
Hæc pura vestis, quæ nitore candido
Nives recusat æmulas:
Et hæc in orbem nexa discoloribus
Catena gemmis omnibus:
Mihi mille regum sceptra, mille fulgidæ
Auro coronæ suppetunt:
Nec bellicorum laureæ desunt ducum
Ob rem potenter editam:
Gazæ talentis auri & argenti tument;
Donisq; pulchris affluunt:
Hortus perenni vere formosissimus
Fructus amœnos parturit.
His sponte cunctis & meipso conjuge
Impertiam te conjugem.

O Rex! ô Deus ingens!
Mene rebellem? me tam vilem?
O pulcherrime rerum!
Tam deformem sponte revisis?
O tot prædite donis!
In me gazam prodigis omnem?
Ergo respicis unam?
Dum tot eodem pereunt letho.
Et me conjuge gaudes?
Nimium longe quàm par credere.
Sin tam prona voluntas:

At rejeci stulta volentem.
Parces huic quoq; culpæ?
Quanquam dubiâ te capio fide.
Puris ablue lymphis:
Si lymphæ maculas solvant meas.
Confer balsama membris:
Si non morbus balsama vincat.
Nudam vestibus orna:
Si quæ turpem deceat vestis.
Heu duc ipse sequentem,
Et succensam perfice tædam.

Sunt nitidi flores, texendisq; optima sertis
Lilia, sunt alto sydera nata polo:
Phœnicem volucres pennâ plaudente sequuntur:
Aligeri roseâ luce nitent superi.
At vos ô cœli! ô tellus ostendite! si quid
Virgine formosâ pulchrius esse potest.

Sunt albæ pecudes, & puræ vellera lanæ:
Pastor ubi liquidis corpora lavit aquis.
At si tu nostrum venias formose per agrum:
Sordet ovis, niveo lana colore caret.
Non tamen ô pecudes quòd vos hunc vincere credā,
Sit pudor, æthereum vincit & ille genus.

Mollis olor niveis & sponsa simillima pennis,
Qui super innocuæ stagna sedetis aquæ
Vos simul æquales thalamo deducitis annos:
Et sacer in teneris mentibus ardet amor.
Ah nostræ, quoties huc venerit illa, sorori
Dicite vos superûm vivere regna pares.

Virginei

Virginei cœtus, æquævaq; turba puellæ:
Vosque leves citharæ, vosq; valete chori.
Non ego me posthac comitem venatibus addam,
Aut timidis tendam retia rara feris.
O stultæ! me immensus amor torretq; tenetque,
Oblectans animam nocte dieq; meam.

O soror! ô conjux! uno me perdis ocello:
Illa tenent animam labra petita meam.
Ista placent niveo donata monilia collo,
Quæq; tegit pulchros candida palla sinus.
Hanc quoq; constructam gemmâ stellante coronam
Sume decus capiti, regia sponsa, tuo.

Hei mihi virgineos vincunt tua lumina visus,
Lumina Phœbæâ splendidiora face:
Dumq; oculis meditor divini dona decoris,
Mens desiderio deperit icta suo.
Tu quoq;, quam languens inter tua brachia fundam,
Hanc animam nostri munus amoris habe.

Huc ades ô formosa! novos jam terra colores
Parturit, hibernus dudum consumitur annus:
Jam tepor, & Zephyris halantes mollibus auræ:
Plumeus in fluviis olor enatat: & sua cantu
Concelebrant pictæ frondentia tecta volucres;
Turturis & nostras vox exaudita per oras.
Jam tener æternis pubescit fœtibus annus:
Lusibus indulgent obnixi cornibus hœdi:
Piscis & in tepidis salit amnibus: aureus æther:
Arridet pelagi facies immota profundi.
Huc ades! hæc blandos en hora suadet amores.

O beata surge tandem, linque lectum conjugis,
Aucta donis, & decoris enovata gratiis:
Ecce nymphas, ecce cunctas antecellis virgines:
Bracteam nitore vincit vestis hæc argenteam:
Hæc catena gemmularum fulget instar syderum
Ne reconde tot decores, totq; dotes aureas:
Irevise tecta matris, & sorores pristinas;
Ecce vineâ racemos in paternâ colligunt:
Ipsa carpe vitis uvas vinolentæ lividas,
Has, & illas, & petitas ore læto devora.
Nunc eamus, & legamus capita florum mollia:
Nexa sertis & corollis induamus tempora.
Nunc eamus, & legamus conchulas sub rupibus:
Colla pulchris vinciamus, & manus monilibus.
Nunc eamus, & premamus fessulæ cubilia:
Et sopore blanda sero somniemus somnia.

Siccine divinos animo deponis amores?
Hæc primo mens perdita visu est?
Siccine gemmarum congestâ dote superbis?
Hæc tantis data gratia donis?
Hos etiam flores, atq; has, vanissima, conchas,
Synceri fers pignus amoris?
Rursus & æterno concedis lumina somno?
En istæc promissa fides est.

Deus ô relictam, mi Deus, cur me fugis?
Hei mihi quæ blandas asperat ira genas?
Demens abegi rursus offensum prior:
Quæ nunc spes superest, quæ reditura salus?
O si perenni fonte turgescat caput!
Inq; sinum salsæ defluat imber aquæ!
Ergone cessas has inanes conchulas,

Hæc

Hæc procul ultrici ſpargere ſerta manu?
Necdum profanæ vitis ingratus liquor,
Nec dentes acidus ſtringit & ora ſapor.
Heu quam repente perdidit nimbus diem,
Spiſſaq; pullatis nubibus aura ſubit?
Rutilis nec orbem Phœbus incendit comis,
Nec roſeum pulchro ſpargit ab ore jubar.
Cornuvè lumen fundit ex argenteo
Cynthia; nec tremulâ ſydera fronte nitent.
Tenebricoſam noctis ingredior viam,
Et claudunt oculos vincula cæca meos.
Limum per udum, perq; ſyrtes ambulo:
Feſſa nequit ſtabili planta manere loco.
Abſinthiumq́; fel merumq; rumino;
Et myrrhæ lachrymis pocula tincta bibo.
Fruſtra recordor oſcula & amplexus tuos,
Oſcula, quæ volucres diripuere noti.
Ut vidua ſaxo fixa turtur murmurat:
Ut queritur vaſtis noctua ſola jugis:
Sub luce noctis invoco gratam vicem:
Heu miſeris terrent ſomnia dira modis.
Sub nocte ſtellas ceu morantes increpo;
Et queror averſum ſponte latere diem.
Terres Gigante bellico non ſegnior;
Ut fremit immani victor ab ore leo.
Oculoſq́; flammis acuis & frontem minis,
Et quatis impreſſâ colla refracta manu.
En ſtatuis iræ me velut metam tuæ:
Dividit & renes fixa ſagitta meos.
Heu viperinum virus animos ebibit:
Et mea fulgureas mittis in oſſa faces.
Fractam reſolvis oſſium compaginem,
Infractum nullâ parte velut calamum.

Conſcriptus Orci civis infœlix eo;
Meq; ſui cenſet mors inimica gregis.
At quis perenni conditus ſilentio
Laudat, & infernâ te colit uſq; domo?
Ut me trucides, pertinax in te fides
Hæret, & amplexu neſcit abire tuo.
Reverte citiùs hinnulo, vel capreâ,
Montis odoriferi qui juga perſiliunt.
Ut anhelus acres dama quem fugant canes,
Grata procul gelidi pocula fontis avet;
Ut hiulca tellus imbrium rorem ſitit;
Mens mea tam longæ te petit ægra moræ.
Vos ô tenelli ferte cuſtodes gregis
Me miſeram pulchras quâ meus arcet oves:
Quibus furentem lenit umbris Sirium,
Quo ſolet æſtivam fonte levare ſitim.
Vos ô beati virginum obteſtor chori,
Dicite, converſum ſicubi noſtis iter.
Amore nimio me perire languidam
Dicite, ſi vobis obvius ora ferat.

Quid ab miſella mentem,
Ceu relicta, perdis?
Nec reſpicis meipſum
Brachio levantem
Artus anhelos, & manu medentem?

Te pone fixus hauſi
Vota lachrymarum;
Et non amore ficto
Percitam probavi;
Auremq; gratis contuli querelis.

En hæc beata divûm

Carpe

Carpe fercla morsu;
Suavemque tolle succum
Æstuantis uvæ.
Qui cordis ægros diluat labores.

Longum tibi & molestum
Est iter terendum:
Dux ipse præparatum
Tramitemq; stravi,
Manuq; sistam te comes tenellâ.

Per saxa nunc eundum,
Obviosq; montes,
Qui vepribus cruentis,
Cautibusq; surgunt;
Panesque cantant fistulis petulci.

Nunc te beata visu
Per vireta ducam
Quæ flosculis caducis
Frugibusque rident,
Pometa quales Sodomæa jactant.

Per saltuum latentum
Abditos recessus,
Per noctium tremendas
Ibimus tenebras;
Tu vocis audi præviæ susurrum:

Per imbrium furores
Turbidosque flatus;
Per fluminum liquores.
Igniumque flammas;
Sævique fauces horridas Averni.

Jam læta tolle frontem!
En fugata nox est.

Ac avolant procellæ,
Lachrymæq; siccæ,
Omnisq; depugnata pugna cessit.

O Rex! ô hominum sanguine pulchrior!
Labris fusa tuis gratia diffluit:
Nam te, qui genuit, Deus,
Tantâ dote beavit.

O invicte! latus se gladio tegat:
Frontem velet Honos, & Decor aureus.
I fœlix! pede te ducem
Fer sublimis equino!

Te stipant comites, Gratia candidâ
Pallâ cincta sinus, & soror Æquitas:
Circum tempora Veritas
Sacro lumine fulget.

Te divina docet dextra Potentiæ
Stragem belligeris edere præliis,
Telis figere pectora, et
Fractas sternere gente:.

O stirps vera Dei! tu decus imperj
Non mortale tenes, ac sine terminis:
Sceptrum justitiæ potens
Subdit legibus orbem.

Recti juris amans, non sinis impios:
Ergo pro meritis te genitor Deus
Præ mortalibus editum
Læto sacrat olivo.

Vestes, quas loculis promis eburneis,
Expirant aloes & casiæ nemus;
Et quæ recreat halitu,

Fundit

Fundit purpura myrrham.

Stant centum famulæ regibus editæ:
Omnes ante micat vestibus Indicis,
Quæ dextro lateri tuo
Hæret regia conjux.

At tu sponsa tuis auribus insitum
Hauri consilium pectore credulo:
Jam chari patris, & domûs
Sis oblita paternæ.

Quin hunc tu Dominum suspicis, & Deum:
Sic te Rex placidam mutuus ardeat.
Te dono Tyrus, & duces
Quærent supplice vultu.

En Regina decus corporis intimi
Velat barbaricis aurea vestibus;
Pictas quæ referunt acu
Docti pollicis artes.

Solenni subeunt agmine virgines;
Conscenduntq́ domus limina regiæ:
Necnon in thalami toro
Fausto carmine sistunt.

I nunc sepositis orba parentibus!
Prolem læta feres mater amabilem:
Quos tu sceptrigeros duces
Ponas omnibus oris.

At te perpetuo carmine nobilem
Vates ipse tuus per populos feram:
Gratis ut tibi plausibus
Omnis consonet ætas.

FINIS.

TYPOGRAPHUS LECTORI.

Quicquid erratum est in accentibus, interpunctis, diphthongis, atq; istiusmodi literariis lapsibus, qui sensum non pervertunt, ex eo facile notabis & corriges. Graviora vitia, quotquot nobis occurrunt, (atq; erat ipsum exemplar nimis anceps & obscurum) in hac tabulà sic emendavimus.

Pag:	Lin:		Lege.
2.	28.	inumescens	intumescens
3.	5.	deris	denis
20.	33.	fœciliter	fœliciter
49.	8.	casos	cæsos
50.	14.	juvenes	juvenis
56.	14.	recedisse	resedisse
63.	29.	Italicam	Italiam
64.	29.	&	id
65.	28.	obiisse	abiisse
71.	20.	prominiebat	prominebat
75.	12.	tum ut	tum si
ib:	13.	& quicquid	quicquid
83.	16.	am	nam
87.	19.	sitis	sistis
ib.	24.	sapiens efficax	sapiens & efficax
96.	1.	Eugenius	Politianus
118.	30.	concilia	consilia
144.	29.	seu	ceu
173.	26.	agetetur	agitaretur
207.	14.	igitur	etiam
220.	3.	Prorege Siciliæ	Duce Panormitano
266.	5.	forte	postridie
291.	20.	alii	cum alii
302.	16.	Messemq;	Messemvè
317.	32.	vere	Theologicè
376.	26.	excubantem	excubantis

74. 15. *Post* (efferamus) *Lege* Dei opera, quæ obvia sunt, & cuivis oculo patentia, per contemptum aut negligentiã prætereamus.

AUTOCRITICON.

PRæter errata quæ Typographus emendavit, & plura ejusmodi quæ emendare debuisset, sunt alia majoris momenti; & quidem tanti, ut Author aliquandiu hæsitaverit an opus tam rude & impolitum luci daret. Cum enim in æstu juventutis fuisset compositum, necdum supremam manum subiisset (quod in aliud tempus dilatum fuit) cumque post longam intermissionem, maximis occupationibus ac non minimis perturbationibus interea distentus, jam ultimo retractaret, agnovit hunc fœtum suum non modo abortivum esse, sed & adeo mutilum atque distortum in ipso corpore & structura operis, ut plurimum laboris superesse videret: nec, si convellere aggrederetur, satis sibi vacaret ut omnia perfecte refingeret. His utrinque pensitatis, quid faceret diu incertus, tandem ut ederet confirmatus est Apellis exemplo; qui tabulas suas oculis transeuntium subjicere solebat, subauscultans quid quisque censeret, unde postea accuratius absolveret. Præsertim in tam novo & audaculo instituto aliorum judicia de inventis suis experiri voluit, antequam plus negotii sibi facesseret (neque est inscius quam invito seculi genio heroicas mortalium libidines excidat & divinas virtutes inducat) ut si legentibus omnino displiceant, ab opere supervacaneo desisteret; sin placere sentiat, & faventium gratia subnixus, & censorum castigationibus instructus, ad incœpti consummationem pergeret.